GABRIEL CHEVALLIER
COLEGIUL SAINTE-COLLINE
Traducere de S. ANTONIU
Editura UNIVERS
Bucureşti – 1975

Gabriel Chevallier
SAINTE-COLLINE
Presses Universitaires de France, 1937.

Sfârşitul vacanţei

La 3 octombrie 1912, către orele patru ale unei după-amiezi reci şi înnegurate, pe care se şi pregăteau s-o înghită umbrele unui asfinţit apăsător, două trenuri s-au oprit aproape în acelaşi timp în gara Valmonciel. Din vagoane coborâră o mulţime de şcolari în uniformă, între opt şi. optsprezece ani. Majoritatea erau însoţiţi de părinţi, mai cu seamă cei mai mici; unii priveau în jur cu un aer înspăimântat, gata să izbucnească în plâns. Toţi purtau şepci cu cozorocul îngust şi cu bande de catifea violetă, după care puteau fi deosebiţi dintr-o ochire „elevii preoţilor" de cei de la şcolile laice.

Îmbrâncind părinţi şi colegi, o ceată de ştrengari ce-şi dădeau aere de cuceritori – toţi cu ţigara în gură şi cu un fel aparte de a-şi ciufuli părul şi de a-şi purta pletele, prea lungi, ca nişte coame – se năpusti înainte cu strigăte sălbatice. E cazul să arătăm că făceau parte din clanul *Malgaşilor*, un soi de sectă ocultă, meşteri în păruieli, încăierări, minciuni şi tot felul de năzbâtii, spaima slăbănogilor şi a puitorilor din colegiu. În acest grup de inşi îndrăzneţi îi puteai recunoaşte, în treacăt, pe câţiva care se bucurau de mare faimă printre *cei vechi*: lunganul Souffay, Dominique Issartier, Laguinche Jean-Louis (frate

cu Edmond, elev într-a cineia), Maréchalais, Pascalon, Guitou, Noël Cacia, Trouche şi Zinopino.

Aceştia erau voinicii, elevi în clasele superioare de *reto şi filo* care se repezeau în oraş ca să profite în chip bărbătesc de ultimele momente de libertate, înaintea clopotului de seară. Desigur, se întorceau din vacanţă cu o bogată recoltă de isprăvi uluitoare, căci aceşti băieţi căpătaseră de curând aroganţa menită să mascheze timiditățile vârstei fragede.

Zinopino era un brunet precoce, scund şi îndesat, iar părul ce-i creştea peste tot cu o vivacitate uimitoare îi acoperă întreg trupul cu o vegetaţie stufoasă de culoarea antracitului. La bazinul de înot stârnea curiozitatea celor din jur. De sub centură îi ţâşneau nişte smocuri devorante de-un negru strălucitor, mai aspre ea părul de cal, care urcau asaltându-i torsul şi îi înfloreau. pe piept încârlionţându-se pretutindeni, la doi centimetri de piele, ca nişte miţe. Sprâncenele lui, foarte dese, erau împreunate la rădăcina nasului într-o linie ce cobora până la baza cartilagiului. Părul de pe tâmple i se unea cu sprâncenele. Iar mustaţa, ce începuse să-i mijească, dădea acestui chip tânăr, pe care buzele groase şi roşii ca sângele atrăgeau privirile, un aer stingheritor şi totodată ciudat de atrăgător. Toţi elevii presimţeau o anume supremaţie a lui Zinopino, care se bucura – singurul din tot colegiul – de cel mai strălucitor şi mai râvnit prestigiu, acela de a interesa, încă de la şaisprezece ani, sexul opus.

Lunganul Souffay era socotit un prinţ al întâmplărilor bizare, titlu demn de invidiat. Era deşelat, distrat şi lunatic, iar metodele lui de lucru, de-a dreptul neverosimile, contraziceau toate regulile didactice. El învăţa la chimie în ora de engleză şi la literatură în prezenţa profesorului de matematici. Aceasta nu-l împiedica să dea lucrări strălucite atunci când i se năzărea

lui – lucru destul de rar – căci, de cele mai multe ori, lunganul Souffay dormea dus în sala de meditaţie, la adăpostul unui meterez făcut din dicţionare latineşti şi greceşti, recuperându-şi astfel nopţile nedormite. Pe lângă toate

Retorică şi filosofie (hotele explicative aparţin traducătoacestea, se ocupa şi cu creşterea melcilor. Avea chiar în pupitru mai mulţi protejaţi, care se târau pe manuale, lăsând în urma lor dâre cleioase. Aşa se face că Souffay dădea mereu târcoale grădinii de zarzavat, unde se furişa înfruntând opreliştile, pentru a face rost de verdeaţă proaspătă cu care să-şi ospăteze moluş tele.

O ispravă nemuritoare, săvârşită cu doi ani în urmă, îi conferea lui Lueien Marechalais o faimă imensă, pe care nu avea să şi-o piardă până la terminarea studiilor. O dată, în front, îi răspunsese răspicat „rahat!” abatelui Jubil, care trecea drept cel mai afurisit dintre supraveghetorii colegiului. Pentru un asemenea răspuns, oricare altul ar fi fost eliminat. Dar familia Marechalais era înrudită cu marea familie de Lagoumette, care în mai puţin de cinci decenii dăduse o serie de remarcabile personalităţi ale Bisericii, inclusiv doi episcopi şi, mai cu seamă, pe ilustrul Xavier-Melchior de Lagoumette, care şi-a încheiat cariera ca general în ordinul iezuiţilor. Iezuiţii, se ştie, sunt neînti ecuţi în a aplana conflicte, iar întâmplarea făcea ca X.-M. de Lagoumette să fie chiar unchiul tatălui lui Lucien Marechalais. Nepotul şi-a» datorat salvarea acestei înalt-preasfinte înrudiri. S-a stabilit că abatele Jubil folosise în mustrarea sa cuvinte nepotrivite, astfel că, potrivit hotărârii luate, a trebuit să se mulţumească cu scuze publice. Scuzele au fost reci şi cât se poate de impertinente. Din acea zi, reputaţia lui Marechalais – invincibil prin caracterul şi relaţiile sale – a crescut fără încetare. Colegii îl admirau.

Era de asemenea admirat, dar pentru motive cu totul diferite, Dominique Issartier de Beyre. Frumos şi graţios ca o sculptură de Donatello, nepăsător, elegant, dispreţuitor, afectând o bizarerie semeaţă, personifica în ochii camarazilor săi elementul romanţios al colegiului. Se ştia că e văr cu o oarecare domnişoară Leone de Vailly-Citot, o fată fermecătoare de douăzeci şi doi de ani, de-o distincţie fără seamăn, a cărei fotografie o arătase câtorva colegi din cursul superior. Se spunea că el şi frumoasa verişoară erau uniţi printr-o mare dragoste nefericită, în sfârşit, una dintre acele mistuitoare şi cumplite pasiuni ce sunt înfăţişate în cărţile romanţioase. Se zvonea insistent că Dominique Issartier plătea unor externi ca să pună la cutie, în oraş, scrisori adresate post-restant la Paris, sub nişte iniţiale misterioase.

Acest elev purta, în chip de punguţă, două sau trei resturi de rufărie feminină foarte intimă, extrem de parfumate. Şi le apropia uneori de buze, cufundându-se în reverii inaccesibile băieţilor de rând. Mai trebuie adăugat şi că tatăl acestui elev, Ignace Issartier de Beyre, diplomat de şcoală veche, locuia şi călătorea mereu în străinătate, de unde îi scria fiului său. Strălucirea carierei paterne îi conferea lui Dominique Issartier faima unei incontestabile competenţe în materie de iubiri exotice. Camarazii săi îi atribuiau vaste cunoştinţe despre spaniole, italience, vieneze, despre frumoasele creole şi despre toate făpturile eu mare renume amoros. Fireşte, Dominique Issartier nu se spovedea unor băieţandri a căror grosolănie îi stârnea zâmbete compătimitoare. Dar refuzul lui de a face confidenţe îi confirma şi mai mult superioritatea.

Pe scurt, lăsând deoparte lăudăroşeniile unora sau altora, admiteau cu toţii că Zinopino şi Issartier, atât de puţin asemănători între ei, erau neîndoielnic singurii din colegiu cărora femeile le şi acordau atenţie, şi fiecare,

încântat de propria sa neştiinţă şi stângăcie, roşea de ruşinea de-a nu se putea măsura în îndrăzneală şi dezinvoltură cu aceşti copii-minune.

Dacă lunganul Souffay trecea drept un trăsnit, Noël Cacia merita şi el aceeaşi faimă. Acest băiat avea rara particularitate de a se număra în acelaşi timp printre cei mai mari zurbagii din şcoală şi printre cei mai străluciţi elevi. Profesorii se temeau de poznele sale ca şi de limba lui ascuţită, de replicile caustice cu care adesea îi luă pe nepregătite, dar îi admirau spiritul vioi şi îl menajau, contând pe el când era vorba de-a asigura colegiului mari succese în confruntările interşcolare. Noël Cacia, în ciuda flecărelii, bufoneriilor şi acceselor de râs ce-l apucau, ştia să se descurce ca un filolog experimentat prin meandrele lexicale ale limbilor moarte, cunoştea datele şi clauzele tratatelor ca un istoric încărunţit în puricarea textelor şi jongla (lucru excepţional, străin de cele mai multe ori inteligenţelor înclinate spre cultura clasică) cu logaritmii şi cu cele mai abstracte elemente ale geometriei în spaţiu. Între două traduceri, se desfăta cu exerciţii de trigonometrie, punea în ecuaţii greutatea, circumferinţa burţii şi densitatea cefalică a profesorilor săi, aşa cum alţii şi-ar fi savurat momentele de relaxare scobindu-se cu degetul în nas. De altfel, la Noel Cacia activităţile îmbinate cu plăcerile nu împiedicau nici scobitul în nas. O foame nesăţioasă îl caracteriza în toate: înfuleca la masă cu aceeaşi poftă cu care, în sala de studiu, se îndopa cu cunoştinţe.

Nu ne putem dispensa de a descrie înfăţişarea acestui băiat surprinzător, din partea căruia trebuia să te aştepţi la tot ce putea fi mai bun şi mai rău. Cititorul să şi-l închipuie bondoc, gras şi moale ca o piftie, apariţie informă şi chiar comică, cu trăsături banale, lipsite de farmec şi de orice originalitate, veşnic şleampăt, duşman

neîmpăcat al îngrijirii corpului şi al exerciţiilor de gimnastică. În plus, o exprimare precipitată şi gângavă şi un râs exasperant de cretin, de care abuza cu şiretenie. Făcea întruna pe idiotul, dovedind în această privinţă o viclenie sadică, un fel de geniu. Şi, fără niciun efort, primul la toate materiile, de ani de zile. Profesorii nu ştiau ce să mai creadă, dar până la urmă fuseseră nevoiţi să cedeze în faţa evidenţei şi să creeze pentru el categoria aparte a elevului bun ce nu poate fi dat ea exemplu celorlalţi şcolari.

Veteranii unui colegiu, ca şi veteranii unei cazărmi; au un aer înăsprit ce se remarcă de la prima vedere. Vechii elevi seamănă cu nişte ocnaşi îmbătrâniţi care nu mai trezesc atenţia nimănui. În oraş nimeni nu dădea atenţie unei mici cete de liceeni care se credeau extrem de temerari. Pentru mai multă siguranţă, *Malgaşii* se furişau pe uliţe înguste, întunecoase, murdare. (Nu era cazul să se lase prinşi, hoinărind astfel, de vreun părinte de la colegiu, căci la Valmonciel mişunau sutanele aşa cum în oraşele de garnizoană te împiedici la tot pasul de câte-un ofiţer de serviciu.)

În gangul unei case, băieţii au avut un scurt conciliabul. Libertatea e un bun preţios. Ca atare, se cuvine să te bucuri de ea în alt chip decât căscând gura la vitrinele magazinelor. Trecuseră prin faţa a doua plăcintării fără a le da vreo atenţie, dovadă că le trebuiau plăceri mai tari. Se priviră, ezitară, şi întrebarea fu rostită:

— Unde mergem?

— Păi, se-nţelege, să petrecem!

A petrece, aici e aici! mai întâi de toate, era vorba de a petrece într-un fel interzis, într-un fel *vinovat*, de a petrece „ca bărbaţii”. Ideea îmbietorului păcat se ivi, destul de neliniştitoare totuşi, în mintea unora care nu erau acolo decât din spirit de bravadă.

— Ei, ce ziceţi, băieţi?

Nimeni nu lua iniţiativa. Fricoşii aşteptau ca să îndrăznească cineva să propună un program, şi se temeau că acest program va fi tocmai cel care îi speria atât de tare. Deodată, Zinopino luă taurul de coarne:

— Ei, ce mai, mergem *acolo*?

Ideea era teribil de îndrăzneaţă, orice s-ar spune, pentru nişte băieţi de şaisprezece ani, elevi ai sfinţilor părinţi! Pătrunsese până-n dormitoarele colegiului – nu se ştie bine cum – faima *Toboggan-ului*. Aşa se numea un cabaret foarte deocheat, situat pe întortocheata stradă a Crângului, unde nişte cuconiţe nostime şi cât se poate de decoltate, după ce serveau clienţii, se aşezau la masă cu ei, purtându-se în chipul cel mai familiar şi consumând, pe cheltuiala lor, băuturi scumpe.

Fiecare dintre candidaţii la marile emancipări virile căuta să-i uimească pe ceilalţi povestindu-le despre o vizită hotărâtoare la *Toboggan*. Desigur, nu o dată, elevi ai colegiului rătăciseră singuratici în faptul serii pe strada Crângului, fără a pierde din ochi, de pe trotuarul opus, faimosul şi temutul stabiliment. De intrat nu intrase niciunul, căci cei mai îndrăzneţi, în clipa când să păşească pragul acestei uşi, se simţeau copleşiţi de invincibila stinghereală a lipsei de experienţă. Iată de ce, în prezenţa acestor făpturi de nepătruns, se simţeau cuprinşi de-o spaimă paralizantă şi roşeau prosteşte, în neputinţa lor de-a ascunde că n-au nici cele mai elementare noţiuni despre dragoste. Şi apoi, un simţământ îi chinuia, provocându-le spaimă: ruşinea de propria lor goliciune, de acea goliciune pe care morala călugărilor o stigmatiza ca pe-o infamie. Gândul că frumoasele le vor vedea bietele trupuri neîmplinite, de adolescenţi, era de ajuns pentru a-i face să-şi piardă orice îndrăzneală. Fiecare îşi cerceta neliniştit înfăţişarea, mijloacele, se îndoia de puterile şi de eficienţa

sa. Oare erau cu adevărat bărbaţi? Dragostea le apărea ca un examen mai de temut decât bacalaureatul: în faţa dezmierdătoarelor examinatoare se simţeau mult mai intimidaţi decât înaintea bătrânilor tartori ai facultăţii.

Ţinând seamă de cele arătate, se poate înţelege cât de încurcaţi erau aceşti băieţi la 3 octombrie 1912, în timp ce discutau umflându-se în pene dacă să facă sau nu o vizită la *Toboggan*. Unii dintre ei se gândeau să bată în retragere, dar le trebuia un pretext care să nu le rănească amorul propriu. Cel mai grăbit s-o şteargă era Trouche. Iată de ce.

Cu un an mai înainte, fusese într-adevăr în strada Crângului. Venise într-o seară până la uşa *Toboggan*-ului, dar, necutezând să intre, avusese totuşi îndrăzneala ca, sprijinindu-se de bara prelatei, să se salte deasupra perdelelor, trase cu grijă ca întotdeauna, şi să arunce o privire înăuntru. Astfel, pe jumătate atârnând în gol, simţi că cineva îl apucă de picior, în timp ce o voce insinuantă îl întreba: „Vrei să vii la noi, drăguţule?” Întorcându-se, băiatul văzu ceva înspăimântător: o femeie scundă, cu obrajii şi buzele uimitor de roşii, Vopsită în jurul ochilor cu un fel de pastă albastră, cu părul ca para focului. Bietul şcolar făcu un salt disperat într-o parte şi o luă la fugă cât îl ţinură picioarele, urmărit de râsul strident al paţachinei. Acest râs vulgar – care însă lui i se păru supranatural, precum râsul unui înger al infernului – i-a răsunat multă vreme în urechi.

Pentru nimic în lume Trouche n-ar mai fi intrat la *Toboggan*. Era încredinţat că toată lumea de acolo cunoştea povestea fugii lui şi că femeia aceea cumplită îl aştepta mereu ca să-l facă de râs. Cum Zinopino întrebase din nou: „Ei, mergem?”, Trouche tranşă cu hotar îre:

— Eu prefer să-mi iau apetitivul într-o mare cafenea. Acolo femeile sunt mai nostime.

— Şi eu, zise Pascalon.
— Şi eu, li se alătură Guitoii.
După care, laşii se grăbiră s-o şteargă.

Apoi vitejii se numărară. Erau cinci: Zinopino, lunganul Souffay, Marechalais, Noel Cacia şi Dominique Issartier, fără a-l socoti pe Lhumilie, care-i însoţea de la începutul acestei expediţii şi care în chip vădit murea de dorinţa să-i urmeze până la capăt. Puteau oare să se împovăreze şi cu el?

Acest nătăfleţ cu numele de Lhumilie avea abia cincisprezece ani şi rămânea întruna repetent. Era un fel de prostănac foarte simpatic, care servea camarazilor săi drept ţap ispăşitor. Îl puteau oricând face să rostească în plină clasă orice enormitate care i se şoptea din spate. Cu mutra lui veşnic hlizită, era de-o naivitate de necrezut, şi izbucnea pe neaşteptate într-un râs strident, cu hohote ascuţite ce nu se mai puteau opri. Bufonul cu mutra asimetrică (la el totul era anapoda: şi urechile, şi ochii, şi protuberanţele craniene) era, de altfel, cel mai cumsecade băiat ce se putea închipui. Pedepsit adeseori în locul altora, nu pâra pe nimeni niciodată şi trăia tot timpul ca într-o ceaţă de bucurii vagi care-l împiedicau, să se întristeze vreodată cu adevărat. Când era pedepsit să stea toată recreaţia în picioare, cu faţa la un copac, Lhumilie nu se putea opri să râdă în hohote. Totul, în firea lucrurilor şi în aşezămintele umane, se traducea pentru el în forţe ilariante: citirea notelor, jelaniile lui Ieremia, cântările religioase, un gândăcel, o floricică, forma unui nor, o murdărie de câine, cartofii prăjiţi ce se serveau la masă b dată pe săptămână. Un ţiuit de gaze scăpate din intestinii făcea să se simtă în culmea fericirii. Incorigibila lui bună-dispoziţie îi descuraja în cele din urmă pe cei ce-l persecutau. Înzestrat cu o însuşire rară şi demnă de invidiat, aceea de a găsi în sine însuşi toate elementele

unei fericiri desăvârşite, Lhumilie nu era nici pizmaş, nici vanitos. Nutrea o nemărginită admiraţie pentru băieţii mai mari decât el şi le purta o credinţă neştirbită. Blajinul Vasilache era iubit.

Totuşi, în momentul când se pregătea s-o pornească direct apre *Toboggan*, mica ceată stătea la îndoială dacă să-l ia şi pe Lhumilie. Zinopino, şeful, îl întrebă fără înconjur:

— Ce să cauţi tu acolo?

— Vreţi să mă luaţi cu voi sau nu? Hai, zău, ar fi aşa frumos din partea voastră! Vreţi sau nu? repeta Lhumilie.

— E un băiat cumsecade, zise lunganul Souffay. Putem să-l luăm.

— N-o să ne pârască.

— Uite, mă jur şi-mi fac şi cruce, strigă Lhumilie răsucindu-şi degetul arătător de la fiecare mână peste cel mijlociu şi scuipând în jos, după ce, mai întâi, îşi trântise şapca de pământ într-un măreţ gest de sinceritate.

— Nu e turnător, vă asigur, îl sprijini şi Marechalais

— Hai, spuse Zinopino, dar dacă nu ştii săţiţi. pliscul...

— Jur că n-o să spun nimic! repetă Lhumilie. Uite. Zino, pe viaţa mea, mă jur, pe viaţa mea şi pe partea mea de rai, na!

— Ei bine, domnilor, de vreme ce suntem de acord, hai acum în strada Ciungului, rosti Dominique Issartier cu aerul lui dispreţuitor, de mare senior.

Zicând acestea, scoase din buzunar unul din faimoasele sale petice de mătase şi îşi scăidă obrazul în miresmele delicate ce vorbeau inimii lui.

În curând se aflau în faţa uşii de la *Toboggan*, pe care Zinopino o deschise cu hotărâre, păşindu-i cel dintâi pragul. Ceilalţi îl urmară, cu inima zbătându-se în piept, în salonul aproape gol, cele mai multe dintre chelneriţe,

adunate în apropierea casei, se îndeletniceau cu croşetatul. Două dintre ele, care tocmai îşi dădeau în cărţi fumând nişte ţigări turceşti, se repeziră spre băieţi, încântate:

— Păi ăştia-s preoţii! strigă grăsana Emma. Uitaţi-vă la ei cât sunt de drăguţi! Hei, scumpilor, aţi venit să vă distraţi un pic la noi? E mai vesel decât la colegiu, cu rugăciunile pe care sunteţi siliţi să le tot faceţi acolo… Şedeţi, bomboneilor! Ia uitaţi-vă la ei!

Madame, care nu voia să aibă încurcături, veni în fugă punând în vedere pensionarelor sale să-i ia mai domol pe elevii preoţilor. Recomandaţie inutilă. Erau în fond nişte fete bune la inimă, care duceau viaţa aceea doar din dorinţa de a trăi mai uşor. Simţămintele materne care mai pâlpâiau în sufletele lor decăzute se deşteptaseră la vederea acestor şcolari intimidaţi. Priveau înduioşate obrajii lor tineri cu pielea catifelată, pe care abia mijeau tuleiele.

— Îţi vine să-i mănânci, madame Julietta!

— Şi cel de colo, care râde tot timpul, aduce cu micul nostru René, băieţaşul soră-mii, care merge acum pe doisprezece ani.

Femeile luară loc la mese, între şcolari. Dar aceştia, teribil de stânjeniţi, şedeau cuminţi ca în nişte poze înfăţişându-i la prima comuniune şi îşi sorbeau amestecul de bere cu limonadă. Afară de Zinopino, care se purta cu ele în chipul cel mai familiar, şi de Dominique Issartier, care li se adresa cu „scumpă prietenă”, toţi ceilalţi spuneau „doamnă” când vorbeau cu vecina lor de masă şi se comportau ea şi când ar fi fost în vizită. De altfel, între nişte băieţi care aveau fie un scapular pe piept, fie un şirag de mătănii în buzunar şi aceste persoane simpatice subiectele de conversaţie nu prea abundau. Femeile începură să se simtă stânjenite. În cele din urmă grăsana

Emma strigă:

— Ia ascultaţi, micuţilor, doar n-o să vă apucaţi să ne cântaţi de vecernie!

— Lasă-i în pace, interveni lungana Yvonne. Doar vezi şi tu că nu-s obişnuiţi, la vârsta lor.

— Şi în afară de asta, e şi chestie de educaţie, remarcă oacheşa Lulu. La colegiile mari, cum e cel de aici, nu pot merge copiii orişicui.

— Pensionul costă scump, ce credeţi! Pe René, băieţaşul soră-mii, l-au dat la şcoala primară din cartier; taică-său nu putea să-l ţină la şcoli mai înalte. De nevoie: Louis, bărbatul soră-mii, e strungar în uzină!

Începură atunci să vorbească despre colegiu, şi în curând fiecare se simţi mai la largul său. Emma cea grasă întrebă:

— Aşa că popii voştri sunt severi, cum am auzit? –

— Doar nu-ţi închipui, ripostă Yvonne, că nişte oameni care au făcut legământ de castitate îşi îndeamnă elevii la prostii!

— De castitate… o îngână oacheşa Lulu. Am cunoscut eu câţiva popi foarte activi.

— Ce mai, la urma urmelor, sunt şi ei oameni!

— Şi unii sunt frumoşi…

— Dar şi complicaţi! O ţii minte pe Josiane…

Emma, grăsana, puse băieţilor o întrebare cam neruşinată. Dar Yvonne i-o tăie scurt:

— Spurcată gură mai ai, Emma! Cum îndrăzneşti să vorbeşti? Poţi să faci multe păcate, c-aşa-i meseria, fără a înceta însă se respecţi religia. Suntem ce suntem, nimic de zis, dar există şi lucruri sfinte. Vorbele astea au să-ţi poarte ghinion.

— Taci, Emma! rosti cu severitate *Madame*, de sus, de la casă, de unde supraveghea toate mesele.

— Păi atunci, protestă Emma grăsana, nu mai poţi să

vorbeşti despre nimic!

— Măgării, Emma n-ai decât să le spui câte pofteşti subofiţerilor reangajaţi. Dar acum ţine-ţi gura!

Conversaţia, deosebit de decentă, începu din nou să lâncezească. Orele înaintau. Cu excepţia lui Zinopino şi a lui Dominique Issartier, care se lăsa admirat de chelneriţe, ceilalţi băieţi, prea intimidaţi pentru a fi în stare să ia cea mai mică iniţiativă, nu mai doreau decât să se vadă afară, acum după ce dobândiseră, în sfârşit, gloria de-a fi fost la *Toboggan*.

La gară, unde i-am lăsat, elevii şi familiile lor se scurgeau încet spre ieşire, restabilind cu prudenţă contactele mondene pe care, în afara unor rare excepţii, vacanţa le întrerupsese de aproape trei luni.

Băieţii schimbau între ei – fără a fi văzuţi de părinţi – mici semne de amiciţie sinceră, dar nu alegeau pentru a-i prezenta părinţilor decât pe colegii cuminţi şi silitori, amânând pe mai târziu reluar ea legăturilor cu adevăraţii lor prieteni.

Familiile între ele nu-şi adresau urări fără ca în prealabil consideraţiuni de rang, de bogăţie şi de ţinută vestimentară să-şi fi spus cuvântul hotărâtor în realizarea unor apropieri convenabile sub toate aspectele. Chiar într-un colegiu unde se făcea o riguroasă selecţie socială, trebuiau să fie clar delimitate elitele. În principiu, acolo nu se aflau decât persoane „bine”. Erau de asemenea, în număr mai mic, şi oameni „foarte bine”, din aceia despre care se spune că au o „foarte frumoasă situaţie”, o „mare avere” sau că sunt „de cea mai bună familie”. Gradaţia acestor nuanţe hotăra simpatiile şi doza atenţiile. Ce e *tatăl tău*?, întrebarea atât de răspândită printre elevii colegiului, furniza familiilor o documentare ce le permitea să nu lege relaţii decât în cunoştinţă de cauză. Taţii îşi scoteau pălăria înclinându-se cu gesturi largi, şi căldura

salutului lor arăta în ce măsură se socoteau unii pe alţii drept oameni din aceeaşi lume”.

Mai indulgente, îmblânzite de sfâşierile apropiatei despărţiri care avea să le smulgă fiii, unite între ele prin grijile materne, atât de exclusive, dar şi atât de asemănătoare, femeile se interesau în primul rând de înfăţişarea copiilor, de ceea ce putea fi la ei un indiciu de sănătate sau de boală.

Pornind de aici, avea loc un schimb de politeţi şi complimente în legătură cu succesele şcolare din anul precedent şi cu speranţele nutrite de fiecare din ele pentru anul ce începea. De altfel, toate păreau mândre de odraslele lor, de la care aşteptau tot ce poate fi. mai bun.

E omeneşte cu neputinţă ca superioritătile noastre să se stabilească altfel decât prin comparaţie. Dacă se suprimă puşlamaua, omul cinstit îşi pierde strălucirea; înlăturaţi laşul, şi eroul nu mai are valoare; din clipa în care s-ar desfiinţa infernul, cerul n-ar mai fi decât un ocean al platitudinii fără sfârşit. Legea inegalităţii e tot ce s-a putut născoci mai bun pentru a mângâia amorul propriu al oamenilor şi a stimula rivalităţile creatoare. Potrivit acestei legi, în orice mediu trebuie să existe, ca exemplu negativ, câteva mostre ale celei mai josnice ticăloşii. Hazardul, marele maestru al împărţirilor de tot felul, nu uită niciodată să plaseze sordidul în vecinătatea sublimului, aşa încât clasificările, întotdeauna foarte vizibile, să ofere fiecăruia mănunchiul de mici deşertăciuni fără de care viaţa ni s-ar părea absolut cenuşie.

Astfel, în sânul unei reuniuni de buni părinţi şi de fii care le făceau cinste, tristul şi hidosul trio cu numele de Nusillon personifica ultimul grad de abjecţie la care poate coborî o familie burgheză când dezbinarea cronică face cu neputinţă orice acord între membrii ei. Părinţii elevilor surprindeau în treacăt şi nu fără dezgust (un dezgust, de

altfel, destul de reconfortant, întrucât dădea prilejul să se vadă mai bine ce mult preţuieşte o demnitate calmă) ecourile unei violente dispute. La drept vorbind, un singur glas domina controversa: cel al domnului Alfred Nusillon, negustor, care era nemulţumit de odrasla sa, jalnicul Hector Nusillon, elev într-a patra.

— Un nătărău, care nu va fi niciodată mai mult decât un cretin!

— Ah, Albert, îşi implora doamna Nusillon soţul, nu de faţă cu lumea, te rog!

— Puţin îmi pasă de oameni! Eu mă bag în treburile lor? Să facă bine să nu se amestece nici ei în ale mele, dacă nu vor să-mi cunoască felul de a gândi chiar pe pielea. lor! Şi află că sunt absolut liber să spun, şi să strig dacă aşa îmi place, că acest nătărău, cu care n-am de ce mă mândri, nu va fi niciodată mai mult decât un jalnic cretin!

— Alfred, te asigur că eşti prea aspru cu acest copil. Ai să-l faci iarăşi să plângă. Cu ce mutră se va întoarce la colegiu, sub privirile tuturor colegilor săi?

— Să plângă, să plângă, idiotul! De altminteri, asta o are de la voi, alde Mortifioux. Sunteţi plângăreţi al naibii toţi cei din afurisita voastră de familie! maică-ta e o bocitoare de mâna-ntâi.

— E o dovadă că are suflet şi nu oricine poate pretinde acelaşi lucru. Slavă Domnului, cei din familia Mortifioux n-au de ce să-i invidieze pe alde Nusillon. Originea averii bietului meu tată e cunoscută. Tata era farmacist la Laroche-Garigue…

— Ştiu, ştiu! Şi vindea în sticluţe o porcărie…

— *Biliolina*, o porcărie?! Un produs recomandat de cei mai eminenţi specialişti din Franţa şi din străinătate.

— Că proastă mai eşti, sărmana mea nevastă!

— Erau toate atestările pe prospect, nu poţi să spui

că nu!

— Proastă, dar proastă sadea!… Şi apoi, destul! Toate balivernele astea mi le îndrugi ca să-l susţii contra mea pe cretinul ăsta mic, pe trântorul, pe ipocritul ăsta…

— La urma urmei, e fiul tău!

— Câteodată mă-ntreb şi eu dacă-i al meu!

— Alfred!

— Destul, am zis! Ajunge cu jelaniile! Iar idiotul ăsta să nu se mai uite la mine cu mutra tâmpă pe care şi-o ia întotdeauna în faţa mea, pentru că tu îl susţii, pentru că îmi subminezi autoritatea. Şi aerul ăsta înspăimântat pe care i-l văd mereu! Înspăimântat de cine? De tatăl lui, te pomeneşti! Un băiat cu conştiinţa curată, un şcolar sârguincios şi caţe merită note bune nu se teme de tatăl său. Uită-te la ceilalţi, la elevii buni, dacă tremură în faţa părinţilor. Iar noi trebuie să-l târâm pe tâmprtul ăsta!

— Dar, Alfred, nu eşti rezonabil. Dojeneşti copilul tocmai acum, când ne va părăsi pentru trei luni şi după ce-a promis că va învăţa.

— Să înveţe, îl sfătuiesc s-o facă. M-am săturat să tot fiu socotit tatăl unui degenerat, al unui mic derbedeu, şi să plătesc acestui cretin o educaţie de prinţ. Mi-ajunge câte sacrificii am făcut. Da, îl sfătuiesc foarte mult să înveţe! Şi îl sfătuiesc foarte mult să nu mai umble cu pezevenghii internatului. Am să vin eu odată să fac ordine acolo. O să fie zarvă mare în ziua aceea, o spune Nusillon! Au să răsune nişte palme şi nişte picioare… de-o să se zguduie colegiul. Eu nu iau oamenii pe ascuns. Vă anunţ că o să bubuie. Doamne, ce-o să mai bubuie! Aşa că aviz…

— De vreme ce-ţi spune, Alfred, că o să-şi dea silinţa…

— Bine, bine, o să vedem. Făgăduielile nu mă interesează. Aştept carnetul de note. Cine are urechi de auzit să audă! Şi acum, să-şi sufle nasul, să-şi şteargă ochii

şi să-şi ia un aer ceva mai vesel, mai dezgheţat, idiotul! Să-şi ia o mutră mulţumită, dacă nu vrea să-i cârpesc o pereche de palme de-o să râdă până n-o mai putea!

Cum ieşeai din gară, dădeai de-o fântână care lăsa să curgă o şuviţă subţire de apă, chiar la marginea trotuarului. Hector Nusillon îşi răcori obrazul, tamponându-şi ochii cu batista, şi îşi umezi părul rebel care-i scăpa de sub şapca de uniformă. Smiorcăia, şi suspinele înăbuşite îl scuturau tot. Mâhnirea, a cărei cauză era notoria sa rea purtare, îi dădea o înfăţişare respingătoare, iar felul cum era îmbrăcat îl făcea ridicol.

Lamentabilul şcolar, era dintre copiii a căror creştere în salturi bruşte nu ţine îndeajuns seamă de rezistenţa unui postav bun. Or, dacă croiala era aproximativă (având scuza că o anumită largheţe va constitui o oarecare garanţie împotriva surprizelor corporale), croitorul internatului furniza elevilor ţesături foarte rezistente. Ştia, în fond, că nu riscă nimic: creşterea copiilor avea să facă totuşi de nepurtat ceea ce uzura nu reuşea să distrugă. Dar tatăl unui şcolar leneş – care – creştea ca un sparanghel fără a se dezbăra de jalnica sa Ignoranţă – nu înţelegea să-şi risipească banii pentru plăcerea zadarnică de-a înţoli un trântor. Îşi lăsa deci feciorul să poarte nişte gioarse vechi, atingând ultima limită până la care se mai puteau petici. Această batjocură de îmbrăcăminte îi dădea lui Hector Nusillon înfăţişarea unui mic rândaş de la un han mizer. Pantalonii rămaşi prea scurţi nu reuşeau să-i acopere ciorapii căzuţi, iar încheieturile osoase care îi ieşeau cu vreo zece centimetri afară din mâneci îi scoteau în evidenţă mâinile roşii, iarna crăpate şi în orice anotimp cât se poate de murdare. Sortit tuturor ocărilor, invariabil obiect al furiilor dezlănţuite pretutindeni, detestabilul elev renunţase să mai lupte împotriva ruşinii şi mizeriilor. Trăia umil în murdărie şi îşi rodea unghiile, aşteptând cu

stoicism furtunile de palme prin care un bun părinte proceda, cu mână fermă, la perfecţionarea lui morală.

Oprindu-se şi dânsa lângă fântână, doamna Nusillon, femeie plângăreaţă şi veşnic sfâşiată între sentimentele sale de mamă şi cele de soţie, îi repeta întruna nefericitului copil:

— Vezi, sărmanul meu Hector! Dacă cel puţin ai învăţa şi tu un pic. Şi la urma urmei, de ce nu înveţi?

Tânguirile pline de bunătate ale mamei îi stârniră lui Hector, care abia se potolise, noi hohote de plâns. Pe chipul lui schimonosit se rostogoliră din nou lacrimile disperării copleşitoare a copiilor încleştaţi într-o luptă inegală cu fatalitatea.

Văzându-l atât de nenorocit, doamna Nusillon se pierdu cu totul. După ce aruncă o privire plină de teamă spre ceafa puternică şi iritată a domnului Nusillon, care mergea singur cu vreo douăzeci de paşi mai înainte, rumegându-şi nemulţumirea, cuteză să-şi consoleze fiul:

— Îmi dau seama, sărmanul meu copil, că nu eşti întotdeauna tu de vină. Încerc să-l fac pe tatăl tău să înţeleagă.

— Of, tata! strigă Hector.

— Tata! suspină ca un ecou doamna Nusillon. În fine, iată-te liniştit pentru trei luni.

— De ce nu mă iubeşte? întrebă Hector, arătând şi el spre teribilul spate deasupra căruia se vedea o ceafă umflată de mânie.

— Te iubeşte în felul lui. Aşa e el. Are atâtea ciudăţenii…

— Pe tine, mamă, te iubeşte?

— În felul lui, Hector, în felul lui, ca întotdeauna. Gândeşte-te, dragul meu copil, că şi eu am momente nu tocmai vesele. În sfârşit, ce să-ţi spun, într-o bună zi vei fi mare, vei putea pleca… Hai, sărută-mă, Hector.

Apoi, cu ochii umezi, fiul şi mama se îndreptară spre omul feroce, spre temutul cap de familie de care erau legaţi prin lanţurile teribile ale sângelui şi legilor. Pe măsură ce se apropia de tatăl său, Hector Nusillon îşi recăpăta expresia de tâmpenie iremediabilă, care-i dăuna atât de mult în ochii oamenilor. Colegii şopteau: „Iată-l pe Hector Nusillon, cel care e atât de urât îmbrăcat. Taică-său îl bate întruna”. Dar părinţii răspundeau: „Probabil că merită. Poate că are apucături rele”. Căci nu voiau, în faţa copiilor, să dezaprobe un tată. Uitând propria lor copilărie, frământările acelei vârste, nu se gândeau decât să-şi ia rolul în serios, spunându-şi că dacă s-ar admite să fie puse la îndoială dreptatea, judecata, purtarea şi infailibilitatea părinţilor, educaţia n-ar mai fi cu putinţă.

În vârful colinei pe care urca mica mulţime se vedeau acum impunătoarele clădiri ale colegiului. Ele reţineau atenţia mult mai mult decât înfăţişarea unui şcolar nedemn. Căci, în clipa aceea, grija părinţilor era să-şi pregătească o intrare cât mai demnă în curtea de onoare.

În sufletul noilor elevi, care se îndreptau spre o aventură îndelungată şi de neînlăturat, reglementată de acum înainte până în cele mai mici amănunte de nişte străini indiferenţi şi severi, neliniştea spori.

Situat într-o regiune industrială cuprinzând teritorii ale mai multor deparlamente din sud-estul Franţei, orăşelul Valmorxciel, cu o populaţie de optsprezece mii de locuitori, număra cu mândrie, în 193 2, printre aşezămintele menite să-i asigure reputaţia, un mare colegiu în care era educat un tineret ales, recrutat de pe-o rază de optzeci de kilometri, chiar şi din oraşe mai importante. Construit pe fundul unei văi care formează un culoar, oraşul Valmoneiel ocupă, de o parte, pantele primelor coline ce-i alcătuiesc orizontul. În punctul unde oraşul începea să facă loc proprietăţilor particulare se afla

colegiul, beneficiind de-o altitudine şi de-o amplasare privilegiată, în vecinătatea ogoarelor. Se ştie că aşezămintele călugăreşti au vădit întotdeauna preferinţă pentru locurile cele mai frumoase şi mai favorabile. Această tradiţie influenţase alegerea locului unde a fost clădit colegiul, pe baza unor planuri destul de grandioase pentru acel timp. Vechimea construcţiei era de vreo treizeci de ani.

Colegiul Sainte-Colline era pe atunci un foarte select lăcaş de învăţământ liber, unde vreo treizecide preoţi aparţinând ordinului Sfintei Treimi dădeau unui nuh-ar de circa două sute de elevi de familie bună – în majoritate interni – o educaţie aleasă şi destul de costisitoare, pe bază de cultură clasică şi profund creştină. Erau formaţi aici băieţi care mai târziu să fie apţi să îmbrăţişeze profesiuni libere şi să alcătuiască elita conducătoare a ţinutului.

În această zi de sosire masivă a elevilor, doi preoţi căpătau o însemnătate de prim-plan, în virtutea funcţiilor lor: superiorul colegiului, abatele Fuche, şi economul, abatele Ragraton. Spre aceştia se îndreptau cât mai grăbiţi părinţii elevilor.

Abatele Fuche avea de îndeplinit îndatoriri mai curând spirituale şi mondene. Cu cât făcea dovada unei gândiri mai elevate şi mai abstracte, orientate spre generalizări, cu atât slujea mai bine, pe lângă familiile elevilor, cauza acestui excelent aşezământ rezervat copiilor a căror naştere le îngăduia să fie admişi acolo. Cunoscând exact situaţia familiilor (căci oamenilor Bisericii le place să-şi ia toate precauţiunile), abatele Fuche ştia să spună fiecăruia cuvântul cel mai nimerit pentru a-l flata şi a-l remarca. Rolul său era de a dirija, de a coordona, iar treburile mai puţin alese erau lăsate unor subalterni.

Povara materialităţii scârnave, cu tot ceea ce înseamnă rămăşiţe, stricăciune şi putreziciune, inerente

fragilităţii produselor perisabile cu care omul se hrăneşte şi se îmbracă, cu toate grijile grosolane, plictiselile şi complicaţiile bugetare proprii acestui domeniu de activitate, revenea îndeosebi abatelui Ragraton, contabilul şi magazinerul colegiului, cufundat până-n gât în treburile lumeşti cele mai de rând

Iată deci o a doua persoană spre care se îndreptau grăbiţi părinţii, de îndată ce plecau de la superiorul colegiului, pentru convorbiri în care era vorba de untură de peşte, arte distractive, lecţii suplimentare, pingelirea încălţărilor, peticirea pantalonilor, cârpitul ciorapilor, şi în care se exprimau proteste cu privire la cifra ridicată a facturilor. Abatele Ragraton, cu o bonomie călduroasă, dar de neclintit, făcea faţă tuturor atacurilor, fără a lăsa nici măcar o centimă. Acest călugăr cufundat în conturile negustorului de zarzavaturi se descurca cu un curaj şi o dibăcie care ar fi dat multor laici prilejul să facă avere. Dovedea o măiestrie fără seamăn când era vorba să dea de înţeles părinţilor că bunele principii şi maniere sunt mărfuri de-o valoare nepreţuită, care deschid larg posesorului lor uşile celei mai bune societăţi. Ştia să insinueze că familiile care, din păcate, nu aveau mijloace să plătească studii atât de distinse puteau găsi fără greutate alte instituţii unde să le fie educaţi, de bine de rău, copiii. La urma urmelor, rafinamentul nu e neapărat necesar pentru a forma buni supuşi, şi există în viaţă şi posturi pentru cei cărora le e suficientă o educaţie obişnuită. Totul depindea de ambiţia nutrită de părinţi pentru odraslele lor şi de concepţia pe care o aveau cu privire la îndatoririle ce le reveneau. „Numai că – adăuga insinuant abatele Ragraton – nu e bine să te gândeşti doar la lumea aceasta. Trebuie să ştii să vezi mai sus”. Şi arăta spre cer, sugerând astfel că elevii colegiului Sainte-Colline aveau şanse mari de a ajunge cândva acolo. Astfel de

argumente făceau cu neputinţă să poată fi vorba în mod serios până şi de cel mai mic rabat.

Atâtea sarcini, şi atât de grele, ar fi sfârşit prin a-l copleşi pe abatele Ragraton, dacă acest om corpolent n-ar fi recurs la o împărtăşanie suplimentară: vinul alb, care-i dăruia o foarte utilă sporire a forţelor. Ne vom grăbi să arătăm că abatele avea destule motive să mai tragă câte-un păhărel şi, cum trebuie întotdeauna să vedem scopul spre care se tinde, mai ales când truda primează asupra plăcerii, nu ne temem să afirmăm că acest preot trăgea la măsea într-un spirit de adevărată pietate.

Obişnuinţa de a cam abuza de vinul alb îi venise abatelui din pur devotament. Fapt e că avea. O meserie grea. Se tocmea cu perseverenţă şi metodă, în folosul unei mari comunităţi care beneficia de tranzacţiile sale fericite, fără a-i da însă dreptate. Puteai să-l vezi dis-de-dimineaţă pe platoul halelor mirosind peştele şi brânza, examinând fructe şi legume, fără a uita vreodată să se tocmească aprig. Caracterul oarecum sfânt al târguielilor lui nu-i intimida întotdeauna pe precupeţi, de felul lor cam pungaşi şi însufleţiţi de-o incurabilă înclinaţie spre hoţie. Cum. Însă abatele dispunea de-o mare capacitate de cumpărare, fiind însărcinat cu întreţinerea a trei sute de fiinţe omeneşti, i se acorda o anumită consideraţie, care se traducea mai ales prin invitaţia – repetată de zeci de ori pe zi – de a lua un păhărel. Economul nu credea că are dreptul ca, refuzând, să sacrifice interesele colegiului în favoarea unor considerente de mândrie sau de pozâ. Ştia că nu trebuie să refuzi cu dispreţ tovărăşia celor umili şi că negustorii se umanizează în faţa unui om care le ţine piept fără a da dovadă de slăbiciune. Iisus a trăit printre pescari. El, Ragraton, putea să fraternizeze cu zarzavagiii.

În fine, mai erau şi considerente de onoarea. tagmei. Abatele socotea inadmisibil ca un om care îşi rostise

rugăciunea în clipa deşteptării din somn să se lase tras pe sfoară, câteva clipe mai târziu, de nişte pagini, unul mai beţivan şi mai pungaş decât celălalt. Nu şovăia să ridice glasul când era vorba să-i domine pe aceşti nelegiuiţi. „Aţi fi în stare să-l jefuiţi şi pe bunul Dumnezeu! striga el cu mânia sfântă a lui Iisus îndreptată contra zarafilor din templu. Ia spuneţi, prieteni, mă luaţi oare drept o bucătăreasă dintr-o casă burgheză? O să găsesc eu peşte şi în altă parte decât la voi, şi încă mai bun, bandă de pungaşi ce sunteţi!” Arăta spre sutana sa şi punea capăt discuţiei: „Când o să vedeţi veşmântul acesta purtat de nişte netoţi, să veniţi să-mi spuneţi”.

Existau deci destule motive pentru a spune că micile excese ale abatelui Ragraton erau cu prisosinţă justificate de idealul care-l însufleţea. Apărând interesele colegiului gologan cu gologan, acest preot avea sentimentul că girează pe pământ o sucursală a casei lui Dumnezeu.

Trebuie, de altfel, să admitem că ocupaţiile lui îi formaseră o mentalitate de traficant şi instincte de cămătar. Marginile paginilor din breviarul său erau acoperite de socoteli, iar cifrele se amestecau uneori cu textul rugăciunilor. Zgârcit cu bunurile comunităţii, economul avea de pe urma fiecărui mic profit o plăcere enormă, fără a trage din asta niciun beneficiu personal. Ajunsese până acolo că nu-şi putea închipui cum ar mai exista cerul fără nişte uriaşe magazine de aprovizionare. Se şi vedea procedând la inventării gigantice, punând ordine în cooperativele cereşti, căci spiritele pure lasă întotdeauna multe lucruri la voia întâmplării, iar acele fiinţe, oricât de spirituale s-ar presupune că sunt, or fi având şi ele unele nevoi. Abatele avea în această privinţă idei de gestionar neobosit. Nu se atingea de dogme, şi de altfel dogma nu-l privea („Dogma mea, spunea el, e ca livra furnizorului să aibă neapărat cinci sute de grame”), dar îşi

spunea totodată, nu fără oarecare bun-simţ, că dogma reprezintă lucrurile sub o formă enigmatică ce Iasă loc multor surprize. Că eternitatea preafericită ar fi putut exista fără economat i se părea o colosală absurditate: e nevoie pretutindeni de organizatori, şi însuşi Dumnezeu trebuie să se lase în seama unor făpturi de încredere, dacă vrea, mai târziu, ca fericirea veşnică să funcţioneze fără prea multă dezordine. Abatele conta pe o slujbă bună în lumea de apoi – în raport cu competenţa sa – în fruntea unor magazine generale, şi nu renunţa nici la speranţa de-a regăsi în cer unul dintre acele sublime vinuri seci care înveselesc atât de mult dimineţile unui bun creştin. Această perspectivă îl ajuta să suporte dispreţul pe care-l avea de îndurat pe acest pământ. Se considera că are o meserie cam ciudată şi nu prea catolică. Ceilalţi călugări abia dacă îi ascundeau părerea lor în această privinţă. „Şi când te gândeşti, bombănea scrupulosul econom, că-i adăp cu vin de împărtăşanie care l-ar desfăta până şi pe cel mai burtos episcop!”

Vom adăuga, în încheiere, că în colegiu mâna abatelui Ragraton se simţea permanent, în genul unei providenţe ce acţiona din umbră, adesea blestemată pentru zgârcenia-i cumplită şi totuşi indispensabilă. Lui i se datorau confortul, siguranţa zilei de mâine şi chiar sănătatea. Căci economul avea cuvântul hotărâtor în privinţa alimentaţiei. El stabilea ciclurile de nutriţie, în care interveneau în proporţiile cuvenite săţioasa fasole, lintea întăritoare, budincile de orez şi de macaroane, peştele din zilele de post, legumele proaspete, smochinele, prăjiturile uscate, supele consistente şi dulceţurile de revent, marmeladele emoliente, prunele laxative. Aceste bucate preparate de călugăriţele de la bucătărie, fără rafinamente culinare ce-ar fi pervertit gusturile în chip primejdios, îndemnau la cumpătare, fiind pe de altă parte

şi foarte săţioase. Mulţumită acestui regim, lipsit de moliciune, dar laxativ în ansamblu, nu se pomeneau în colegiu epidemii de enterită, apendicite şi niciuna din numeroasele boli de stomac care-şi au întotdeauna originea în deranjamentele intestinului. Măruntaiele de la Sainte-Colline – ale copiilor ca şi ale adulţilor – funcţionau armonios, în ritmul stabilit de natură. Desigur, unii elevi nu evacuau zilnic resturile. Dar asta din cauza lenei, sau pentru a nu pierde câteva minute din timpul de joacă. Cazul lor, de altfel, era cunoscut, iar uleiul de ricin, produs cu care infirmeria colegiului nu se arăta zgârcită, punea capăt, periodic, acestor indiscipline.

Se lăsase noaptea, destul de răcoroasă în acest anotimp, cu neliniştitorul său cortegiu de mistere teribile şi de unghere întunecoase ce vâră spaima în tinerele suflete. Imensele ziduri cu umbra lor de nepătruns, în care tresăreau forme nedefinite, vag însufleţite, închideau toate ieşirile internatului. Nori posomorâţi umpluseră cu masa lor greoaie spaţiul dintre cer şi pământ, fără a lăsa să se strecoare nicio rază. Colegiul, în care mai pâlpâiau nişte lumini timide, întunecate de ceaţa venită de pe câmpiile vecine, părea o uriaşă corabie plutind la voia întâmplării pe-un ocean de beznă fără sfârşit. Cu încărcătura sa de copii abandonaţi de părinţi, această epavă, ale cărei lumini se stingeau una câte una, se cufunda încet într-un abis de singurătăţi disperate. Cei mai mici elevi ai colegiului simţeau cum apăsarea inimii lor îi trage spre fundul acestei mări îngheţate, inima lor prea grea, în care se strecurau pentru prima oară simţământul unei trădări şi presimţirea monstruoaselor nefericiri ce le rezervă viaţa. Vântul de toamnă dădea un trist asalt zidurilor austre, cu un vuiet prelung ca de plâns omenesc. În intervalul dintre aceste vaiete domnea tăcerea apăsătoare a lumii acoperite de giulgiul cernit al nopţii, o tăcere de planetă îngheţată.

Apoi, deodată, suspinele sfâşietoare ale spaţiilor nemărginite reîncepeau. Aceste furii şuierătoare de afară, care se înverşunau la ferestrele dormitoarelor scuturându-le sălbatic, vesteau parcă zilele de chin ce aveau să alcătuiască de acum înainte existenţa celor închişi aici.

Seara asta, atât de plină de spaime şi presimţiri sinistre, era pentru mulţi copii începutul vieţii de internat, începutul unei ucenicii aspre şi precoce, din care, după câţiva ani, inimile prea gingaşe ale copilăriei aveau să iasă împietrite, gata pentru luptele necruţătoare ale vieţii. Pentru mulţi dintre aceşti copii era prima seară, din clipa naşterii, când se vedeau lipsiţi cu totul de ocrotirea celor dragi. Era întâia lor sfâşiere, căci, pentru întâia oară erau aruncaţi într-o lume duşmană, batjocoritoare, şi pe care o presimţeau crudă. Pentru întâia oară se aflau între ziduri reci, pradă unor forţe străine, neînduplecate, şi primejdii necunoscute planau asupra lor din toate părţile.

Pentru mulţi dintre aceşti băieţi, dulcea copilărie încetase brutal în seara aceea. În dorrrn torul celor mici, lăcaş al marilor tristeţi, se găseau internii novici, în vârstă de nouă-zece ani. Micii dezrădăcinaţi tremurau în aşternuturi. Erau acolo Marcellin Jolibois, Julien Labraque, Marcel Mongalon, Étienne Pille, Jean-Louis Lescuroi, Fernand Suintais, Joseph Mettois, Daniel Oufaille şi alţii, vreo treizeci în total. Cu genunchii la gură. ghemuiţi de frică, cu micile lor pântece bombate şi membre încă subţirele, în intimitatea lor călduţă, aceşti copii, copleşiţi de regrete şi de triste presentimente, căutau în izolare o ocrotire împotriva contactelor şi iscodirilor unei vieţi comune, în care se părea că cinismul, forţa şi constrângerea trebuiau să reglementeze toate raporturile.

Mai îngrozit decât ceilalţi, căci ştia ce-l aşteaptă, sărmanul Jaequoton se pregătea să suporte consecinţele unui ruşinos dezastru. Fiind enurezic, trădările rinichilor îl

trezeau adesea din somn în umezeala caldă a propx putut său produs. Vise perfide şi provocatoare îi înfăţişau lui Jaequoton, veşnic în impas fiziologic, locuri propice unei uşurări imediate. De îndată ce, lăsându-se amăgit de mirajele nocturne, ceda îndemnului înşelător, se şi simţea scăldat de îngrozitorul val ce-i inunda pulpele ca un torent de nestăvilit. (Odată pornit, nu se mai putea opri până la ultima picătură.) Trupul său era un izvor de catastrofe, şi se deştepta adesea într-o mocirlă acidă.

În umbra cea mai profundă, înainte de-a se duce la culcare, părintele Biboux, greoi dar blând, sub o crustă de asprime care-l ferea de înduioşarea interzisă educatorului, se ruga cu râvnă, ascultând cu o ureche distrată zgomotele dormitorului, rumoarea emoţionantă a fragedelor vieţi aţipite, din care ţâşneau uneori suspine, chemări înfricoşătoare şi strigătele unei mici fiinţe chinuite de coşmaruri.

În fiecare an, în momentul când îşi relua locul în dormitor, dirigintele celor mici simţea o profundă înduioşare. Misterul unor destine aflate la început de drum, al unor instincte încă nedefinite şi atât de ameninţate de hazard, ca şi mirosul trupurilor, stăruitor şi de pe-acum puternic, toate îl tulburau. Cuprins de nelinişte, omul care mai zăbovea veghind asupra unei părticele de omenire atât de puţin răspunzătoare încă de binele şi răul ce conduc lumea îşi punea întrebări. De ce atâtea aventuri pământeşti abia pornite, atâtea existenţe ce începeau prin prospeţime, gingăşie, zburdălnicie şi speranţă se încheiau toate printr-un jalnic declin, ¿după ce fiecare îşi avea partea sa de suferinţă şi de spaimă, de care nimeni nu era cruţat? Erau oare neapărat necesare toate acestea pentru ca lumea să renască în cele din urmă şi să guste minunăţiile făgăduite? Erau necesare asprimile, refuzul de-a îngădui graţia, vioiciunea, înflăcărarea

tinerească, erau necesare chinurile al căror instrument era chiar el? De ce trebuia oare ca pe aceste chipuri luminoase şi spontane, strălucitoare de încredere şi blândă prietenie, să pună o mască de tristeţe, de constrângere, de ipocrizie? Ce neputinţe justificau oare pedepsele cărora cel nevinovat le duce povara şi le ştie de frică? în faţa acestor copii adormiţi, pe care-i iubea ca un părinte, abatele Biboux se gândea la moarte.

Se gândea la moarte şi la viaţa sa obscură de preot, oferită la început în schimbul unei vieţi viitoare de slavă, iar mai târziu oferită pur şi simplu pentru a contribui la răscumpărarea frăţească a fiinţelor umane. Ar fi vrut ca această viaţă dăruită să fie, în faţa lui Dumnezeu, răscumpărarea unei alte vieţi, care va fi cruţată. Privind aceşti copii, încerca remuşcări la gândul că el, cel ales, putea trăi avându-şi asigurate împlinirile viitoare. Cerea ca el să sufere mai mult, pentru ca alţii – şi mai cu seamă aceşti copii – să sufere mai puţin, aşa cum un bun comandant de companie, în cursul unui marş, ia raniţa din spinarea unui infanterist ostenit. Ne e dat tuturor să străbatem etapa vieţii, iar cel mai robust trebuie să-i ajute pe cei slabi.

Fiecare tresărire din dormitor avea un înţeles pe care abatele Biboux îl cunoştea. Aproape fără greş, putea să spună din ce ungher şi chiar din care pat venea până şi cel mai mic zgomot. Sesiza cele mai slabe indicii nocturne, cu instinctul infailibil al bătrânilor braconieri şi al pescarilor care îşi fac veacul pe malul râurilor.

Ocupat astfel cu reflecţiile şi rugăciunile, îşi dădu seama că Cineva plângea încet, destul de departe de el. Abatele se strecură foarte aproape de acel ioc şi rămase acolo până se convinse că într-adevăr un elev plângea. Era un novice, destinat primei clase, unul din cei foarte mici, care nu putea adormi deoarece îi lipsea blândeţea ultimei

mângâieri a mamei, siguranţa de-a se şti iubit şi ocrotit. Abatele se aplecă asupra copilului, îl atinse uşor şi îi văzu ochii lucind.

— Cum te cheamă? îl întrebă.

— Patafiat.

— Patafiat şi mai cum?

— Robert.

— Dormi, şopti abatele. N-o să fii nefericit aici.

Mângâie capul copilului. Apoi, cuprins de milă, îşi strecură mina între acest cap şi pernă, şi o lăsă acolo lângă gâtul fierbinte, plăpând ca un gât de pasăre, în care sângele pulsa puternic. Dar slăbiciunea sa în faţa durerii copilului şi duioşia ce-l copleşea în contact cu această carne fremătătoare îi dădură sentimentul unei vagi vinovăţii. Ca şi cum s-ar fi scuzat în faţa celui care e martorul tuturor lucrurilor, murmură: „Doamne, acesta e micul Patafiat, sărmanul Patafiat, care e atât de necăjit. Cine altul să-l mângâie pe sărmanul micuţ care şi-a pierdut mama?”

Alinat, copilul adormi. Capul său, cald încă de lacrimile ce le vărsase, se răsuci pe pernă. Cu băgare de seamă, abatele îşi desprinse mâna şi se depărtă.

Părintele Biboux îşi ocupă locul de supraveghetor în colţul dormitorului unde se odihnea, îndărătul unor cearşafuri întinse care-l ascundeau privirii elevilor timp de nouă luni pe an. Dezbrăcându-se, îngenunche pentru o ultimă rugăciune. Se gândea tot la copii, care erau singura lui familie, singura lui preocupare în această lume. Se rugă pentru ei: „Doamne, nu le trimite acestor copii prea multe încercări, nu le da mai mult decât pot îndura. Pot să-ţi cer aceasta, căci mâine voi fi aspru, dacă va trebui.

Iar tu, Doamne, ştii cât de greu îmi e să-i întristez. Şi mai hărăzeşte-mi, Doamne, harul de a fi clarvăzător când trebuie să pedepsesc, căci tu ai zis: *Vai de cel care*

nedreptăţeşte un copil. Nedreptatea provoacă o mare tulburare în sufletele tinere, căci totul le poate răni; de aceea evit orice nedreptate, oricât de mică, atunci când mă adresez acestor tinere fiinţe. Mai hărăzeşte-mi, Doamne, şi harul de-a nu avea nicio preferinţă nemeritată. Am porniri de afecţiune care uneori mă pot deruta. Din păcate, nu întotdeauna îi prefer pe cei mai harnici şi mai cuminţi, ci adesea pe micuţii care se târăsc în coada clasei, ca acest sărman Patafiat, şi chiar pe unii răutăcioşi, mici derbedei a căror sinceritate şi căldură mă încântă. Îmi spun că cei mai cuminţi, pentru care efortul e mai uşor, nu au, poate, meritul cel mai mare. Regulamentul, ştiu, prescrie asprime, iar eu mă străduiesc să fiu aspru. Dar regulamentul e legea succesului, care-i avantajează pe toţi cei puternici. Şi inima ta, o, Doamne, e mai puţin inflexibilă decât regulamentul!”

II

Regulamentul

A îndopa an de an cu ştiinţă şi principii creştine vreo trei sute de copii, fără a înceta să veghezi asupra sănătăţii lor şi, totodată, a le inocula pentru toată viaţa teama – dacă nu iubirea – de Dumnezeu, repulsia pentru excesele cărnii şi rătăcirile minţii, precum şi neîncrederea faţă de raţionamentele care ar putea duce la punerea sub semnul întrebării a lucrurilor celor mai bine stabilite, întărite de practică şi de convenţiile sociale, se înţelege că toate astea nu constituiau o sarcină tocmai uşoară.

30

5*

Pentru a da acestor copii înclinaţii care mai târ Ziu să-i facă să se poarte ca nişte buni creştini, taţi de familie şi fii devotaţi ai Bisericii, trebuise, evident, să se instituie o disciplină severă, care să nu lase loc moliciunii şi trândăviei ce lesne pot corupe tinerele suflete.

Aşa cum foarte bine a scris în celebrul său tratat Despre *pedagogia eficientă şi creştină* cucernicul părinte S.J. Chouminat, fost superior al colegiului, mort în 1887, care şi-a consacrat ultimii ani ai vieţii condensării experienţei a patruzeci de ani de învăţământ în două tomuri de câte cinci sute de pagini:

Trebuie să se considere ca o *primejdie pentru tinerele spirite desfrâul gândirii, curiozitatea precoce şi acel soi de destrăbălare ce prea uşor se iartă aplicându-i-se termenul amabil de imaginaţie. Nu este bine ca tinerii să se complacă în visări, chiar dacă la origine acestea ar fi pioase. Imboldul spre contemplare nu va fi rodnic* decât *dacă va veni între cincisprezece şi şaptesprezece ani, şi cu cât va veni mai pe neaşteptate, cu atât mai hotărâtoare vor fi efectele.* S-*a observat adesea că tulburările crizei de pubertate (dacă aceasta este abil orientată de către duhovnic) se pot transforma în misticism, iar misticismul, la rândul său, poate antrena adevărate vocaţii. Dar acestea sunt cazuri speciale, privind fiinţe predestinate. Astfel de excepţii confirmă regula.*

Regulă: învăţătorii trebuie să caute să sădească în spiritul copiilor germenul nepieritor al unei spaime pe care nicio influenţă nu o va face vreodată să dispară cu totul. Acest fond de teamă, după care individul se va călăuzi mai târziu fără a-şi da seama, îi va alcătui o a doua natură, iar această natură morală, extinsă la majoritatea elevilor claselor noastre, nu poate decât să contribuie la strângerea legăturilor ce unesc marea familie creştină, spre cel mai mare bine spiritual al oamenilor formaţi la noi.

Contează mai puţin să modelăm tineretul pe calea raţionamentului decât să-l înzestrăm, fără ştirea lui, cu adevărate reflexe intelectuale care vor acţiona într-un chip, ca să spunem astfel, automat. Educatorii vor trebui

să se convingă de un lucru esenţial: *foarte puţini oameni sunt în stare să-şi revizuiască temeliile educaţiei lor, iar dacă autoritatea iniţială a fost destul de puternică, şi mai puţini vor avea această posibilitate. În decursul unei îndelungate activităţi, am putut constata de multe ori că oamenii trăiesc cu bagajul de cunoştinţe pe care îl aveau acumulat către sfârşitul adolescenţei. Grijile carierei şi ale familiei îi abat ulterior de la tot ceea ce nu se leagă direct de specializarea din care îşi trag mijloacele de existenţă.*

Virtutea, ca şi viciul, poate fi un obicei, căci oamenii au nevoie întotdeauna d, e un ejort considerabil pentru a se desprinde de rutina ce şi-a lăsat de timpuriu amprenta asupra spiritului lor. A influenţa puternic spiritele, atunci când sunt încă maleabile, iată primul secret ce trebuie cunoscut de cei care vor să educe în chip durabil. Învăţătorii se vor gândi neîncetat la aceasta, desfăşurându-şi activitatea instructivă.

N-am putea nega profunda înţelepciune a acestor consideraţii şi precepte. Lăsând intenţionat deoparte cazurile particulare, cucernicul părinte S.J. Chouminat nu s-a preocupat decât de cele medii. El preconizează ca tinerele fiinţe să fie prinse într-o ţesătură de obligaţii strânse, care le vor lăsa foarte puţine ocazii de a-şi exercita liberul arbitru. După cum se va vedea, regulamentul colegiului Sainte-Colline părea inspirat din sfaturile adunate în tratatul bătrânului educator. Credem că e util să dăm câteva amănunte cu privire la acest regulament.

FOLOSIREA TIMPULUI

Ora 5 – Deşteptarea, toaleta şi rugăciunea de dimineaţă; de la 5, 30 la 7, 15 – Studiu (Lecţii); de la 7, 15 la 7, 30 – Micul dejun; de la 7, 30 la 7, 45 – Recreaţie; de la 7, 45 la 8,00 – Studiu (Recapitularea lecţiilor); de la 8,00 la 10,00 – Ore de clasă; de la 10,00 la 10, 30 – Recreaţie; de

la 10, 30 la 12,00 – Studiu (Teme); de la 12,00 la 12, 30 – Masa; de la 12, 30 la 13, 30 – Recreaţie; de la 13, 30 la 14, 30 – Studiu (Lecţii); de la 14, 30 la 16, 30 – Ore de clasă; de la 16, 30 la 17,00 – Recreaţie; de la 17,00 la 19, 15 – Studiu (Teme); de la 19, 15 la 19, 45 – Cina;

19, 45 – Rugăciunea de seară şi precauţiuni pentru noapte;

20,00 – Dormitor.

Cu excepţia unei scurte recreaţii suplimentare în sezonul cald, înainte de a intra în dormitor, această împărţire a timpului era invariabilă, vara ca şi iarna.

Se slujea o liturghie facultativă în fiecare dimineaţă, la orele 5, 30. Liturghie obligatorie joia. Duminica: două liturghii, vecernie şi rugăciunea dinainte de culcare. Studiul, mesele şi orele de clasă începeau şi se terminau cu o rugăciune. Trebuie să adăugăm şi exerciţiile de pietate, cu prilejul marilor sărbători.

Spovedania şi împărtăşania erau lăsate, în principiu, la libera hotărâre a fiecăruia. Dar nu era bine ca elevii să se abţină prea mult.

Spălarea picioarelor, o dată pe lună. Rufe curate, un schimb complet, o dată pe săptămână. Elevii îmbrăcau uniforma duminica şi în zilele de sărbătoare.

Joia după-amiază avea loc plimbarea, între orele 12, 30 şi 17,00. Vorbitor, duminică după-amiaza. O zi liberă pe lună. Opt zile de vacanţă de Anul Nou şi zece zile de Paşti. Vara, joia se mergea la bazinul de înot, când temperatura permitea. Gimnastică o dată pe săptămână, în sezonul cald. (Timpul afectat gimnasticii era scăzut din recreaţii, motiv pentru care eleviiurau aceste exerciţii.)

În curte, elevii erau obligaţi să se joace. Grupurile de şcolari care stăteau de vorbă – li se spunea în batjocură „filosofii” – erau împrăştiate, iar vinovaţii pedepsiţi. Jocurile erau: cu balonul, mersul pe picioroange, de-a v-aţi

ascunselea, datul pe gheaţă, patinajul, jocul cu bile, cu sfâiieaza, cu mingea etc.

În fiecare sâmbătă se puneau note. Buletinele săptămânale erau introduse în scrisorile pe care elevii le scriau părinţilor duminică dimineaţa. Aceste scrisori mergeau desfăcute la superiorul colegiului, iar scrisorile sosite din afară erau predate destinatarilor tot deschise. Toată corespondenţa trebuia să treacă prin cenzură. Era interzis să se introducă în colegiu orice, în afara obiectelor de primă necesitate. Orice literatură ce nu> făcea parte din bibliotecile aşezământului era catalogată drept „cărţi rele" şi urmărită cu severitate. Deţinerea de romane considerate corupătoare ducea de obicei la eliminarea celor vinovaţi. Elevii trebuiau, deci, să trăiască la lumina zilei. Li se cunoşteau sentimentele din corespondenţă, de la spovedanie şi după zelul religios. La rigoare, preoţii obţineau un supliment de informaţie scotocind în pupitre sau, în casetele personale, în cazul când asupra elevilor plana vreo bănuială oarecare, şi trebuie spus, că nu şovăiau să recurgă la acest mijloc. O ultimă formă de supraveghere, nu cea mai puţin temută pentru că era acoperită de-un perfid anonimat, venea de la unii indivizi care căutau să-şi asigure avantaje denunţându-şi camarazii. Delatorii erau numiţi cu dispreţ *turnători* şi *caiafe*, dar adesea nu puteau fi atât de uşor identificaţi. Câţiva preoţi încurajau acest procedeu.

Orice încălcare a regulamentului, dacă se referea la învăţătură sau disciplină, era de resortul supraveghetorilor şi profesorilor". În cazurile grave, competenţa revenea directorului de studii, un fel de supraveghetor general, abatele Corniol, temut pentru severitatea sa. Dacă abaterile se refereau la pietate sau la bunele moravuri, sancţionarea lor revenea superiorului, singurul competent să ia hotărâri capitale.

Colegiul constituia astfel o mică lume închisă îndărătul zidurilor sale. departe de zgomotele şi patimile lumeşti. Regulamentul domnea aici în mod suveran.

Regulamentul era aspru prin el însuşi, căci în concepţia educatorilor se punea problema formării acestor tineri creştini ca adevăraţi soldaţi ai Bisericii, care să fie în stare, mai târziu, să afirme în lume prestigiul infailibil al Romei.

Pe lângă Regulament, mai era şi spiritul ce prezida la aplicarea lui. Desigur, abatele Fuche era pătruns, aşa cum se cuvine, ele solidele principii ale reverendului S.J. Chouminat. Pe de altă parte, însă, mai ştia şi că nu există regulă care să poată acţiona fără anumite derogări. Rolul său de conciliator îi impunea să mlădieze elementul cam rigid existent dintotdeauna în orice doctrină.

35

Sub aparenţe blajine, colegiul Sainte-Colline îşi avea propriul său Torquemada[1], şi spiritul Inchiziţiei domnea aici din umbră. Acest spirit ar fi avut o preponderenţă primejdioasă, dacă tabăra liberalismului nu i-ar fi moderat excesele. Căci în colegiu existau două concepţii cu privire la pietate: una însemna duritate, cealaltă blândeţe; una era rigidă, intransigentă; cealaltă destinsă, crezând în necesitatea omenească a adaptării. Superiorul ţinea cumpăna între cele două clanuri, înclinând-o după legile oportunităţii celei mai favorabile pentru marele aşezământ pe care-l avea în seamă. Aşa cum se întâmplă întotdeauna în treburile Bisericii, obligată adesea să se amestece în lucruri pământeşti, politica era cea care doza dogma şi o făcea suportabilă. Superiorul socotea, pe drept cuvânt, că acest colegiu nu era un seminar. El forma indivizi destinaţi

1 Thomas de Torquemada (1420—1498), mare inchizitor ia Spania, vestit prin cruzimile sale.

lumii, deci trebuia să-i înarmeze cu o credinţă solidă, dar mlădioasă, care să fie totodată o credinţă a claselor diriguitoare, în stare să ţină seama de cerinţele unei vieţi sociale infinit de complicate. Trebuia făcut în aşa fel încât cele spirituale şi cele lumeşti să se acomodeze mai târziu în Conştiinţe, ca religia şi ambiţiile să poată merge mână-n mână, fără să se excludă reciproc.

Veleităţile democratice ale papei Leon al XIII-lea se stinseseră odată cu el, iar urmaşul său, Pius al X-lea, declarase într-o enciclică solemnă că orice limbaj care ar putea inspira poporului aversiune faţă de clasele superioare trebuia să fie considerat ca fiind întru totul contrariu adevăratului spirit al caritătii creştine. Era totuna cu a recunoaşte că există necesităţi de rang, de avere şi de prestigiu pe care trebuie să le respecte atât legea cât şi pietatea, şi că Biserica, înconjurată de-o pompă menita să-i mărească slava, înţelege să nu facă jocul anarhic al oamenilor de rând. Pătruns de aceste principii de conducere, superiorul îşi spunea că, în fond, pentru Biserică valorează mai mult un creştin. cu conştiinţa ceva mai elastică, pe care propria sa comoditate îl pune la adăpost de îndoieli, decât intransigentul orgolios, pe care conştiinţa II obligă să respingă în mod violent aparenţele pentru a-şi pune de acord conduita cu principiile. Religia trebuie să înfrâneze şi să modereze; ea nu trebuie să pună neîncetat întrebări la care sufletele mândre nu pot să răspundă decât prin da sau nu. Nu se cere un eroism al cărui judecător e fiecare pentru el însuşi, ci ca exemplul să fie arătat, ca slăbiciunile să fie discrete şi să se respecte un minimum de ceremonii publice.

Superiorul ştia, de asemenea, ce anume contează în faţa lumii. Atâtea familii aparţinând burgheziei bogate – crema religiei – nu-şi încredinţau copiii călugărilor din ordinul Sfintei Treimi pentru a-i transforma în sfinţi sau în

pustnici. Performanţele contemplaţiei şi milosteniei smerite, deşi sunt, desigur, meritorii, rămân nişte ocupaţii pământeşti cu totul aparte şi care nu prea au căutare într-o societate în care o smerenie prea exemplară mai curând îi jigneşte pe ceilalţi. Poţi, slavă Domnului, să-ţi mântuieşti sufletul, şi încă foarte comod, fără a renunţa la privilegiile dobândite prin naştere, a căror transmitere a permis să se constituie elite cultivate „sau cel puţin guvernate de bunele maniere – ceea ce nu e puţin! – elite care au agrementul curiei romane, acest mare corp diplomatic ale cărui subtile ambasade înlesnesc pretutindeni relaţiile între împărăţia lui Dumnezeu şi împărăţiile lumeşti. Alianţa dintre prinţii Sfântului Colegiu şi cei ai capitalelor străine e o capodoperă satisfăcătoare sub toate aspectele şi mult folositoare aşezămintelor. Desigur, s-a căutat uneori să se facă în aşa fel ca parabolele lui Hristos să slujească gloriei oamenilor de rând. Era concepţia naivă a spiritelor simple din Galileea, de pe vremea când religia răscumpărării, încă şovăitoare, pornea din Orient sub aparenţele unei religii a calicilor. De atunci, această religie a săvârşit un marş triumfal, înclinând totul în drumul său printr-un efort de disciplină răbdătoare care a durat secole întregi, cerând destule autodafeuri şi destule războaie. Ea însăşi putere, Biserica s-a situat în fruntea celor puternici. Această admirabilă contopire, sub autorităţi prietene, a intereselor spirituale cu cele pământeşti a permis instituirea unor ierarhii paralele pe care’s; e sprijină securitatea noastră prezentă.

Toate acestea îl preocupau pe abatele Fuche, care, prin funcţia sa, era obligat să contribuie la soliditatea unei ordini stabilite. Orice veleitate de a aduce vreo atingere acestei ordini, fie chiar şi o atingere foarte cucernică, i-ar fi atras, în ochii superiorilor săi, reputaţia atât de primejdioasă, de „modernist”, primul pas pe panta ereziei

(căci superiorul cunoştea temeinic textul teribilei enciclice *Pascendi*). Nu se cuvine să fii mai regalist decât regele şi mai creştin decât şefii creştinătăţii. Şi, de altfel, interesele superioare ale Bisericii nu puteau fi lăsate fără primejdie la libera interpretare a unor membri fanatici ai clerului mărunt. Biserica îşi aminteşte de Reformă şi de imensa primejdie pe care-o reprezintă misticism ele individuale ce iau naştere la periferia marelui ordin supravegheat de funcţionarii credinţei. Unitatea trebuie plătită cu preţul acestor rigori, descurajante poate, dar, de fapt, unitatea contează mai mult decât nişte merite foarte reale ce-ar ameninţa să semene dezordinea, creând rivalităţi din care dogma n-ar putea ieşi neatinsă. Sfinţii în viaţă sunt foarte. incomozi. (Sfântul Toma şi sfântul Augustin au fost şi ei nişte intransigenţi.) Marea lor valoare a apărut abia multă vreme după săvârşirea lor din viaţă.

În sfârşit, superiorul ştia că pentru un mare colegiu contează în primul rând să-şi sprijine reputaţia pe succesul foştilor elevi pe care i-a format. O instituţie educativă trebuie să fi produs câteva elemente strălucite care să facă vâlvă în vremea lor. Abatele Fuche era obligat, ţinând seama de interesele publicitare, să folosească tot ceea ce producea o impresie puternică asupra spiritului părinţilor. Trebuia să flateze prejudecăţile şi maniile familiilor, în vederea unui interes general care ţintea departe.

Şi astfel, printre cei mai faimoşi absolvenţi ai colegiului erau citaţi oameni celebri pentru motive foarte diferite: Alfonso Laverez (pe adevăratul său nume Eugène Le tri pier), baronul Dufournel, Firmin Lepecqûeux, Ange Rifaldini, Richard Marche şi monseniorul de Vrande.

La drept vorbind, cazul acestuia din urmă, dacă dădea satisfacţie oamenilor Bisericii, pentru părinţi nu era chiar încurajator. Vocaţia religioasă a unui. copil echivalează pentru părinţi cu un fel de doliu, provocat de

un motiv ce li se pare în fond foarte egoist: fiinţa pe care au iubit-o şi au alintat-o îi părăseşte într-o bună zi pentru a se apropia de Dumnezeu şi a se ocupa exclusiv de marea cauză a propriei sale mântuiri. lăsându-i pe ai săi singuri cu necazurile bătrâneţii, fără a le fi de niciun ajutor. Astfel, sacrificiile unei educaţii nu sunt niciodată compensate, iar părinţii îşi spun cu amărăciune: „Ar fi putut să aştepte moartea noastră, şi după aceea să se ocupe atât de mult de a lui. Oare devotamentul faţă de părinţi nu e cea mai lăudabilă, cea mai exemplară dintre datorii? într-adevăr, când ajung excesiv de cucernici, copiii nu mai au inimă”.

La vârsta de cincizeci şi trei de ani. Alfonso Lavarez continua să fie unul dintre cei mai frumoşi bărbaţi din Paris, foarte solicitat şi irezistibil pentru o vastă galerie feminină, mergând de la simple midinete până la persoane din cea mai înaltă societate. Viaţa particulară a acestui prim-tenor al Operei se impunea atenţiei printr-o lungă suită de aventuri pasionale, toate foarte răsunătoare. Lavarez avea pe conştiinţă sinuciderea unei prinţese austriece şi groaznicul scandal londonez al legăturii sale cu Ladv L... o mare doamnă engleză, care părăsise totul pentru a-l urma şi pe care-o abandonase, trei ani mai târziu. la Philadelphia, în cursul unui turneu. Alfonso trăia ca un prinţ şi ruina femeile una după alta. Acestui donjuan i se atribuia o nemiloasă duritate. În realitate, în timpul numeroaselor sale aventuri nu se gândea decât la vocea sa şi trăia cu teama de a nu şi-o pierde. Silea persoanele din jurul lui să ispăşească această frământare ce nu-i dădea pace.

Din punct de vedere intelectual, se poate spune că baronul Dufournel era inexistent. Acest personaj nu strălucea mai mult nici prin caracter. Avea. Însă, foarte puternic sentimentul nobleţei sale şi acesta îi ţinea loc de personalitate, într-o epocă în care totul se depreciază. El

nu se deprecia: el vindea. Suprema abilitate a acestui gentilom ruinat fusese să pună mâna pe fiica unui *buşiriessman* american, mai înainte ca prestigiul Europei să înceteze cu totul de-a mai uimi celălalt continent. Yankeul, un rege transoceanic al conservelor de carne, nu şovăise să-i cumpere fiicei sale, o fetiţă frumoasă şi capricioasă, un soţ cu titlu nobiliar care-l costa, pe el personal, un milion de dolari. Acest milion de dolari, transferat de îndată la băncile noastre (până una-alta, căci mezelarul din Chicago nu era nemuritor), îl adusese din nou pe baronul Dufournel în primele rânduri ale înaltei societăţi franceze. Baronul dădea serbări fastuoase, patrona opere de binefacere, iar baroana Dufournel, renumită jucătoare de golf, îşi vedea fotografia reprodusă pretutindeni. Această strălucire îi permitea baronului să vorbească în numele vechilor familii ale Franţei şi să pozeze în apărător al celor mai bune tradiţii ale noastre. Pe lângă toate, colecţiona şi tablouri. La început îl plictisea. Dar se apucase de colecţionat cu mult curaj, presimţind bunele afaceri pe care le putea face având în vedere situaţia sa. Baronul făcea tranzacţii foarte abile cu opere de artă, iar consiliile de administraţie îşi disputau numele lui.

Firmin Lepecqueux trecuse prin seminar cu mult înainte de a se lansa în politică, unde se făcuse remarcat prin manierele sale ecleziastice şi o înverşunare de sectar, tocmai pentru a fi date uitării urmele primei sale formaţii. Furios că era taxat drept renegat, jucase în chestiunile legate de Separaţie un rol care-l făcuse să iasă în evidenţă. De multe ori ministru, ultima dată ministru de interne, aştepta ocazia de a străbate distanţa ce separă omul politic de omul de stat. Acest fost socialist trecea drept un viitor preşedinte de Consiliu.

La Paris, Jean Lorrain – sau poate Erne. st La

Jeunesse – îl supranumise pe Angelo Rifaldini „pictorul sânilor”. Acest omuleţ de origine italiană, dar de formaţie franceză, fost laureat al Premiului Romei, făcuse o uluitoare carieră de pictor monden, port. – etizând cele mai de vază dintre femeile la modă. Imortaliza pe pânză, în schimbul unor onorarii substanţiale, cele mai frumoase decolteuri din întreaga lume. Ca un mare virtuoz, mângâia cu penelul sânii modelelor sale, dându-le un contur şi un relief cărora numai el le cunoştea secretul. Abilităţile lui Rifaldini nu erau lipsite de complezenţă, şi pictorul exclama adesea, vorbind despre frumoasele doamne care veneau la el: „Vă jur că aceste coţofene mă folosesc drept sutien!” Urât, destul de răutăcios, Rifaldini era temut pentru limba lui ascuţită. Îndrăzneala unora dintre pânzele lui provocase scandal, mai cu seamă portretele a două sau trei întreţinute marcante. Persoanele în cauză, foarte bine făcute, aveau interes să-şi dezvăluie cât mai mult goliciunile, iar Rifaldini, cu măiestria sa în materie de transparenţe, le pictase aproape goale. De altfel, pretindea clientelor sume exorbitante, sub pretext că tablourile sale făceau să crească valoarea comercială a frumoaselor, oferite astfel curiozităţii simandicosului Tout – Paris. Şi era adevărat.

Richard Marche făcuse o îndrăzneaţă carieră în domeniul finanţelor. Avatarurile din tinereţe nu-l doborâseră, departe de aşa ceva. Comanditând mai multe întreprinderi cu tendinţe religioase şi morale bine afirmate, găsea importante capitaluri la catolici. Trecea chiar drept consilierul financiar ăl mai multor episcopi, prea puţin înzestraţi în domeniul mânuirii banilor. În cercurile de stânga era considerat drept un pungaş; în cele de dreapta avea faima unui financiar genial. Cert e că făcea afaceri considerabile la Bursă, specula cu îndrăzneală şi trăia pe picior mare.

Acestea erau principalele personaje provenite de la Sainte-Colline ce tronau deasupra unei mulţimi de foşti elevi, printre care se numărau câţiva misionari, un dominican, doi capucini, trei generali de brigadă, un viceamiral, vreo cinci-şase ziarişti şi numeroşi medici, avocaţi, ingineri, profesori, funcţionali şi industriaşi. (Erau trecute, fireşte, sub tăcere o condamnare la ocnă, câteva pedepse privative de libertate, mai multe falimente şi un respectabil număr de divorţuri.) Cu excepţia călugărilor, aceşti oameni importanţi nu alcătuiau un ansamblu prea înălţător, şi nici prea moral. Nimic nu demonstra că educaţia lor cucernică le-ar fi adus vreun profit deosebit. Trebuia totuşi ca şcoala să fie mulţumită cu exemplele de care dispunea şi să le exploateze cât mai mult posibil.

Dar publicul era foarte mulţumit. El nu cerea garanţii de moralitate pentru personajele ale căror nume apăreau adesea în gazete. Aceste personaje, indiscutabil, reuşiseră în viaţă, şi era de-ajuns.

Abatele Fuche vedea aici o indicaţie, pe care o urmase în funcţia sa de superior, urmărind să pună de acord preocupările lumii cu buna ţinută a colegiului său. El ştia în ce direcţie trebuia să meargă cu concesiile, iar domnul Pinoche, milionarul, tatăl a patru interni, nu se jena să i-o amintească de la obraz, cu sinceritatea parvenitului: „La urma urmelor, cine plăteşte? îmi îndop feciorii cu religie şi cu educaţie pe săturate, dar nu vreau ca toate astea să-i tâmpească!” Trebuia evitat, gândea superiorul, ca principiile să îndepărteze clientela, dar totodată trebuia să fi avut grijă şi ca cerinţele acesteia să nu prejudicieze prea mult principiile. Printre numeroasele stânci submarine, abatele Fuche conducea corabia colegiului său ca un politician subtil, destul de convins pentru a fi ferm, destul de sceptic pentru a-şi permite o bună doză dr toleranţă. Se cuvenea, în primul rând, să nu

supere o seamă de mari familii, care reprezentau, în virtutea relaţiilor lor, un excelent nucleu de recrutare. Pericolul concesiilor constă în a nu le face la momentul oportun. Şi abatele nu cădea în această greşeală.

Dacă abatele Fuche cunoştea. temeinic istoria politică *a* Bisericii, mai exista în colegiu un abate care nu cunoştea mai puţin *Exerciţiile* şi *Constituţiile* lui Ignaţiu de Loyola. El îşi scotea din aceste opere norme de viaţă, străduindu-se neîncetat spre o perfecţionare întrucâtva hipnotică, ce nu era departe de a semăna cu performanţele unui lama din Tibet sau ale unui fachir din India. Dar stările de extaz ale sufletului pot susţine trupuri îngrozitor de descărnate, şi marii mistici ajung la supreme exaltări, la puteri miraculoase, tocmai printr-o inaniţie sistematică, ce duce aproape la transluciditate carnală.

Abatele Mare dedieu era un iezuit ratat, deoarece starea sănătăţii nu-i îngăduise, când era mai tânăr, să intre în faimoasa congregaţie. Regretele acestei vocaţii contrariate îl împingeau să-şi aplice lui însuşi cu cea mai mare vigoare unele maxime din Exerciţii: E folositor să nutreşti o ură totală şi fără rezervă faţă de tot ceea ce lumea iubeşte şi îmbrăţişează.

— Izolează-te, fă ca în jurul tău să fie pustiu.

— A mă privi în toată corupţia şi urâţenia mea trupească. A mă considera, în ceea ce priveşte sufletul, ca un fel de ulcer şi de abces, din care au ţâşnit atâtea perversităţi şi un venin atât de ruşinos.

Foarte înalt şi atât de slab încât îngrozea în ciuda faldurilor sutanei, cu trăsături nobile, şi spiritualizate purtând amprenta unui ascetism necruţător, pe care lucea reflexul pal şi vizibil al unei vieţi interioare împinse până la extrema limită a meditaţiei, a contemplării, abatele Mare dedieu plimba cu paşi rari prin colegiu o siluetă austeră, gânditoare şi plină de dispreţ.

Vestitor al unei vieţi viitoare a cărei slava va fi plină de răzbunări, îndrepta asupra unor preoţi epicurieni priviri pline de-o ironie semeaţă, ermetică şi, de altfel, tăcută. Rarele sentinţe rostite de gura lui poruncitoare străpungeau grasul şi confortabilul înveliş al satisfacţiilor vulgare în care se cufundau cei mediocri, nedemni de-o izbăvire sublimă.

Există fiinţe la care patimile se transformă într-o singură pasiune fulgurantă, devorantă, iar din pasionaţii de acest gen ies uneori sfinţi. Trebuie totuşi să se facă distincţia între sfinţii iubirii şi sfinţii furiei, care par întotdeauna să ardă în anateme şi să se zvârcolească în chinurile propriilor lor blesteme. Abatele Mare dedieu aparţinea acestei a doua tendinţe. Imensele sale eforturi de sanctificare puseseră asupra întregii sale personalităţi o pecetă cruntă. Fără îndoială că cerul, căruia îi solicita ocările, de mii de ori preferate binecuvântărilor, de către acela ce cunoaşte voluptatea suferinţei, imprimase surâsului său ceva hidos, o expresie înspăimântătoare pe care numai cuvântul „diabolic” ar fi putut-o defini. Printr-o stranie contradicţie, acest preot de-o atât de înaltă spiritualitate, al cărui chip remarcabil radia de-o strălucire dură, dar vie, ce inspira respect, îndemnându-i pe cei mai puţin demni să se privească pe ei înşişi, acest exaltat, neîntrecut în osârdiile cele mai chinuitoare, îşi schimonosea chipul în grimase îngrozitoare de îndată ce o cât de uşoară relaxare sufletească îi îndepărta spiritul de zonele negre şi sublime în care obişnuia să se complacă. Chipul lui purta ba pecetea plină de lumină a încântării vizionarului, ba pecetea celei mai cumplite mârşăvil în conştiinţa abatelui se petreceau drame de-o ameţitoare profunzime; era arena unei neîncetate lupte între îngeri şi demoni, şi cele două tabere păreau să încline pe rând balanţa succesului. Într-o luptă a cărei miză era o părticică

imaterială, făcută după chipul şi asemănarea Creatorului. Aceste sfâşietoare frământări răzbăteau în afară. Din gura încreţită şi crispată a abatelui Mare dedieu te aşteptai la fel de bine să izvorască suflul fetid al pedepsei fără cruţare sau melodiile radioase ale eternei recompense. Preotul acesta purta în el cerul şi iadul, mesaje ale Apocalipsului, iar rictusul său teribil, de osândit, provoca groază. Umbra lui tragică îi punea pe fugă pe elevii care-l întâlneau la câte-o cotitură a coridorului. Ceilalţi preoţi, când se apropiau de el, îşi făceau semnul crucii, atât de puternică era impresia că sfinţenia lui acopere nişte clocote satanice. Dar abatele, fărând totul pentru a spori această repulsie, – purta singur, ca Iisus, povara ticăloşiei omeneşti, susţinut de orgoliul unei umilinţe măreţe de care nimeni dintre cei din jurul său nu era vrednic.

O asemenea virtute tenebroasă şi sarcastică părea de temut. Abatele Mare dedieu, cu spaimele lui, îi stânjenea pe toţi ceilalţi preoţi, care îl evitau şi totodată îl detestau. Dar se şi temeau de el, deoarece se bănuia – de altfel pe nedrept – că cine ştie ce putere ocultă îl pusese acolo să supravegheze şi să informeze.

Vrând-nevrând. constrâns de strălucirea unui merit teatral pe care în sinea sa îl dezaproba (atari excese exemplare încălcau ierarhia în chip primejdios), superiorul fusese nevoit să acorde abatelui o autoritate spirituală excepţională. I se încredinţase acestuia, în afara orelor de filosofie, şi predarea religiei la clasele mari. Abatele Mare dedieu mai primea şi spovedaniile unor băieţi frământaţi, chinuiţi de scrupule şi îndoieli, care se întrebau asupra zădărniciei unei cariere în această lume.

Îi îndruma către preoţie cu o înflăcărare turbată, care se inspira din următoarea remarcă luată din *Maximele* scumpului său Loyola: *Oricât de lăudabil ar fi să-l slujeşti pe Dumnezeu numai din dragoste, trebuie totuşi să*

recomandăm cât mai mult şi teama de maiestatea divină. Dar nu numai acel gen de teamă pe care o numim filială şi care, fără îndoială, e foarte cucernică şi *sfântă, ci şi teama considerată servilă*. Mustrările lui puternice şi îngrozitoare provocau în spirite adevărate ravagii. Ele îi făceau pe tinerii pocăiţi să verse atâtea lacrimi şi le inspirau astfel de coşmaruri încât nu o dată a trebuit să i se retragă părintelui Mare dedieu îndrumarea spirituală a unor băieţi plăpânzi şi impresionabili. De altfel, unele accidente n-au putut fi evitate.

Printre altele, un caz făcuse mare vâlvă: cazul unui elev din clasa a şasea, Rafalet Ludovic, care, după ce-a trecut prin mâinile abatelui Mare dedieu, a trebuit să intre în sanatoriu. În câteva săptămâni, acest elev se schimbase în chip îngrijorător, însă spunea că e sănătos, refuza să meargă la infirmerie, şi totul a fost pus pe seama unei crize de creştere. Dar Rafalet căzu foarte greu bolnav. Medicul constată o dublă congestie pulmonară. Cel mai mult l-a mirat pe medic starea lui de slăbiciune, astfel încât, după multe întrebări, adevărul fu cunoscut.

Puternic impresionat de sfaturile abatelui Mare dedieu, Rafalet practica în secret un ascetism născocit de el. Nefericitul nu mânca aproape nimic, sau, mai bine zis, cum nutriţia era supravegheată, când pleca din sala de mâncare se ducea să vomite la toaletă. În această stare de mare slăbiciune, i-a venit ideea să iasă noaptea din dormitor pentru a merge să îngenuncheze, în cămaşă, pe lespezile îngheţate ale unui coridor, în curent; acolo, singur şi dârdâind de frig, rostea rugăciuni. Astfel se îmbolnăvise de moarte. Întrebat pentru ce căutase astfel de penitenţe mai presus de forţele lui, micul bolnav a răspuns că o făcuse „pentru ca cerul să-i acorde graţia unei vocaţii religioase”, întrucât fusese convins că o astfel de vocaţie oferea o stare de fericire în comparaţie cu care

nimic nu mai conta. Tuberculoza curmă zilele sărmanului Rafalet în câteva luni.

Cu toate măsurile de precauţie, zvonul despre acest accident transpiră în afară şi făcu destulă vâlvă în oraş. Abatele Fuche şi abatele Mare dedieu au avut, în legătură cu defunctul, una din acele convorbiri ecleziastice, de-o perfectă moderaţiune, în care cuvintele înălţătoare, mânuite de nişte oameni subtili, au ascuţimea unei lame de pumnal şi lasă în interiorul rănilor un venin al cărui efect se face simţit multă vreme. A fost un duel de inteligenţă şi de autoritate religioasă între doi cazuişti experţi, care ştiau să găsească punctul slab al unui orgoliu şi să dea lovituri distrugătoare, dar întotdeauna ireproşabile în ceea ce priveşte termenii. Ambiţia fiecăruia dintre ei – de a sluji cât mai bine Biserica şi sufletele – îi opunea unul altuia pe aceşti doi preoţi. În numele aceluiaşi Dumnezeu unic, pe care-l concepeau în chip diferit, s-ar fi sfâşiat de bunăvoie. Aşadar, nu s-au cruţat câtuşi de puţin, adăpostiţi cum erau. unul îndărătul renunţărilor şi reputaţiei sale de austeritate, celălalt îndărătul responsabilităţilor ce levin directorului unei mari comunităţi.

Abatelui Fuche nu i-ar fi părut rău să-i dea o lecţie usturătoare celui mai prestigios dintre subordonaţii săi. Dar abatele Mare dedieu, care nu se îndoia de această intenţie a superiorului, era în gardă. El detesta liberalismul celuilalt, găsindu-l comercial. Nu tolera ideea că Dumnezeu ar putea avea nevoie să se recurgă în numele său la pişicherlâeuri şi la precauţini josnice. O intoleranţă tunătoare, iată ce i-ar fi plăcut. Se simţea în stare să îndure suplicii, dar, o, mari pionieri din primele secole ale catolicismului, o, convertitori viguroşi din evul mediu, ce bine ar fi ştiut el să tortureze! Ce bine s-ar fi simţit el, Grégoire Mare dedieu, să fi fost preot sub Ferdinand Catolicul, şi cum ar mai fi mers, plin de

cutezanţă, în avangarda Bisericii cuceritoare de atunci, a acelei Biserici cvasimilitare, care nu se temea să primească lovituri şi, mai cu seamă, să dea! La naiba cu mofturile înduioşătoare când e vorba de a converti! El era un centurion al acelui Christ care a spus: *Să nu credeţi că am venit să aduc pacea pe pământ*; *n-am venit să aduc pacea*, *ci sabia*.

Când cei doi preoţi se aflară faţă-n faţă, slabi şi palizi, superiorul începu în felul următor:

— Ştiţi, desigur, părinte, că însuşi Loyola, pentru care aveţi atâta admiraţie, era inamicul hotărât al unui ascetism exagerat, pentru că astfel de practici răpesc credinciosului forţe pe care Biserica le-ar putea folosi mai profitabil în altă parte. Reţineţi că nu vă pun la îndoială bunele intenţii, nici marea elevaţie a apostolatului vostru şi, în treacăt fie zis, nu pot decât să aduc un omagiu felului vostru de viaţă, care e pentru noi toţi un exemplu înălţător. Dar mă tem ca ardoarea să nu vă facă să mergeţi prea departe în canoanele pe care le recomandaţi copiilor. În această materie se impune o mare prudenţă. Pe viitor să vă gândiţi la toate acestea.

Abatele Mare dedieu răspunse, în timp ce eforturile lui de a se stăpâni făceau ca fruntea palidă să i se acopere de sudoare:

— Ştiu asta, părinte. Dar nu poate fi vorba, pentru moment, de a căuta înclinaţii cu adevărat eficiente la aceşti copii. Cultiv în ei puterea de supunere, de umilinţă şi de sacrificiu. Pentru orice credinţă solidă, trebuie mai întâi riguroasele discipline ale spiritului şi trupului. Caut să formez suflete rare pentru a le oferi lui Dumnezeu.

— Suflete, părinte, asta e bine. N-ar trebui însă să-i oferim muribunzi, iată ce vreau să spun.

— Mai bine un mort în pacea Domnului decât un om care să trăiască în comodităţile lumii acesteia. Sunt liniştit

pentru Rafalet. El are cea mai bună soartă.

— Fără îndoială! Dar familiile, părinte, de care sunt nevoit să ţin seamă, nu ne încredinţează copiii lor pentru ca noi să-i facem îngeri înainte de vreme. Sesizaţi deosebirea?

Abatele Mare dedieu răspunse prin fiorosul său surâs, plin de dispreţ şi de dezgust. Abia după aceea cită, pe-un ton sarcastic, din Evanghelia sfântului Luca:

— Stă scris: *Am venit să-l despart pe om de tatăl său, pe fiică de mama sa, pe noră de soacră, şi duşmanii omului vor fi oamenii din casa lui*.

— Dar de asemenea stă scris: *Căci jugul meu e dulce şi povara mea uşoară*.

— Şi de asemeni: *Intraţi pe poarta cea strâmtă. Căci mare e poarta, larg e drumul ce duce la pierzanie, şi mulţi sunt cei care intră pe acolo*.

— Dar eu, părinte, vă voi răspunde, şi cred că e de datoria mea să vă răspund astfel: *Fericiţi cei ce aduc pacea, căci ei vor fi numiţi fiii lui Dumnezeu*.

— Dar e dreptul meu, părinte, să aleg. şi am ales: *Fericiţi veţi fi când oamenii vă vor urî, când vă vor afurisi şi vă vor aduce ocări. Bucuraţi-vă în ziua aceea şi mare fie-vă veselia, căci mare e. răsplata voastră în ceruri*.

Riposta nu se făcu auzită. Urmă o scurtă tăcere de o parte şi de alta, consacrată evaluării forţei adverse. În această evaluare, superiorul punea la socoteală exaltările pătimaşe de care îl ştia în stare pe abatele Mare dedieu. El îşi spuse că violenţa la care l-ar fi antrenat profesorul era un teren periculos şi că nu trebuie niciodată să dai lupta pe terenul ales de adversar. Se retrase deci pe poziţia sa de toleranţă. De altfel, ştia că va avea ultimul cuvânt, că oricum, la sfârşitul convorbirii, va avea loc triumful său, un triumf atât de sigur încât prefera, pentru moment, să nu abuzeze. Spuse încet:

— Gândesc că nu mă socotiţi printre aceia despre care s-a spus: *Feriţi-vă de oameni*. Înţelegeţi-mă, părinte, am în grijă şi în seama mea această casă. E o grijă în parte pământească, e adevărat, dar ne aflăm pe pământ şi trăim în secolul XX. Pot dar să vă cer să ţineţi cont…

— De împrejurări?

— De anumite împrejurări, părinte. Da, e util, chiar în interesul convingerilor pe care le slujim.

— *Nu poţi sluji şi lui Dumnezeu, şi banului*, zise abatele Mare dedieu, care tot nu voia să dezarmeze.

— Să nu ne lansăm într-un rigorism fără rost, zise plin de răbdare superiorul. Trebuie să ţinem seama ele bani, care conduc lumea. Dar noi putem face aceasta în aşa fel încât banii să servească slavei lui Dumnezeu. Aşa nu mai e atât de rău, şi cel care judecă va ţine seamă de greutăţile ce le vom fi întâmpinat. Să fim îngăduitori, părinte. Prosperitatea sufletelor e legată de cea a colegiilor noastre. Vă pot cere, oare, să vă gândiţi la aceasta?

— Mă voi gândi, zise abatele. Mă voi gândi cum să formăm nişte creştini lipsiţi de merite, şi că mediocritatea e regula.

— Aceasta e regula aici, pe pământ, zise superiorul. Nu putem merge contra ei.

Întrevederea ar fi trebuit să se sfârşească aici. În acel moment, superiorul scoase repede dintr-un sertar o foaie scrisă de mină şi zise, prefăcându-se că nu dă mare importanţă chestiunii:

— Bine că mi-am amintit, părinte, s-a găsit asta. Nu cumva vă aparţine? Mi s-a părut că vă recunosc scrisul.

Din palid şi sarcastic, abatele Mare dedieu deveni livid şi crispat. Cu o expresie de ură nespusă, smulse foaia de hârtie din mina superiorului şi părăsi înda. a încăperea fără a rosti niciun cuvânt.

Închizându-se în camera sa, abatele se apucă să recitească ceea ce scrisese el însuşi. Această foaie făcea parte dintr-o amplă lucrare secretă, care începea astfel: *Un preot a scris aceste pagini în singurătatea arzătoare şi pustie a unei chilii, în care s-a aruncat adesea la pământ, rugându-l pe Dumnezeu să-l susţină, conjurându-l…*

Tonul de mărturisire al acestor fraze îl făcea acum să roşească la ideea că superiorul le avusese în mâinile sale. Cum ajunsese la el? Abatele Mare dedieu, care se ferea de amatorii de farse şi de intriganţi, îşi ţinea întotdeauna hârtiile sub cheie. Se întâmpla foarte rar să scoată vreun petic de hârtie din odaia sa, tocmai de teamă să nu rătăcească ceva. Atunci?… Broasca unei camere, a unui sertar pot fi deschise… îi credea pe oamenii aceia în stare de orice josnicie. Spunea „oamenii aceia” vorbind despre ceilalţi preoţi de la Sainte-Colline, aproape toţi mediocri şi nesinceri, după părerea lui. Se ştia detestat de ei. La rândul său, îi dispreţuia profund.

Apoi, abatele Mare dedieu îşi spuse că va veni şi ceasul său: de pe urma lucrării secrete pe care-o pregătea aştepta repercusiuni imense. Căci acest preot, în timp ce încă mai profesa o pietate feroce, se şi depărtase de căile obişnuite ale Bisericii şi se îndrepta spre noi destine. Despre aceste destine, cu adevărat surprinzătoare, cititorul va afla mai departe.

Secţia celor mijlocii

Elevii colegiului erau împărţiţi în trei secţii: cei mici, cei mijlocii şi cei mari.

Fiecare secţie, aflată sub autoritatea unui diriginte şi a unui supraveghetor, îşi avea sala sa de studiu, sală de mâncare, dormitor, curte de recreaţie şi bănci în capelă. Secţiile comunicau între ele cât mai puţin posibil, căci contactul între copii de vârste diferite, a căror dezvoltare nu se afla în acelaşi stadiu, era considerat periculos.

Dascălii se temeau de exemplele negative şi mai cu seamă de caracterul molipsitor al curiozităţii, dăunătoare purităţii celor mai mici.

Secţiile îşi aveau nu numai propriile lor instalaţii, ci şi tradiţii şi climate aparte. Cei mici stârneau milă. Până a începe să crească, îi invidiau pe elevii din clasele mari, cărora le imitau uneori trăsăturile de caracter sau particularităţile vestimentare. Cei mari, dimpotrivă, se bucurau de-un prestigiu deosebit. Ei ştiau mult mai multe lucruri decât colegii lor mai mici, li se îngăduiau libertăţi mai mari şi jocuri mai îndrăzneţe. Promovaţi în rândul bărbaţilor, aveau să-şi facă în curând intrarea în viaţă: în faţa lor se deschidea un paradis plin de descoperiri, aventuri minunate şi lipsite de orice constrângeri.

Din cele trei secţii, cea mai prost notată, incontestabil, era a celor mijlocii, alcătuită din băieţi ce treceau prin perioada aridă a „vârstei ingrate”, a pubertăţii, fiind supuşi impulsurilor spasmodice ale unei transformări misterioase şi confuze, la capătul căreia îi aştepta adevărata adolescenţă. Fapt e că spiritul turbulent, insolenţa, neatenţia, lenea şi lăudăroşenia erau defectele obişnuite ale băieţilor între doisprezece şi cincisprezece ani. Din aceste motive, secţia celor mijlocii avea un renume cam prost. Hărmălaia era aici în floare.

Totuşi, elevii din această secţie aveau toate motivele să se teamă de loviturile şi perfidia abatelui Jubil, faimosul şi temutul abate Jubil, obiect de teroare şi totodată de batjocură, denumit în secret cu expresivele porecle *Picior-de-pâslă* şi *Ciubotă*.

Se cuvine să-l prezentăm în amănunt pe acest preot, tanatic în felul său. Fanatismul lui, deşi nu avea nimic comun cu cel al abatelui Mare dedieu, fiind de-o calitate mult inferioară, exercita la Sainte-Colline o înrâurire considerabilă în unele cazuri, fie că ducea la supunere,

sau, dimpotrivă, la reacţii violente. Căci proverbiala severitate a abatelui avea darul de a provoca cel puţin în aceeaşi măsură în care pedepsea. Între acest apărător feroce al unui regulament pe care-l făcea să devină meschin şi tenebros şi spontaneitatea proaspătă a unor copii ce vibrau de nerăbdare şi de forţă explozivă avea loc o luptă surdă şi neîncetată. De o parte ameninţări, p. iterea de a chinui şi teroriza, de a dezonora şi de a face să curgă lacrimi. De altă parte copilăria, slabă şi pusă pe râs, dar sprintenă, răutăcioasă, inventivă şi nu lipsită de şiretenie. Partida, deşi aparent inegală, nu era niciodată hotărâtă dinainte. Victoriile alternau de la o tabără ia alta, căci orice nouă născocire de o parte sugera noi născociri de cealaltă.

Geniul abatelui Jubil consta în a face din regulament şi din porunci terenul unui război de hărţuială ce nu cunoştea răgaz. Pentru el, a educa însemna a pedepsi crunt: bucuros ar fi transformat, un colegiu într-o ocnă. Urmarea era – căci orice exces provoacă excesul contrar – că metodele sale. atunci când nu întâlneau naturi prea maleabile, nu făceau decât să stârnească la copii spiritul de „revoltă şi înclinaţia spre luptă. Această înclinaţie le dezvolta inventivitatea, curajul, sângele rece, sentimentul solidarităţii, care sunt cele mai bune însuşiri bărbăteşti.

Vorbind despre supraveghetor, elevii îl numeau *Piciorde-pâslă* şi *Ciubotă*. Aceste porecle confirmau facultatea intuitivă pe care o au copiii de a surprinde rapid defectele celor mari. Ce e drept, toată valoarea abatelui Jubil era în picioarele lui mari. puternice şi sprintene, cu pasul furişat, fără zgomot în încălţămintea de pâslă, picioare de spion ce se strecoară peste tot ca să surprindă. Membrele lui inferioare, impulsionate de-o viclenie făţarnică, de pasiunea josnică a temnicerului, slujea un suflet întunecat, care savura denunţurile, se desfăta cu

lacrimile şi spaima copiilor. Pentru el, toţi erau nişte monştri mai mult sau mai puţin prefăcuţi. Abatele socotea că din aceste tinere fiinţe vor ieşi mai târziu nişte indivizi siniştri, capabili de cele mai mari grozăvii.

Se ştie la ce pot duce astfel de convingeri, când sunt puse în slujba unei doctrine bazate pe pedepse – căci în *Scripturi* se găsesc atât preceptele spadei răzbunătoare cât şi preceptele iertării – iar abatele, duşman al blândeţii, îşi făcuse alegerea fără a şovăi. El slujea legii cereşti în felul în care un jandarm slujeşte legilor pământeşti, cu certitudinea că adevărul nu se poate afla altundeva decât în interpretările jandarmeriei. Îngroşând puţin liniile (această îngroşare ne va permite să înţelegem mai bine), abatele Jubil ar fi putut să fie definit drept un „copoi al Celui-de-sus”. După părerea lui, împărtăşania derbedeilor din colegiu era totuna cu a da dulceaţă unor porci. Palme şi pedepse, iată împărtăşaniile pe care conta cu adevărat. Pe acestea le distribuia neobosit cânt era vorba de a sluji unui stăpân pe care credea în mod sincer că-l bucură şi-l cinsteşte, oferindu-i în fiecare zi o bogată recoltă de delicte, în care vedea indiciul unor negre comploturi şi crime viitoare.

Se poate spune, în definitiv, că abatele Mare dedieu şi abatele Jubil îşi cheltuiau zelul lor auster pentru gloria aceluiaşi Dumnezeu al spaimelor, pentru acelaşi principe al răzbunărilor neiertătoare care va apărea în bubuitul tunător al justiţiei – sale, ca să-i prăvălească în prăpastia disperării veşnice pe necredincioşi, pe orgolioşi şi pe desfrânaţi, în faţa mulţimii fără număr a creaturilor sale reînviate ce vor alcătui figuraţia tremurătoare a marii apoteoze finale a necruţătoarelor suplicii.

Desigur, povestitorului nu-i este uşor, ţinând seama de incontestabila distincţie spirituală a lui Grégoire Mare dedieu, să-l prezinte în comparaţie cu un Victorin Jubil.

Dacă cei doi preoţi se înrudeau prin modul de a concepe divinul, trebuie totuşi să-l situăm pe fiecare la locul său şi să distingem bine calităţile fiecăruia. În timp ce primul ar fi meritat să se numere printre Machiavelii creştinătăţii, al doilea n-ar fi putut să fie niciodată mai mult decât un temnicer sau un mărunt denunţător de eretici. Mare demnitar şi simplu zbir, iată rolurile pe care cei doi le-ar fi meritat prin talentele lor. De o parte concepţia, cu vederile largi şi anticipările politice care-i sunt proprii; de altă parte execuţia josnică, cu contactele mârşave şi bucuriile sălbatice. Abatele Mare dedieu îndura zi şi noapte torturi morale, cara sunt preţul de răscumpărare a superiorităţii. Spumega de neputinţă în chilia sa, rumegând planurile unei imposibile măreţii apostolice pentru care epoca nu-i oferea nici cel mai mic prilej. Intuind în el o victimă a propriei sale înverşunări, nu putem să nu-i acordăm oarecare respect.

Nimic de acest fel la abatele Jubil. Spirit mediocru, acesta se bucura de seninătatea tihnită a celor săraci cu duhul, preocupat să slujească cât mai bine regulamentul şi religia, pe care le făcea demne de ură, împrumutându-le caracterul esenţialmente josnic al propriei sale naturi. Jubil desfăşura pentru Dumnezeu o activitate care, altfel utilizată, ar fi putut să facă din el, la fel de bine, un crunt tâlhar de drumul mare sau un călău cu sânge rece.

Căci un lucru e sigur. Indivizii sunt ceea ce sunt şi nicio carieră nu lepoate schimba esenţa. În exercitarea unei profesii ce comportă meditaţii metafizice, preoţii de la Sainte-Colline aduceau aceleaşi calităţi şi defecte pe care le-ar fi adus în exercitarea oricărei alte meserii. Singurul punct ce stabilea între ei unitatea unei anumite concepţii comune, prezenţa marii preocupări religioase, nu putea face ca starea lor de spirit, gradul de inteligenţă şi de sensibilitate să nu dicteze fiecăruia cum să se comporte. În

aceeaşi măsură ca şi la ceilalţi oameni, conduita lor dădea la iveală slăbiciuni şi aspecte ridicole care-i abăteau uneori de la preocuparea capitală, mântuirea veşnică, sau cel puţin modificau într-o mare măsură căile omeneşti ce duc la această răspântie a bucuriilor supreme şi durabile.

Un Jubil, născut poliţist până în cele mai intime fibre ale fiinţei sale, nu avea îndoieli. El nu se îndoia mai mult decât poliţistul care, după trei mii de nopţi de veghe asupra liniştii nocturne a unui mare oraş, nu se îndoieşte de gravitatea socială a unui mărunt delict de beţie. Conştiinciosul paznic al liniştii, atunci când prinde un trecător întârziat uşurându-se lângă un copac, trebuie să uite imperioasele necesităţi ale funcţiei renale, slaba capacitate de reţinere a unei vezici normale, şi să nu ţină seama decât de un lucru: că urina nu trebuie să fie răspândită ilicit, în afara micilor construcţii care, din păcate, din cauza raritătţilor lor, sunt. inaccesibile în cazurile foarte urgente. Sunt necesare asemenea eforturi de neînţelegere pentru ca ordinea să nu fie tulburată. Instituţia pedepsei e cea mai puternică, cea mai valabilă dintre toate, atât pe lumea asta cât şi pe cealaltă. Abatele Jubii era devotat fără rezervă triumfului acestei instituţii. Nu-l descumpănea nici măcar ideea că Dumnezeu e un părine, dat fiind că el concepea paternitatea ca pe-un drept ereditar de a exercita tirania. Această concepţie îi venea din copilărie, în cursul căreia bătrânul Jubil, un ţăran aspru şi zgârcit din Ardeche, îl burduşise zdravăn pâra A la intrarea în seminar, strigându-i mereu: „Dacă nu vrei să te faci popă, puturos afurisit ce eşti, o să râneşti bălegarul la alţii!”

Această severitate a unui plugar împovărat cu o casă de copii a fost, probabil, factorul care l-a îndrumat spre cucernicie pe tânărul Victorin Jubil. Când se gândea la tinereţea sa, abatele nu era departe de a gândi că fără

zdravenele chelfăneli părinteşti n-ar fi ajuns niciodată preot. El vedea în aceste chelfăneli un har aparte, prin care fusese chemat la funcţiile sacerdotale de către Acela ale cărui căi sunt de nepătruns. Experienţa personală îl făcea pe supraveghetor să fie partizanul convins al unei metode educative extrem de severe.

Intenţiile lui erau, desigur, lăudabile, dar judecăţile sale erau sumare, instinctele primitive, procedeele meschine, cursele întinse de el, infame. Abatele Jubil ar fi aplicat osânda veşnică la fel de simplu cum li se suspendă desertul copiilor care nu sunt cuminţi. De altfel, crescut, într-un sat mizer, îngheţat şi sărman, neavând de ales la începutul adolescenţei sale decât între o muncă de argat şi râvna castă a seminaristului, deplângea îngăduinţa în mijlocul căreia creşteau copiii prea alintaţi, proveniţi din familiile bogate. Nu credea că ar fi bună pentru puiul de om moliciunea şi indulgenţa ce se arăta. Îşi amintea mereu de-o namilă de ţăran cu pielea tăbăcită, obişnuit să muncească din greu, sobru, zgârcit şi care bătea, bătea cumplit, cu orice prilej, folosind în acest scop orice retevei sau bici care-i cădea în mână. Aceea, da, era o educaţie solidă şi convingătoare! Fără să vrea, abatele asimila dreptatea lui Dumnezeu cu cea a tatălui său, bătrânul şi necruţătorul ţăran din Ardeche, veşnic temut de ai săi, care murise la optzeci şi şapte de ani. după ce-şi rotunjise în veşnică dispută cu vecinii, cu preţul unor groaznice privaţiuni, micul său ogor de câteva hectare

Un suflet de poliţist într-un trup de ţăran îmbrăcat în sutană, aşa era, deci, din punct de vedere moral şi fizic, abatele Jubil, supraveghetorul secţiei mijlocii, temut şi totuşi sfidat în mii de feluri de nişte puşlamale vesele, care nu lăsau să le scape niciun prilej pentru a-l prinde în greşeală. Abatele o ştia. Făcut pentru a ţine coarnele plugului, răsturna brazda profundă a ticăloşiilor din care

credea că e plămădită o liotă de copii mincinoşi, lacomi, spurcaţi şi leneşi. Osos, descărnat, cu chipul crispat, veşnic strecurându-se în umbră, se ascundea pretutindeni, până şi în micile cabine urât mirositoare din fundul curţii, pentru a surprinde secretele derbedeilor ce complotau întruna. Mijlociii trăiau veşnic cu teama de-a nu vedea ivindu-se pe neaşteptate această fantomă mătăhăloasă, care apuca braţele fragede în pumnul său de fier pentru a-i târî pe copii la tulpina unui copac sau la directorul de studii.

Abatele purta întotdeauna între filele breviarului său un faimos carnet cu elastic, foarte soios, prevăzut cu un capăt de creion. Acest carnet era un adevărat repertoriual greşelilor de tot felul; în el fiecare dintre cei şaptezeci şi trei de elevi ai săi îşi avea înscris numele şi, în dreptul numelui, un număr variabil de mici linioare”, în coloane deasupra cărora figura câte una din aceste indicaţii: *Flecăreală*, *Dezordine*, *Aruncare de cocoloaşe*, *Obrăznicie*, *Necuviinţă* etc.

În acest carnet era notat totul, până şi rezumatul greşelilor vechi, şi chiar, sub o formă cabalistică, simple bănuieli. Nu era bine să ocupi prea mult loc pe aceste pagini. Mai mulţi ştrengari nutreau ambiţia de a şterpeli carnetul. Ar fi avut mult de câştigat de pe urma dispariţiei lui, care ar fi încurcat lucrurile în avantajul celor mai vinovaţi. Se ştia, într-adevăr, că, acest carnet cuprindea o contabilitate conştiincios ţinută, la zi, a numărului de notări, ore de arest, consemnări, nopţi de veghe în dormitor etc.

Dar abatele nu se despărţea nicio clipă de faimosul său carnet, nu-l lăsa niciodată din mână. Nu se ştia încă ce făcea cu el noaptea. Părea să ţină la carnetul acesta la fel de mult ca şi la lista faptelor bune săvârşite de el pe pământ, şi nu era exclus să conteze pe însemnătatea

acestui pomelnic pentru a face ca balanţa să încline în favoarea sa când va apărea cândva în faţa stăpânului cerurilor, în faţa acelui prefect de poliţie, a acelui Fouché al cosmosului pe care-l slăvea sub numele de Dumnezeu.

În anul 1912 sfârşitul lui octombrie a fost destul de aspru. Vremea aceea teribil de tristă şi de-o răceală perfidă căreia i se spune vremea de Toţi Sfinţii[2] îşi făcuse apariţia mai curând decât în alţi ani şi îi silea pe elevii colegiului să stea zgribuliţi în aerul înăbuşitor al sălilor de clasă. Spiritul lor nu descoperea pe-afară nicio rază caldă de lumină care să le sugereze perspectiva unor evadări vesele. Natura, îndoliată după florile scuturate, îi favoriza evident pe dascăli, ţinând atenţia copiilor îndreptată doar spre table şi spre manuale. Începuse epoca dezolărilor necruţătoare, cu vânturile tăioase, asfinţiturile lugubre şi bolta cerească întunecată, descurajantă, fără nicio licărire de milă, de îndurare.

Din colegiu, privirea nu întâlnea afară decât câmpuri pustiite, cenuşii şi noroioase – deasupra cărora zburau siluetele greoaie ale păsărilor iernatice – păduri sinistre, nori întunecaţi, case triste şi zăvorâte, iar în depărtare întinderi înzăpezite de-un alb murdar completau orizontul ostil.

Astfel închişi, sărmanii novici se înfiorau şi plângeau de disperare în faţa ariditătii descurajante a primelor noţiuni ştiinţifice, în faţa alfabetului grecesc şi a capcanelor ce-i aşteptau în *De viris ilustribus*. Vicleni şi înăspriţi ca nişte puşcăriaşi recidivişti, cei vechi nu se gândeau decât cum să-şi asigure un loc cât mai bun lângă sobe, unde coceau, în ascuns, mere şi nişte amestecuri greţoase de ciocolată, unt şi caşcaval, împănate cu migdale şi stafide, cu care se ospătau în lipsă de ceva mai bun. Începea anotimpul hibernării cu tot cortegiul lui de rigori,

2 Sărbătoarea de Toţi Sfinţii (La Toussainte) cade la 1 noiembrie.

nelăsând pensionarilor colegiului alte plăceri decât lăcomia, care întreţine în trup un supliment de calorii. Asaltul frigului îi făcea să simtă şi mai mult grozăvia situaţiei: internatul avea ceva ce amintea de închisoare şi de colibele eschimoşilor. Dar spiritele iscoditoare căutau să reacţioneze împotriva acestei amorţeli din lunile reci, care ar fi făcut într-adevăr dascălilor viaţa prea uşoară.

Era în 28 octombrie. Elevii, după vreo două săptămâni de expectativă, erau acum în stare să se aprecieze îndeajuns pentru a şti care sunt indivizii stânjenitori, suspectaţi, şi a se feri de ei. Odată terminată această trecere în revistă, era cazul să se purceadă neîntârziat la lucruri serioase, astfel riscau să se sufoce în laţul prea strâns al disciplinei. Băieţii hotărâţi ştiau din experienţă că măsurile de emancipare trebuie luate fără zăbavă, mai înainte ca regulamentul să fie întărit prin nefasta obişnuinţă, căci nimic nu devine mai greu decât să lupţi împotriva unui prestigiu prea bine stabilit. Principala grijă a acestor băieţi, la fiecare început de an, era să-i „sondeze pe profi” pentru a vedea ce pot fi siliţi să admită sau să tolereze.

Această misiune delicată revenea câtorva instigatori primejdioşi, a căror mică falangă, de altfel foarte supravegheată, era o replică la corul înălţător al campionilor recunoscuţi ai docilităţii. Între aceste două clanuri extreme, unul exemplar şi celălalt detestabil, oscila masa schimbătoare a nehotărâţilor, prudenţilor şi neutrilor, care ba profitau de concesiile smulse dascălilor, ba, temându-se de complicaţii şi de neplăceri, se alăturau elevilor ai căror nume străluceа de obicei pe panoul de onoare.

Fără a exagera meritul deosebit al puşlamalelor, trebuie să recunoaştem că forţele de opoziţie reprezentate de ele contribuiau la echilibrul unei micro-societăţi

juvenile în care se căleau treptat caracterele unei generaţii. Nimic, nici măcar instrucţiunea administrată de dascăli, nu-i lămurea încă pe băieţi asupra a ceea ce îi aştepta în afara zidurilor unui colegiu în care precauţiuni deosebite deformau tot ceea ce ar fi avut vreo legătură cu adevărata imagine a vieţii. Astfel, spiritul combativ, atât; de necesar în existenţă, era în primul rând apanajul celor rău notaţi.

Recreaţia ele seară se încheia după lăsarea întunericului, un întuneric îngheţat şi profund, propice conciliabulelor secrete. Ceaţa, care făcea ca umbra să fie şi mai groasă, ascundea clădirile şi cufunda terenul de joc într-o irealitate vaporoasă din care se iveau când şi când siluete zgribulite, greu de identificat sub uniformitatea pelerinelor.

Curtea secţiei celor mijlocii avea două părţi destul de distincte. În partea înaltă, legată de peristilul colegiului, stăteau de obicei elevii buni, cei care se jucau) a vedere, aproape de învăţătorii lor, folosind un vocabular lipsit de cuvinte grosolane şi indecente.

O uşoară pantă a solului ducea la partea joasă care, dată fiind poziţia ei mai îndepărtată, oferea un refugiu mai sigur elevilor nedisciplinaţi. În această porţiune joasă, între mica construcţie a latrinelor şi colţul grădinii de zarzavat, împrejmuită cu un gard viu, se afla un ungher destul de ascuns privirilor, care, în pofida interdicţiei de a sta acolo, era cuibul celor certaţi cu ateciplina. Acolo aveau loc răfuielile, cu ajutorul pumnilor, picioarelor şi bolovanilor. Acolo, contrabandiştii îşi făceau comerţul lor suspect cu obiecte introduse fraudulos. Tot acolo, conspiratori mucoşi, zgâriaţi şi murdari de cerneală îşi urzeau comploturile.

În seara aceea, ceaţa de nepătruns făcea deosebit de sigură poziţia din ungherul latrinelor, cu o condiţie: să nu

fii surprins acolo de abatele Jubil, căruia îi plăcea să profite de această oră incertă pentru a apărea tocmai unde era mai puţin aşteptat. Dar toate precauţiile fuseseră luate de nişte băieţi care, slavă Domnului, ştiau să se păzească. Două santinele, abil postate, trebuiau să semnaleze orice sosire nedorită. Una din aceste santinele era elevul Lhumilie, întotdeauna gata să facă de bunăvoie un serviciu compromiţător. I se recomandase:

— Dacă-l vezi pe *Picior-de-pâslă*, să strigi imediat „Şase!” Noi o s-o ştergem prin grădina de legume.

— Să n-aveţi nicio grijă, răspunse Lhumilie, a cărui loialitate şi curaj nu puteau fi puse la îndoială, o să strig. Dar după aia o să-mi povestiţi şi mie ce aţi pus la cale.

Bizuindu-se pe vigilenţa santinelei, conspiratorii îşi văzură de treabă... Din feţele lor nu. prea se mai distingeau decât nişte pete albe, iar când vorbeau, le ieşea din gură rotocoale de abur umed.

— Trebuie să ne distrăm anul ăsta, cu toate că *Piciorde-pâslă* e la fel de scârbos.

— Da, trebuie să ne batem joc de el şi să-l huiduim.

— Trebuie să-l înnebunim pe *Ciubotă*!

— Jos cu el! Trebuie să-i şterpelim carnetul.

— Ar trebui să mai facem şi altele.

— Ce?

— Păi, ce-om mai născoci!

— Ce-ar fi să ne luăm la întrecere, cine face gluma cea mai tare?

Se lăsă o tăcere. Fiecare chibzuia la riscurile şi responsabilităţile legate de-o astfel de prinsoare. Dar, din umbră, răsună un glas, un glas aspru de şef, cu oarecare notă de dispreţ:

— Fireşte, dacă sunt pe-aici şi fricoşi, nu-i reţinem. Fricoşii n-au decât să plece. N-au decât să se ducă cu şoarecii de sacristie, cu îngeraşii binecuvântaţi şi cu

lingăii!

— Eu nu sunt fricos! rosti un glas hotărât, cel al lui L-am andin.

— Nici eu, răspunse un alt glas, cel al lui Lardier.

— Nici eu! Nici „eu! se pronunţară şi alte glasuri, pline de ardoare şi mândrie.

În clipa aceea, răsună strigătul: „Şase!”, lansat de două ori de curajosul şi imprudentul Lhumilie. Sprijinit de-o ieşitură a zidului latrinei, ştrengarii se grăbiră să sară peste gardul viu al grădinii de zarzavat şi se opriră de cealaltă parte, nevăzuţi şi tăcuţi, aşteptând să vadă ce va urma.

Dar nu s-a întâmplat nimic, căci abatele n-a venit până acolo. Dându-şi seama că se petrece ceva suspect, se năpusti asupra lui Lhumilie. a cărui voce ascuţită, ca de fată, se recunoştea uşor, şi îl târî cu forţa spre partea de sus a curţii.

— Dar n-am făcut nimic, părinte! N-am făcut nimic! Asta-i bună! repeta întruna Lhumilie, zbătându-se.

În sfârşit, au ajuns sub un bec de gaz, care răspândea o lumină gălbuie, răutăcioasă parcă, şi plină de ameninţări.

— Ce înseamnă, Şase!”? întrebă bănuitor abatele Jubil.

— E un joc, părinte, zise Lhumilie.

— Ce fel de joc?

— Ne jucam, asta-i tot!

— De-a ce?

— Ne jucam, răspunse Lhumilie cu o naturaleţe dezarmantă, de-a atacul negrilor noaptea într-un tunel.

— Aşa? zise abatele, nehotărât. Cu cine te jucai?

— Cu Pinoche, Lamandin, Quaque, Lardier, Garfouillat…

Abatele Jubil şovăi. Nu putea admite ca, măcar şi pe-o simplă bănuială, să nu aplice o sancţiune. Cu totul la

întâmplare, rosti:

— Mâine ai să-mi stai jumătate de oră la arest.

— Dar n-am făcut nimic, părinte. Doar ne jucam.

— Pleacă, zise abatele Jubil. O să intre la socoteală pentru zilele când ai făcut ceva fără ca eu să fi băgat de seamă.

Lăsat să plece, Lhumilie se mistui în ceaţă şi începu să alerge spre ungherul latrinelor, strigând în direcţia grădinii de zarzavat, nici prea tare, nici prea încet:

— Puteţi să vă întoarceţi, băieţi. *Ciubotă* s-a cărat.

Apoi le povesti istoria atacului negrilor într-un tunei, spunându-le cu ce se alesese de pe urma devotamentului său.

1 În franceză, clasicul apel sună astfel: „*Vingt-deux*, *iei nègres*!” (Douăzeci şi doi, negrilor!)

Fu întrerupt de sunetul clopotului care anunţa începerea lecţiilor de seară. Întârziind cât mai mult posibil, băieţii se îndreptară spre locul de adunare al secţiei, între timp, flegmaticului Quaque îi veni o idee. Acest băiat avea o înclinare accentuată pentru glumele făcute cu sânge rece şi al căror haz stă în încăpăţânare. Îi anunţă pe ceilalţi, fără să precizeze:

— Să vedeţi c-o să ne distrăm.

Era întotdeauna ciudat să-l auzi pe Quaque vorbind de distracţie. Cel mai interesant lucru e că la el până şi ideea de distracţie provoca râsul, deoarece, în virtutea unei uluitoare contradicţii între înfăţişarea sa şi acţiunea astfel definită, dezlănţuia în jur nişte forţe bizare cărora., nici nu le bănuiai existenţa. La paisprezece ani avea chipul impasibil al unui clovn bătrân, obosit după o viaţă întreagă de giumbuşlucuri. Aerul său profund lugubru era singurul indiciu al unui geniu profund comic. Efectul irezistibil al talentului lui Quaque se datora faptului că simţea în chip dureros prostia omenească şi o deplângea. Acest

melancolic căuta, în fond, compensaţii pentru disperarea lui. Îşi transforma suferinţele în strâmbături; de aici talentul său incomparabil de a face pe idiotul; şi în acest lucru era ceva emoţionant, care, prin autenticitatea sa, stârnea râsul.

Fantezistul nostru găsise în seara aceea ocazia nesperată de a se distra puţin în faţa întregii secţii, provocând un fel de explozie fără zgomot. Elevii erau înşiraţi în două coloane lungi, fiind pe punctul de-a se întoarce în sala de studiu. Abatele Jubil se pregătea să dea semnalul, aşteptând ca foiala să ia sfârşit şi liniştea să se restabilească deplin. Un elev ieşi din rând şi înaintă spre el: un Quaque grav şi hotărât, dar însufleţit totuşi de-o bucurie obraznică ce nu scăpa celorlalţi. Scena se juca în primul rând pentru câţiva iniţiaţi, care, foarte atenţi, se pregăteau să guste din plin această comedie.

— Părinte, zise Quaque, cu un aer serios şi trist, e adevărat ce-a spus Lhumilie.

— Ce să fie adevărat?

— Că ne jucăm de-a atacul negrilor în tunel.

— Te-a întrebat cineva ceva?

— Părintele superior a spus alaltăieri, în predica sa, că trebuie să declarăm întotdeauna adevărul fără să ne temem de gura lumii. Aşa că, părinte, vă spun adevărul ca să fie de folos tuturor.

— Bine, zise abatele Jubil. Intră în rând.

— Atunci, părinte, nu-i aşa că n-o să-l pedepsiţi pe Lhumile? N-ar fi drept, de vreme ce-a spus adevărul.

— Nu te amesteca în ce nu te priveşte. Şi taci din gură!

— Da, părinte, zise Quaque cu o blândă încăpăţânare. Deci n-o să-l pedepsiţi, nu-i aşa? „De-a negrii în tunelil e un joc care a fost născocit…

Bucuria celor iniţiaţi atinsese culmea. Nevoia de-a

izbucni în râs le umfla obrajii. O pereche de fălci astfel umflate lăsă să-i scape un şuierat care se amplifică într-un măreţ cloncănit cu efectul cel mai înveselitor. Era, fireşte, nătărăul de Lhumilie, primul interesat în această afacere, care nu-şi mai putea păstra seriozitatea.

Întreaga secţie, încă de la început, nu aştepta decât un pretext ca să se dezlănţuie. O uriaşă ilaritate izbucni brusc sub peristilul slab luminat. Rumoarea. era alcătuită din vociferări surde, triluri ascuţite, ţipete scurte, şi rafalele se succedau violent, fără a lăsa între ele niciun interval de linişte. Aceste zgomote interzise porneau de pe buze nevăzute. O frenezie colectivă îi cuprinsese pe toţi băieţii, care tropăiau de bucurie şi, profitând de extrema dezordine pentru a tranşa unele vechi răfuieli, se ciupeau sau îşi trăgeau lovituri. Secţia acţiona ca o gloată care vede roşu; în fiecare din aceste mici inteligenţe umane se năştea dulcea speranţă iraţională de a-l vedea odată sfârşit pe îmblânzitor, pe abatele Jubil, care, surprins şi furios, depăşit pentru moment de furtuna neaşteptată şi irezistibilă, pândea clipa răzbunării.

Între timp, afectând un aer de dezaprobare şi mâhnire, prefăcându-se că nu înţelege nimic, Quaque, rămas în mijlocul rândurilor, stătea tot cu faţa la supraveghetor. Profită de-un moment de acalmie pentru a-şi exprima simţământul faţă de abatele Jubil, arătându-i compătimirea sa.

— Asta-i bună! Sunt smintiţi! zise el.

Şi, lovindu-şi fruntea cu degetul, privi trist spre scandalagii. Dar ochiul său drept, singurul punct însufleţit pe acest chip posomorât, id încuraja pe amici cu mişcări imperceptibile ale pleoapei. Quaque avea şi un anumit fel de a face să i se mişte părul în vârful capului, ceea ce însemna foarte clar pentru cunoscători: „Ah, ce ne mai distrăm!”

Ca un supraveghetor trecut prin ciur şi prin dârmon ce era, abatele Jubil avusese prilejul să vadă multe în cei douăzeci de ani de când teroriza elevii. Şi totuşi i se mai întâmpla uneori să fie luat prin surprindere, atât de neaşteptate erau pretextele de la care porneau dezlănţuirile micilor păcătoşi. Aşa fusese cazul şi în seara aceea, cu foarte ciudata grijă pentru dreptate de care dăduse dovadă elevul Quaque, într-un chip prea virtuos pentru a fi sincer.

Abatele Jubil îşi făcea un punct de onoare din a nu permite gălăgia, şi asta o ştiau foarte bine atât dascălii cât şi elevii. Ca atare, cea dintâi şi mai usturătoare consecinţă a dezordinii ce domnea în rânduri, având în vedere că zgomotul ajungea, fără îndoială, până la etajul superior, era că ceilalţi preoţi gândeau probabil, cu o tainică satisfacţie: „Ia te uită, Jubil nu mai e în stare să-şi ţină elevii în frâu!” Supraveghetorul îi credea capabili chiar să zâmbească şi să facă glume pe seama lui. Un om de teapa abatelui Jubil nu avea nevoie de mai mult pentru a simţi că turbează.

Turbarea îi era atât de vizibilă, încât plăcuta priveliştе a mâniei sale neputincioase îi încuraja pe băieţi să strige din toate puterile. (Iar ipocritul Quaque îşi manifesta dezolarea cu o indignare din ce în ce mai comică.) Vacarmul creştea mereu, acoperind glasul abatelui. Acesta nu putea face nimic câtă vreme nu reuşea să scoată din fundul cutelor buzunarului fluierul de corn cu care dădea de obicei semnalul de adunare în excursii. Culmea ghinionului: fluierul era astupat cu praf şi firimituri. Eforturile zadarnice ale supraveghetorului de a scoate un sunet cât de mic stârniră un nou val de rânjete şi sarcasme.

În sfârşit, abatele fluieră. Un sunet atât de ascuţit încât sfredelea timpanele, stridenţa lui fiind accentuată şi

mai mult de bobul de năut ce se rostogolea înăuntrul fluierului, îi făcu pe ştrengari să încremenească. Se lăsă o tăcere plină de uimire, de teamă şi în acelaşi timp de-o bucurie răutăcioasă, căci pedepsele care aveau să curgă cu nemiluita nu puteau şterge amintirea acestei strălucite lovituri: băieţii îi făcuseră figura lui *Picior-de-pâslă*.

Spre surprinderea generală, supraveghetorul nu luă pe loc nicio măsură de pedeapsă. Cu glasul calm, deşi tremurând de ură, dădu poruncile” obişnuite, şi secţia se întoarse în sala de studiu într-o ordine perfectă, chiar prea perfectă, care mirosea a ironie. Abatele mergea între cele două rânduri, foarte întunecat, rumegând afrontul şi pregătindu-şi răzbunarea.

În clasă, după terminarea rugăciunii, când toată lumea se aşează, abatele Jubil declară, bătind cu rigla în masă ca să atragă atenţia elevilor, dar fără nicio aluzie la faptele ce motivau această măsură:

— Întreaga secţie va fi lipsită de recreaţie mâine la ora zece.

Un murmur slab se auzi din rândul elevilor cuminţi, care protestau invocându-şi nevinovăţii. Abatele răspunse scurt:

— Nu-i nimic, cei buni vor plăti pentru cei răi. Sau de nu. aranjaţi între voi astfel încât să mi se aducă la cunoştinţă numele celor vinovaţi.

Din nou, bătu cu rigla în masă. Apoi, fără să se aşeze, arătă la stânga şi la dreapta sa spaţiul liber dintre estrada catedrei şi primul rând de bănci:

— Quaque şi Lhumilie să vină aici!

Cei doi băieţi ieşiră din bănci şi înaintară încet. Quaque simula o uimire îndurerată, uimirea dezaprobatoare a unei fiinţe cu un profund spirit justiţiar, care vede cum se comite sub ochii săi o nedreptate. Două sau trei zvâcnituri ale părului din vârful capului anunţară

camarazilor că va încerca totuşi ceva.

— N-am făcut nimic rău, declară Quaque. Am dat doar ascultare părintelui superior, care aşa a spus în predica ţinută…

— E adevărat, părinte, ne jucam de-a negrii în tunel, afirmă Lhumilie, şi pofta de râs îl apucă din nou.

Rigla lovi masa pentru a treia oară, şi sentinţa fu rostită:

— Amândoi în genunchi, cu dicţionarele.

Abatele Jubil născocise o tortură care nu-şi făcea simţite efectele decât după un timp. Ea consta în următoarele: pedepsitul, în genunchi, trebuia să întindă braţele înainte, la înălţimea umerilor. Pe braţele întinse paralel erau puse două voluminoase dicţionare latineşti, şi apoi urma şedinţa de nemişcare, elevului fiindu-i interzis să se aşeze pe călcâie sau să se odihnească măcar o clipă. Orice schimbare de poziţie atrăgea după sine o pedeapsă suplimentară.

La început totul mergea bine, ba această pedeapsă cu aspect sportiv părea chiar nostimă. Dar nu trecea mult şi greutatea dicţionarelor apăsa cumplit asupra genunchilor, iar încheieturile umerilor începeau să slăbească. În chip fatal, venea un moment când braţele căzeau neputincioase. Elevul era atunci la discreţia supraveghetorului.

Accesele de râs smintit ale lui Lhumilie alternau cu plânsul; într-o clipită, torente de lacrimi inundau nestăvilite chipul lui schimonosit. Acest băiat plângea aşa cum râdea, fără a se putea opri, cu nişte contorsiuni extraordinare, ansamblu patetic şi totodată comic, care avea în disperare sau în veselie aceeaşi forţă de convingere. Cum se ştia că el sare fără tranziţie de la o extremă la alta, se aşteptau întotdeauna din partea lui caraghioslâcurile cele mai surprinzătoare. Drama şi blinda

sminteală alternau în acest cap lipsit de minte. Dacă veselia era incontestabil nota sa dominantă, manifestările de nemaipomenită obidă ale lui Lhumilie căpătau, prin contrast, o forţă răscolitoare. Excentricul elev scotea fără a se stăpâni, oriunde s-ar fi aflat, nişte ţipete sfâşietoare, urlând pe tonurile cele mai ascuţite, strigătele lui fiind însoţite de gesturi inedite care-i înveseleau pe cei de faţă ca un divertisment de-o rară calitate. Acest spectacol oferea celorlalţi pretextul de a interveni în cor, căutând să-l înduplece pe abate, şi corul acesta compătimitor căpăta repede aspectul unei răzvrătiri. Secţia abia aştepta astfel de ocazii pentru a petrece. Aşadar, pedeapsa aplicată lui Lhumilie făcu să se nască speranţa unei distracţii colosale, în fond, pe socoteala abatelui Jubil.

Această isperanţă se dovedi a nu fi zadarnică. Nu trecuse niciun sfert de oră de la începutul supliciului, că Lhumilie, prin gemete şi tresăriri febrile, dădu a înţelege că se petrecea în el ceva neaşteptat, presant şi cumplit, în legătură probabil eu nevoia de a urina. (Cea mai mică emoţie se traducea la el printr-un subit şi irezistibil aflux renal.) Cum demonstraţiile lui îl lăsau indiferent pe supraveghetor, Lhumilie le însoţi cu această rugăminte, repetată spasmodic, din ce în ce mai tare:

— Pân-afară, părinte, pân-afară…

Dar abatele Jubil, plin de cruzime, se făcea că nu aude. Atunci, Lhumilie, ţinând întruna pe braţe cele două dicţionare care oscilau primejdios, pomi într-un marş implorator, în genunchi, până în faţa catedrei, sperând ca astfel să atragă mai bine luarea-aminte a călăului său şi să-l înduioşeze. Toţi elevii, eu privirile aţintite asupra jalnicului acrobat, aşteptau să se întâmple ceva. Lhumilie scoase un strigăt plin de spaimă:

— Părinte, nu mai pot să mă ţin!

În aceeaşi clipă, lăsă dicţionarele, care se prăbuşiră

cu mare zgomot, şi se răsuci ca un vierme, căzut pe călcâie şi strângându-şi pulpele cu ambele mâini. Întreaga sală izbucni în râs. Nefastă ilaritate! Râsul avea asupra lui Lhumilie aceleaşi efecte molipsitoare pe care le are căscatul asupra majorităţii oamenilor. Aflat tocmai în culmea disperării, băiatul izbucni în râs, un râs strident şi nemaipomenit de iritant, fără a înceta totodată să se răsucească şi să manifeste simptomele unei suferinţe de nesuporlat. Teribil, abatele Jubil se ridică îndărătul catedrei. El zbieră, succesiv:

— O sută de rânduri, Lhumilie. Două sute de rânduri, Lhumilie. Trei sute de rânduri…

Dar Lhumilie nu mai vedea, nu mai auzea şi nu mai înţelegea nimic. El striga, printre sughiţurile sale groteşti:

— Pân-afară, părinte, pân-afară…

Şi râdea şi mai tare, răsucindu-se şi mai mult, dureros şi bufon totodată. Sala, îndărătul lui, vuia de-o ilaritate dezlănţuită, aproape dementă. Iar abatele Jubil împărţea în stânga şi-n dreapta sute şi sute de rânduri.

Apoi, Lhumilie, cu totul rătăcit, sări în picioare şi alergă spre ieşire, strigând cu accentul celei mai deznădăjduite panici: „Pân-afară, părinte, pân-afară!” şi dispăru, lăsând uşa deschisă.

La întoarcere, Lhumilie fu gratificat cu considerabilul total de cinci sute de rânduri şi cu ameninţarea unei pedepse şi mai grave, dacă va reîncepe cu tâmpeniile lui. Această ameninţare nu putea împiedica totuşi ca forţele sale să-l trădeze. Douăzeci de minute mai târziu, Lhumilie lăsă din nou să-i cadă dicţionarele. Râsul care cuprinse întreaga asistenţă agravă această prăbuşire, dându-i caracterul unei sfidări. Palid, fără a rosti un cuvânt, abatele Jubil coborî de la catedră, se îndreptă spre vinovat şi îl apucă sălbatic de ureche.

— În genunchi! zise el.

Apoi abatele, ţinându-şi victima de ureche, o trase spre uşă. Lhumilie se târa ca vai de el, pe genunchi, ca un olog. Cu gâtul răsucit şi ochii ieşiţi din orbite, cu mucii curgându-i din nări, urla pe un ton dramatic: „Au-au-au! Au-au-au!”

Căzu înainte, porni din nou şi iarăşi căzu. Abatele îl trăgea întruna, neînduplecat. Iar Lhumilie urla mereu: „Au-au-au!” Se poate presupune că ţipetele erau întrucâtva exagerate faţă de suferinţa îndurată. Dar pedepsitul avea în vedere că abatele nu era întru totul în drepturile sale ridicând mâna asupra lui, deoarece pedepsele fizice erau, în principiu, interzise. Iar camarazii săi, din spirit de solidaritate, ţineau şi ei seamă de acelaşi lucru. Se auzi un strigăt de indignare, reluat apoi de alţii, şi toată sala, într-o clipă, începu să scandeze: „Brută! brută! brută!”

Se auziră chiar câteva glasuri care rosteau distinct epitetul „jigodie”, ceea ce făcu o impresie plăcută asupra celor de faţă. Clasa era zguduită de trepidaţii şi, din toate părţile, dicţionarele se prăbuşeau la pământ. Capacele pupitrelor şi picioarele elevilor, sub mese, făceau un zgomot ca de bombardament. Proiectile zburau prin aer. Câteva cocoloaşe bine frământate în gură se lipiră de plafon. De unul din ele atârna, prinsă cu o aţă, o păpuşă neagră, cu nişte picioare imense. Silueta ei dizgraţioasă o evoca pe cea a unui anumit supraveghetor sinistru şi răzbunător…

Toate acestea, din nefericire, n-au durat mult. Se poate spune însă că frumoasa manifestaţie a fost reuşită din toate punctele de vedere. Reuşită şi foarte consolatoare! Ba chiar destul de măgulitoare pentru onoarea secţiei mijlocii!

Pe scurt, a fost o zi glorioasă şi memorabilă, din care gloria abatelui Jubil n-a avut nimic de câştigat.

Într-adevăr, gloria lui n-a câştigat nimic, deşi a luat

după aceea aspre măsuri de represiune. Dacă abatele s-ar fi putut întreba măcar o clipă care tabără se putea socoti victorioasă, o luminiţă batjocoritoare din ochii băieţilor l-ar fi lămurit perfect în această privinţă. El cunoştea prea bine aceste mici flăcări ironice, care îşi făceau apariţia tocmai în momentele când elevii nesupuşi dădeau dovadă de un zel smerit, cu totul anormal.

De fapt, cu toate că salvase aparenţele, abatele ştia că micii păcătoşi nu erau în pagubă şi că-i treceau în cont şi afrontul, şi eşecul. Îşi spunea că îndărătul tuturor acestor lucruri trebuie să se ascundă un ştrengar mai şmecher decât ceilalţi, un agitator pe care pedepsele poate nici nu-l loveau şi căruia impunitatea avea să-i confere un plus de autoritate. Dar cine putea fi?…

Supraveghetorul şedea la pândă mai mult ca oricând şi îşi frământa creierii. Bănuia doi sau trei băieţi că ar fi instigatori. Aceştia însă nu erau decât nişte locţiitori, şi abatele nimerea alături de ţintă, deoarece excludea din sfera investigaţiilor sale, crezându-l inofensiv, pe unul din cele mai periculoase elemente ale secţiei: Pinoche, faimosul Hubert Pinoche, prinţul loazelor, adăpostit în carapacea lui de inerţie şi indiferenţă simulată, care trăia zile liniştite la Sainte-Colline, unde se bucura de-o indulgenţă cu totul specială.

Despre motivele acestui regim aparte vom mai vorbi. Isprava care-i adusese lui Pinoche un tratament de favoare data din amil precedent… De altfel, acest tratament nu era nimic altceva decât un regim penitenciar atenuat. Dar lui Pinoche nu-i păsa: se simţea foarte bine în carantină şi nu’s» ftândea decât să-şi consolideze poziţia.

Pinoche, loaza

— Cine a spus: „Sfântul Iosif era un fraier”?

Profesorul clasei a patra, abatele Meneme, repetă. Întrebarea fără a obţine însă vreun răspuns. În tăcerea

grea care domnea în clasă, cuvântul „fraier”, rostit de profesor ţi aplicat sfântului Iosif, producea un efect puternic. Şi cu atât mai puternic cu cât aceasta se petrecea la ora de religie. Evident, elevii dintr-a patra se purtau deplorabil la orele de religie. Iar sfântul Iosif avea să se răzbune, recurgând în acest scop la mâna omului. E un sfânt blajin, chiar înţelegător, dar „fraier” era prea mult…

O căinţă înduioşătoare înclina toate capetele asupra cărţii de religie, mai cu seamă în ultimele rânduri ale clasei, unde se aflau loazele înrăite, suspectate întotdeauna din capul locului. Într-adevăr, tocmai în direcţia lor îşi îndrepta abatele Meneme fulgerele ochelarilor.

— Bine, zise el în sfârşit, ultimele două bănci vor rămâne joi la arest.

Atunci, din fundul clasei, un laş strigă:

— Pinoche a spus!

— Jigodie! ripostă un glas indignat, poate chiar al lui Pinoche.

— Turnător împuţit! adăugă alt glas.

— Huo, huo, huo! răsunară alte glasuri, încântate de prilej.

Laşul strigă:

— Părinte, Patrigot a aruncat cu cerneală în mine!

— Mincinosule!

— Mişelule!

— Huo, huo, huo! interveniră vocile, pe-un ton mai ridicat.

Urmă o înverşunată încăierare de picioare pe sub bănci, iar laşul, în sfârşit atins, scoase un urlet de durere.

Toate astea se petrecuseră în câteva secunde, într-un vârtej de forţe brusc dezlănţuite, asemenea primei izbucniri a unei revolte. Abatele Meneme ridică blatul

pupitrului său şi îl lăsă să cadă cu zgomot. Ochelarii îi tremurau de mânie pe nasul cărnos, pătat de tabac şi înroşit de vinul împărtăşaniei. Îşi puse comanacul şi îşi îndesă pieptarul alb în gulerul sutanei. Clasa înţelese că avea să urmeze răfuiala. Tăcerea se restabili. Dar un zgomot neaşteptat o tulbură brusc: elevul Lhumilie fusese apucat de-un râs pe care nu şi-l putea opri. Nu era totuşi momentul potrivit pentru a râde.

— Lhumilie, îmi vei conjuga de trei ori verbul: „a nimeri mereu ea Ieremia cu oiştea-n gard”.

Pedeapsa avu ca efect stimularea râsului smintit al lui Lhumilie. Stacojiu, cu fălcile umflate de râs, şiroind de salivă, cu ochi rătăciţi şi plini de lacrimi, micul nefericit, în prada unei ilarităţi stupide, oferea un spectacol foarte plăcut pentru elevii acestei clase, în care pluteau nevăzute efluviile unei bucurii interzise, dar pline de delicii, în prezenţa profesorului de religie depăşit de evenimente.

Eforturile făcute de Lhumilie pentru a se stăpâni erau atât de mari încât apăsările interne ale trupului său se abătiiră în altă direcţie, declanşând un ţiuit flatulent, în tonalitate soprană, prelungit, admirabil subţiat pe parcurs, şi de-o rezonanţă fără pereche. Înţelegând de unde venea zgomotul, clasa se înfioră de plăcere şi se dezlănţui, fără reţineri, într-o hărmălaie de nedescris, în urma acestui ţiuit necuviincios care ţâşnise ca prin minune sub nasul sfinţilor din Noul Testament.

— La privată, Lhumilie!

Dar pupitrul profesorului se transformă pe loc într-un trăsnet al mâniei. Abatele Meneme strigă:

— O să-mi conjugi verbul de şase ori. De şase ori, auzi, Lhumilie? Şi în latină.

În clipa aceea, râsul smintit al lui Lhumilie se opri brusc. Uimirea se întipări pe chipul său încă transfigurat de-o fericire trecătoare.

— Cum se spune asta în latină, părinte?

— Vei căuta în Quicherat!

Dacă elevul Lhumilie nimerea mereu ca Ieremia cu oiştea-n gard, trupeşul abate Meneme nu era lipsit nici de consecvenţă, nici de metodă. El reveni la sfântul Iosif.

— Pinoche, tu eşti acela care a spus: „Sfântul Iosif era un fraier”?

În colegiu, elevul Pinoche slujea ca termen ele comparaţie în materie de dezordine şi lenevie. Era un leneş înnăscut, un tâmpit încăpăţânat şi descurajant, unul din acei indivizi gata de orice, neclintiţi, bine ancoraţi în dispreţul lor absolut faţă de învăţătură. Asemenea tipi se bălăcesc fericiţi în dispreţul general şi în pedeapsă, se simt la largul lor în ticăloşie asemeni sfântului Iov pe gunoi, şi, de pe grămada lor de murdării, legaţi la stâlpul infamiei şi purtând boneta cu urechi de măgar, continuă să-i sfideze pe judecători, pe profesori şi pe cei ce fac rugăciuni pentru alungarea Diavolului.

Desigur, mai existau în colegiu şi alte loaze, de pildă Nusillon, Gamache, Maliboin şi Chachuat, personaje cu o faimă bine stabilită şi foarte tari în lenevie şi obrăznicie. Dar Pinoche era un derbedeu necioplit, cinic şi insolent, care obişnuia de preferinţă să se reculeagă în singurătatea greţoasă a latrinelor, unde pornea veşnic în pelerinaj, ţinându-se cu mâinile de burtă. Căci Pinoche era un neîntrecut simulator de colici, enterite, indigestii, incontinenţe de tot felul şi indispoziţii în general, care permit unei secături abile să scape de lecţii pentru a se duce liniştit să tândălească, în afara sferei de observaţie a profesorilor, prin ungherele cele mai puţin cunoscute ale internatului.

Pe lângă aceasta, Pinoche era o făptură încă primitivă, încă perfectibilă, desigur, în ceea ce priveşte înălţimea şi greutatea, varietatea vicleniilor şi aplicarea

lor, dar care ajunsese, chiar de la treisprezece ani, la apogeul celor mai strălucite şi complete năstruşnicii. Lui Pinoche i se făgăduiau de zor casa de coreţie, companiile disciplinare şi ocna, singurele etape logice pentru el între naştere şi iad. Dar toate acestea îl făceau să rânjească liniştit. De altfel, el suporta ocările ca un martir chinurile, dar mai cu bucurie, căci părea să resimtă o bizară voluptate savurând orele de arest şi de pedeapsă ce-l puneau la adăpost de orice atingere înjositoare cu elevii cuminţi şi pioşi, pentru care avea o vădită aversiune.

De zeci de ori se pusese problema alungării lui Pinoche dintr-un aşezământ pentru care era o ruşine. De zeci de ori consiliile ţinute în privinţa lui îi reuniseră pe superior, pe econom, pe directorul de studii, precum şi pe reverendul Tartinon, decan al internatului şi consilier al aşezământului, în virtutea vastei sale experienţe şi a incomparabilei lui ştiinţe teologice. Din nefericire, motive puternice, legate de finanţele şi de renumele unei distinse comunităţi didactice, nu permiteau să se procedeze la eliminarea lui Pinoche. Ca urmare, acesta, acoperit de ruşine, rămânea credincios colegiului, unde se bucura de-o tristă faimă.

Era o mare naivitate din partea abatelui Meneme să-i pună vreo întrebare lui Pinoche. Acest băiat, desigur, în afara cazurilor când era examinat la lecţie, şi când nu răspundea absolut nimic, în orice alte împrejurări răspundea „nu”. El răspundea „nu” aşa cum majoritatea elevilor răspund „da”: din principiu, ca să nu se facă nici cea mai mică confuzie între poziţia sa intelectuală şi morală şi cea a camarazilor săi, dotaţi cu toţii, într-o măsură mai mică sau mai mare, cu o docilitate ce favoriza robia. Întrebat dacă făcuse o apreciere asupra vieţii pământesti a sfântului Iosif, răspunse aşadar cu fermitate:

— ’Nu!

— Pinoche, minţi! spuse abatele Meneme.

— Nu, zise Pinoche.

— Ba da, minţi. De altfel, camarazii tăi te-au auzit. Cine a declarat: „Pino-ne a spus”?

— Chuitte, părinte, răspunse Patrigot.

— Taci, Patrigot, nu te-am întrebat pe tine. Tu eşti acela, Chuitte?

— Da, părinte, răspunse Chuitte, care avea un suflet josnic şi era gelos pe Pinoche. Iar el m-a făcut jigodie.

— Nu-i adevărat! zise Pinoche laconic şi parcă străin de această discuţie.

— Vezi, Pinoche? zise abatele Meneme.

— Şi Sardier mi-a tras un picior, strigă Chuitte, suspinând de-ţi era mai mare mila.

— Auzi colo! strigă Sardier cu o indignare prefăcută.

— Taci, Chuitte, zise abatele Meneme. Sardier va fi pedepsit. Lhumilie, râzi ca un idiot, o să te dau afară… Puţină tăcere! Deci, Pinoche, s-a dovedit „că minţi.

— De ce-aş minţi? întrebă Pinoche.

— Pentru că minţi întotdeauna. Pentru că…

— Mă doare-n cot de sfântul Iosif! declară Pinoche pe-un ton de neclintită convingere.

În mintea lui Pinoche aceasta era poate o încercare de-a se justifica. Poate voia să spună că detaşarea lui în privinţa sfântului Iosif era atât de completă încât nu avea niciun motiv să-l vorbească pe tatăl adoptiv al Mântuitorului nici de bine, nici de rău. De altfel, cu Pinoche nu puteai şti niciodată… Un singur lucru a părut cert: cuvântul era prost ales, nepotrivit cu obiectul. Întreaga clasă scoase un „o!” de oroare, care crescu în chip nemăsurat. Această reacţie îi indică abatelui Menenie care-i era datoria. El arătă spre uşă:

— Afară, Pinoche!

De obicei, bucuros să iasă la aer, Pinoche pornea

spre uşă cu multă grabă, fără să i se spună de două ori. În ziua aceea, nu se ştie de ce, îşi schimbă atitudinea.

— Nu! răspunse el cu hotărâre.

În acelaşi timp, se ghemui în bancă, cu capul tras între umeri, cu coatele depărtate şi picioarele încolăcite de bancă, având intenţia evidentă de-a se împotrivi prin toate mijloacele. Pe faţa lui se întipări încăpăţânarea iritantă şi obraznică a celor ale căror convingeri sunt ca nişte citadele inexpugnabile. Şi. deodată, spiritul de sfidare şi de blasfemie puse stăpânire pe Pinoche. Fixându-l cu neruşinare pe abatele Meneme, se strâmbă la el drăceşte şi strigă:

— Cra, era, era!…

Era strigătul infam, strigătul josnic pe care *laicii* (jalnicii copii fără Dumnezeu) îl scoteau la vederea fiilor bunei burghezii catolice, atunci când liceenii blestemaţi îi întâlneau, pe străzile oraşului, pe evlavioşii elevi ai colegiului. Astfel, Pinoche, cu o satisfacţie ce friza sacrilegiul, îşi trăda tabăra.

De la Pinoche, desigur, te puteai aştepta la orice, totuşi nimeni nu se aşteptase la aceste strigăte considerate în colegiu drept semnul apartenenţei la o mafie diabolică. O imensă uimire, de data aceasta neprefăcută, încremeni întreaga clasă. Alphonse Bigotin, tocilarul, piosul model al virtuţilor tineretului creştin, crezând că Diavolul se încarnase în Pinoche, îşi făcu o cruce mare şi îşi căută.

grăbit scapularul ce-i atârna pe piept, între piele şi cămaşă. Se lăsă tăcerea teribilă a marilor judecăţi. Toţi elevii, până şi leneşii incorigibili, se întorseseră neliniştiţi spre profesor, întrebându-se ce intervenţie va răzbuna în acelaşi timp onoarea sfântului Iosif şi a întregii creştinătăţi, ce sfânt Gheorghe îl va zdrobi pe păcătosul Pinoche. Arhanghelul delegat de către ceruri fu abatele Meneme în persoană.

Trupeşul abate era cel mai moderat dintre preoţi, cel mai îndepărtat, prin însăşi natura sa, de scrupulele chinuitoare ce-i torturează şi-i frământă pe marii mistici. Pe pământ, el aştepta liniştit vremea când va intra în paradis, fără a se îndoi că avea acest drept, de vreme ce nu păcătuia niciodată prin desfrâul imaginaţiei şi nici prin cel al cărnii. Maldăre de caltaboşi cu ceapă, ciozvârte de rasol cu carote şi alte feluri de mâncare după care se dădea în vânt constituiau principalele sale excese, în zilele în care asemenea bucate erau servite în sufrageria preoţilor. Pe lângă acestea, îşi acorda câteva înghiţituri suplimentare de vin roşu şi un pahar zdravăn cu drojdie de Bugey, din care avea întotdeauna în camera sa o mică rezervă, trimisă de familie.

Dar cine poate condamna un bun creştin pentru că n-a avut curajul să fie cumpătat? Dumnezeul blândeţii, desigur, n-ar face una ea asta. Abatele Meneme era deci foarte sigur că va merge în cer, şi această convingere îi dădea o seninătate blajină, lipsită poate de elanuri sublime, dar şi de virtuoasele pasiuni prin care cei predestinaţi, crezând că le e îngăduit orice, seamănă discordia printre contemporanii lor. Totuşi, profesorul clasei a patra era un om, un om sangvin, în stare să-şi iasă uneori din pepeni şi, în asemenea cazuri, capabil de violenţă.

Nu sfârşise bine rebelul să rostească abominabilul „era? era, era”, că abatele Meneme, cu toate cele nouăzeci şi şapte de kilograme ale sale, sări literalmente de la catedră şi se năpusti asupra neruşinatului, cu forţa şi viteza cutremurelor ce-au nimicit odinioară Sodoma. Această viteză avea ceva supranatural, căci, până să fi respirat măcar o dată, abatele şi ajunsese în fundul clasei, iar mâna lui, condusă desigur de-o poruncă de sus, se abătu peste obrazul puşlamalei cu o putere

nemaipomenită. Pinoche rămase încremenit, cu un obraz palid şi altul roşu. Profitând de zăpăceala lui, abatele îl smulse din bancă şi îl târî spre uşă.

Dar Pinoche avea cea mai solidă căpăţână din colegiu. El ştia foarte bine să încaseze şi să dea înapoi, ceea ce e foarte important pentru unul obligat în permanenţă să ţină piept tuturor. La trei paşi de uşă, începu deodată să se zbată, strigând ca în ceasul morţii, şi reuşi să tragă în tibia profesorului o lovitură de călcâi deosebit de precisă.

De durere, abatele Meneme îşi lăsă prada, şi n-a lipsit mult ca toţi cei de faţă să vadă triumful răului asupra celui drept. Din fericire, profesorul reuşi să – apuce de chică pe ticălosul şcolar şi să-l ţină în timp t\ deschidea uşa. Împingându-l afară, închise uşa după el, iar Pinoche, de cealaltă parte, o trase atât de tare încât un geam sări în ţăndări. Prin această vizieră improvizată, Pinoche strigă, declinindu-şi astfel răspunderea, cu prezenţa de spirit pe care o dovedea întotdeauna în rele:

— Asta-i bună, a spart şi geamul! Bine-mi pare.

Infamul nu şovăi să amestece şi cerul în jocul său.

Adăugă pe-un ton triumfător:

— Bunul Dumnezeu l-a pedepsit!

Au urmat ameninţări:

— Laşule, ai să vezi ce-o să-ţi facă tata!

Urmă apoi această declaraţie abilă, dacă nu şi adevărată:

— Dacă voiam să te linguşesc făcând pe turnătorul, puteam să-l numesc pe cel care a spus că sfântul Iosif era un fraier! Puteam foarte bine să-l numesc! Dar

puţin îmi pasă!

Şi în sfârşit:

— Jos popii! Trăiască părinţelul Combe!

Răzbunat pentru moment şi destul de satisfăcut de

isprava sa, Pinoche o porni tiptil pe coridor, trecând în patru labe prin faţa uşilor celorlalte clase ca să nu fie observat, căci îşi propunea ca, până va suna clopotul, să-şi petreacă vremea în grădina de zarzavat, loc interzis ei evilor şi, prin urmare, foarte atrăgător.

Cu precauţiuni de piele-roşie pe o potecă de război (comparaţie stimulatoare la care băieţii se gândeau cu plăcere când porneau într-o aventură periculoasă), Pinoche o luă de-a lungul întregului corp central al clădirii, strecurându-se pe lângă coloanele peristilului. Un drum plin de capcane, unde era expus la o întâlnire nedorită cu vreun părinte, care ar fi putut să-l întrebe: „Ce faci aici?", căci prezenţa unui elev pe coridoare părea întotdeauna nepotrivită în timpul orelor de clasă.

Desigur, preoţii, fie clin indulgenţă, fie din indiferenţă, nu se sinchiseau de ceea ce se petrecea în afara zonei responsabilităţii lor nemijlocite. Dar lui Pinoche i-ar fi fost greu să mintă în faţa superiorului sau a directorului de studii, explicându-le motivele pentru care se afla departe de abatele Meneme, în timp ce acesta vorbea despre sfânta familie şi despre meritele discrete ale lui Iosif, blândul patriarh al florilor de crin. Şi unde mai pui că, la această oră, nu era exclus să dea târcoale pe acolo perfidul abate Jubil, cu pâslarii săi de spion. Căci acest maniac nu înceta niciodată să-i pândească pe delincvenţi, pe micii păcătoşi, cărora le consacra eforturi suplimentare, în scopul de a face să crească numărul ispăşirilor pământeşti, atât de plăcute Stăpânului, în permanenţă jignit de aroganţa profanatoare a creaturilor sale.

Pinoche, care înainta cu precauţiune, observă între doi stâlpi umbra înspăimântătoarei siluete. Supraveghetorul tocmai se afla la locul său de pândă. Pinoche se opri, se ascunse la rândul său îndărătul unui stâlp şi chibzui ce avea de făcut. Putu să aleagă între două

drumuri. Sau să coboare în goană prin curtea celor mari, să dea ocol capelei şi să revină prin partea de jos a curţii celor mijlocii (dar acest traseu pe teren descoperit îl expunea vederii întregului colegiu); sau să coboare până la dormitor pe scara mare din stânga, sub pretext că şi-a uitat batista, ceea ce i-ar fi permis să străbată apoi sala de festivităţi şi să coboare din nou pe scara mare din dreapta, care dădea spre culoarul magaziei de rufe. Pinoche alese a doua alternativă. Dar trebuia să se mişte repede, scările fiind, foarte perciuloase între parter şi primul etaj. Pinoche îşi îndesă bereta peste urechi şi îşi descălţă saboţii. Apoi se repezi până la scară, unde trase eu urechea. Se părea că drumul e liber. Socotind că retragerea îi este asigurată, nu rezistă plăcerii de a-i juca o festă abatelui Jubil, faţă de care se considera foarte dator. Făcându-şi mâinile pâlnie la gură, strigă în direcţia umbrei pe care-o observase:

— Cucu! Te-am văzut, şobolane!

Abatele ieşi din ascunzătoare ca un câine din cuşcă. Dar nu descoperi triunghiul minuscul al unui ochi, singurul care depăşea colţul de zid dindărătul căruia Pinoche urmărea efectul produs. Mulţumit de excelentul rezultat al glumei sale, ştrengarul se repezi în vârful picioarelor pe scări. Pe palierul primului etaj fu cât pe ce să se producă un dezastru. O uşă se deschise şi Pinoche era să nimerească de-a dreptul în sutana unui părinte, care strigă: „Hei, bine, dar…” Pinoche, se înţelege, nu-şi pierdu nicio clipă cu explicaţii sau cu scuze. Sări şi mai iute spre al doilea palier, fără a oferi vederii părintelui decât un fund de pantaloni cât se poate de anonimi, nişte picioare care se mişcau fulgerător şi doi saboţi ţinuţi în mână pentru a putea fugi mai repede; de altfel, nici nu era nevoie de-o asemenea grabă, căci burta grea a abatelui ar fi zădărnicit orice urmărire. Părintele Diot, dirigintele secţiei celor mari, privi zâmbind spre ştrengarul care dispărea.

— Ca un iepure! murmură el. Exact ca un iepuraş… Doamne, ce sprinteni sunt la vârsta asta!

Abatele îşi făcu o cruce mare şi deschise breviarul, pe care voia să-l citească sub peristil, mergând, ca măsură de igienă. Căuta să îmbine rugăciunile cu un pic de mişcare. Sângele i se îngroşa, simţea că devine prea greoi şi încerca după mese o penibilă nevoie de a dormi, ceea ce îl stânjenea mult în îndeplinirea îndatoririlor sale de supraveghetor al studiului, la începutul după-amiezii. Era dintr-o familie în care se murea de apoplexie pe la vârsta de şaizeci de ani: mai întâi un mic atac, care părea cu totul inofensiv; apoi un al doilea, ceva mai grav, şi pe neaşteptate al treilea, după care nu mai urma decât sapa şi lopata. Abatele Diot avea cincizeci şi şapte de ani şi se vedea ameninţat de o moarte subită prin congestie cerebrală. Primejdia îl făcea să fie mereu cu gândul îndreptat spre mântuirea sufletului, paşaportul pentru ultima călătorie.

După ce-şi trase puţin sufletul pe palierul etajului doi, Pinoche străbătu nestingherit dormitorul şi sala de festivităţi. Ceru o batistă maicii Philomene de la magazia de rufe şi coborî pe scara mare din dreapta. Această scară dădea spre curtea secţiei celor mijlocii. Luând-o pe marginea curţii până în fundătura latrinelor, se putea ajunge uşor la grădina de zarzavaturi, fără prea multe riscuri.

Pinoche urma să intre în curte trecând peste terenul de gimnastică. Pe neaşteptate, însă, îşi schimbă intenţiile. Alături de zidul de susţinere al sălilor de mese, zărise o mică baracă, al cărei horn fumega ciudat, în trâmbe luate de vânt ca rotocoalele unei pipe de bunic. (Bunicul dinspre tată al lui Pinoche, un bătrân căpăţânos şi palavragiu, fuma toată ziulica din nişte lulele enorme, care erau, faţă de alte pipe, cam ceea ce sunt sobele olandeze în

comparaţie cu sistemele de încălzire obişnuite.) La vederea acestei barăci, lui Pinoche îi veni ideea să-i facă o vizită părintelui Bricole.

Trăia la colegiul Sainte-Colline un preoţel fără o vârstă definită, noduros şi zbârcit, a cărui faţă mică şi ofilită râdea printr-o mie de riduri, iar zâmbetul acestui chip încreţit, printr-un curios miracol, strălucea de-o tinereţe incomparabilă, pură şi încântătoare, ale cărei raze atrăgeau copiii şi animalele. Prin mâna lui, Dumnezeu dădea hrană puişorilor de păsări. Porumbei, vrăbii şi şopârle se ţineau după el, mergeau pe urmele paşilor săi binefăcători, presărate cu firimituri; el îi primea pe plângăreţii paria, pe elevii alungaţi, căci, umil fiind, iubea sufletele lipsite de orgoliu şi aplica întocmai porunca: *Să nu judeci*! Această purtare îl făcea să pară cam ridicol şi să treacă drept sărac cu duhul. Dar prospeţimea lui alimenta un izvor de iubire la care veneau să se adape, din timp în timp, câţiva mici amărâţi. Aceştia plecau mai puţin nefericiţi din colibioara cu acoperişul într-o rână, după o oră petrecută acolo, într-o atmosferă de prietenie în care semnele unei ispăşiri făceau să dispară deodată toate nedreptăţile.

Adevăratul nume al acestui personaj aparte nu se cunoştea, căci nimeni – nici chiar ceilalţi preoţi – nu-l numeau vreodată altfel decât *părintele Bricole* într-adevăr, reparând şi potrivind, lucrând cu lemn, piele şi metal, era un meşter bun la toate. Fecior al unui rotar din Nevers, fusese, înainte de-a intra în tagma călugărească, un modest şi conştiincios meşteşugar rural. Purta sutana aşa cum purtase, când era foarte tânăr, şorţul de piele în faţa nicovalei. Acest meşteşugar de la ţară socotea drept o ocupaţie lăudabilă şi lipsită de primejdie pentru alţii mânuirea pilei, rindelei şi sfredelului, în vreme ce el n-ar fi îndrăznit să se atingă de suflete, de tinerele inteligenţe

delicate, faţă de care nutrea prea mult respect şi milă. Cum nu avea vocaţie pentru învăţământ şi cu atât mai puţin ar fi fost în stare de severităţile ce stau la baza oricărei educaţii, îl considerau drept un *minus hahens2* şi îl foloseau cum se putea. Puţin zugrav, puţin tinichigiu, puţin zidar şi uneori paracliser, el scutea comunitatea de plata unor lucrători. Repara de asemenea mingile, picioroangele, saboţii, dădea o mână de ajutor în dreapta şi-n stânga. Dis-de-dimineaţă, după ce-şi făcea rugăciunea, se ducea să se închidă în baraca lui, iar de acolo, până seara, se auzea întruna zgomot de unelte harnice şi cinstite. Era lăsat deoparte, uitat în colţul său. La Sainte-Colline, juca oarecum rolul de prost al satului. Abat îi îl tratau cu o condescendenţă trufaşă, ce-şi avea izvorul în vanităţile pedagogice cărora titraţii reuşesc arareori să le reziste.

Se făcea o gravă greşeală limitând la un rol atât de obscur meritele acestui lucrător manual, şi unii elevi o ştiau bine. În ciuda aparenţei insignifiante şi a vieţii modeste pe care o ducea, părintele Bricole ştia să aducă mângâiere celor mâhniţi şi pedepsiţi, care nu se puteau adapta regulamentului. Acest samaritean era bunul, sincerul, adevăratul discipol, care cunoaşte şi aplică din toată inima preceptul: *Lăsaţi copiii să vină la mine*! în mica lui colibă cu acoperişul strâmb, ridicată timid lângă magazia de vechituri, sălăşluia bunul esenţial, de natură să ajute cu adevărat şi, în ultimă analiză, poate chiar bunul cel mai de preţ al colegiului: flacăra blândă şi caldă a unei iubiri cu totul dezinteresate, a cărei esenţă nu era alterată de nimic, nici de cea mai mică tendinţă de autoritate, nici de cea mai mică aroganţă. Un biet preot muncitor, ţintă a bruftuielilor ironice ale semenilor lui, întreţinea această flacără; în contact cu ea îşi recăpătau curajul în fiecare an vreo douăzeci de suflete chinuite, care în atmosfera aspră

a internatului ar fi fost menite să îngheţe, poate, pentru totdeauna.

Câţiva preoţi se străduiau sincer să vină în întâmpinarea neliniştilor şi durerilor copilăriei (bunăoară abatele Biboux, şi abatele Nolin, profesor la clasa întâi). Dar ei nu puteau evita momentele când îşi ieşeau din fire, cădeau adesea în păcatul lipsei de răbdare şi al mâniei. În acest timp, douăzeci de băieţi nu-şi pierdeau nădejdea în viitor, pentru că exista pe lume părintele Brieole, pe care nimeni nu-l lua în seamă, un preot mărunt şi sărman ce-şi ducea zilele singur în coliba sa, în ungherul cel mai nearătos şi mai neumblat al clădirilor de la Sainte-Colline.

Cum putea acest exilat să facă atâta bine? Era un mister. Poate, pur şi simplu, pentru că simţea o nesfârşită milă, o milă ce nu-i înjosea întru nimic pe cei în cauză. Căci bătrânul preot dădea a înţelege limpede că se considera el însuşi în rândul celor mai de pe urmă dintre fiinţe – toate vrednice de milă – şi dovedea prin exemplul său că într-o stare de umilinţă acceptată cu pioşenie poţi avea un simţământ de încredere şi veselie. Persoana lui emana o bucurie liniştită, egală, netulburată nicicând de toane, calcule sau ambiţii. În gravitatea pe care-o arborau alţi preoţi, ca şi când ar fi fost depozitarii celei mai înalte înţelepciuni, nu vedea decât meschinărie, zădărnicie şi păcatul trufiei. Nu dorea decât să trăiască imitându-l cât mai mult cu putinţă pe divinul vizionar care a fost prietenul săracilor din Tiberiada şi care crescuse şi el în faţa tejghelei de dulgher, într-un cătun neştiut.

Simţea cu intensitate ceea ce este înduioşător, sincer şi pur, şi nu se preocupa niciodată de rest. Fără a face pe exegetul de duzină sau pe predicatorul, fără a ameninţa şi fără a avea cea mai mică pretenţie la fa înia oamenilor sfinţi care au ilustrat isteria Bisericii, săvârşea totuşi minuni în felul său. Lăsa să acţioneze asupra celorlalţi

bunăvoinţa şi dragostea ce radiau din modesta lui fiinţă. Fluidul pe care avea puterea să-l comunice inspira celor mai înăspriţi şi mai frământaţi sentimentul căinţei şi hotărâri ferme. Acest om luat în zeflemea avea darul marilor inspiraţii.

…Iartă-i, Doamne, că nu ştiu ce fac i” – iată ce părea mereu să zică blândul părinte Bricole, întorcând spre fiinţe ochii săi limpezi şi veseli, albaştri ca floarea de nu-mă-uita. departe de agitaţiile şi de josnicele tertipuri ale lumii, mânuia uneltele în bordeiul său, unde trăia în bună prietenie cu Dumnezeu, aşteptând să se trimită după el pentru o reparaţie urgentă, sau să vadă lipindu-se de geamul magherniţei sale botişorul vreunui ştrengar înia-Pinoche intră în colibă.

— Bună ziua, părinte Bricole, spuse el.*

— Bună ziua, Pinoche dragă, răspunse părintele Erico? e, Vino să te încălzeşti.

— Ştii, iar am făcut prostii, zise Pinoche.

— Te-a dat afară, barem? De ce nu eşti cuminte?

— Mă plictiseşte, răspunse Pinoche. E ceva mai puternic decât mine, trebuie să fac pe idiotul.

— Dar bunul Dumnezeu. Pinoche? Ce poate să creadă despre tine?

Pinoche tăcu gânditor.

— Probabil că el m-a făcut aşa! Dumneata, părinte Bricole, erai cuminte la colegiu?

— Nu întotdeauna, micul meu Pinoche. Nu întot

— Păi, eu ce spun! Am să fiu cuminte când o vrea bunul Dumnezeu, aşa cred eu.

— Trebuie să-l ajuţi un pic pe bunul Dumnezeu, Pinoche.

— Nu prea văd bine un Dumnezeu care ar avea nevoie să-l ajut eu, Pinoche. Ar însemna ca lumea să fie întoarsă cu susul în jos!

După ce mai chibzui puţin, Pinoche puse următoarea întrebare:

— E adevărat, părinte Bricole, că dintre cei mai mari bandiţi au ieşit elteodată cei mai mari sfinţi?

— S-a întâmplat şi aşa, Pinoche. Ţi-ar plăcea să te faci sfânt?

— Pe legea mea, răspunse sincer Pinoche, nu. Nu cred să fie prea amuzant. Mi-ar plăcea mai mult să fiu aviator sau milionar.

— Dacă voinţa bunului Dumnezeu, zise părintele Bricole, e să facă clin tine un sfânt, mai târziu, nu-ţi va lăsa ţie sarcina de a hotărî.

— Atunci, răspunse Pinoche, ce să mai vorbim? Nu putem decât să aşteptăm… Părinte Bricole, pot să cotrobăiesc un pic pe-aici?

— Poţi să cotrobăieşti, Pinoche, dar să nu iei nimic fără să-mi spui. Şi uite colo, pe colţul raftului, o să găseşti smochine şi nuci. Îţi plac?

— Sigur! zise Pinoche.

Interiorul colibei mirosea a răşină, a piele, a ulei, a clei cald, şi peste aceste mirosuri se simţea aroma dulce ce amintea de pădure a talaşului proaspăt, ale cărui serpentine moarte trosneau sub picioare şi se sâărâmau uşor în palmă, uncie lăsau o fină pojghiţă răşinoasă. Îngrămădirea de unelte ascuţite şi strălucitoare, lemne, fierărie, curele, cuie, şuruburi şi mii de alte obiecte disparate alcătuia un admirabil talmeş-balmeş în care era pasionat să cotrobăieşti. O adevărată comoară. Se găseau acolo lucruri ciudate, despre a căror întrebuinţare simţeai nevoia să întrebi, lucruri pe care le doreai şi pe care ţi-ar fi plăcut să le bagi în buzunar, ca bunăoară cuţite, foarfeci vechi, un revolver stricat, segmente de metru pliant, sfârleze, stilouri fără capac… Se mai găseau, de asemenea, pe ici, pe colo, bucăţi de zahăr, cocoloaşe de gumă, fructe

uscate, un măr, o tabletă de ciocolată. (Dulciurile erau cam prăfuite, cam năclăite, dar băieţii nu ţineau cont de asta.) Se găsea uneori şi câte-un pachet de tutun, din care puteai ciupi câteva fire. (Părintele Bricole fuma puţin din pipă.)

Ce mai, era un loc plin de atracţii, de plăceri şi indulgenţă, unde te simţeai infinit mal bine decât în clasă. Numai elevii leneşi ştiau ce plăceri se pot gusta aici, şi se fereau să destăinuie cuiva secretul.

Pinoche, adesea alungat din clasă, venea bucuros la părintele Bricole. Şi de data aceasta petrecu în colibă o dimineaţă foarte plăcută.

Câteva zile mai târziu, o limuzină sclipitoare pătrundea plină de autoritate în curtea de onoare a colegiului. Şoferul opri maşina în faţa scării centrale şi deschise portiera. Din automobil coborî un bărbat gras, cu o înfăţişare vulgară, care părea extrem de furios. Stării lui de spirit i se acorda neapărat importanţă, deoarece personajul ieşea dintr-o maşină splendidă, condusă de un fel de amiral aflat în slujba lui. Vizitatorul declară că vrea să vorbească neîntârziat cu superiorul. După ton se putea trage concluzia că nu avea să-i spună abatelui Fuche lucruri prea amabile. Nemulţumirea vizibilă pe care-o afişa impunea grabă. Se sună din clopot şi, pentru mai multă siguranţă, câteva ştafete porniră în galop să-l anunţe pe superior că sosise domnul Pinoche şi că dorea să-i vorbească imediat.1

În acest timp, domnul Saturnin Pinoche fusese introdus într-un mic vorbitor separat unde, pe şemineu, se afla o foarte frumoasă reprezentare a inimii lui Iisus sub un glob de cristal. Vizitatorul vorbea singur, mergând prin cameră, căci starea de agitaţie îl împiedica să stea pe loc. Proasta lui dispoziţie era de înţeles. Domnul Pinoche, tatăl celor patru băieţi Pinoche – Eustache, Hubert, Louis şi Gaston – toţi interni la colegiul Sainte-Colline, unde

educaţia lor costa pe puţin şase mii de franci pe an (şi şase mii de franci nu se găsesc în colbul drumurilor), primise una după alta două scrisori neliniştitoare, prima semnată de părintele Fuche, cealaltă de fiul său Hubert.

Cu multe ocolişuri prudente, supeiiorul scria că ar fi de dorit, chiar în interesul copilului, ca tânărul Hubert să fie retras de la Sainte-Colline, unde nu făcea progrese, pentru a căpăta în altă parte o educaţie mai utilă. „Cu toată marea noastră experienţă în ceea ce priveşte tineretul şi cu tot devotamentul profesorilor noştri, trebuie să ne recunoaştem eşecul aproape deplin în faţa acestei naturi puternice şi independente. Hubert are însuşiri, în mod cert, dar structura spiritului său, deja format, cere să fie luat în mâinile ferme ale unor noi educatori. Vă rugăm să ne credeţi, stimate domn, regretăm mult că trebuie să vă sfătuim astfel şi să ne despărţim de acest copil, în timp ce fraţii săi sunt nişte elemente supuse, pe care suntem fericiţi să le putem număra printre elevii noştri”.

A doua scrisoare, pusă la cutie de un extern şi redactată într-un stil mai direct, îl informa laconic pe domnul Pinoche că abatele Meneme, profesorul clasei a patra, era un mitocan sinistru şi o brută respingătoare. Acest bandit în sutană ridicase mâna în chip mârşav asupra unuia din fiii domnului Pinoche, pentru că suavul îngeraş nu admisese să fie tratat drept mincinos, în timp ce mincinosul era tocmai abatele Meneme.

Toate acestea îl nemulţumeau foarte tare pe domnul Pinoche, smulgându-l ocupaţiilor lui. Iată de ce venise să rezolve chestiunea în termeni definitivi, aşa cum rezolva toate afacerile de mică importanţă, ridicând glasul şi formulându-şi condiţiile, întotdeauna aceleaşi: hotărâişte-te, dragul meu, ori e albă, ori e neagră!

Că fiul său era un leneş, zău, o ştia! Şi el fusese la fel. Ceea ce nu-I împiedica să fie milionar la cincizeci de ani.

La vârsta lui Hubert era mereu pe străzi în loc să meargă la şcoală. Putuse să facă astfel fiind copilul unor oameni de rând, dar Hubert nu putea, deoarece era fecior de milionar: averea îţi creează obligaţii plicticoase. Trebuia ca acest băiat să-şi piardă câţiva ani de zile într-un colegiu select. În lipsă de succese pe planul însuşirii cunoştinţelor, avea să se aleagă cu maniere frumoase, şi tot era ceva. Un singur lucru conta: să fie dat la aceiaşi colegiu ca şi fraţii săi. Pentru domnul Pinoche, personaj foarte ocupat, faptul că cei patru băieţi ai săi erau la un loc în acelaşi aşezământ simplifica mult lucrurile: îi vizita pe toţi odată, tranşa condiţiile dintr-un foc pentru toţi patru. Se câştiga astfel mult timp. Dacă băieţii erau împrăştiaţi, cum mai avea şi o fată, pe care trebuia s-o vadă separat, nu mai termina niciodată. Să-l vadă mai rar pe Hubert, pentru că era un elev leneş? Dar acest elev leneş era în fond preferatul domnului Saturnin Pinoc ne care gândea: „O să fie descurcăreţ al naibii, cu mutra lui de porc! I-o prezic, şi ştiu eu ce spun”. În pişicherlâcul şi încăpăţânarea fiului, acest tată clarvăzător îşi admira propriul său sânge.

Domnul Pinoche nu-i cunoştea prea bine pe oamenii Bisericii, deoarece nu prea avusese de-a face cu ei înainte de ascensiunea sa, dar cunoştea bine oamenii în general, pe care ştiuse să-i jupoaie, şi îşi spunea: „Popi, nepopi, tot un drac. Numai ţoalele se schimbă”. Cinismul său avea unele scuze, dat fiind că era un *seif made man*[3], despre care persoanele în declin financiar spun cu răutate: un parvenit.

De cealaltă parte, lucrurile nu fuseseră mai puţin bine chibzuite, şi chiar mai îndelung, căci viaţa monahală oferă răgazuri de care spiritul ştie să profite pentru a lua hotărâri înţelepte. Venind spre vorbitor, cu încetineala gravă şi meditativă care şade bine superiorului unui mare

3 Om ridicat, prin propriile sale forţe (engl.).

colegiu catolic, abatele Fuche examina pentru ultima oară situaţia. Două lucruri se cuvine să aibă în vedere un bun superior, care trebuie să fie în acelaşi timp administrator al sufletelor şi administrator propriu-zis: pe de o parte, formarea unor tinere personalităţi în vederea complicatului şi periculosului drum prin lume, pe de altă parte, asigurarea bugetului instituţiei. Privind lucrurile mai de aproape, tocmai bugetul vine în primul rând, căci grija pentru suflete se sprijină pe finanţe solide, mai ales de când economatele în deficit nu mai pot conta pe o minune din Cana Galileei, pentru a-şi pune socotelile în ordine. Dogma trebuie aplicată *ad-litteram*, dar un bilanţ trebuie să iasă la centimă, iar operaţiile cu conştiinţa sunt mai elastice decât operaţiile contabile: ele pot fi mai uşor potrivite cu degetul. Sarcina dificilă de a împăca principiile creştine fundamentale cu inevitabilele necesităţi pământeşti revenea îndeosebi subtilului şi diplomatului abate. El o ştia.

O ştia şi gâncâea – aşa cum am şi văzut – că mijlocul cel mai sigur de a acţiona puternic asupra sufletelor şi, prin urmare, şi asupra lumii căreia îi erau destinaţi elevii de la Sainte-Colline era de a asigura colegiului încasări bune. Dar încasările sunt în funcţie de reputaţie, căci lumea, din păcate, se lasă condusă de trâmbiţele mincinoase ale renumelui!

Pentru bunul renume al colegiului şi, deci, pentru recrutarea de noi elevi, era de cea mai mare importanţă să se repete pretutindeni în departamentele învecinate: „Băieţii Pinoche îşi fac studiile la Sainte-Colline”. Dacă se ştia că un om ca domnul Saturnin Pinoche, cel mai mare milionar din ţinut, prefera acest colegiu pentru feciorii săi, nu încape îndoială că alegerea făcută de el era un bun exemplu pentru celelalte familii bogate din regiune. Problema se prezenta, deci, sub această formă: cum să se

debaraseze colegiul de Hubert Pinoche, păstrându-i pe cei trei fraţi ai săi. Nu trebuia, cu niciun preţ, să-i piardă pe toţi cei patru Pinoche. Cu aceste gânduri, abatele Fuche deschise uşa micului vorbitor unde îl aştepta tatăl celor patru fraţi Pinoche: Hubert, indezirabilul, şi Eustache, Louis şi Caston, suportabili şi utili.

— Să fim serioşi, domnule superior, spuse fără înconjur domnul Saturnin Pinoche, nu e atât de grav! Şi eu am strigat „*Cra*!”, şi eu am strigat „Jos popii!” când eram de vârsta lui Hubert. Am strigat mai des decât el, puteţi să mă credeţi, şi mi se părea foarte nostim. Iată rezultatul: de îndată ce-am devenit bogat, mi-am înscris copiii la dumneavoastră. Şi Hubert, mai târziu, va face ca mine: îşi va înscrie copiii la preoţi. Toată lumea face aşa. Totuşi, nu e chiar atât de dramatic! E vorba de-o simplă ştrengărie.

— Desigur, dragă domnule Pinoche, desigur. Dar strigătele de acest gen sunt foarte păgubitoare pentru buna ţinută a colegiului.

— Ce să mai vorbim de ţinută! strigă domnul Pinoche, când, la urma urmei, fiul meu a fost lovit cu brutalitate. Ce-aţi spune clacă m-aş apuca s-o strig la toate răspântiile? Dacă ar apărea o notiţă în ziare?

— E un caz regretabil, clar cu totul excepţional, iubite domn. Părintele Meneme a fost dojenit, iar dacă mutarea lui s-ar impune pentru a linişti opinia publică… noi nu govăim niciodată. Buna ţinută trebuie să treacă înaintea oricăror alte considerente.

Domnul Pinoche hotărî să pună capăt discuţiei:

— Ascultaţi, domnule superior, iată ultimul meu cuvânt. Îi păstraţi pe cei patru Pinoche, sau nu veţi mai avea în colegiu niciun Pinoche! Alegeţi. Dacă îmi eliminaţi unul din băieţi, îi retrag de aici şi pe ceilalţi trei şi mă duc cu ei drept la liceu. Cel puţin, vor putea să strige după pofta inimii: „Jos popii!”

— Vă asumaţi o foarte mare responsabilitate morală, dragă domnule Pinoche…

— Ba dumneavoastră v-o asumaţi, domnule superior!

— În aceste condiţii… evident, e pentru mine un caz de conştiinţă… Pe de o parte disciplina, pe de altă parte viitorul creştinesc a trei copii, care sunt nevinovaţi… Evident, grija pentru suflete…

— Şi neplăcerea, pentru mine, de a-mi retrage băieţii e cu atât mai mare cu cât cei trei băieţi ai baronului de Lamolette, un vecin de moşie, s-au împrietenit cu feciorii mei şi ar vrea să devină camarazii lor de colegiu. Am şi vorbit baronului despre Sainte-Colline, pentru anul viitor. Acum totul va cădea baltă. Ce mutră voi avea eu?

— Evident, zise abatele Fuche pe-un ton mieros şi împăciuitor, trebuie să mai ţin seama şi de neplăcerea dumneavoastră, iubite domnule Pinoche, şi de cea a baronului de Lamolette… Familia de Lamolette nu e înrudită cu familia Voinel de Fonfroicle?

— Chiar aşa, spuse domnul Pinoche.

— Evident, continuă abatele Fuche, a aduna laolaltă şapte tineri de foarte bună familie într-un colegiu va fi o foarte mare satisfacţie, atât pentru părinţi cât şi pentru educatori.

— Nu depinde decât de dumneavoastră, domnule superior.

— Vom căuta să-l păstrăm pe Hubert, dragă domnule, de vreme ce acest lucru vă face atâta plăcere. De altfel, până la urmă, acest copil se va îndrepta, am fost sigur întotdeauna. Are un fond bun… De vreme ce ne-aţi făcut marea plăcere de-a ne vizita, dragă domnule Pinoche, sper că nu veţi voi să plecaţi fără a arunca o privire capelei noastre. Am făcut acolo importante lucrări de înfrumuseţare, pentru care ne-am angajat la mari cheltuieli…

— Pot să particip şi eu? întrebă domnul Pinoche, ducând mâna spre interiorul hainei, unde se afla un irezistibil carnet de cecuri.

Abatele Fuche păru foarte impresionat şi sincer surprins.

— Nu ştiu, zău, dragă domnule, dacă trebuie să accept…

— Haideţi, domnule superior, zise domnul Pinoche, e pentru bunul Dumnezeu!

Domnul Pinoche rupea cecul din carnet. Îl întinse superiorului, spunând:

— Am să vizitez capela îndată. Mai întâi, trimiteţi să-i cheme pe derbedeii mei.

— Vor veni imediat, dragă domnule, răspunse superiorul împăturind cecul, care dispăru într-un buzunar fără fund.

Când să iasă, adăugă:

— Să nu fiţi prea sever cu micul nostru Hubert. Cu toate cele întâmplate, e un copil bun, un copil foarte bun. Şi cum ar putea să nu fie un copil bun, când are un tată atât de bun…

Vizita domnului Pinoche fu cunoscută în curând în tot colegiul. Prima oară când abatele Meneme, în clasă, întâlni privirea lui Pinoche, văzu lucind în ea o flacără de veselie jignitoare. Faţă de puşlama, recurse la singurul mijloc de care dispunea, un mijloc slab, dar n-avea de ales.

— Iar tu, Pinoche, zise el cu dispreţ, poţi să faci ce vrei, cu condiţia să fie fără zgomot. Pentru mine nu mai eşti aici.

Pinoche primi dispreţul abatelui cu un blând zâmbet protector. Adresându-se vecinilor săi, rosti destul de tare pentru ca profesorul să-l audă: – L-am *prăjit*!

Abatele Meneme resimţi dureros afrontul. Un aflux de sânge făcu să i se întunece chipul. Dar avu destulă

putere să se stăpânească, ştiindu-se învins dinainte. Întâlnise în drumul său milioanele domnului Saturnin Pinoche, şi ateste milioane formau o barieră de aur pe care buna sa credinţă n-o putea trece. Îşi întoarse deci privirile de la acest Pinoche invincibil, care se lăfăia într-o fermecătoare trândăvie.

Din acel moment, pentru leneşul Pinoche internatul deveni un loc foarte suportabil. Văzând că nu i se cere nimic, îi lăsă şi pe ceilalţi în pace, dovadă că nu căutasa pentru ei decât pacea. Umbla peste tot unde ceilalţi nu aveau acces, la ore când ceilalţi erau închişi. Preoţii îl lăsau liber. Când îl vedeau trecând, spuneau doar:

— A, e Pinoche! E bietul Pinoche, care se plimbă un pic…

Într-o bună zi, cum se plictisea, Pinoche citi din cartea de istorie. O găsi destul de amuzantă şi o reciti din scoarţă-n scoarţă, de mai multe ori. Apoi tăcu rost, de la cei mari, de tratate de istorie mai complete. În cele din urmă ajunse să cunoască istoria mai bine decât oricine din colegiu. Dar se feri să spună vreun cuvânt cuiva: avea un loc bun, şi nu voia să-şi taie singur craca de sub picioare. Ajunse în curând la convingerea că premiantul clasei era un dobitoc patentat, care la istorie nu ştia boacă (învăţa pe dinafară, dar nu înţelegea nimic). Şi aprecie că nici abatele Menerne nu ştia cu mult mai mult decât premiantul clasei. Mai făcu şi multe alte observaţii foarte interesante, despre care nu spunea nimănui nimic. Cum nu mai era deranjat întruna de către profesor, avea destul timp pentru a observa şi a culege multe lucruri ce aveau să-i servească în viaţă. Pinoche cunoscu o existenţă foarte plăcută, fără a înceta vreodată să facă pe idiotul.

În primele zile ale lunii iulie, părintele Fuche îl chemă pe abatele Meneme. Dorea să-i vorbească confidenţial. Îl întrebă:

— Spune-mi, părinte, tânărul Hubert Pinoche nu va lua premiu?

— Bineînţeles!

— Nici măcar o menţiune?

— Păi ce, Doamne iartă-mă, pe ce să ia menţiune? Sunt luni de zile de când am încetat să-i mai pun vreo întrebare şi de când nu-şi mai face nicio temă.

— Trebuie, totuşi, să găsiţi ceva ca să fie evidenţiat şi el o dată.

— Părinte, e cu neputinţă, absolut cu neputinţă. Ar fi împotriva oricărei dreptăţi.

Abatele Fuche adoptă un ton glacial, tonul superiorului care ştie ce spune şi hotărăşte în numele unor interese ce nu sunt lăsate la aprecierea unui profesor al clasei a patra.

— Lăsaţi copilăriile, părinte! Dreptatea nu aparţine lumii acesteia, nu ştiţi oare? A pretinde s-o instaurăm printre oameni ar fi o trufie vinovată şi zadarnică. Nu există nicio materie la care tânărul Pinoche să fie mai puţin nul?

— Sincer vorbind, nu, părinte. E nul la toate, în mod sigur. Dacă ar exista un premiu pentru nulitate…

— La geografie?

— Nu poate enumera nici continentele.

— La istorie?

— Îl confundă pe Attila cu Vasco da Gama, gâştele din Capitoliu cu elefanţii lui Hanibal, şi crede că Marignan este o victorie a lui Napoleon.

— La matematici?

— Zero înmulţit cu zero.

— La limba greacă?

— Nu poate rosti nici alfabetul.

— La latină?

— *Quousque tandem*, Pinoche *abutere patienta*

nostra? [4]A trebuit să renunţ.

— Dar există şi premiul idioţilor: gimnastica.

— Refuză să facă gimnastică împreună cu ceilalţi.

— În sfârşit, vedeţi, părinte, mai gândiţi-vă. Îmi trebuie o evidenţiere. Una singură, dar îmi trebuie. Ţin să-i fac această plăcere domnului Pinoche, care e unul din binefăcătorii capelei noastre şi prieten intim cu baronul de Lamolette. Ţin mult la acest lucru. Căutaţi să daţi dovadă de bunăvoinţă.

— Pe legea mea, zise copleşit abatele Meneme, dacă trebuie neapărat... i s-ar putea acorda lui Pinoche o menţiune la religie. Mi se pare că a spus odată, în legătură cu sfântul Iosif, ceva cu oarecare bun simţ – nu mai ştiu bine ce.

Pinoche voia să-şi păstreze şi în anul şcolar 19121913 reputaţia şi privilegiile pe care le cucerise în cursul anului precedent. Repeta, fireşte, clasa a patra. O repeta cu o plăcere perversă, ştiind cât de odioasă îi este abatelui Meneme prezenţa lui. Pinoche îl ura pe abate, care ridicase o dată mâna asupra lui. Jurase că-l va face să plătească scump această ofensă. Mijlocul cel mai eficient pe care-l născocise pentru a învenina viaţa celuilalt era de a nu-l părăsi, de a nu lipsi la niciuna din lecţii, în cursul cărora, tăcut, ironic şi intangibil, aţintea asupra profesorului o privire foarte grăitoare. Această privire îl stingherea mult pe abatele Meneme, care ajungea uneori să se bâlbâie de furie, în timp ce un val de sânge îi invada obrajii şi urechile. În acele clipe, abatele, uitând de sutană, de suflet şi de mântuirea veşnică, l-ar fi sugrumat bucuros. Conştiinţa lui era în mod cert prihănită de porniri sângeroase, iar Pinoche o simţea. Şi încerca o bucurie profundă, pe care o savura cu deosebită ostentaţie.

---

4 Parafrazarea celebrei catilinare a lui Cicero : „Cît vei mai abuza oare, Catiiina, de răbdarea noastră ?;l

La drept vorbind, ura reciprocă dintre aceste două fiinţe existase încă de la începutul relaţiilor lor: ea era în germene în opoziţia firilor lor. Dar acum, Pinoche ţinea frâul în mână şi nu avea de gând să-l scape.

S-ar părea că un băiat ca Pinoche nu putea să nu fie pe picior de război cu abatele Jubil. Totuşi, raporturile dintre ei erau mai puţin încordate decât s-ar presupune. Adevăratele ţinte ale vigilenţei supraveghetorului se numeau Lamandin, Nusillon, Lhumilie, Quaque etc. El îi acorda mult mai puţină atenţie lui Pinoche, care, mai concentrat şi mai calm, nu făcea decât ceea ce voia, dar ştia să se aranjeze astfel încât să se distreze fără a tulbura ordinea.

Întrunirile secrete ţinute în fundul curţii, în spatele latrinelor, au reînceput sub arbitrajul lui Pinoche, care dirija şi dădea sfaturi fără a se amesteca prea mult în acţiunile camarazilor săi, în afară de cazurile când era vorba de-o chestiune cu totul excepţională. De regulă, nu-şi.com pronii tea prestigiul în aventuri nesigure. Mai curând dădea idei, indica executanţi valoroşi.

Aceste întruniri secrete, care îi vizau în primul rând pe abatele Meneme şi pe abatele Jubil, au creat un viu curent de întrecere, care avea să dea roade. Vom da mai departe câteva exemple.

v

Război Abatelui Jubil

S-ar putea ca, neînţelegându-l bine pe autorul acestor pagini, să i se reproşeze că a omis din povestirea sa tot ceea ce ar fi prezentat un caracter constructiv, exemplar sau măcar satisfăcător, tot ce ar fi privit pe elevii buni, pe copiii cuminţi de la Sainte-Colline, pe cei ale căror realizări şcolare fac mulţumirea profesorilor şi a părinţilor.

S-ar putea reproşa povestitorului că nu distinge suficient înclinaţiile naturale oneste ce nu puteau să nu

existe la unii elevi, întrucât e îndeobşte admis că şi copiii – asemănători în această privinţă bărbaţilor în care se vor transforma mai târziu – se împart mai întâi în două categorii foarte distincte, buni şi răi, categorii care comportă la rândul lor numeroase clasificări: harnici sau leneşi, perseverenţi sau lipsiţi de voinţă, visători sau activi, îndrăzneţi sau fricoşi, ca să nu le citǎm decât pe cele mai importante.

Se înţelege bine ce anume ar putea dicta cititorului acest reproş. Adulţii, până la o vârstă foarte înaintată şi uneori chiar până la moarte, nu încetează niciodată cu desăvârşire să fie copii, să creadă în gogoriţe, în fiorosul lup din pădure, în fiarele cumplite ale nopţii şi în mii de încarnări ale spaimei răspândite pretutindeni, care îi îndeamnă pe oameni să nu se îndepărteze prea mult de drumul drept.

Se cere, în mod obişnuit, ca în viaţă lucrurile să fie la fel ca în romanele bine orânduite, al căror deznodământ fericit are ceva liniştitor, încurajator, dovedind că cei buni sunt până la urmă răsplătiţi. Puţini indivizi vor admite că nu merită să fie clasificaţi printre cei buni şi drepţi de pe această lume. (Trebuie o mare forţă de caracter, o sublimă smerenie sau o sumbră disperare pentru a-ţi spune faţă-n faţă cu tine însuţi, când îţi faci un examen de conştiinţă: „Sunt destul de ticălos”. Fac excepţie doar nefericiţii dezorientaţi pentru care fanfaronada pe tema ticăloşiei reprezintă singurul motiv de orgoliu. Dar astfel de nenorociţi, după cât se pare, nu-şi pierd vremea cu examene de conştiinţă.)

La toate cele arătate, povestitorul va răspunde că el a măsurat dinainte valoarea obiecţiei, neglijabilă după părerea lui, sau cel puţin inoportună în cazul de faţă, şi gândeşte că a venit momentul să-şi expună punctul de vedere în această privinţă.

În ceea ce priveşte copiii, atât de total tributari adulţilor şi, în fond, atât de asemănători cu ei, cu ceea ce au fost şi cu ceea ce sunt, adulţii au stabilit nişte canoane de cuminţenie destul de inumane... Precauţiuni foarte bune şi frumoase, desigur, dar vă gândiţi oare că, dacă oamenii ar respecta preceptele pe care le-au stabilit pentru copii, viaţa n-ar mai avea niciun preţ pentru ei? Vă gândiţi, oare, că preceptele sunt una, iar natura cu totul alta? E cazul oare să ne mirăm că natura triumfă asupra unui ideal cu totul arbitrar, pe care nimeni nu-l respectă şi nu-l va respecta niciodată cu stricteţe şi nici absolut de bunăvoie, afară de rarele excepţii în care e vorba de-o predispoziţie cu totul aparte? (Astfel, sfântul abate din Ars, la vârsta de opt sau zece ani prefera, se pare, şiragurile de mătănii jocului cu bile, cu sfârlează sau cu mingea ale micilor săi camarazi, ceea ce, oricât de admirabil ar fi fost, nu putea să nu fie oarecum îngrijorător.)

Trebuie, în treacăt fie spus, să atragem atenţia asupra unei vechi prejudecăţi, care explică multe lucruri absurde. Uitând să mai arunce câte-o privire în urmă, negăsind de cuviinţă să se gândească la ceea ce sunt şi să se întrebe ce virtuţi personale i-ar face demni de nişte odrasle excepţionale, părinţii au cu toţii, mai mult sau mai puţin, slăbiciunea de a crede că au dat naştere unor fenomene nemaivăzute, unor exemplare din tagma sfinţilor sau a marilor personalităţi. Exiinzând asupra progeniturii vanităţile ce-i animă, ar vrea s-o vadă fermecător de frumoasă, surprinzătoare, admirabilă din toate punctele de vedere. Ca urmare, adesea se cere clin partea copiilor, fără a ţine seama de ereditatea lor, mult mai mult decât se cere oamenilor în toată firea.

Cât despre geniu, la care mulţi oameni aspiră plini de orgoliu să-l vadă încarnat în odraslele lor, rari sunt părinţii care ştiu să-i discearnă premisele. Neavând nicio

competenţă în materie, ei nu ştiu că geniul e tot ce poate fi mai neliniştit pe lume, mai certăreţ, mai tiran şi mai puţin maleabil, şi că aspiraţiile lui au de luptat în primul rând împotriva a tot ceea ce este admis, obişnuit şi comod. Geniul, în primele lui manifestări, încă obscure, dă impresia de dezordine şi de incoerenţă. Or, părinţii pretind nişte genii odihnitoare, garantate pe bază de factură, nişte exemplare de Michelangelo, Shakespeare sau Balzac, maturizate, gata de exploatare, aducătoare de venituri şi onoruri. Iar dacă întâmplarea face să li se nască o fiinţă misterioasă, clocotind de-o forţă ce-şi caută calea dificilă, în nouă cazuri din zece o vor considera drept o puşlama sau un nepriceput. Şi-ar asuma bucuroşi paternitatea unui Napoleon câştigător în prealabil al campaniei din Italia, dar l-ar repudia pe strengarul de la Brienne, care se duela cu compasul.

Aceste consideraţii explică multe neînţelegeri dintre copii şi educatori. Între copil şi lume se cască o prăpastie, prăpastia incertitudinilor, a ignorantelor şi îndoielilor lui. Le revine fiinţelor de care depinde soarta copilului să arunce peste această prăpastie o punte pe care el să poată păşi cu încredere. În general, lucrurile se petrec invers. Departe de a-l călăuzi pe copil şi de a-l încuraja, se aşteaptă adesea totul de la el, ca şi când n-ar avea decât datorii, ca şi când ar fi oarecum vinovat că e fragil, şovăielnic, turbulent şi că nu dă la iveală de timpuriu darurile pe care cei din jurul său au hotărât că le are. Oamenii nu vor să recunoască ceea ce este evident: copilul poartă în sine destinul, pe care nu el l-a ales, şi suferă poate din cauza acestei fatalităţi, căci capacitatea lui de-a suferi e mare.

Nu se poate nega, pe de altă parte, că la Sainte-Colline, în 1912 – 1913, erau într-adevăr destul de multe *elemente bune*, dacă înţelegem să-i desemnăm prin acest

termen pe elevii care dau dovadă de ac ea supunere impersonală ce poartă numele de „cuminţenie” în instituţiile de învăţământ. Nu vom nega că în această privinţă exista şi acolo media obişnuită, de altfel relativă şi precară, căci cuminţenia copiilor nu prezice categoric nimic pentru viitor. Dar, în sfârşit, termenul de „cuminţenie”, luat în sensul ce i se dădea la internat, era în mod cert aplicabil mai multor serii de elevi recomandabili, unii prin sârguinţa la lucru, alţii prin regularitatea uniformă a purtării lor, iar alţii prin deosebite demonstraţii de cucernicie şi printr-un fel interesant de a căuta să obţină favoarea dascălilor. Vom cita printre ei pe Jules Prunot, Alphonse Bigotin, Pifre, Labenisson, Fraisse, Durând, Dupont, Dubois, Duchamp, Ragotin, Biglard, Tatillot, Hueppe, Bidon, Froutte, Bedouillet, Vachette şi Soutanon, Lardanchois, Mouillave etc. De asemenea, nu se va putea spune nimic despre nişte profesori a căror personalitate lipsită de strălucire nu dădea prilej ele legende şi nici de trăncăneli. Aceşti preoţi, ca şi elevii recomandabili, la care trebuie adăugaţi elevii neutri, ce nu. se distingeau în niciun fel, formau masa obişnuită a colegiului, făcând-o să poată fi condusă. Această masă recunoştea atotputernicia regulamentului şi nu făcea nimic pentru a se sustrage de la îndeplinirea lui. Alcătuiau, indiscutabil, majoritatea.

Dar elevii buni, ca şi popoarele fericite, nu au istorie. Prin urmare, povestitorul şi-ar fi luat o sarcină zadarnică şi imposibilă dacă şi-ar fi propus să facă o relatare înălţătoare (şi probabil artificială) a anului şcolar 1912 – 1913 la colegiul Sainte-Colline. El şi-a spus că pe oameni îi interesează întotdeauna istoria pasiunilor lor şi îndeosebi acest lucru. Şi-a spus, de asemenea, că pasiunile copilăriei nu sunt mai puţin puternice decât pasiunile vârstei adulte, pe care, de altfel, le conţin în germene. Povestitorul

sugerează ideea – cerând să fie privită cu toată atenţia – că instincte lăudabile sau promiţătoare (totul depinde de aplicarea pe care o vor găsi în viaţă), cum ar fi curiozitatea, îndrăzneala, spiritul critic, ingeniozitatea, imaginaţia şi forţa de caracter, se exercită aproape în chip necesar în marginea regulamentului, care nu le-a prevăzut niciun câmp de acţiune. Trebuie să observăm că orice fiinţă în formare e un mister, mister pentru ea însăşi şi mister pentru ceilalţi. Studierea unui atare mister ar fi lucrul cei mai pasionant din lume, dacă numărul mare de elevi nu i-ar împiedica pe dascăli să se aplece cu atenţie asupra fiecăruia, dacă excepţionalele facultăţi de discernământ şi de intuiţie pe care le xeclamă această sarcină n-ar lipsi cu desăvârşire multor educatori, care sunt uneori – păstrând proporţiile – inferiori ca resurse şi posibilităţi copiilor ce le sunt încredinţaţi.

Pentru tot atâtea motive, copilăria este o etapă dificilă, un labirint primejdios în care mulţi tineri se rătăcesc, fiind puşi în situaţia de a-i descoperi ieşirile numai cu mijloacele lor. Călăuzele ce le sunt puse la dispoziţie de natură şi de orânduirea socială sunt adesea inapte să-i conducă prin acest dedal al cărui traseu variază de la o generaţie la alta.

Reiese, abstracţie făcând de înlesnirile hărăzite unora prin naştere, că fiecare omuleţ ce vine pe lume trebuie să-şi croiască singur pârtia prin beznă, să se zbată orbeşte, plătind cu dureri fiecare experienţă dobândită, în aşteptarea vârstei când, liberat de tutele, va porni pe propriul său drum. Şi nici atunci amărăciunile lui nu vor fi luat sfârşit.

Se înţelege acum de ce povestitorul, vrând să vorbească despi-e copilărie şi despre ceea ce o înconjoară, a ales dintre toţi anumiţi eroi turbulenţi. Aceştia pot fi caracterizaţi drept copii proşti, ticăloşi şi elemente rele.

Totuşi, în ceea ce îi priveşte, aventura vieţii nu s-a consumat. Ceea ce sunt ei, ca elevi ai colegiului, nu indică întru nimic ce vor fi ca oameni. Poate că părinţii lor se necăjesc fără temei, aşa cum alţi părinţi, care îşi închipuie că au dat naştere unor păsări rare (pentru că odraslele lor sunt nişte campioni ai temelor de latină sau de greacă), se bucură degeaba. Vor mai fi surprize. Şi, în multe cazuri, peste cincisprezece, douăzeci sau treizeci de ani, unii dintre cei din urmă vor putea foarte bine să ajungă primii.

În orice caz, ni se pare lucru cert că isprăvile *Malgaşilor*, ale lui Pinoche, Lamandin, Nusil ion. Quaque, Lhumilie, Lardier, Gaiuchon, Garfouillat şi ale altor tineri ciudaţi de care e vorba aici iluetrează de minune marele, profundul şi pateticul zbucium al copilăriei. Acestui zbucium pare să nu i se acorde decât o mică importanţă. Dar importanţa lui, dimpotrivă, e capitală, pentru că se face simţită de-a lungul întregii vieţi, pentru că ea a dat fiinţelor un unghi de incidenţă, fie că vor sau nu, fie că acţionează în virtutea educaţiei primite, – fie că, trebuind să lupte contra ei, au pornit în căutarea propriului lor eu pentru a scoate la lumină adevărata bogăţie, ieşind din căile trasate dinainte şi de pe potecile bătute.

Într-un studiu cum e cel de faţă, leneşii şi nedisciplinaţii nu sunt de neglijat. Cei care la colegiu au fost nişte inadaptaţi, nu vor fi neapărat nişte inapţi în viaţă.

Acum, să revenim la întâmplările noastre.

Majoritatea celor treizeci de preoţi de la Sainte-Colline slujeau liturghia de dimineaţă înainte de ora şapte. Colegiul trebuia să le pună la dispoziţie zilnic un număr corespunzător ce elevi care să-i ajute; preoţii veneau personal să-i ceară din sălile de studiu. Supraveghetorul îi desemna dintre băieţii care ridicau degetul. Voluntari nu lipseau niciodată, mai ales din rândurile aiuriţilor şi

împrăştiaţilor, care aveau nevoie, evident, de un supliment de sfinţire. Din păcate, se pare că, după toate probabilităţile, nu această nevoie îi determina să ridice mâna, ci mai curând o imperioasă dorinţă de a întrerupe interminabilul program al studiului de dimineaţă, care dura, pe stomacul gol, de la 5, 30 până la 7, 15. Slujba oferea un excelent prilej ele a-şi mai dezmorţi picioarele şi, în lipsă de ceva mai bun, era o distracţie.

La capelă, absida avea cinci mici altare, dispuse în semicerc împrejurul altarului principal. La aceste altare secundare, preoţii oficiau în cursul săptămânii prin rotaţie, fiecare pe seama lui. Cu ajutorul unui copil de cor bine antrenat în aceste treburi, liturghia se termina în douăzeci sau douăzeci şi cinci de minute. Preotul se retrăgea apoi în sacristie, iar elevul pleca şi el şi se întorcea în clasa, nu fără a zăbovi câte puţin, fie că încerca să ciugulească ceva la sala de mese, fie că trecea pe la

W.C.-urile clin fundul curţii. Liturghia preoţilor reprezenta oricum o mică evadare destul de plăcută.

Fără a mai pune la socoteală şi altele… În colegii se formează periodic mari curente în materie de ştrengăriţi. De puţină vreme, la cei din secţia mijlocie apăruse moda băuturilor tari. Trebuie să precizăm că nu era vorba de ceva îngrijorător, ci mai mult de o demonstraţie. Dar. pe scurt, punctul de onoare, într-un mic cerc de ştrengari, consta în a degusta ginul, romul, rachiul şi coniacul cu o artă de adevărat cunoscător, mulţumită complicităţii unor anumiţi externi care introduceau fraudulos sticle cu aceste produse interzise. (Se poate presupune că externii în cauză, dotaţi în general cu spirit comercial, îşi asigurau astfel un mic profit.) în orice caz, voinicii care puteau trimite în nasul camarazilor lor o respiraţie de bătrân lup de mare sau de cărbunar aveau dreptul la un respect plin de invidie.

Era, repetăm, o simplă modă, fără şanse de a dura prea mult, dar care pe atunci era în toi. Suprema distincţie ar fi constat în a te îmbăta ca un lord englez sau ca un poet romantic. De altfel, în spiritul băieţilor, renumele lui Musset, acest copil al secolului trecut, conferea beţiei o nobilă strălucire. Această comportare li se părea legată de-o existenţă excepţională, în care interveneau inspiraţia, fantezia şi amorurile aventuroase. Dar în nerăbdarea lor puneau căruţa înaintea cailor, ceea ce făcea ca alcoolismul să le apară ca o condiţie prealabilă a creaţiilor de geniu. Fiind la vârsta când nu te îndoieşti de nimic, perspectiva de a-şi asuma responsabilităţile geniului nu-i înspăimânta. Aceşti băieţi care, în pragul examenelor, nutreau pentru viitor visul unor mari şi uluitoare succese bărbăteşti, se simţeau gata de orice!

Se formase astfel la Sainte-Colline, cu mult înainte de epoca cocktailurilor, o mică sectă dornică să se facă vestită prin isprăvi care, dată fiind vârsta adepţilor săi; erau cu adevărat surprinzătoare. Din nefericire – său; poate, din fericire – neavând bani de buzunar, băieţii nu puteau merge prea departe cu experienţele costisitoare. Pe de altă parte, băutura lipsea în colegiu, unde cumpătarea sănătoasă era printre cele mai importante preocupări ale educatorilor (viu încurajate de către econom, abilul abate Ragraton, care calculase la centimă preţul de cost pe cap de elev). Orezul, lintea, năutul, fasolea şi macaroanele, servite în porţii generoase, erau preparate în cantităţi suficiente, dar fără nimic desfătător. Puteai să te saturi, dar nu să te ospătezi, şi natura era aceea care furniza principalul condiment: pofta de mâncare a copiilor, iniţiaţi astfel, lucru foarte util, în alimentaţia sumară a cazărmilor, cu mâncăruri lipsite de gust şi chiar cu ciorbe populare. Ca urmare, un individ format la Sainte-CoIline nu trebuia să se mai teamă vreodată de vitregiile şi loviturile sorţii, care

se traduc în primul rând printr-o demoralizantă inferioritate culinară.

Vinul servit în sălile de mese era rezultatul unui amestec care reedita miracolul înmulţirii ulcioarelor, dar îl reedita într-o proporţie care pe orice negustor civil l-ar fi făcut să intre la ocnă pentru tot restul zilelor sale. Dacă ar fi curs pe frunţi atâta apă câtă curgea în sticlele de vin, ar fi fost de ajuns pentru a boteza într-un timp foarte scurt toţi păg îmi de pe cele cinci continente. Dar acest Iordan curgea – vai! – în gâtleiuri, sub un amăgitor deghizament trandafiriu, care cu greu amintea de poşireile fără gust produse de cele mai mizerabile ţinuturi, unde bolţile pipernicite şi zeama sărăcăcioasă a strugurilor nu aduc în inima omului nici fericire adevărată şi nici căldură comunicativă. Amestecul dozat cu neruşinare de abatele Ragraton ar fi fost bun cel mult ca să plutească pe el Arca, dar în niciun caz n-ar fi putut susţine curajul viteazului ei căpitan, Noe corăbierul. (Se poate adăuga că n-ar fi fost în stare să susţină nici măcar elocvenţa şi vicleşugurile comerciale ale abatelui Ragraton, dacă l-ar fi băut el. Dar abatele era în situaţia de a şti mai bine ca oricine câte parale făcea vinul său. El se abţinea cu grijă să se atingă de acest produs, mulţumindu-se să bea numai între mese.)

Nu exista în colegiu decât un singur vin pur, vin demn de acest nume, pe care însuşi abatele Ragraton îl bea pe stomacul gol: vinul de împărtăşanie, un excelent produs natural. La el s-au gândit adepţii sectei băutoare care îşi spuneau între dânşii *Cavalerii potirului*. Ei deveniră repede nişte foarte zeloase ajutoare ale preoţilor care oficiau liturghia, pentru raţiuni pe care le vom dezvălui, raţiuni foarte puţin ortodoxe în altă materiedecât cea vinicolă.

Oficiind liturghia, preoţii, cu rare excepţii, nu consumau în întregime conţinutul potirelor şi, pe lângă

asta, exista îndărătul altarului principal un dulap în care se afla o provizie din faimosul vin de dimineaţă. Copiii de cor se duceau acolo pentru a lua cantităţile de apă şi de vin necesare împărtăşaniei. Era un loc adăpostit, întrucât uşa dulapului, ţinută într-un anumit fel, îi ascundea oarecum pe băieţi. Acolo veneau *Cavalerii potirului* să golească vasele de vin. Această poznă cerea – hotărârea de a merge până la capăt, căci vinul alb, la ora şase dimineaţa, le provoca nişte arsuri cumplite la stomac. Dar era o chestiune de onoare faţă de ceilalţi care, ajutând şi ei la liturghie, observau comportarea colegilor lor. Ar fi fost prea simplu ca cineva să-şi spună *Cavaler al potirului* pe degeaba iar indivizi de rea-credinţă s-ar fi găsit.

O mare întrecere solemnă, viu încurajată de Pinoche, Lamandin şi Quaque, care îşi propuneau să se amuze copios, i-a pus faţă-n faţă, îndărătul uşii dulapului, pe Ravrot şi Bajon. De la o vreme, aceşti doi băieţi făceau cam prea mult pe deştepţii. O încercare dusă până la capăt urma să-i delimiteze, ca să se vadă dacă aveau într-adevăr stofă de supercavaleri.

Întrecerea a avut loc în prezenţa lui Pinoche, în timp ce Lamandin şi Quaque, postaţi cu dibăcie, şedeau la pândă. Băieţii găsiră pe un raft două sticle de câte-un litru pline cu vin alb. Ravrot şi Bajon luară fiecare câte una, o duseră la gură şi începură să bea, 4 a acelaşi semnal. Pinoche îi încuraja cu perfidie, nelăsându-le timp nici să gândească, nici să răsufle.

— Ravrot e în frunte.

Bajon îşi dubla îndată eforturile. Vinul îi curgea pe bărbie şi în sân. Atunci Pinoche anunţa în şoaptă:

— Bajon ia conducerea!

Era rândul lui Ravrot să se înece. Până la urmă, lupta a rămas nehotărâtă. De altfel, lui Pinoche puţin îi păsa dacă va exista sau nu un învingător. El voia să vadă ce

efect produce asupra a doi băutori începători o destul de mare cantitate de vin alb înghiţită pe nerăsuflate. Se gândea mai curând cum să se distreze mai bine…

Ravrot şi Bajon renunţară înainte de-a ajupge la fundul sticlelor. Nu mai puteau. Parcă le-ar fi turnat cineva vitriol în piept. În faţa ochilor le jucau văpăi roşii. Băuseră, fiecare dintre ei, mai mult de-o jumătate de litru. Când au ieşit la aer, plecând de la capelă, beţia i-a cuprins dintr-odată.

Erau beţi aşa cum poate fi cineva prima oară, atunci când nu bănuieşte nimic despre efectul brutal al alcoolului. Erau beţi într-un chip oarecum caricatural, care părea neverosimil. Ai fi spus că o făceau dinadins, atunci când, luându-se de braţ şi felicitându-se reciproc, mergeau pe trei cărări prin coridoare, urmaţi la o distanţă respectabilă de către Pinoche, Lamandin şi Quaque, care se prăpădeau de râs, căci rezultatul le depăşise aşteptările.

În acest surprinzător alai, Ravrot şi Bajon îşi făcură apariţia în clasă, lăsându-se în voia unui optimism ce desfiinţa regulamentele, ba chiar primejdia încarnată în prezenţa întunecată şi ameninţătoare a abatelui Jubil, pe care păreau să-l ia drept un bătrân tovarăş de chefuri, simţind pentru el o prietenie fără margini. Ciocnindu-se de pereţi şi de pupitre, trăgându-i de păr, în treacăt, pe colegi, cărora le aruncau cărţile pe jos, rânjeau cu blânda fericire a idioţilor din născare, iar uimirea generală nu-i jena mai mult decât dacă ar fi fost vorba de-o aprobare unanimă.

La catedră, mut de surprindere, supraveghetorul observa, fără a pricepe nimic, purtarea extravagantă a celor doi băieţi. Ravrot, deodată, luă această atenţie drept o ofensă. În chip spontan, îi veniră pe buze cuvintele unui beţivan înrăit:

— Asta-i bună, exclamă el cu voce tare, doar nu-s

beat!

Aceste cuvinte au fost pentru abatele Jubil ca o străfulgerare de lumină. Iar ceea ce a urmat imediat îi dovedi că nu se înşelase. Abia ajuns la locul său, Bajon fu apucat de nişte sughiţuri foarte neliniştitoare, iar stomacul său respinse ceea ce nu putea asimila. Ravrot, nu mai puţin turtit, dar mai vesel, se răspândi în gesturi de tandreţe demonstrativă, cu acea nemărginită nevoie de iubire universală care-i face atât de supărători pe unii băutori. Îl privea pe întunecatul abate Jubil cu un larg zâmbet limsht, un zâmbet bnnd şi încrezător, strigând din când în OI O t. m!” Niciun spectacul nu – putea fi mai comic, iar erectul produs se transcând abatele Jubil liavrot, care se încaoaţina să-l îndrăgeasea. nu voia nici să părăsească clasa, şi striga acum pe-un ton de reproş: Ho, cât e de H

D avut loc în faţa t P II ca atare, mai era pl 1 l J că în ultima lună

e simţitor. Aceasta

1 ei să sufere unele mocniicari. Îl ceru ca cei doi vinovaţi să fie aduşi în faţa lui. Restituirea i se părea cea mai morală şi mai salutară forma se pedeapsa. În plus. se atinseseră de vinul lui, un vin ales cu atica grija; În această privinţă, abatele P g t t d gl

— Iată-va. păcătoşilor! striga el când cei doi băieţi f t t t Şt t o să vă pun la socoteala câte douăzeci de iranci în plus la fiecare, iar p p C; la?

Nu spuneau nimic. Abatele Îiaaraton, a cărui inimă nu era totuşi de piatră, îi întrebă:

— Vă place vinul alb. hai?

Gândind că adevărul nu putea decât să le slujească, cei doi vinovaţi au răspuns:

— O, nu, părinte!

C t t pt 1 d 1 u.

— Nu le place, tună abatele Ragraton, n-au nici măcar scuza că le place! auzi colo, nu le place vinul meu alb! Vă arăt eu vouă, porcilor! Iată, o să vă pun la socoteală câte douăzeci şi cinci de franci, păcătoşi ce sunteţi! Iar acum, pieriţi din ochii mei, amândoi. Şi beţi apă, sărmani idioţi! Trântorilor! Până şi gâtlejul vă e trândav!

Locul în clasă] uca un rol important în viaţa elevdotcolegiului. Locurile din fund, cele mai îndepărtate de supraveghetor, erau considerate drept cele mai bune. Ocuparea lor era un privilegiu al elevilor vechi. Pe măsură ce băieţii avansau în grad, în virtutea vechimii, se îndepărtau de catedră şi ocupau ultimele bănci, unde aveau timp să vadă dacă se apropia cineva şi se puteau îndeletnici cu tot ce le poftea inima.

Totuşi, acest privilegiu era retras scandalagiilor, ale căror iniţiative impuneau o supraveghere continuă. Acest lucru tocmai i se întâmplase lui Lamandin, care nu era în stare să stea liniştit, şi acum spumega de furie, expus de aproape resentimentelor abatelui Jubil. Contul său debitor, care creştea întruna în faimosul carnet al abatelui Jubil, avea să-i facă în curând situaţia insuportabilă. E frumos să bravezi, să declari la fiecare nouă pedeapsă „puţin îmi pasă”, dar Lamandin suferea când venea momentul să-şi înceapă plantonul la rădăcina unui copac, sau nesfârşitele plimbări în jurul curţii, sau când trebuia să copieze, într-o clasă goală, pagini din opere alese, sau să rămână în picioare, seara, în ungherul dormitorului. Oricât ai brava, cel care câştigă în acest joc de uzură e tot supraveghetorul.

În ziua aceea Lamandin nu avusese nici un singur sfert de oră de răgaz. În clasă se gândea că tot aşa va fi şi a doua zi, şi a treia, că va fi la fel poate săptămâni întregi, căci cu cât era mai des lipsit de recreaţii, cu atât mai mult

căuta alte compensaţii şi îşi atrăgea alte pedepse. Nu vedea cum ar fi putut ea toate acestea să înceteze vreodată, mai ales că-l sfidase pe supraveghetor, care îl prevenise: „Sunt cu ochii pe tine, Lamandin!” Un astfel de avertisment din partea acestui porc afurisit de *Picior-de-pâslă* se ştia ce înseamnă.

Lamandin se gândea la viitorul sumbru şi spumega de furie. Îi arunca duşmanului său priviri pline de ură şi de dorinţa răzbunării. Buzele lui se mişcau repede ca şi când ar fi repetat o lecţie învăţată pe de rost când murmura: „Jigodie! Jigodia naibii! Cu mutra ta scârboasă de călău ai fi în stare să-l răstigneşti şi pe bunul Dumnezeu! Aşa e, popă păduchios! Popă păduchios! Popă păduchios! Popă păduchios!…” Astfel îşi mai uşura sufletul, dar această revanşă cu totul platonică era insuficientă. Nu înjurându-l în surdină avea să-l învingă pe josnicul Ciub*otă. Că*uta ceva inedit şi nemaipomenit… în acelaşi timp, repeta epitetul „Popă păduchios” în cadenţa unei litanii de râvna căreia ar fi depins iertarea păcatelor.

Deodată, spiritul îi fu străbătut de germenele unei idei legate vag de anumite fapte trecute. Din acel moment, gândurile lui luară o întorsătură nouă şi foarte aprofundată.

Cu doi ani mai înainte, în dormitorul celor mici se petrecuse un lucru ciudat şi totodată neliniştitor. Un băiat de unsprezece ani se ridica tăcut şi se plimba în cămaşă de noapte pe coridoarele internatului, la ore când acestea erau sumbre şi pustii. Se spunea chiar că băiatul, ferit de primejdie ca prin minune, umbla pe acoperişuri, la un pas de abis. Era un caz de somnambulism.

Micului somnambul i se atribuiau, probabil, mai multe excentricităţi decât cele comportate de crizele lui. De altfel, faptul nu avea prea multă importanţă. Ideea dominantă, care începuse să obsedeze puternic spiritele,

era că natura, în tulburările şi anomaliile ei, justifică anumite acte săvârşite în stare de inconştienţă. Era o idee care trebuia exploatată, şi-au spus în gând câţiva vicleni. Ei o cercetară în fel şi chip, apoi o abandonară, deoarece nu corespundea nici unei posibilităţi imediate.

Această idee reapăruse în mintea lui Lamandin, care acum o savura cu voluptate, sugând o tabletă de ciocolată cu cremă, pe care o subţia printr-o înceată şi desfătătoare mişcare de du-te vino, sub protecţia batistei. Un plan se contura încet-încet. Obiecţiile şi dificultăţile nu erau de neînvins. Era o lovitură extraordinară ce putea fi organizată eu patru sau cinci participanţi, nu mai mult, luând băieţi siguri şi capabili să păstreze un secret. Pinoche, fireşte… Totul îi desemna pe Quaque şi Lhu. milie pentru rolurile pe care Lamandin le şi rezervase pentru ei… Îşi preciza în sinea lui pî. nă şi cele mai mici amănunte, având de gând să le vorbească celorlalţi chiar a doua zi, în ungherul latrinelor din curte…

Quaque şi Lhumilie reprezentau cu siguranţă o fericită alegere: erau exact băieţii care trebuiau. Primul, o fire flegmatică şi plină de sarcasm, în stare să-i facă pe toţi să rklă, fără a râde, trecea, şi nu degeaba, drept simulatorul cel mai înzestrat din colegiu. Nimeni nu reuşea să-l facă să râdă, să roşească sau să pălească împotriva voinţei lui; în schimb, el pălea, roşea, sughiţa, strănuta şi vomita oricând voia. De asemenea, era neîntrecut în a se preface mirat, uluit. Al doilea, Lhumilie, putea fi antrenat în orice aventură cu certitudinea că se va angaja din tot sufletul şi va respecta literă cu literă consemnele stabilite. Era un urlător şi un creator de panică ca nimeni altul, maestru în hohote de râs smintit, suspine şi strâmbături, într-un cuvânt, băiatul cel mai indicat pentru a semăna dezordinea acolo unde trebuia să domnească dezordinea.

Scopul lui Lamandin era să-i şterpelească abatelui

Jubil faimosul său carnet de pedepse şi notări, acel carnet de care nu se despărţea niciodată, încât se credea că doarme cu el. Pornind de la ideea că abatele doarme cu carnetul la el, Lamandin ajunsese la concluzia că în timpul nopţii îl strecura, probabil, sub căpătâi, sau îl punea lângă breviar, pe noptieră. Trebuia deci să-l caute în unul din cele două locuri şi, în acest scop, să-l scoată mai întâi din vizuină pe abatele Jubil. (Cei cioi supraveghetori ai secţiei ocupau, fiecare la câte-o extremitate a dormitorului, două mici cabine făcute din perdele albe, întinse pe nişte vergele. Pentru a supraveghea, era de ajuns să dea la o parte aceste perdele care-i adăposteau.)

Planul lui Lamandin consta în următoarele. Un somnambul, Quaque, va înspăimânta un elev adormit, Lhumilie, care, sărind din somn, va striga în gura mare după ajutor. Strigătele vor fi reluate de încă doi sau trei complici. Urmându-şi drumul, somnambulul va răsturna din pat pe alţi câţiva adormiţi şi va ieşi din dormitor, lăsând uşa larg deschisă. Lhumilie va striga atunci că a văzut o stafie, repezindu-se să mărească flacăra becului de gaz, pe care de altfel îl va stinge. Se va stârni un tărăboi straşnic, care nu va putea să nu-i scoată din boxele lor pe cei doi supraveghetori; unul dintre ei va alerga desigur în căutarea somnambulului Quaque, pe când celălalt se va strădui să restabilească ordinea. Profitând de această harababură, Lamandin se va repezi la culcuşul abatelui şi va pune mâna pe carnet. Restul – afară de unele pedepse posibile – nu mai avea importanţă. Quaque va scăpa abordând o paloare de mort a doua zi şi petrecând câteva zile la infirmerie, unde va lenevi zdravăn. Lhumilie va căpăta poate vreo pedeapsă, nu prea mare, căci toată lumea îl va susţine. Captura carnetului impunea să se treacă peste toate aceste uşoare neplăceri.

Sub această formă, proiectul fu expus lui Pinoche, 1

în prezenţa lui Quaque şi Lhumilie, principalii interesaţi, în materie de farse, Pinoche juca rolul de consilier tehnic, şi nimic important nu se întreprindea fără a i s-a cere mai întâi părerea. Acest remarcabil şef de bandă prevedea totul. El aprobă proiectul, nu fără a semnala câteva amănunte insuficient studiate.

— Trebuie, zise el, să participe şase băieţi. I-am putea lua pe Gustier şi Barnigoul.

Erau figuri de al doilea plan, dar excelenţi executanţi, băieţi devotaţi. Se putea conta pe ei.

— De ce e nevoie de doi în plus? întrebă Lamandin.

— Pentru a-i arunca din pat pe Froutte şi Bedouillet. Sunt doi turnători. Nu trebuie să te vadă intrând la *Piciorde-pâslă*. Iar carnetul, ce vrei să faci cu el?

— Păi, să-l ascund.

— Unde să-l ascunzi? *Picior-ăe-pâslă* face singur o Sfântă Treime de tartori. Nu-i greu de închipuit că va urma o socoteală”.

— Atunci, ce trebuie să facem cu carnetul?

— La privată cu el, numaidecât! zise hotărât Pinoche”. De îndată ce-l şterpeleşti, mi-l pasezi mie, iar eu mă duc să-l arunc înainte de-a se face ziuă.

Lucrurile fiind astfel stabilite, se trecu la pregătirea în cele mai mici amănunte a marelui proiect, a cărui executare, fixată pentru trei zile mai târziu, avut loc exact la ora prevăzută. S-a dezlănţuit un straşnic tărăboi nocturn, colosal de distractiv pentru iniţiaţi. Quaque şi Lhumilie au fost mai presus de orice laude. Primul, imperturbabil, s-a comportat ca un excelent somnambul, iar când abatele Jubil, brutal ca întotdeauna, l-a scuturat de braţ să-l trezească din starea-i cataleptică, a simulat o perfectă criză de nervi vecină cu epilepsia, criza de nervi degeneră într-o criză de lacrimi şi sfârşi cu o toropeală năucă, făcându-l să-şi piardă darul vorbirii.

Lhumilie scoase nişte urlete de toată frumuseţea, care aveau cel mai autentic accent al terorii, şi aceste urlete neomeneşti deşteptară întregul dormitor. Când s-a ajuns la explicaţii, înfăţişarea-i idioată şi vorbele fără şir complicară mult sarcina supraveghetorilor, care nu înţelegeau nimic şi nu ştiau ce să facă mai întâi. În toiul zăpăcelii generale, Lamandin şterpeli carnetul, îl transmise fără greutate lui Pinoche, care-l făcu îndată să dispară, în timp ce doi sau trei băieţi, aruncaţi la pământ prin grija conştiincioasă a lui Gustier şi Barnigoul, se zbăteau văitându-se şi încercând să se descurce din aşternutul lor răsturnat. Pe scurt, a fost o ispravă strălucită, al cărei succes deplin a făcut multă cinste celor care o concepuseră.

Pe la orele unsprezece, dormitorul, în sfârşit calmat, îşi relua somnul. Dar şase ştrengari veseli aşteptau cu multă nerăbdare ziua ce avea să urmeze. Îşi promiteau multă bucurie, una din acele intense bucurii pe înfundate, care la colegiu îmbrăca falsa aparenţă a mâhnirii sau a indignării. Nu se putea să nu urmeze momente grele după o asemenea lovitură.

A doua zi, la deşteptare, secţia înţelese – după expresia lui de furie rece, după lucirea rea a ochilor mici, lipsiţi de blândeţe, şi după timbrul vocii, mai aspru ca de obicei – că abatele Jubil rumega, pe stomacul gol, bănuieli şi represalii. În astfel de cazuri, băieţii, din prudenţă, se supuneau fără a crâcni. Dar cei care cunoşteau bine dedesubturile lucrurilor, o făceau cu desfătare. Furia surdă care-l. cuprinsese pe supraveghetor în această dimineaţă era o adevărată încântare pentru Pinoche şi ceilalţi. Evitând să stea grupaţi pentru a nu atrage atenţia, îşi adresau mici semne care voiau să spună: „Acu plesneşte buba!”, iar bucuria îi transfigura, dându-le o fizionomie de elevi buni, plini de râvnă şi de sentimente pioase.

În momentul ieşirii din dormitor, abatele Jubil rosti numele a vreo zece elevi, printre care Lamandin, Quaque, Lhumilie, Gustier şi Barnigoul. Nu-l omise decât pe Pinoche, pe care-l credea închistat în superba lui izolare şi complet cretin.

— Rămâneţi cu mine, spuse el.

Secţia fu încredinţată celui de-al doilea supraveghetor. Rămas singur cu presupuşii vinovaţi (dar de ce? păreau să întrebe băieţii), abatele porunci:

— Goliţi-vă buzunarele în faţa mea.

— După ce buzunarele au fost golite, cercetă căptuşelile. Apoi porunci băieţilor să-şi scoată bluzele şi pantalonii. Nu spunea niciun cuvânt nimănui, şi nimeni nu îndrăznea să întrebe. Percheziţia nu dădu niciun rezultat.

— Îmbrăcaţi-vă, zise abatele Jubil. Şi coborâţi în clasă. În linişte!

Abatele a rămas singur în dormitor (pentru a-şi continua cercetările, gândiră eroii acelei nopţi). N-avea decât să caute! Dar Pinoche avusese dreptate: dacă buclucaşul carnet n-ar fi dispărut fără urmă în hazna, vinovaţii ar fi fost prinşi cu siguranţă la deşteptare.

O oră mai târziu, abatele Jubil îşi făcu apariţia în clasă. Toţi aşteptau curioşi să vadă ce se va întâmpla. Nu se întâmplă nimic. Acest supraveghetor, trecut prin ciur şi prin dârmon, era un tip care îşi cunoştea al naibii de bine* meseria! Când era păcălit (*prăjit*, spuneau fără menajamente elevii), nu striga în gura mare, ci îşi înghiţea mânia şi căuta prilejuri să se răzbune. În tot cazul, era lucru sigur că secţia, dintr-o clipă în alta, avea să treacă prin momente grele.

Pentru băieţi era o victorie măreaţă. Ca să fie completă, mai trebuia ca supraveghetorul să afle din ce parte îi venea lovitura. Trebuia ca el s-o afle fără a şti în mod formal, dar să nu aibă în această privinţă nicio

îndoială.

Când veni recreaţia de la orele zece, abatele Jubil observă eu uimire că nu se află nimeni la rădăcina copacilor. Toată lumea se juca cu ardoare. Lamandin, mai cu seamă, participa eu toată energia la o înverşunată cursă pe picioroange. Abatele îl chemă.

— Te joci acum! Şi pedeapsa?

— S-a terminat, părinte, zise Lamandin pe-un ton plin de siguranţă.

— S-a terminat! De când?

Şi Lamandin adăugă, foarte mieros, cu un accent plin de sinceritate:

— Uitaţi-vă în carnet, părinte!

Lhumiiie răspunse şi el tot aşa:

— Uitaţi-vă în carnet, părinte!

Toţi ceilalţi dădură acelaşi răspuns, căci de dimineaţă circula acest zvon: „*Picior-cle-pâslă* şi-a pierdut carnetul”, zvon întâmpinat pretutindeni cu exclamaţia: „Straşnic!”, care îi răsplătea pentru osteneala lor pe îndrăzneţii condotieri din noaptea precedentă. În sfârşit, nu mai existau pedesiţi, nici măcar unul. Abatele ştia bine că era o minciună sfruntată şi că păcătoşii ăştia îşi băteau joc de el. Dar nu avea dovezi. Din fericire, până la următoarea oră de studiu nu mai era mult.

Această oră de studiu avea să rămână celebră. A fost cea mai agitată, cea mai teribilă, dar şi cea mai delicioasă din toate cele de peste an. Abatele calculase aproximativ numărul de ore de arest şi de pedeapsă de care justiţia fusese frustrată prin furtul carnetului său. Şi socoti necesar ca acest total să fie restabilit în cel mai scurt timp. Totuşi, băieţii, ca nişte pişicheri ce erau, simţeau furtuna apropiindu-se şi se fereau cât puteau, cu nasul în cărţi şi caiete. Trei sferturi de oră s-au scurs într-o tăcere totală, cu aparenţa unei intense activităţi.

Ca de obicei, primul care a zbârcit-o a fost Lhumiiie. Îşi trosni degetele, răsucindu-se în bancă:

— Pân-afară, părinte!

— Du-te! zise abatele. O oră de arest!

— Dar am nevoie, părinte, zise Lhumiiie.

— Du-te! Două ore de arest!

— Asta-i bună! exclamă Lhumiiie.

— Să mi-o copiezi de cinci sute de ori!

— Ce să copiez, părinte?

— Expresia „Asta-i bună!”, cu ghilimele şi semn da exclamaţie.

Alte capete se ridicaseră. Asupra lor se abătură rafale de pedepse:

— Durând, Lardier, Laguilleminie, Fabre, câte o oră de arest!

Un mic hohot de râs se auzi din stânga. Întregul colţ fu bombardat:

— Vincent, Patrigot, Renaudier, Froutte, câte o oră de arest!

— N-am râs eu, părinte!

— Două ore!

— Patrigot a râs!

— Două ore lui Patrigot!

Lucrurile continuară astfel aproape fără întrerupere. Un supraveghetor care vrea cu orice preţ să pedepsească găseşte întotdeauna un pretext. Sancţiunile plouau la întâmplare.

Un singur elev, cel mai vizat din toţi nu dădea niciun prilej. Lamandin. Nici nu mişca, uitând chiar să şi smiorcăie, cum avea obiceiul. Îşi pusese lângă dicţionar traducerea. pe care o terminase. Acum scria pe un caiet, cu multă silinţă, întrerupându-se doar pentru a muia tocul în cerneală. Abatele cobori de la catedră, se apropie fără zgomot şi înhăţă caietul. El citi: „Popa, Apă, Duc, Chios…

Pop. Apă, Duc, Chios…” Era o pagină întreagă.

— Ce e asta?

— Fac exerciţii de caligrafie în momentele mele libere”, zise Lamandin. Părintele Dadin ne-a învăţat.

— Cum adică?

— Adică scriu de multe ori: „Pop, Apă, Duc, Chios…”

Şi Lamandin, ridicând capul cu nevinovăţie, repeta din ce în ce mai repede, chiar în obrazul abatelui Jubil:

— Pop, Apă, Duc, Chios, popă păduchios, popă păduchios, popă păduchios…

— A! zise abatele Jubil. Pari să te amuzi! S-o scrii de o. mie de ori pentru mine.

— Bine, zise Lamandin fără să clipească. De o mie de ori, popă păduchios!

V!

Spovedania lui Lardier

Abatele Meneme avea chipul descompus când intră în camera superiorului, către orele cinci ale unei după-amiezi mohorâte de februarie. Acest preot greoi şi rotofei, cu un spirit la fel de masiv cum îi era şi trupul, manifesta o tulburare foarte stranie, care-l făcea să se bâlbâie.

Sub influenţa unei nelinişti cu totul noi pentru el, impunătoarea lui ceafă în straturi, considerată în colegiu drept temelia cea mai solidă a unei credinţe de neclintit, simbol pământesc ai celor mai liniştitoare siguranţe metafizice, această ceafă celebră şi consolatoare, de obicei la fel de roşie ca şi luminiţa ce pâlpâie într-un sanctuar, pălise.

— Părinte, zise eu un vădit efort abatele Meneme, mi se pune o grea problemă de conştiinţă.

— Adevărat? întrebă superiorul pe-un ton destul de distrat, căci simpatia ce i-o purta abatelui Meneme era din cele mai temperate.

Acest lucru ţinea de opoziţia dintre firile lor, şi în

aversiunea superiorului intra şi iritaţie, şi invidie deopotrivă. Cu digestiile lui punctuale, eu evlavia la ore fixe şi lipsa oricăror pasiuni, cu convingerea lui că posedă o nemărginită ştiinţă de profesor şi infailibilitatea spirituală a unui reprezentat al lui Dumnezeu, inspirat direct din ceruri, cu facultatea sa de-a nu vedea nicăieri vreun motiv de şovăială sau de nelinişte, abatele Meneme îi călca pur şi simplu pe nervi părintelui superior.

De un ascetism excesiv, practicând o virtute rece şi sistematică, abatele Fuche cunoştea cumplitele chinuri ale îndoielii, în momentele când nu se ocupa de administrarea unei mari comunităţi. Se spetea muncind pentru a îndepărta de conştiinţa sa miasmele de pucioasă ce i le trimitea iadul sub forma întrebării „la ce bun?”, care îi primejduia destinul veşnic şi tulbura cu o undă de blasfemie până şi cele mai mărunte acţiuni ale unei conduite, totuşi, exemplare. Abatele Fuche se cufunda întru Domnul în accese de adoraţie aproape bolnăvicioasă şi copleşit de silogisme pioase. El nu putea crede cu ardoare decât extenuat fiind, căci avea nefericita manie de a-şi analiza credinţa. Având o sănătate plăpândă şi solicitându-şi nervii la maximum, se ruga uneori aşa cum un şef ştie la nevoie să se lase ucis, deşi se îndoieşte de utilitatea sacrificiului său. În fond, nu se simţea bine. Glandele lui nu secretau acea triumfătoare forţă vitală care-l făcea pe abatele Meneme atât de neclintit. „Acest imbecil va ajunge în cer fără să sufere!”, îşi spunea abatele Fuche, exasperat, privindu-i cu disperare fălcile calme, obrajii rumeni, nările şi urechile păroase, pântecele proeminent în care cicluri liniştite şi fecunde se succedau cu admirabila periodicitate asigurată de-un suflet lipsit de îndoieli. La vederea abatelui, superiorul se simţea cuprins de-o nelinişte jansenistă, care îşi avea sursa în reputaţia harului necesar şi suficient. Admitea, desigur, ideea că

Dumnezeu a vrut să existe imbecili până şi printre reprezentanţii săi (cu scopul, fără îndoială, de a pune legile sale la îndemâna tuturor fiinţelor), dar forma de imbecilitate a abatelui Meneme, acea imbecilitate înfăţişată triumfător drept înţelepciune pe un chip radios şi satisfăcut îi era deosebit de odioasă. Pentru abatele Fuche una din încercările cele mai chinuitoare legate de funcţia sa era nevoia de a-i arăta acestui preot fără pată, dar pe care îl detesta din tot sufletul, o bâândeţe ce apărea ca o manifestare de dreptate.

— E ceva care vă priveşte personal, părinte? întrebă sec superiorul.

— Nu, părinte.

— E ceva referitor la învăţământ sau la dogmă?

— La amândouă, părinte, îmi pare, căci unul din elevii noştri face obiectul cazului de conştiinţă.

— Atunci explicaţi-mi.

— Iată, părinte. Mă întreb dacă nu e de datoria mea să încalc secretul spovedaniei. Aş vrea să hotărî ţi dumneavoastră.

— E grav, părinte!

— Ştiu, părinte.

— Aveţi cu adevărat un motiv puternic?

— Cu adevărat foarte puternic, şi care interesează, cred, întreaga comunitate.

— Ah! zise abatele Fuche devenit foarte atent, şi din ce punct de vedere?

— Din punctul de vedere al bunului renume al casei noastre. Spovedania m-a făcut deţinătorul unui secret a cărui responsabilitate nu mi-o pot asuma singur, căci acest secret, dacă ar ajunge de domeniul public, ar discredita cu siguranţă colegiul nostru şi poate chiar toate aşezămintele noastre de învăţământ religios. Am pierde mulţi elevi, dacă cineva ar căuta să exploateze cazul împo

— Atunci, părinte, nu trebuie să şovăiţi.

— Pot trăda secretul spovedaniei?

În timp ce abatele Meneme expunea problema, superiorul chibzuise. Şi-a amintit că o anumită enciclică a papei Paul al IV-lea, în 1556, punea în vedere clerului din acea epocă să facă uz de secretul spovedaniei pentru a-i demasca pe eretici sau pur şi simplu pe cei care citeau cărţi nepermise. Existau, aşadar, precedente. Iar cazuistica adepţilor lui Loyola, chemată în ajutor, îi oferea zeci de mijloace de a ocoli dificultatea. Răspunse aşadar cu severitate:

— Cine vorbeşte de trădare, părinte? Vă dezleg pur şi simplu de secret pentru motive care privesc cauza Bisericii… A Bisericii, părinte, înţelegeţi?

— Vă înţeleg bine, părinte.

— De altfel, adăugă abatele Fuche după un moment de gândire, îmi veţi spune totul, iar apoi o să primesc propria dumneavoastră spovedanie. În felul acesta, părinte, veţi pleca cu conştiinţa împăcată.

— Părinte, zise abatele Meneme, am primit spovedania lui Lardier Sosthene, elev în clasa cincea.

— E un semiintern, nu-i aşa?

— Da, părinte, un băiat de paisprezece ani şi jumătate. Mi-a declarat că e asasinul rentierei din fundătura Ruinart, bătrâna care a fost găsită acum vreo zece zile cu ţeasta sfărâmată, şi al cărei ucigaş e căutat zadarnic de poliţie.

— Asasinul, părinte, sunteţi sigur?

— Asasinul, părinte, aşa am spus. Înţelegeţi tulburarea mea la auzul acestei ştiri.

— Dar bine, părinte, de ce-ar fi săvârşit acest copil asemenea faptă de necrezut?

— Ca să-şi procure bani cu care să joace la curse. Avea, mi-a spus el, o informaţie absolut sigură cu privire la

un cal anume, *Tombuctu*, care a câştigat într-adevăr mai multe alergări.

— Ar fi fost mai simplu şi mai firesc să ia bani de acasă, de la părinţi…

— I-a fost teamă să nu fie certat, fără îndoială… Şi, după cât am înţeles, părinţii lui Lardier, zgârciţi din cale-afară, îşi ascund banii.

— Şi apoi, părinte, joci ca să câştigi. Un băiat de paisprezece ani şi jumătate nu are atâta nevoie de bani.

— Ba da, părinte, în cazul lui Lardier, după cum mi-a mărturisit. O anumită domnişoară Alexandra, una dintre acele persoane din strada Crângului, unde sunt, pe cât se pare, case rău famate, îi promisese lui Lardier ca în schimbul unei sume destul de ridicate să-l scape, să-l facă să-şi piardă, în sfârşit, să-l…

— Am înţeles, părinte.

— Foarte bine, părinte! zise cu uşurare abatele Meneme, căruia îi reveniseră subit culorile.

— Un lucru mă mai surprinde, continuă superiorul. Cu ce s-o fi ucis Lardier pe rentieră? Ca să sfărâmi o ţeastă e nevoie de hotărâre şi de forţă!

— Există ţeste şi ţeste, părinte. Cea a bătrânei doamne poate că nu mai era prea rezistentă. Lardier pretinde că n-a avut nicio greutate. Tocmai uşurinţa primei lovituri date l-a pierdut.

— Avea vreo armă, vreo unealtă?

— Un mic ciocan, părinte, e clasic.

— E de neînţeles, părinte, cu principiile pe care le inoculăm noi tineretului! Băiatul nu se arată a fi foarte neliniştit de consecinţele faptei sale?

— Mi s-a părut foarte abătut. Spunea că vrea să se arunce în râu. L-am încurajat cum am putut. Trebuie să arătăm milă faţă de orice ispravă, oricât de cumplită ar fi. Va avea timp întreaga viaţă să-şi ispăşească fapta.

— Bine aţi făcut, părinte, desigur, că l-aţi încurajat… Deşi dispariţia acestui băiat… Ar fi fost, poate cel mai bun deznodământ… L-am fi dat drept nebun, şi scandalul ne-ar fi atins mai puţin.

— Mai e şi sufletul acestui nefericit, părinte. Cine se sinucide merge de-a dreptul în iad.

— Există şi sufletul, aşa e! Sufletul, evident, sufletul… murmură gânditor abatele Fuche.

După o clipă de tăcere, întrebă:

— Vreţi să primiţi absoluţiunea, părinte? Dacă e vreo greşeală, o iau asupra mea, reţineţi bine. Totuşi, dacă doriţi absoluţiunea…

— O vreau, părinte. În orice caz, n-are ce să-mi strice.

Şi când abatele Meneme îşi făcu pentru ultima oară semnul crucii, superiorul preciză:

— Iar acum, părinte, secretul spovedaniei redevine inviolabil. Niciun cuvânt nimănui, aşa-i?

— Bineînţeles, părinte.

— În ce mă priveşte, voi chibzui, mă voi sfătui. Am să mă duc la monsenior. E groaznic!… Apropo, părinte, Lardier urmează să mai vină la dumneavoastră?

— L-am sfătuit să revină cât mai des. L-am văzut atât de dezorientat…

— Foarte bine, părinte. Vă voi spune în ce fel să acţionaţi asupra lui, sub pecetea spovedaniei, întotdeauna. Trebuie să aflăm cât mai repede toate dedesubturile acestei afaceri, înaintea poliţiei… O ultimă chestiune. Oare Lardier nu şi-a început cumva studiile mai întâi la un liceu sau la vreun alt aşezământ laic?

— Din păcate nu, părinte. Tocmai asta e nenorocirea!

— Monseniore, zise abatele Fuche, mi se pune o grea problemă de conştiinţă.

— Hm!… scrupule mărunte… hm! bombăni

monseniorul Bourdingue, arhiepiscopul diocezei, pe tonul tăios pe care-l adopta când era sâcâit cu probleme ce i se păreau de mică importanţă.

De altfel, se purta fără menajamente cu oamenii săi, inclusiv cu canonicii paralizaţi care se pensionară la catedrală şi pe care-i trata ca pe nişte vite bătrâne. Căci prelatul acesta de origine rurală, cu ochii pătrunzători şi vioi pe chipul zbârcit, aspru şi cu trăsături brutale, având întipărită o expresie de ţăran şiret, considera că treburile Bisericii nu-i lăsau timp de pierdut şi că era mai bine să canalizeze marile torente ale credinţei în bani buni şi sunători decât sub forma văicărelilor şi a altor prostii. Punea în serviciul cauzei pe care-o slujea realismul unui om căruia îi plăceau contractele avantajoase, având în sânge instinctul negoţului… Ţinea ca toate cele sfinte să fie o marfă ca oricare alta, ba chiar mai preţioasă, care nu poate fi dată gratuit. „Dacă vor să aibă preoţi care să-i conducă la cer, mai întâi să facă bine să-i hrănească!” spunea destul de logic monseniorul Bourdingue vorbind despre credincioşi, care îşi deschideau mai bucuroşi sufletul decât punga. A-ţi dărui banii bunului Dumnezeu e totuşi mai meritoriu decât să posteşti vinerea, şi e şi mai greu, fiindcă te atinge mai tare la inimă. Şi trebuie să-ţi dai mai multă osteneală pentru a obţine ca bunii catolici să ajungă la acest gest esenţial decât pentru a moţăi plin de fericire într-o strană din secolul al XV-lea, în timp ce sub bolţile gotice răsună accentele pure ale unui concert de orgă bine pus la punct.

Pe aceasta îşi baza monseniorul Bourdingue activitatea, şi această activitate venea tocmai la timp. Monseniorul Bourdingue urmaşe într-adevăr la conducerea diocezgi monseniorului Latier-Viennois, prelat de-o mare fineţe şi distincţie, de-o toleranţă blajină şi surâzătoare, care îşi consacrase toate strădaniile câştigării de simpatii

pentru Biserică în mediile cele mai diverse. De altfel, reuşise în chip remarcabil, dar finanţele bisericeşti, în vremea lui, erau pe dric. Venind la conducerea diocezei, monseniorul Bourdingue luă cunoştinţă de această situaţie. A pornit la acţiune cu multă energie, plecând de la principiul potrivit căruia curba credinţei, ca tot ce e omenesc, se poate traduce în bilanţuri, iar atunci când beneficiile cresc, credinţa progresează. Pe lângă aceasta, voia să vadă Biserica puternică, în stare să trateze pe picior de pealitate cu toate puterile, şi la nevoie să-i manevreze în acest sens pe credincioşi. Arhiepiscopul gândea că prestigiul spiritual, atunci când se exercită în limitele temporalului, nu poate dispreţui nişte solide rezerve bancare, şi că sufletele nu pot nici ele decât să se simtă mai bine atunci când convingerile lor sunt sprijinite de puternice măsuri de securitate. Din aceste motive, monseniorul Bourdingue îşi impunea neobosit directivele financiare şi cerea tuturor a să se străduiască în acest sens. Vorbind despre credincioşi, striga cu brutalitate: „Aceşti imbecili se lasă jefuiţi de către bănci, în timp ce eu le garantez cel mai bun plasament: le dau ca dividende fericirea veşnică!” Ara fără istov ogorul credincioşilor pentru a strânge recolta ofrandelor, aşa cum strămoşii săi agricultori araseră, veacuri de-a rândul, ogoarele din Dauphine. Moştenise zgârcenia acelor oameni, dar el strângea pentru Biserică: în buzunarele acestui om cumpătat, puţin sensibil, dar foarte muncitor şi excelent organizator nu intra niciun gologan. Atunci când cifra unui sold îl umplea de mulţumire, se simţea pur şi simplu ca după o rugăciune bună. Îi oferea lui Dumnezeu mai mult decât nişte fum de tămâie: îi oferea mijloace de acţiune pământească. Contribuia cu pasiune la sporirea avutului diocezei, având sentimentul că se îngrijeşte de securitatea viitoare plasând capitaluri, cumpărind imobile şi terenuri,

mai cu seamă terenuri, căci acest ţăran ajuns arhiepiscop rămânea ţăran până în vârful unghiilor. La început stârnise zâmbete, apoi se făcuse temut. Îi conducea pe oameni fără atenţii delicate, fără precauţiuni şi menajamente. Ştia totuşi să-i conducă, iar să/e-urila sale erau pline.

În dimineaţa aceea monseniorul Bourdingue avea pe birou rezultatele cifrice ale unei recente sărbătoriri. Din punct de vedere monetar, sărbătorirea nu produsese atât cât se aşteptase, constatare ce-l indispunea. Superiorul de la Sainte-Colline, sosind într-un moment de proastă dispoziţie a arhiepiscopului, pica prost, căci monseniorul Bourdingue, în timpul crizelor sale, apostrofa cu brutalitate pe orice membru al creştinătăţii care-i încăpea pe mână. Faimos organizator al caritătţii colective, practica prea puţin această virtute pe plan personal, cel puţin în cuvinte, şi considera amabilitatea drept o însuşire dulceagă, bună numai pentru trândavi, pentru oameni lipsiţi de caracter, incapabili să-i conducă pe ceilalţi. Cazurile de conştiinţă i se păreau nişte neplăceri neînsemnate în comparaţie cu grijile sale vaste.

Cu comanacul pe-o ureche, având un aer furios, monseniorul Bourdingue îl privea pe abatele Fuche cu un ochi pătrunzător, pe celălalt ţinându-l închis, iar ridurile chipului său bătrân şi inflexibil fremătau de nemulţumire. Repetă răutăcios:

— Scrupule mărunte… Hm!… Scrupule mărunte!

— E mult mai grav, monseniore.

— E vorba de interesele Bisericii?

— E vorba de interesele Bisericii, monseniore, clacă avem în vedere că bunul renume al colegiilor noastre catolice ar putea să fie foarte compromis.

— Vorbiţi!

— Ca să mă exprim limpede, monseniore, mă voi vedea în faţa necesităţii de a divulga secretul unei

spovedanii.

— Primită de dumneavoastră?

— Nu de mine, monseniore. De unul din preoţii noştri…

— Atunci, cum de ştiţi?

— Mi-a fost dezvăluit acest secret.

— Din ordinul dumneavoastră?

— Am crezut că fac bine, monseniore.

— Vom urma, deci, aceeaşi metodă. De altfel, vă dezleg de secret pentru raţiuni de stat, şi vă absolv cu anticipaţie.

Abatele Fuche îi comunică monseniorului Bourdingue ceea ce aflase de la abatele Meneme cu privire la fapta elevului Lardier. Ochii încreţiţi ai arhiepiscopului erau că ai vânătorului la pândă când aude trosnind ceva într-un tufiş.

— Trebuie să acţionaţi, declară prelatul. Îl veţi alunga imediat pe acest elev.

— N-am niciun motiv pe care să-l invoc, monseniore.

— Veţi găsi un pretext, căci trebuie neapărat să vă debarasaţi de acest Lardier înainte ca poliţia să-i dea de urmă. Veţi scrie părinţilor că aţi aflat de câtva timp că acest elev are relaţii dubioase în afara aşezământului şi că influenţează negativ spiritul camarazilor săi.

— N-am dovada acestor relaţii, monseniore.

— O aveţi: însăşi fapta o dovedeşte. Doar nu studiind catehismul i-a putut veni acestui şirengar ideea să ucidă o femeie bătrână pentru a se întâlni apoi cu una tânără.

— Fără îndoială… Totuşi, monseniore, îmi voi îngădui să insist în această privinţă: n-am fi ştiut nimic despre fapta lui Lardier fără mărturisirea lui. Avem oare dreptul să facem uz de ceea ce am aflat prin spovedanie?

— Nu trebuie să luăm în consideraţie decât interesul general, iar providenţa, care a îngăduit să fim informaţi la

vreme, ne indică limpede calea. Cu scrupule ca ale dumneavoastră – pe care eu le numesc slăbiciuni. – vom face jocul unui duşman care nu-şi alege mijloacele când e vorba de-a ne face rău. Şi nu uitaţi că suntem pe pământe, părinte, pe pământ, unde trebuie ca cei drepţi să fie cei mai puternici, în primul rând şi cu orice preţ! Haideţi, întoarceţi-vă ia Sainte-Colline şi alungaţi-l imediat pe micul mizerabil a cărui prezenţă într-unul din colegiile noastre ar putea să ne aducă o sumedenie de întors la Sainte-Colline, abalele Fuche îl găsi în faţa uşii sale pe abatele Civaudan, profesorul de la clasa a şasea, care-l aştepta. Acesta îi zise:

— Părinte, trebuie să vă fac o comunicare.

— Importantă, părinte?

— Aşa cred. Ceea ce am aflat mi se pare a fi de natură să tulbure profund spiritul unuia dintre preoţii noştri.

— În sccst caz, intraţi.

— Părinte, zise abatele Civaudan, după ce intrară amândoi în camera superiorului, cred că e de datoria mea să vă dezvălui... numai că...

— Numai că?

— Am primit spovedania unui elev...

— Ce elev?

— Lardier Sosthene, din a cincea.

— Iarăşi!

— E prima dată, părinte, că mi se spovedeşte.

— Scuzaţi-mă, părinte. Mă gândeam la cu totul altceva. Şi atunci?

— Atunci, mă întreb dacă nu mă voi vedea în faţa necesităţii de a trece peste un secret de spovedanie. Pot oare, părinte?

Abatele Fuche schiţă un gest vag. Dar cuvintele monseniorului Bourdingue îi reveniră în memorie.

— Interesul general, părinte, trebuie să treacă

înaintea oricărui considerent de alt ordin. Iată ce trebuie să ne spunem întotdeauna.

— Nu e mai puţin adevărat… Dar, părinte, n-aţi putea să-mi primiţi apoi spovedania?

— Ba da, părinte, chiar aşa! Vă voi asculta şi vă voi absolvi. Aşa că, vorbiţi.

— Părinte, zise abatele Givaudan. Elevul Lardier a recunoscut în faţa mea că s-ar fi spovedit abatelui Meneme şi că i-ar fi făcut acestuia o mărturisire falsă. N-aş fi dat faptului o importanţă deosebită, dacă obiectul acestei mărturisiri nu mi s-ar fi părut foarte tulburător, mai ales în cazul în care abatele Meneme, el însuşi… cum secretul era atât de greu… atât de grav chiar pentru întreaga comunitate…

— La obiect, părinte, la obiect! îl întrerupse nerăbdător abatele Fuche.

— Părinte, elevul Lardier s-ar fi dat, în faţa abatelui Meneme, drept asasinul bătrânei rentiere din fundătura Polinart. Şi acest lucru e fals!

Bucuria de-a se vedea eliberat de-o grijă enormă îi dictă superiorului o exclamaţie imprudentă, pe care nu şi-o putu reţine şi care îl făcu să-şi muşte buzele de îndată ce-o scăpă.

— Natural! Ar fi trebuit să bănuiesc!

Urmă o tăcere plină de reculegere. Evitând să se uite la superior, care nici el nu-l privea, abatele Givaudan îşi luase un aer mieros, umil şi tare mâhnit, ascunzându-şi satisfacţia de-a fi aflat ceea ce dorea să ştie: dacă abatele Meneme vorbise sau nu… Cu mâinile ascunse în mânecile largi ale sutanei şi potrivindu-şi pelerina pe piept cu imperceptibile mişcări din umăr, oftă încet, ea pentru a spune: „Toate astea sunt foarte triste!” Dar în viaţa călugărească oamenii dobândesc o mare putere de pătrunderş. Abatele Fuche nu se lăsa amăgit de tertipurile

abatelui Givaudan, care, la rândul său, ştia perfect că superiorul nu se înşela în această privinţă. Ei îşi comunicau astfel pe deplin şi foarte clar ceea ce aveau să-şi spună, fără a se abate câtuşi de puţin de la convenţiile în vigoare la colegiu. Aceste convenţii impuneau în primul rând o mare economie de cuvinte, redutabilele cuvinte ale căror primejdioase înlănţuiri duc atât de uşor la minciună şi la erezie. Lăsând interlocutorului sarcina de a ghici şi întreaga răspundere a interpretării, nu te temi de niciun reproş, de nicio neplăcere viitoare, căci preoţii de la Sainte-Colline slujeau unui stăpân care va cere socoteală mai târziu, chiar şi pentru un singur cuvânt inutil. Cel care rupse primul această tăcere confidenţială a fost abatele Fuche.

— De ce-a făcut Lardier o mărturisire falsă? V-a spus?

— Mi-a spus, părinte. Era, pe cât se pare, în scopul de a-l pune pe abatele Meneme în postura de zevzec.

— De zevzec?

— Acesta e cuvântul folosit de Lardier, părinte. Eu îl deplâng!

— E certitudinea însăşi... murmură ca în vis superiorul.

Privirile celor doi abaţi se întâlniră şi se evitară îndată, cu aceeaşi jenă pe care-o dă privirilor unor preoţi obişnuinţa confesionalului şi ruşinea desfrânărilor refulate. Atâta a fost de ajuns pentru ca o scânteie de perfidie ironică, temperată însă cum se cuvine de caritatea creştinească, să ţâşnească din pupilele lor, şi două zâmbete abia schiţate, de-o subtilitate cu totul ecleziastică, încreţiră imperceptibil colţurile buzelor lor prudente, disciplinate prin practica rugăciunilor turuite în şoaptă.

— Dar, părinte, de ce voia Lardier să-l pună pe abatele Meneme în postura de care aţi vorbit?

— Motivul, părinte, a fost un rămăşag între Lardier şi

o altă pramatie, încheiat în faţa câtorva martori.

— Cine era celălalt?

— Părinte, ezit să vă dau numele unui al doilea elev. V-am dezvăluit deja…

— Nu mai e timp de ezitări. Să terminăm odată cu această poveste.

— Celălalt era Pinoche.

— Pinoche, ia te uită! Şi asta e tot, părinte?

— Asta e tot, părinte. M-am gândit că e de datoria mea să vă pun la curent cu această mistificare, din consideraţie mai cu seamă pentru abatele Meneme, ale cărui calităţi robuste, desigur, le apreciez…

— Cu toţii le apreciem, părinte!

Abatele Givaudan se înclină şi urmă:

— …robuste, foarte utile calităţi, dar m-am temut ca un exces – de altfel foarte lăudabil – de credulitate să nu-l fi îndemnat… căci puteam să-mi închipui orice… şi încă de atunci m-am gândit la amploarea, la repercusiunile posibile… şi chiar am fost foarte dezolat aflând adineauri de lipsa dumneavoastră, de vizita pe care aţi făcut-o la arhiepiscopie… căci această mistificare, dacă din nefericire secretul ei ar fi transpirat, şi dacă ar fi fost luată în serios… Bineînţeles, n-aveam nicio dovadă, niciuna, totuşi…

Abatele Fuche îl asculta pe abatele Givaudan cu mici înclinări din cap, încurajatoare, dar cât se poate de enigmatice. Îl lăsa să se bălăcească în insinuările lui, care erau tot atâtea întrebări ce nu primeau niciun răspuns.

— Desigur, zise el în cele din urmă, puteaţi presupune orice şi să vă gândiţi la orice… Ei bine! Acum pot să vă primesc spovedania!

— Bucuros, părinte!

Ca şi când ar fi fost asigurat de impunitate şi eliberat de orice grijă, semiinternul Lardier continua să apară în

colegiu cu obrazul proaspăt, privirea vioaie şi cu un aer maliţios, iar pe chipul său trandafiriu strălucea minunata fericire, graţioasa nepăsare a tinereţii. În săptămâna celor două spovedanii ale sale, Lardier avu nişte succese strălucite, clasându-se al treilea la traduceri din greceşte, al doilea la teme în latină şi primul la religie. Era din partea lui o realizare rară, care a fost remarcată şi comentată foarte favorabil de către preoţi.

— Copilul acesta se îndreaptă, spuneau ei. Iată-l pe cale de a deveni în curând un elev excelent.

— Dacă merge tot aşa, va reuşi la bacalaureat de prima dată.

Abatele Meneme nu înţelegea nimic. Purta povara unui oribil secret care ar fi trebuit să-l doboare pe vinovat, şi când colo, el, preotul, era torturat de acest secret, căci descoperea eu groază ce culmi ale prefăcătoriei putea atinge o fiinţă de paisprezece ani, crescută în cele mai bune principii creştine prin grija unor dascăli de elită. Abatele Meneme credea cu fermitate că virtutea e un apanaj al anumitor clanuri, că decurge firesc din anumite rituri, din anumite principii, şi nu concepea că nişte drepţi cu adevărat drepţi ar fi putut să crească şi să trăiască în afara cadrului bunului cuget ce sălăşluia în aşezăminte printre care Sainte-Colline conta ca unul din cele mai remarcabile. Aceste convingeri îl ajutaseră mult în cariera sa de preot şi de profesor, ba chiar şi în viaţa spirituală, căci lăsa să se scurgă zilele liniştit, cu certitudinea că se află, cum s-ar spune, pe calea cea bună: se ştia de partea cerului, de partea celor aleşi dinainte.

Şi iată că acum purtarea de necrezut a lui Lardier, inconştienţa şi cinismul lui veneau să răstoarne noţiuni atât de sigure! Abatele Meneme nu putea, într-adevăr, să conceapă ca un rău făptaş să nu poată fi deosebit după mersul crăcănat, privirea saşie şi expresia satanică a feţei.

Căuta pe chipul zâmbitor al lui Lardier aceste stigmate de neşters, dar nu vedea decât indiciile unei şţrengării uşoare, vioaie, simpatice şi pline – o, oroare! – de sinceritate.

Aceste frământări de spirit, pentru care nu era pregătit, au avut efecte supărătoare asupra sănătăţii abatelui Meneme şi au dereglat în el un mecanism organic a cărui forţă şi regularitate stârnea admiraţia tuturor. Îşi pierdea pofta de mâncare, digera mai puţin bine şi râgâieli perfide cu duhoare de birt prost îi veneau pe buze în timp ce-l comenta pe Cicero sau pe Vergiliu, fără a putea găsi acestor texte savoarea care-l desfătase multă vreme. În sfârşit, încercă pentru prima oară în viaţa sa o jenă hemoroidală foarte chinuitoare şi foarte acută, ale cărei împunsături de pumnal îl făceau să sară de la catedră, în felul unui călăreţ care se ridică din şa când calul îi porneşte la galop. Aceste neplăceri îl chinuiau cumplit. Abatele Meneme cunoscu durerea atât morală cât şi fizică, precum şi îndoielile, obsesiile şi neliniştile. Era vizitat în somn de nişte arătări cu chipuri de elevi buni şi trupuri de drăcuşori înaripaţi, care încingeau în jurul patului său o horă zburătoare de lilieci cu înfăţişare semiomenească, rânjind sinistru. Uneori, aceşti mici monştri se înghesuiau în jurul lui până se transformau într-o caracatiţă dezgustătoare, păroasă, şi mii de cozi agile, şerpuitoare, asemănătoare unor tentacule, îl înlănţuiau pe abate ca şi când ar fi vrut să-l sugrume. În câteva zile, nefericitul preot pierdu mai multe kilograme.

Nemaiputând rezista, abatele Meneme se postă într-o seară sub peristil, la trecerea secţiei celor mijlocii, care veneau din curte după recreaţie. Îi făcu semn lui Lardier să iasă din rânduri şi îl trase în colţul unui coridor.

— Ei bine, copilul meu, zise abatele Meneme, n-ai nimic să-mi încredinţezi?

— Nu, părinte, răspunse Lardier cu o seninătate de-a dreptul tulburătoare.

— Te simţi mai liniştit, mai alinat, copilul meu?

— Da, părinte, zise Lardier întorcând spre abatele Meneme o privire limpede şi veselă care strălucea pe chipu-i luminos, iar tâmplele, obrajii, buzele aveau acea puritate unică, minunată şi uimitor de emoţionantă care nu e dată decât copilăriei.

În acelaşi timp, preotul, aplecat, simţea în nări mirosul de pui tânăr, parfumul animalităţii sănătoase şi calde emanat de-un trup adolescent în care nimic nu e încă viciat.

Această prospeţime l-a doborât pe abatele Meneme. Îl părăsi în grabă pe elev şi se duse să bată la uşa superiorului, în faţa căruia, odată intrat, rămase în picioare, dând semne de-o mare agitaţie interioară.

Abatele F’uche îl observa cu o milă rece, cam dispreţuitoare, iar mişcările mărului lui Adam şi micile contracţii ale muşchilor feţei sale dezminţeau aerul de bunătate compătimitoare ce-i împodobea chipul palid, cu ochii înroşiţi de muncă şi de meditaţii nocturne.

— Ei bine, părinte? întrebă superiorul.

— Părinte, zise abatele Meneme, sunt foarte neliniştit. Elevul Lardier n-a mai venit la spovedanie.

— A, al… zise superiorul. Şi atunci?

— Atunci, părinte, nu mai ştiu nimic despre urmările oribilei isprăvi…

— Iertaţi-mă, părinte, zise abatele Fuche pe-un ton de totală detaşare, despre ce ispravă vreţi să vorbiţi?

O enormă stupoare accentuă pe chipul abatelui Meneme ravagiile ce i le imprimaseră recentele lui frământări. Răspunse cu voce înceată:

— Păi, părinte, uciderea bătrânei. rentiere din fundătura…

Chipul abatelui Fuche se închisese şi orice urmă de cordialitate îi dispăruse. O notă ironică şi puţin vindicativă se strecură în tonul răspunsului său.

— Dar s-a terminat, părinte. S-a terminat definitiv cu povestea aceea! Poliţia e pe urma asasinului, un fost vecin al rentierei, a cărui arestare nu mai e decât o chestiune de ore.

— Dar atunci… Dar atunci… murmură abatele Meneme, mărturisirea lui Lardier…

— Nu era serioasă, părinte. Cu puţin bun simţ, ar fi trebuit să înţelegeţi.

Uluirea abatelui Meneme semăna cu buimăceala boului care a primit prima lovitură cu malul peste bot. Când îşi reveni în sfârşit din năuceală, întrebă:

— Veţi aplica o sancţiune, părinte?

— O sancţiune, de ce? întrebă pe-un ton îngheţat superiorul.

— Lardier, părinte, a comis o greşeală atât împotriva religiei cât şi împotriva disciplinei.

Cuvântul abatelui Fuche deveni scurt, categoric. Vechi resentimente întăreau spiritul de echitate care-i dictă superiorului hotărârea, în timp ce cuvântul „zevzec”, plin de adevăr evident, era justificat în spiritul său de precizia unei dogme nestrămutate, pe care se sprijină solidaritatea eternă a Bisericii:

— O fi, poate, o greşeală, dar nu pot pedepsi. Şi cu secretul spovedaniei, părinte, ce faceţi?

Vi!

Sera lui Garfcuillat

Predica era în toi. Preotul de la amvon, reverendul Ouabat, era un misionar teribil, un uriaş sangvin cu o barbă până la mijlocul pieptului, căruia de altfel părul îi ieşea de peste tot, un păr brun, aspru şi creţ, care ţâşnea din mânecile largi şi se sfârşea pe mâna lui pătrată, cu

degete groase. Abundenţa părească (amintind-o pe cea a elevului Zinopino) îi impresiona mult pe copii. Vedeau în ea dovada misiunii cuceritoare a acestui preot obişnuit să aibă de-a face, sub soarele tropicelor, cu canibali, vrăjitori şi gorile. În mintea lor, băieţii evocau tot felul de aventuri şi lupte, când se gândeau la pătrunderea sfintei taine a botezului în ţinuturile virgine ale continentelor puţin cunoscute.

Astfel, înconjurat de aureola exotismului şi a unor isprăvi îndepărtate, acoperit de păr ca o sălbăticiune, reverendul Ouabat producea asupra elevilor un efect aparte, care-i făcea să simtă pe şira spinării un fior de groază supranatural. Căci predicatorul îl descria pe Dumnezeu ca pe-un poliţist infailibil care nu-i pierdea niciodată din vedere pe scandalagii, pe leneşi, pe desfrânaţi – mai cu seamă pe desfrânaţi – şi rezerva fiecăruia, pentru mai târziu, cea mai cumplită soartă. Chiar când a venit să-şi îngrijească ficatul în metropolă, misionarul tot n-a încetat să propovăduiască Evanghelia. Cutreiera colegiile preoţeşti, unde răspândea cuvântul unui Dumnezeu înarmat cu o bâtă zdravănă, căci firea acestui preot viguros nu concepea triumful lui Dumnezeu altfel decât prin încăierări în cursul cărora se pot da lovituri tari. Cum numai viaţa veşnică trebuie să conteze, reverendul Ouabat nu dădea în fond mare importanţă vieţii pământeşti, şi adesea, în cursul misiunilor sale, trebuise să se abţină din toate puterile să nu le pocească mutra harapilor acelora care se încăpăţânau să se prosterne în faţa capetelor de lemn ale zeilor lor prăpădiţi.

Pe scurt, cucernicul părinte Ouabat convertea mai cu seamă prin teroare. Este o metodă evanghelistă la fel ca oricare alta, şi nu s-ar fi cuvenit, atunci când se punea problema de a impresiona spiritul negrilor din Dahomev, din Guineea şi din alte locuri toride, ca un misionar să se

prezinte ca reprezentant al unei divinităţi mai puţin rele şi înspăimântătoare decât divinităţile păgâne. Bunătatea, gâradea reverendul, este un sentiment onorabil, dar cu un slab efect educativ, şi, de altfel, nu se prea întâlneşte decât la un mic număr de indivizi extrem de civilizaţi, ale căror instincte înclină mai curând spre decadenţă. În schimb, teama e marele sentiment fundamental, imuabil şi absolut eficient, care i-a condus întotdeauna pe oameni şi a cârmuit societatea. În fond, în starea noastră de totală ignoranţă, ideea de Dumnezeu e mai curând o chestiune de interpretare. Reverendul Ouabat nu voia un Dumnezeu molatic, înţelegător şi slăbănog; dimpotrivă, proslăvea un Dumnezeu de-o superbă autocraţie şi predica cu vigoare în numele justiţiarului aruncător de fulgere, înconjurat de tunete şi de cohorte necruţătoare.

Dacă se poate spune că predica… A ur*l*a *s-a*r potrivi mai bine, dacă acest termen n-ar părea aci cam supărător, de altfel pe nedrept, căci nimic nu e mai meritoriu şi mai exemplar decât să-ţi pui fără rezerve capacitatea toracică şi forţa vocală în slujba unei cauze indiscutabile.

De pe amvonul de la Sainte-Coliine, reverendul Ouabat făcea o gălăgie îndrăcită, iar citatele înălţătoare, nobilele maxime ale sfântului Augustin şi ale atâtor alţi părinţi ai bisericii ieşeau din gura lui cu zgomotul unor ameninţări venite de sus. Crâmpeie din aceste peroraţii, repercutate de bolţile joase ale clădirii, recădeau ca lava Gomorei, sub forma unor făgăduieli de excomunicare, exterminare şi pedepse înspăimântătoare, asupra unui internat preoţesc împietrit de groază, unde toată lumea îşi simţea inima şi fesele strânse.

Acest rezultat, trebuie s-o spunem, era cu totul spre cinstea cucernicului părinte Ouabat. Reverendul se apucase să vorbească despre clipa morţii şi despre iad unor băieţi care prin vârsta lor, ce varia între opt şi

optsprezece ani, erau foarte departe de viziunea obştescului sfârşit. Şi totuşi (tocmai în asta consta meritul), predicatorul îi făcea să-şi dea seama că ultimele noastre clipe, chiar dacă n-au nimic vesel, nu sunt încă decât pragul unor spaime inimaginabile şi nesfârşite.

În clipele când aceste evocări înspăimântătoare se întrerupeau, în capelă domnea o tăcere de moarte. Leneşii înveteraţi încercau şi ei o senzaţie de gol în suflet, cu excepţia totuşi a incorigibililor Pinoche şi Lamandin, instalaţi confortabil şi de neatins în lenevia lor metodică, în indisciplina zeflemitoare şi scepticismul lor superior, cu convingerea că aceasta era, printr-un privilegiu, voinţa lui Dumnezeu în ceea ce-i privea, şi că nu trebuiau să i se împotrivească. Reuşiseră să impună acest punct de vedere în întregul colegiu, unde beneficiau de-o impunitate de necrezut. Cei doi, inseparabili, făceau haz de fulgerele predicatorului, cu acea splendidă forţă de caracter care prevesteşte pe necredincioşi sau marile personalităţi. La vârsta lor, de altfel, viaţa nu se pronunţase încă definitiv în privinţa celor doi poznaşi. Erau trândavi, descurajanţi pentru dascălii lor, dar buni observatori, isteţi, subtili sub multe aspecte şi în general dădeau dovadă de-o agerime de spirit pe care n-o aveau mulţi elevi premianţi, de felul lui Alphonse Bigotin şi Jules Prunot, ale căror nume străluceau în fiecare săptămână pe tabla de onoare. În plus, Pinoche şi Lamandin nu se temeau de lovituri mai mult decât de pedepse. Îşi burduşeau colegii în încăierări cu multă hotărâre. vigoare şi promptitudine. Iată de ce se bucurau de-un prestigiu excepţional, cu toate că, oficial, acest prestigiu nu era recunoscut. Iar camarazii lor ştiau că sunt foarte şireţi, şi că nu erau adormiţi decât atunci când o voiau cu tot dinadinsul.

În seara aceea, reverendul Ouabat vorbea despre moartea subită care-l pândeşte întotdeauna pe păcătosul

înrăit. Vrând să arate în ce abisuri fără fund poate fi aruncat pentru totdeauna răul creştin, misionarul se străduia să explice băieţilor semnificaţia cuvântului *eternitate*. În acest gen de demonstraţii, reverendul Ouabat era considerat maestru. Cei mai buni dialecticieni ai amvonului nu oboseau ascultându-l, şi mai mulţi predicatori francezi, nu dintre cei mai neînsemnaţi, predicau. această temă imitându-i stilul. Reverendul Ouabat nu ignora faptul şi se străduia să-şi perfecţioneze mereu stilul, fără a neglija vreun detaliu de intonaţie sau de punere în scenă. El ţinea seama şi de lumină şi de oră, întrucât observase că ceasurile serii, cu nelinişstea lor nedesluşită şi apăsătoare, cu penumbra vicleană ce face să pălească feţele, îl ajutau să obţină efecte de-un patetism şi mai elocvent. Socotea că e mai bine ca sămânţa spaimelor sfinte să fie depusă în spiritul copiilor tocmai înainte de somn. Dacă noaptea avea coşmaruri în care vedeau flăcări şi sarabande drăceşti, era cât se poate de bine pentru mântuirea lor viitoare. Nu se face niciodată destul pentru a inspira fiinţelor o teamă inconştientă ce va dura întreaga viaţă.

— Închipuiţi-vă, fraţii mei, spunea în seara aceea reverendul Ouabat, cu gesturi largi, subliniate de mişcaiea mânecilor stiharului său, închipuiţi-vă o sferă de bronz ce-ar avea dimensiunile pământului. Şi mai închipuiţi-vă o rândunică ce-ar veni o dată la o mie de ani să atingă cu aripa această enormă masă de metal. Şi întrebaţi-vă acum: câte miliarde şi miliarde de ani ar fi necesare păsării pentru ca uşoara atingere a aripii sale, care are loc o dată la zece veacuri, să ajungă să uzeze, să distrugă această sferă de bronz? Ei bine, iubiţii mei fraţi, această incalculabilă cantitate de timp n-ar fi nimic în comparaţie cu eternitatea. Şi dacă adăugaţi zece sfere asemănătoare, suie şi mii de sfere, şi dacă nu va fi mereu decât o singură

pasăre, aceasta tot nu vă va da încă nicio unitate de măsură pentru eternitate, care este, iubiţi copii, ceea ce nu se va sfârşi niciodată… niciodată… niciodată! Oamenii vor muri, mările vor seca, munţii se vor prăbuşi, aştrii se vor transforma în pulbere, soarele va înceta să mai strălucească, iar cantitatea de timp necesară acestor distrugeri imense nu va fi niciodată nimic faţă de eternitate şi nimic, fraţii mei, faţă de ceea ce va fi iadul pentru păcătos!

Ajuns la acest punct capital al expunerii sale, predicatorul lăsă să plutească o grea tăcere, care menţinea respiraţiile în suspens. Dar natura triumfă totuşi asupra groazei ce copleşea spiritele. Se auziră sunete guturale, scoase de elevii răguşiţi care îşi dregeau glasul, şi smiorcăitul altora, care îşi trăgeau înapoi excedentul afluxului nazal, în sfârşit, elevul Friscot, din secţia celor mici, care se răsucea întruna (din cauză că nu-şi luase mai înainte precauţiunile, aşa cum era prescris), oscilând între un pipi în pantaloni şi explozia vezicii, se strecură afară, aproape alergând, îmbujorat de ruşine.

În acest timp, reverendul Ouabat îşi lua ultimele măsuri. Se retrăsese în fundul amvonului, în umbră, şi acolo, desfăşurând cu măreţie o imensă batistă în carouri, îşi suflă puternic nasul, făcând un zgomot ce evoca într-adevăr trâmbiţele judecăţii de apoi. Verifică apoi funcţionarea nărilor, sale, vârâ într-un buzunar adânc batista strânsă cu grijă, după care, revenind la amvon, cu vocea lui de stentor, îşi reluă discursul înălţător:

— Şi atunci, fraţii mei, gândiţi-vă neîncetat: *Noi nu ştim nici ceasul, nici locul*, stă scris. Dumnezeu veghează şi ne judecă. Dumnezeu citeşte în taina sufletelor noastre. Dacă El voieşte să ia viaţa unuia dintre noi, o poate face pe loc, aici… Chiar aici, copiii mei, acela pe care El, în dreptatea şi în înţelepciunea Lui, l-a indicat, poate cădea

fulgerat... mort... mort pentru totdeauna, şi pentru totdeauna soarta lui veşnică va fi hotărâtă. Iar dacă a murit în starea de păcat capital, iadul îl aşteaptă pe vecie!

Aici predicatorul lăsă să plutească o nouă tăcere. De altfel, acum avea să procedeze printr-o savantă gradaţie de tăceri, acea gradaţie atât de admirată şi invidiată, al cărei secret îl deţinea numai el. În rândurile clerului francez, procedeul se numea „faimoasele tăceri apostolice ale reverendului Ouabat”. (Amănunt de notat: Désiré Ouabat, înainte de-a fi primit harul, fusese în tinereţe elev al Conservatorului din Paris. Pentru motive ce nu-l privesc decât pe el, poate de ciudă că n-a obţinut Marele Premiu la concursul din 1887, ceea ce l-a făcut să simtă zădărnicia strădaniilor omeneşti, Désiré Ouabat părăsi brusc scena, preferându-i misiunile şi elocvenţa amvonului. Talentul său oratoric constituia singura vanitate pe care-o mai păstrase din vechea lui vocaţie. Această mică slăbiciune era larg răscumpărată prin incontestabilele servicii pe care talentul lui le aducea cauzei bisericii.)

Reverendul Ouabat zise mai departe:

— Ah! Copiii mei, dacă vreunul din voi a avut ticăloşia de-a zâmbi în această clipă, îl plâng! (*Tăcere.*) Dacă vreunul voi ar fi atât de corupt încât să nu simtă în această clipă toată admirabila şi teribila măreţie a lui Dumnezeu, să tremure! (*Tăcere.*) Căci moartea e aici, moartea e printre noi, şi-l va lovi pe cel vinovat.

Aici, o nouă tăcere, de parcă ar fi fost tăcerea necruţătoarei judecăţi de apoi. Apoi, reverendul Ouabat reluă cu mai multă forţă ca oricând, cu degetul întins spre mulţimea elevilor, şi acest deget era însufleţit de-un tremur răzbunător ce părea să desemneze cu precizie cutare sau cutare rând de elevi:

— Dumnezeu vă cunoaşte, Dumnezeu vă judecă! îndreptaţi-vă, păcătoşilor!... Ah! îi văd pe unii roşind!

(Tăce*re.)* Îi văd pe unii care pălesc! (Tăce*re.)* Îi văd pe unii care îşi întorc ruşinaţi privirile! (Tăce*re, ur*ma*tă de* u*n* s*trigăt teri*bil.*)* *Z*ăresc printre voi oi râioase! (Stri*găt şi* m*ai put*e*rnic.)* *D*isting un chip pe care se citeşte urma unor destrăbălări îngrozitoare! Să se ridice acela, să se prosterne şi să se pocăiască!

În acel moment, în rândul unde se aflau Pinoche şi Lamandin se auziră nişte şoapte misterioase şi insistente:

— Garfouillat, prietena ta!

— De sora ta ce zici, Garfouillat?

Atunci se petrecu un lucru de necrezut, sfâşietor, ceva ce făcu să tresară de groază întregul internat. O umbră plăpândă, cu capul vârât sperios între umeri, sub o pelerină al cărei guler îi ascundea chipul, fu văzută părăsindu-şi banca şi venind să îngenuncheze, singură, chiar în mijlocul aleii centrale, unde rămase aplecată şi scuturată de enorme suspine, care exprimau o prea puternică şi prea dureroasă mâhnire de copil.

Desfrânatul se ridicase şi se arătase singur oprobriului, ruşinii. Era micul Garfouillat, în vârstă de treisprezece ani.

Elocvenţa reverendului Ouabat se întrerupse brusc. A trebuit, în mare grabă, să i se vină în ajutor lui Garfouillat, căruia îi era rău. Iar predica de seară luă sfârşit într-o hărmălaie peste care noaptea se lăsă sinistră, plină de ameninţări, de remuşcări şi de întrebări neliniştitoare pentru conştiinţe.

În acest tumult, care-i antrenase până şi pe preoţi, doi elevi îşi păstrau o rece luciditate a spiritului: Pinoche şi Lamandin. Ei îşi făcură cu ochiul unul altuia, în timp ce o grimasă triumfătoare le deforma colţul buzelor tinereşti şi proaspete:

— Mai rar aşa neghiob! zise încet Pinoche”.

— Ce căcăcios! răspunse celălalt.

— Cei doi vorbeau cu cinism despre nefericitul Garfouillat, care fusese dus la infirmerie.

Ingeniozitatea copiilor e atât de mare încât învinge adesea şiretenia rutinată a oamenilor în toată firea. Vârsta tânără e vârsta invenţiilor, a fanteziei, a descoperirilor şi, dacă vreţi, a prostiilor, dar aceste prostii se învecinează adesea eu sublimul, şi de aceea tinerele spirite evadează neîncetat, prin prostiile lor, din asprele şi plictisitoarele constrângeri pe care adulţii, cu judecata lor morocănoasă; cu oboseala lor, ar vrea să le impună unor forţe tinere şi nerăbdătoare.

La Sainte-Colline, ca în toate colegiile, circulau printre elevi legende interzise şi ignorate de dascăli, în ciuda pârâtorilor, de care isteţii ştiau să se ferească. În secţia celor mijlocii circula de câtva timp un refren foarte indecent, în care trebuie căutată explicaţia întâmplării cu Garfouillat. Autorul acestui refren se ascundea într-un prudent anonimat, dar dacă ţinem seama de faptul că Pinoche şi Lamandin, dată fiind lenea lor la învăţătură, dispuneau de mult timp liber, nu încape îndoială că colaborarea dintre ei trebuie să fi stat la origina detestabilului fragment de cântec ce făcea deliciul câtorva iniţiaţi, care se slujeau de el pentru a-l persecuta în taină pe Garfouillat. Înainte de a explica despre ce e vorba, trebuie să-l prezentăm pe Garfouillat.

Era un băiat pirpiriu, foarte palid şi febril, foarte în avans şi totodată în întârziere faţă de vârsta sa, care avea solilocvii bizare în ungherele curţii, unde îl ţinea, departe de toţi, teama de jocurile violente. Acest nefericit de Garfouillat reprezenta deşeul unei descendenţe, căci se născuse (în momentul când doamna Garfouillat credea că a terminat pentru totdeauna cu lăuziile) la mult timp după fraţii şi sora sa, care consumaseră cea mai bună sevă a familiei. Circumstanţă agravantă: doamna Garfouillat îşi

concepuse fără prea mult zel ultimul copil, pe când era în prada unor – cumplite chinuri de gelozie, căci indicii care – vai – nu prea înşală îi dădeau a înţelege că domnul Garfouillat, soţ exemplar timp de cincisprezece începuse să alerge turbat după fuste. Biata femeie a transmis dezechilibrul său nervos embrionului ce se forma în ea, astfel încât micul Isidore Garfouillat avea să poarte în viaţă moştenirea neliniştilor acelui sân care-l hrănise cu un lapte zgârcit şi trist.

Totuşi, dacă Garfouillat era fiziceşte dezmoştenit în aşa măsură încât se simţea foarte temător şi era adesea obiectul batjocurii camarazilor săi, dacă inteligenţa lui era inadecvată materiilor ce i se predau, avea în schimb momente când manifesta o mare ascuţime de spirit, şi când îl încercau imbolduri foarte ciudate, mai ales pentru vârsta lui. În sfârşit, moştenise de la maică-sa o înclinaţie bolnăvicioasă pentru spionaj. Dar în timp ce doamna Garfouillat spiona mai cu seamă scotocind prin buzunarele soţului ei „micul Garfouillat nu putea niciodată să se abţină de-a privi pe gaura cheii.

Tocmai în timpul ultimei vacanţe, Garfouillat avusese o priveliştе captivantă uitându-se prin gaura cheii în odaia surorii sale, Hélène Garfouillat. Aceasta era o persoană foarte drăgălaşă, de noăsprezece ani, care se afla în momentul celor mai frumoase împliniri feminine. Crezându-se singură şi fiind goală-goluţă, domnişoara acorda trupului său, a cărui splendidă împlinire o uimea şi pe ea; îngrijirile cele mai gingaşe, cele mai atente şi mai minuţioase. Fără îndoială că în aceste îngrijiri era şi un element de visare, căci veni o clipă când Hélène Garfouillat, în picioare în faţa oglinzii, îşi trecu pieptenele prin cârlionţi cu o mişcare leneşă şi dezmierdătoare, iar chipul ei frumos luă acea expresie de gravitate intensă şi aproape dureroasă ce se vede uneori la fiinţele pătimaşe

când se gândesc la fericire.

Îndărătul uşii, Garfouillat, năucit de admiraţie, simţea, o căldură ciudată învăluindu-l de pretutindeni şi îi veneau lacrimi în ochi pentru că nu-şi putea face cunoscută prezenţa trecând dincolo de această uşă şi aruncându-se la picioarele surorii sale, căci un instinct nedesluşit îi spunea că acest trup de tânără fată era ceva măreţ şi adorabil.

Micul păcătos reveni în zilele următoare să-şi lipească ochiul la aceeaşi gaură. Surprinse tot ce avea sora lui mai tainic şi mai intim, inclusiv acele nuanţe de mărturisiri nelămurite pe care o fiinţă nu şi le poate face decât ei însăşi, la adăpostul oricăror priviri. Ca urmare, Garfouillat se întoarse la colegiu cu mintea plină de forme încântătoare şi, mai mult ca oricând, simţi nevoia să se izoleze pentru a evoca pe îndelete lucruri a căror cunoaştere, în ciuda inferiorităţii lui, îl situa cu mult deasupra camarazilor.

Dar de astă dată Garfouillat se arătă lipsit de reţinere şi de prudenţă. Visa şi el să-i uluiască pe alţii şi, pentru că forţa fizică îi lipsea, să-i pună în inferioritate în felul său pe-alde Pinoche, Lamandin şi pe alţi seniori de mai mică importanţă, care nu-i arătau decât dispreţ. Farmecele încântătoare ale Hellenei Garfouillat îi ofereau ocazia unei strălucite revanşe. Dezvălui ceea ce văzuse, dar era vorba de ceva atât de superior isprăvilor de vacanţă ale celorlalţi, încât la început aceştia refuzară să-l creadă. Garfouillat fu interogat şi se văzu nevoit să vină cu precizări:

— Ca statuile de femeie de pe monument, aşa.

— Ba mai ceva, pentru că era vie, în culori, şi se mişca.

Pentru băieţi ca Pinoche şi Lamandin, care aveau o reputaţie bine stabilită, era dureros să asiste la triumful

acestui Garfouillat prăpădit şi urduros.

— Mare porc mai eşti! zise Pinoche.

— Chiar că eşti un porc! zise şi Lamandin.

— Să mă uit după fâţe, nu mi-e frică, zise Pinoche. Dar să tragi cu ochiul la soră-ta, asta nu e o treabă.

— În tot cazul, eu n-aş face aşa ceva! declară Lamandin. Şi totuşi nimeni de-aici n-ar cuteza să spună că sunt un fricos!

— Eşti o scârbă, Garfouillat! zise Pinoche.

— Sigur, eşti o scârbă! încuviinţă Lamandin.

— Şi, mai întâi, soră-ta e nasoală!

— Nu-i adevărat! urlă Garfouillat, gata să se năpustească, în ciuda slăbiciunii lui, asupra josnicilor indivizi care insultau o imagine scumpă lui.

Ceilalţi îl văzură pe punctul de-a se lăsa pradă uneia din acele furii nervoase caracteristice oamenilor slabi, care seamănă cu nişte crize de epilepsie. Se tremură de complicaţii, şi Lamandin, calm, făcu observaţia:

— Şi apoi, nici n-o cunoaştem pe soră-ta!

— O să vină să mă viziteze duminica viitoare.

— O să ne zgâim la ea, zise Pinoche.

— O să ne zgâim la ea! zise şi Lamandin.

După aceea, Pinoche şi Lamandin, plini de invidie, au compus faimosul cântec. Alţi ştrengari îi împuiară în curând nefericitului Garfouillat urechile cu acest refren, care acum era cuprins de remuşcări. Şi nu numai de remuşcări, ci şi de disperare, de dezgust. Îşi reproşa cu amărăciune că pângărise fără niciun folos taina sa de preţ, că o predase pe soră-sa ca şi goală unei adunături de ştrengari cinici şi ticăloşi. Era groaznic să-şi spună că colegii săi, când o vor vedea, n-o vor cruţa în gândul lor de nicio pângărire pe această frumoasă fată care fusese crescută cu cea mai mare grijă la călugăriţele de la Sacré-Cœur. Era îngrozitor gândul că nici măcar vălul unei

fermecătoare pudori nu-i va feri trupul de cele mai josnice atingeri. Cincisprezece puşlamale o cunoşteau pe Hélène Garfouillat, şi asta fără ca ea, nevinovata, să bănuiască măcar!

În sfârşit, cel mai cumplit era gândul că Hélène avea să vină la Sainte-Colline, că elevii vor face totul pentru a o vedea/ că vor rânji mârşav şi că propria lui conduită (căreia Garfouillat îi descoperea acum întreaga josnicie) putea să fie dată la iveală. Trăi zile îngrozitoare, şi într-o duminică se duse tremurând la vorbitor.

În picioare, lângă maică-sa, îl aştepta Hélène, simplă; dar luminoasă şi veselă. Trupul ei tânăr avea o graţie fără egal. Era de-o prospeţime strălucitoare în rochia ei, împodobită de-un prestigiu feminin neatins şi încă timid, sub care se simţea arzând o mare încredere în sine. Părea gata să râdă la orice prilej, dar tinjeli neaşteptate, licăriri de gravitate în ochii ei frumoşi îi dădeau în plus acea notă de seducţie pe care o conferă o taină intimă foarte emoţionantă. Hélène luă apărarea fratelui său, al cărui carnet de note nu era prea strălucit.

— Lasă-l, mamă, şi dumneata! Doar vezi că Zido nu arată bine. Când va fi mai voinic, va învăţa mai bine. Nu-i aşa, Zido?

— Cel puţin, îţi iei regulat untura de peşte? întrebă pe-un ton plângăreţ doamna Garfouillat, căci această jalnică persoană nu îşi putea revedea fiul mezin fără să se gândească la infidelităţile soţului care coinciseseră cu ultima ei lăuzie.

— Da, mamă, la infirmerie, zise Garfouillat.

Trebuie spus, de altfel că, profitând de neatenţia surorii

Eudorée, el arunca pe fereastră, cât mai des cu putinţă, această porcărie de untură de peşte.

— Scoate limba, zise doamna Garfouillat. Nu arată

prea bine limba ta! Ea ci treabă mare în fiecare zi?

— Aproape, zise Garfouillat minţind, căci avea pentru latrină o aversiune de neînvins şi se abţinea cât putea de mult. Ce-i drept, mirosul, vara, şi vântul tăios, iarna, justificau până la un punct această aversiune. La Sainte-Colline se făcea mare caz de virtute, dar se neglijau foarte tare chestiunile de igienă.

— Dar purgative ai luat?

— Da, mamă, zise Garfouillat.

— De câte ori?

— De opt ori, zise Garfouillat, adăugând şi de la el, căci nu înghiţise decât jumătate din ceea ce pretindea că i s-a dat.

— Ascultaţi, zise Hélène, nu mai terminaţi odată?

— Ai să vezi, Hélène, zise doamna Garfouillat cu aerul ei cel mai lugubru, ai să vezi când o să ai şi tu copii. Cum spunea biata maică-mea, care crescuse nouă: „Când o duci bine cu maţele, totul merge bine”. Şi ţie, Hélène, şi ţie ţi-am supravegheat cu grijă scaunele când erai mică. Până la un m şi zece luni aveai mereu diaree, şi doctorul se mira. Zido, dimpotrivă, a făcut întotdeauna uscat şi de culoare închisă. Într-un fel, îmi plăcea mai nuit diareea ta, Hélène, căci biata maică-mea avea obiceiul să repete: „E mai bine să ai maţele libere. Scaunul moale face tenul frumos. Scaunul tare facă sufletul trist!”

Doamna Carfouillat, excelentă mamă, avea un nesfârşit repertoriu de maxime intestinale, pe care spunea că le ştie de la răposata ei mamă, o persoană de modă veche, care acordase întotdeauna digestiei o atenţie deosebită. Dar această ştiinţă o şoca pe Hélène Garfouiilat, care schimbă vorba:

— Ştiu pe cineva căruia, poate, îi este foame.

— Eu, zise timid Garfouiilat, privind pofticios spre un atrăgător pachet trandafiriu pe care sora lui îl ţinea în

mână.

— Din păcate, adăugă Hélène, n-am luat decât prăjituri cu cremă, şi mă tem că lui Zido nu prea îl plac…

— O! Asta-i bună! strigă Garfouiilat, sincer indignat.

Dar văzând expresia glumeaţă şi tandră a surorii sale”, se linişti; pachetul fu deschis pe loc, în timp ce şcolarul; pe scaunul său, nu mai putea de poftă.

Mânjit cu bunătăţi din vârful nasului până la urechi; Garfouiilat se simţea profund fericit. Ghiftuit, copleşit; bucuros că scăpase de reproşurile pentru notele proaste, zâmbea surorii şi mamei sale cu o gură mare şi plină de cremă albă. Uitase de Pinoche, de Lamandin, de toţi cei care-l persecutau, uitase de ameninţarea ce plana asupra lui, uitase până şi de vina pe care o avea faţă de drăgălaşa şi buna Hélène.

Şi deodată, spaimele lui Garfouiilat au reapărut, violente şi precise. Nefericitul se văzu împresurat de duşmani necruţători şi abili. O uşă aflată chiar lângă sora lui fu împinsă cu brutalitate. Prin deschizătura uşii apăru o mutră care se strâmba, mânjită cu cărbune, şi o voce ascuţită scandă aceste cuvinte:

Mi-au, *mi-au*, *mi-au*.

Prin gaura cheii toate se vedeau.

O altă mutră, nu mai puţin înspăimântătoare şi la fel de neagră, apăru îndată lângă cea dintâi, şi două voci fioroase strigară împreună, pentru a doua oară:

Mi-au, *mi-au*, *mi-au*.

Prin gaura cheii toate se vedeau.

Garfouillat se înecă, crema înghiţită îi veni înapoi, păli îngrozitor şi începu să plângă ca un nerod. Lacrimile curgeau pe chipul său jalnic, mânjit cu dulciuri, asemeni unor torente ce coboară de la munte în perioada topirii zăpezilor.

— Păi bine, Zido, ce te-a apucat? întrebă Hélène

Garfouillat.

— Mi-au, mi-au… atât reuşi să articuleze Garfouillat, printre suspine.

— Zido, prostuţule, zise sora lui râzâûd, ţi-a iest frică! Dar e nostim „Mi-au, mi-au, mi-au* prin guara cheii toate se vedeau”! E foarte amuzant! E un cântec al colegiului?

Atâta gentileţe împinse la culme disperarea lui Farfouillât. Plângând mai tare *că* înainte, se aruncă în braţele surorii sale. Dorea să-şi ceară iertare. Dar nu avu timp.

— Doamne, gemu doamna Garfouillat, speriată cu adevărat, copilul ăsta e bolnav! Pun mâna-n foc că nu face treabă mare în fiecare zi.

— Lasă, mamă!

— Da, da, Hélène, te asigur că toate astea pot veni de acolo. „Maţe strânse, suflet trist”, spunea mereu biata maică-mea. Trebuie să vorbesc cu părintele… Cu care părinte, Hélène?

— Despre ce, mamă? întrebă Hélène, care îşi mângâia fratele.

— Cum despre ce? Despre maţele lui Zido, Hélène.

— Ştiu şi eu, mamă? Poate cu părintele econom…

După puţin timp, vizita celor două femei luă sfârşit.

Dar Garfouillat nu era la capătul necazurilor sale. În fundul clasei se formase un cor batjocoritor, ce îngâna în spatele lui cuvintele neruşinate pe care le cunoaştem. Acest cor îl urmărea pe Garfouillat pretutindeni, în rânduri, în curte şi în dormitor. În câteva zile, micul nefericit deveni aprobe nebun, şi elocvenţa înspăimântătore a reverendului Ouabat a dat lovitura de graţie acestui spirit profund tulburat.

La infirmerie, unde fusese dus direct de la capelă, Garfouillat fusese cuprins de febră. În delirul său, striga în

gura mare lucruri de uimire. Forma stranie a acestui delir a speriat-o mult pe sora Eudorée care, cu ochelarii pe nas, era pe punctul de a-i pune termometrul. Alergă îndată să-i informeze pe preoţi. Aceştia, temându-se de molipsire, cel puţin în ceea ce priveşte vocabularul, hotărârâră să-l trimită acasă pe Garfouillat pe tot timpul cât va fi bolnav.

— Ernest, zise ea soţului când îşi auzi feciorul aiurind, ia. vino să auzi ce spune Zido. Eu nu înţeleg nimic.

— Nici eu! declară domnul Garfouillat, după ce bolnavul repetă, de mai. multe ori aiurelile. Un lucru doar se impune. Trebuie s-o îndepărtăm cât mai repede pe Hélène din casă. Mătuşa Marcelline o cheamă de mult. Fata va pleca în astă-seară.

Hélène Garfouillat era frumoasă. Era brunetă, fierbinte şi se gândea mult la măritiş, ceea eë reprezintă singurul mod onest pentru o fată de-a se gândi la dragoste: La Paris, la mătuşa ei, a făcut cunoştinţă cu Gérard Dupare, care fusese cât pe-aci să urmeze Politehnica (dar n-a reuşit la examenul de admitere) şi avea o situaţie destul de frumoasă la o firmă de instalaţii. Era un băiat destul de frumos, blond, şi părea tandru. În plus, valsa strângându-şi foarte tare partenera, aşa cum nu se dansează în provincie în saloanele burgheze. Dansă mult cu Hélène Garfouillat, dar în acest joc el fu acela care se înfierbântă cel dintâi şi îşi pierdu capul. Ceru mâna tinerei fete şi se însură cu ea în iarna ce-a urmat. Tânăra pereche se instală în mare grabă într-un apartament destul de plăcut şi de cochet, ale cărui ferestre dădeau spre grădina Luxembourg.

Câteva luni mai târziu, tinerii soţi se mai aflau încă, amândoi, în perioada fermecată şi recunoscătoare a dragostei. Era într-o duminică dimineaţa, şi soarele de aprilie îi mângâia cu blândeţe, în patul lor, unde mai zăboveau. Hélène încerca în acel moment mari delicii. În

această, stare de dulce, rătăcire, îi veniră pe buze, pe neaşteptate, cuvinte de altă dată, cuvinte pe care nici ea nu ştia că le cunoaşte şi pe care emoţia le reînnoise în memoria sa. Ea pronunţă aceste cuvinte pe-un ton tandru, fără a-şi da bine seama, la urechea soţului său:

Mi-au, mi-au, mi-au.

Prin gaura cheii toate se vedeau.

— Poftim? întrebă Gérard Dupare foarte mirat.

— Dar n-am spus nimic, scumpule!

— Iartă-mă! Ai spus: „Mi-au, mi-au, mi-au, prin gaura cheii toate se vedeau”. Poţi să-mi explici?

— A! zise Hélène moleşită, era un cântec de-al lui Zido, frăţiorul meu.

— Unde l-a învăţat?

— La colegiu, cred, la preoţi.

— Ciudat cântec! se miră Gérard Dupare. În fine, ce vrea să spună?

— Vrea să spună... vrea să spună: Te iubesc! răspunse Hélène, în aparenţă fără nicio logică.

Dar logica ei, ca orice logică feminină, se inspira din instinctul momentului. Or, acest instinct cerea imperios să nu se piardă o dimineaţă de primăvară în discuţii despre educaţia ce se dă elevilor de la colegiile catolice din provincie, oricât de bizară ar părea aceasta.

Am anticipat puţin referindu-ne la fapte ulterioare anului şcolar 1912 – 1913. Am făcut-o în scopul de-a arăta ce repercusiuni au avut, în afara internatului, detestabilele distracţii ale celor doi păcătoşi, Pinoche şi Lamandin. Refrenul pe care-l compuseseră şi pe care, de altfel, s-au grăbit să-l uite pentru a trece la alte isprăvi de acelaşi gen, a determinat plecarea Hélènei Garfouillat, căsătoria ei şi instalarea la Paris. Nici ea, nici soţul ei n-aveau să bănuiască vreodată că altfel nu s-ar fi întâlnit.

Garfouillat s-a înapoiat la colegiu să-şi termine anul

şcolar. Amintirile se şterg atât de repede încât după câteva săptămâni nu se mai ştia bine care fuseseră motivele plecării sale neaşteptate. Comportarea lui ciudată din capelă fu atribuită febrei pe care o avea în ziua aceea, primul simptom al bolii sale.

uni

Scandaluri ameninţă colegiul…

În cursul celui de-al treilea trimestru avea să izbucnească un scandal foarte trist, care a zguduit întregul colegiu şi care a făcut ca secţia celor mari să fie ameninţată de represalii teribile.

În legătură cu această afacere au circulat multe zvonuri şi s-a vorbit despre eliminarea mai multor elevi din clasele mari. Totuşi, în ciuda presupunerilor de tot felul, n-au fost descoperite niciodată dedesubturile unui secret, păstrat cu străşnicie. Responsabilitatea întregii afaceri revenea *Malgaşilor*.

Secta *Malgaşilor* era în al treilea an de existenţa şi continua să funcţioneze la perfecţie, fără şi rea dascălilor şi elevilor. Fără ca cineva să bănuiască, ea adusese servicii nepreţuite.

Cu trei ani mai înainte, *turnătorii* deveniseră atât de numeroşi în colegiu, şi îi strângeau atât de tare pe nedisciplinaţi şi pe aiuriţi în plasa unui spionaj viclean, încât era imposibil să mai faci vreo mişcare. Se putea ghici, după contactul frecvent cu anumiţi preoţi, care erau micii ticăloşi şi lingăi, dar era greu să se întreprindă ceva contra lor. Această stare de ruşinoasă constrângere îl afecta în mod deosebit pe Bob Lamiral, un băiat hotărât, care aştepta cu nerăbdare prilejul de-a se răzbuna. Se gândea neîncetat la acest lucru. În cele din urmă, îi veni ideea de a opune unei puteri secrete o altă putere secretă, care să-şi atingă scopurile prin teroare, fără să se poată stabili de unde veneau loviturile. După ce chibzui bine,

împărtăşi acest proiect altor doi băieţi siguri, şi împreună studiară amănunţit planul unei asociaţii. Câteva săptămâni mai târziu, *Malgaşii* erau constituiţi, cu mare precauţiune, şi porniră imediat la acţiune cu acest program foarte precis: *să distrugă caiafele*.

Forţa unei atari asociaţii sta în secretul absolut al existenţei sale. Pentru aceasta totul era dinainte prevăzut. Asociaţia avea treisprezece membri: şase membri superiori, aşa-numiţii „Ga”, şi şase membri inferiori, denumiţi „Şi”, cu toţii grupaţi sub autoritatea supremă a *Marelui Malgaş*, care nu era altul decât Bob Lamiral. *Malgaşii* juraseră ascultare şi credinţă şefului lor. Juraseră, de asemenea, pe mântuirea lor veşnică, să nu trădeze şi să nu mărturisească nimănui nimic, nici chiar la spovedanie. Bob Lamiral, documentându-se în această privinţă, a dat sentinţa: de vreme ce asociaţia nu atentează la dogmele bisericii şi n-are nimic comun cu noţiunile de schismă sau erezie, nu intră în categoria păcatelor. Cât despre păcatele pe care le-ar putea provoca asociaţia – şi lucrurile rămân la aprecierea fiecăruia – n-aveţi decât să le mărturisiţi trecându-le în rândul neascultărilor, minciunilor şi actelor de indisciplină, fără alte precizări. „Ca dovadă că se pot ascunde unele lucruri – a spus Bob Lamiral – există în lume iezuiţi care nu poartă haine preoţeşti. Aşa că, vedeţi şi voi! Poţi avea secrete care totuşi să nu constituie păcate!” Bob Lamiral conchise cu forţă şi convingere: „Şi apoi, toate acestea sunt *greşeli mărunte* nu trebuie luate în serios!” Acest mic conciliabul puse capăt ultimelor şovăieli, ultimelor scrupule. *Malgaşii* îşi începură misiunea purificatoare.

Treisprezece băieţi hotărâţi, a căror înţelegere secretă nu e bănuită de nimeni, hotărâţi să se ajute cu energie în orice împrejurări, să depună întotdeauna mărturie unii pentru alţii şi să încurce urmele cu orice

chip, se înţelege că sunt puternici atunci când desfăşoară în comun o acţiune captivantă şi demnă de laudă, bazată pe sentimentul onoarei. Expediţiile de pedeapsă au fost încununate de succes, astfel încât teamă nu întârzie să se mute dintr-o tabără în alta. „Turnătorii” au început să tremure, şi încet-încet tăcură cu prudenţă.

Prima victimă a *Malgaşilor* a fost Eustache Mouillave; r „turnătorul” nr. 1, ale cărui trădări nu puteau fi puse la îndoială. Era văzut mereu împreună cu unii supraveghetori vulgari care nu se ruşinau, în dorinţa lor de a pedepsi, să recurgă la laşitatea unui copil demn de dispreţ. De altfel, fricos, Mouillave se ferea şi nu mergea niciodată singur. Dar în decurs de câteva zile a fost prins într-o serie de busculade pregătite cu abilitate. Din fiecare a ieşit stâlcit, păruit zdravăn, cu un ghiont puternic între coaste, cu un cucui sau o zgârietură. N-a putut niciodată să spună cine anume îl lovise. De fiecare dată când încerca să numească pe cineva, se prezentau martori foarte categorici care dezminţeau. În sfârşit, cuvântul „turnător”, rostit adesea în spatele său şi marcat de obicei de câte-o violenţă, îi arătă de unde venea primejdia.

Concomitent, persecuţiile se extindeau şi asupra altora. Totul se făcea simplu, fără zgomot, fără izbucniri şi fără vreo aparenţă de complot. Dar Lardanchois, făţarnic înrăit, a coborât un etaj întreg pe fund, din treaptă în treaptă, şi a trebuit să stea mai multe zile la infirmerie din cauza durerilor insuportabile din regiunea sacrală, cu care se alesese în urma acestui accident. Lombin îşi găsi pupitrul inundat – eu cerneală, care îi înecase tocmai rezerva de ciocolată, precum şi mi-sils – obiecte de preţ pe care le avea. Foron nu se mai putea aşeza fără a simţi sub părţile cărnoase vârfuri perfide de peniţă, unse cu zaţ din fundul călimărilor. În scurt timp, bietul său posterior era împestriţat de tatuaje şi de plăgi. Aceasta îi provocă nişte

furuncule dureroase. Prouteux se pomeni, la sfârşitul unei recreaţii, încuiat într-o latrină din curte, unde şi-a petrecut o oră întreagă, în ger. Pe lângă aceasta, i-au fost aruncate în cap, peste zidurile închisorii sale, pietre şi gunoaie împuţite. Cum mydţi elevi, în timpul orelor, cereau voie să iasă, nu s-a putut stabili cine erau vinovaţii. În sfârşit, Soutanon, cel mai făţarnic dintre pârâtori, fu pârât la rândul său, eu o totală rea-credinţă, de mai mulţi *Malgaşi*, care i-au pus în seamă răspunderea mai multor isprăvi grave. Au adus atâtea dovezi şi atât de plauzibile încât au reuşit să-l piardă în ochii dascălilor. În faţa acestora, Soutanon apăru din acel moment drept un jalnic individ cu două feţe. Dizgraţia „lui a fost pecetluită astfel: cu un aer scandalizat, îl acuzară că ar fi luat în deşert numele Domnului şi ar fi rostit vorbe fără perdea la adresa Sfintei Fecioare. Această acuzaţie, care era o culme a perfidiei, i-a – dat o lovitură de pe urma căreia nu şi-a mai putut reveni, oricât zel cucernic a desfăşurat cu ostentaţie după aceea.

Pe scurt, o mafie cu neputinţa de uescoperit făcu, treptat, să domnească în secţie o teroare copleşitoare, nedefinită, cu atât mai înspăimântătoare cu cât răzbunările veneau mai pe neaşteptate, fără nicio ceartă sau provocare. Praful de scărpinat îşi făcu apariţia în dormitor. Duhoarea bombelor împuţite dezonoră mai mulţi denunţători, cărora li s-au atribuit răspândirea acestor mirosuri irespirabile. La înghesuială, regimul loviturilor de picior în spate bântuia cu furie. Or, aceste lovituri de picior păreau să vină din cer, căci victima nu descoperea în jurul ei decât chipuri calme, băieţi nevinovaţi, ocupaţi cu elte un joc sau o conversaţie. Dar suspecţii erau plini de vânătăi şi li se întâmplau mii de accidente supărătoare, care le umpleau viaţa de tulburare şi teamă.

Marea forţă a *Malgaşilor* se datora unui lucru: niciodată nu s-au lăudat, n-au ameninţat şi nu s-au arătat

triumfători în faţa băieţilor pe care-i martirizau. Bob Lamiral, ştrengar remarcabil prin caracterul, forţa de concentrare şi simţul său tactic, dovedi marele talent de a-şi asigura un ascendent real asupra celorlalţi şi de-a le impune un acord perfect, datorită căruia grupul lor era invincibil. Acest conducător precoce şi închis în sine avea o energie plină de răbdare şi darul de a antrena. Era un dominator înnăscut, care ştia să se domine pe el însuşi, să prevadă, să organizeze şi să pară nepăsător. El a reuşit să inoculeze unor adolescenţi nechibzuiţi mândria de a nu ceda niciodată vanităţii, de a nu se lăuda niciodată cu o ispravă şi de a privi cu un dispreţ adânc pe toţi elevii care nu făceau parte din sectă. Această tăcere, care era opera unui creier profund, asigură *Malgaşilor* o putere discreţionară.

În câteva luni, convingătoarea cruciadă a purificat colegiul. Lămuriţi cu asprime că-i păşteau mari primejdii, denunţătorii începură să se abţină. Ba chiar, aşa cum oamenii, fie ei tineri sau bătrâni, trec uşor de la o tendinţă la alta, au putut fi văzuţi şi foşti „turnători”, însufleţiţi de-un zel subit, semnalând înaintea tuturor apropierea unui supraveghetor. Această stare de lucruri a durat doi ani. Când „turnătorii” recădeau în vechiul lor năravv, o acţiune promptă şi energică îi readucea la sentimentul solidarităţii. După aceşti doi ani, şeful *Malgq*. *şilor*, din păcate, părăsi colegiul.

Un băiat de calitatea lui Bob Lamiral nu poate fi înlocuit cu uşurinţă. La începutul anului, *Malgaşii* îl puseseră în fruntea lor, prin alegere, pe lunganul Souffay. Alegerea era prost inspirată, dovedind o lipsă absolută de judecată şi o neagră ingratitudine faţă de Bob Lamiral, care înainte de a pleca îl desemnase ca succesor pe Noël Cacia, ce-i drept, în lipsă de altul mai bun. Văzând la el numai latura caraghioasă şi nu eficacitatea, *Malgaşii* îl

preferară pe lunganul Souffay. Acesta era un individualist feroce, un tip ciudat, fără îndoială, dar nu la înălţimea rolului, Independent, amuzant, serviabil şi sigur, da; dar un coordonator, nu; un organizator, cu atât mai puţin. Era mult prea ofupat de propria lui persoană, de succesul giumbuşlucurilor lui, pentru a avea o vedere de ansamblu. Un şef trebuie să dea dovadă de-o dură abnegaţie, dispreţuind elogiile şi dezaprobările, ceea ce lui Souffay îi lipsea cu desăvârşire. El nu prea se gândea cum să-şi conducă oamenii.

Sub conducerea lunganului Souffay, puternica disciplină a *Malgaşilor* a slăbit. Cum se întâmplă atunci când asupra continuităţii efortului colectiv nu veghează un spirit ferm, această sectă îşi pierdu din vedere vechile scopuri, pentru a cădea, pe nesimţite, într-o molatică anarhie din cauza lui Zinopino, ale cărui impetuozităţi fizice exercitau o mare influenţă asupra băieţilor. De fapt, de câteva luni, *Malgaşii* erau preocupaţi în primul rând de pasionanta problemă a iniţierii amoroase.

Zinopino îşi petrecea învoirile la un medic din Valmonciel, cu care era rudă. Odată s-a întors de acolo cu nişte planşe medicale colorate. Numere de trimitere dădeau, pe marginea gravurii, numele fiecărui organ.

Mai întâi au căutat şi au adunat o sumedenie de dicţionare (fireşte, cu totul altele decât dicţionarele purificate pe care le tolera colegiul). Se întreceau în a procura amicilor câte-o definiţie clandestină, scoasă dintr-o bibliotecă interzisă, Aceste definiţii se dovediră profund descurca jante.

La întoarcerea din vacanţă, unul din băieţi, pe nume Galuchon, anunţă imediat că i se întâmplase ceva senzaţional.

Acest Galuchon avea un văr de douăzeci şi şase de ani, student în medicină, care atribuia problemelor sexuale

o importanţă primordială. Nu se sfia chiar să spună că vicisitudinile pubertăţii (în special la elevii călugărilor) lăsau urme adânci asupra fiinţelor, căci – tot după părerea lui – supărătoarele reţineri şi timidităţi de la această vârstă puteau avea efecte intime foarte dăunătoare atât spiritului cât şi corpului, şi aceasta într-un fel durabil, de natură să determine ciudăţeniile vârstei mature şi pe acelea, mai scandaloase şi respingătoare, ale bătrâneţii. Studentul pretindea că ar fi stabilit cu certitudine că originea îndepărtată a exhibiţionismului senil trebuie căutată aproape întotdeauna în refulările din adolescenţă. (Intenţiona să-şi facă pe această temă teza de doctorat.) Din consideraţiile enunţate, tânărul terapeut, foarte preocupat de eugenism şi de echilibrul mental, trăgea concluzia că băieţii trebuie să fie puşi neîntârziat la curent cu procesele fiziologice.

După istoria asta, însuşi Zinopino fu trecut pe planul al doilea. Numai Dominique Issartier, care nu încetase niciun moment să treacă drept iubitul prinţeselor, al frumoaselor exotice, îşi păstra o situaţie aparte, iar Leone de Vailly-Citot, acea fată stranie, mândră şi fantomatică, pe care părinţii o ţineau acum închisă într-un vechi castel de provincie, continua să-i umple existenţa. Dar Dominique Issartier nu făcea nimic ca toată lumea, şi nimeni n-ar fi îndrăznit să se compare cu el.

Într-o zi, sora Parfaite, ocupată fiind cu aranjarea obiectelor de îmbrăcăminte ale elevilor, ridică de pe pardoseala călcătoriei un bileţel împăturit cu grijă, care căzuse de bună seamă din buzunarul vreunei haine ce-i trecuse prin mâini. Sora Parfaite, care nu avea idee de forţa halucinaţiilor amoroase, fu foarte mirată citind următoarele:

O, divină şi strălucitoare Olga, Stea a nopţilor mele, regină a cugetului. meu, în timp ce bătrânul huhurez X...

(aici urma un nume indescifrabil, probabil al unui profesor sau supraveghetor) se uită *chiorâş la noi, eu mă gândesc la tine, cea de care nu mă pot lipsi. Mă gândesc la îmbrăţişarea ta de foc, la sărutările, suspinele şi şoaptele tale de dragoste, o, stăpână adorată. Ah*! *să te strâng în braţe şi să ne iubim, să ne iubim, în timp ce muezinii îşi răspund ca un ecou de la un minaret la altul, iar asfinţitul roşu al Orientului se revarsă peste Istanbulul aurit!*

Amantul tău mistuit de dor.

Pentru ca acest lirism să poată fi înţeles, trebuie să explicăm că băieţii citiseră în ascuns *Dezamăgitele* de Pierre Loti şi că acest roman îi impresionase profund. Dar sora Parfaite, care nu-l citea pe Loti, nu bănuia nimic despre mirajele Orientului şi despre atrăgătoarele persoane voalate ce pot fi întâlnite pe locul unde odinioară se afla străvechiul Bizanţ. Această călugăriţă, trecută de patruzeci de ani, credincioasă cu stricteţe jurământului făcut, ajunsese, printr-o pioasă deformaţie profesională, să considere drept nişte murdării înspăimântătoare tot ceea ce se referea, de aproape sau de departe, la dragoste. Termenii biletului evocau pentru ea îngrozitorul limbaj al celor mai ticăloşi blestemaţi din infern. Ea alergă la directorul de studii, care sesiză fără nicio greutate în aceste rânduri dovada unei depravări avansate. El aduse lucrurile la cunoştinţa superiorului, care îl chemă de urgenţă pe abatele Diot, dirigintele claselor mari. Acesta declară că nu recunoaşte scrisul de pe bilet, scris prefăcut, desigur, şi că n-a surprins în secţia sa nimic care ar fi putut îndemna la imoralitate. În consecinţă s-a luat hotărârea să se procedeze, în lipsa elevilor, la o mare percheziţie în pupitre.

Această percheziţie a adus surprize foarte stranii. În treisprezece pupitre preoţii descoperiră fotografii ale unor femei cu forme falnice. Zâmbetul lor îndemna la cu totul

altceva decât la ascultarea liturghiei. Şi, coincidenţă curioasă, aceste persoane, deşi foarte diferite în ce priveşte anatomia şi – culoarea părului, se numeau toate Olga, iniţiatoarea lui Cíaitjehon, dacă trebuia să se dea crezare numelui scris pe fiecare fotografie.

După percheziţie, cei doi supraveghetori şi superiorul au ţinut sfat în cabinetul acestuia, din urmă. Erau foarte jenaţi când s-au văzut nevoiţi să examineze, fiecare sub privirile celorlalţi, odioasele fotografii, dar trebuiau totuşi s-o facă, din datorie, înainte de a merge mai departe cu cercetările. O primă constatare se impunea. Crescle acestor Olga (reproduse cu bunăvoinţă sub diferite unghiuri) erau vaste şi ispititoare ca teritoriile fertile râvnite de un popor sărac. Cei trei preoţi – şi mai cu seamă abatele Diot, care era cardiac – n-au scăpat de această ispitire a sfântului Anton fără un început de congestie. Şi, de altfel, fără niciun folos. Examinate sub toate aspectele, aceste Olga nu-şi trădară secretul. Preoţii simţeau că îşi pierd uzul limbii latine şi o parte din sângele rece. Superiorul propuse ca fotografiile să fie arse. Dar abatele Corniol întinse repede mâna:

— Încredinţaţi-mi-le mie, zise el. Sunt corpuri delicte. S-ar putea – să mai avem nevoie de ele.

S-a căzut de acord să nu se forţeze nimic şi să se chibzuiască timp de douăzeci şi patru de ore. Abatele Diot şi abatele Corniol ieşiră în acelaşi timp şi merseră în tăcere până la capătul coridorului –, unde urmau să se despartă.

— Apropo, zise pe-un ton indiferent abatele Diot, vreţi să păstraţi toate… fotografiile?

— Doriţi şi dumneavoastră câteva? întrebă abatele Corniol.

— A! Numai două sau trei! zise abatele Diot, Pentru cazul că aţi rătăci aceste corpuri delicte. E printre ele, mai

cu seamă, o bruneţică… Mi s-a părut că ar fi cea mai Olga dintre toate!

— Alegeţi, zise abatele Corniol.

— Iat-o, chiar asta e, răspunse abtele Diot. Lucru curios, seamănă cu una din fostele mele penitente, o persoană care mi se spovedea cândva… De altfel, o sfântă. O femeie foarte sfântă, într-adevăr!

— Doar n-oţi fi spovedit prin bordeluri?

Cuvântul ieşise de pe buzele abatelui Cornioi cu multă vioiciune.

— Oh! oh! oh! răspunse abatele Diot râzând tare; niciodată, niciodată! Şi, pe Jjggea mea…

— Că vă pare rău?

— Păi de! zise abatele Diot, care nu voia să rămână dator, j? şeunoaşteţi şi dumneavoastră că a readuce pe trăile Domnului o frumoasă oiţă, smulsă din ghearele pierzaniei, e cu totul altceva decât să scuturi de praf sufletele zbârcite ale babelor noastre bisericoase!

Trebuia ca vinovaţii să fie interogaţi, sau era mai bine să se treacă totul sub tăcere? Scandalul trebuia să capete proporţii, sau, dimpotrivă, să fie înăbuşit? Treisprezece vinovaţi, nu era lucru de glumă, şi toţi urmau să se prezinte la bacalaureat la sfârşitul anului. Nici nu putea fi vorba de-a se lua în privinţa lor o măsură colectivă drastică. Cel mult să fie sacrificat unul, pentru a da un exemplu… Printre cei treisprezece băieţi era şi un oarecare Edouard Luberlut, care n-avea nicio şansă să reuşească la bacalaureat. Superiorul îl chemă; dar abia după patruzeci şi opt de ore de la percheziţionarea pupitrelor. Vinovaţii profitaseră de acest răgaz pentru a-şi pregăti apărarea, fiecare în felul său.

E de crezut că Luberlut nu era prea neliniştit. Înainte de a părăsi clasa, făcu prietenilor cu ochiul şi porni pe coridoare, fluierând vesel. Părea sigur de sine şi nu chiar

atât de impresionat de această convocare. Totuşi, în momentul când intră la superior, îşi luă, după cum se cuvenea, un aer tare mâhnit.

— Spune-mi, Luberlut, întrebă abatele Fuche cu acea răceală de gheaţă care-l făcea atât de temut, cine este această persoană?

Întrebând, arătă una din fotografii, aceea care fusese găsită în pupitrul lui Luberlut. Elevul nici nu clipi.

— Părinte, zise el pe-un ton sincer, este o creatură josnică.

— Şi cum se face că această fotografie se găsea în catehismul tău?

— Părinte, zise Luberlut, e o întreagă poveste.

— A! zise abatele Fuche, vrei să mi-o povesteşti?

— Nu pot, zise Luberlut copleşit, e un secret de familie.

— Foarte bine! zise abatele Fuche. Aşadar, familia ta ştie la ce să se aştepte! Deci, nu va fi mirată mâine văzând că te întorci acasă. Îţi vei termina studiile într-o instituţie unde secretele de familie sunt admise.

Pe-un ton îngrozitor, Luberlut strigă:

— Fie-vă milă, părinte! Fie-vă milă de mama!

Îşi scosese batista şi suspina acoperindu-şi faţa.

— Mama ta? întrebă abatele Fuche foarte mirat.

— Va trebui să-i mărturisesc totul, bâigui Luberlut. S-ar putea întâmpla o nenorocire!

— Explică-mi, zise superiorul.

Se părea că Luberlut, învingându-şi dezgustul, se hotăra să dea totul pe faţă.

— Această persoană, zise el, este o slujnică pe care o aveam noi acasă… acasă… şi tatăl meu… tatăl meu…

Şi suspinele se înteţiră. Abatele Fuche, surprins, făcu o pauză. Într-adevăr, nu era prea caritabil să tulburi o familie creştină cu astfel de dezvăluiri.

— Dar, în sfârşit, întrebă el, de unde aveai această fotografie? Ai revăzut această persoană?

— Mă urmăreşte, zise Luberlut. Îmi aţine mereu calea, în vacanţă. Umblă după tatăl meu. Dar cred că ar vrea să se slujească de mine.

— O cheamă Olga?

— Nu, zise Luberlut. Adevăratul ei nume e Louise Biquer. Olga e un nume pe care-l dăm – noi femeilor de moravuri uşoare.

— Şi de ce păstrai această fotografie?

— O păstram, răspunse Luberlut cu tristeţea celor neînţeleşi, ca să-mi inspire oroare de acele creaturi, având mereu în faţa ochilor persoana care a fost la un pas de-a provoca nenorocirea mamei mele.

— Du-te! spuse superiorul. Am să mă gândesc la toate acestea.

Odată ieşit pe uşă, Luberlut îşi părăsi aerul mâhnit, îşi puse în buzunar batista şi se întoarse în clasă mergând în ritmul unui marş vesel. Se simţea mândru şi foarte bine dispus. Mica lui poveste părea să fi avut succes. La urma urmelor, superiorul n-avea să-l interogheze pe tatăl său, iar dacă voia să pună mina pe domnişoara Biquet, putea s-o caute mult şi bine!

Rezultatul foarte neaşteptat al acestui prim interogatoriu îl obligă pe superior să adopte o atitudine prudentă. Nu dorea să mai audă şi alte dezvăluiri de genul celor pe care i le făcuse Luberlut. Duminica următoare, la liturghie, rosti o importantă predică despre puritate, insistând în chip deosebit asupra asprimii pedepselor care ameninţă încă de pe lumea aceasta sub forma unei abrutizări premature, care-l face pe cel în cauză inapt pentru lucruri onorabile. Afirmă că nu există mari capacităţi intelectuale şi spirituale care să fie posibile fără castitate. Insinuă chiar, în treacăt, că insuccesul la

bacalaureat va fi în mod fatal prima sancţiune a uşurătăţii. Era totuna cu a informa într-un mod abil pe adoratorii diferitelor Olga că purtările lor erau cunoscute (lucru pe care-l ştiau ei foarte bine) şi că erau supravegheaţi îndeaproape (nici în această privinţă nu aveau vreo îndoială), dar predica avu inconvenientul de a dezvălui în faţa întregului colegiu că se petrecuse ceva suspect şi grav, în legătură cu ceea ce se numea în şoaptă, nu fără un fior de oroare, dar şi de curiozitate, „porcării". Presupunerile pornite de aici nu întârziară să-şi facă drum. Dar *Malgaşii* au fost destul de înţelepţi să nu mărturisească nimănui nimic, astfel încât scandalul aşteptat nu s-a produs, spre descurajarea amatorilor de flecăreală.

Cât despre abatele Fuche, un nou incident, mult mai secret şi care putea avea repercusiuni incomparabil mai vaste, îi abătu atenţia de la această chestiune.

Era pe la orele nouă seara. Elevii erau pe cale de a adormi. Preoţii se retrăseseră în camerele lor, unii pentru a lucra, alţii ca să se roage, iar alţii ca să se odihnească. Abatele Fuche, care, aplecat asupra hârtiilor sale, se culca întotdeauna târziu, rezolva cu tocul în mână chestiuni ce priveau administraţia colegiului. Cineva bătu nervos la uşă.

În cameră intră abatele Mare dedieu, mai întunecat, mai sălbatic ca niciodată şi având un aer ciudat de rătăcit. Superiorul nu apucă să rostească niciun cuvânt. Abatele Mare dedieu îi spuse fără nici tui preambul:

— Nu mai pot! Iată, citiţi.

— Despre ce e vorba?

— Citiţi! repetă abatele Mare dedieu. Eu nu mai ştiu.

Abatele se retrase îndată, după ce puse pe masa superiorului un pachet voluminos. Era un teanc mare de foi de hârtie, acoperite în întregime de scrisul profesorului

de filosofie. Abatele Fuche le aruncă o privire distrată. Şi deodată textul îl captivă. Împingând deoparte propriile sale hârtii, superiorul se cufundă în lectură. Iată ce citi:

SPOVEDANIA UNUI PREOT

Cuvânt înainte

Un preot a scris aceste pagini în singurătatea arzătoare şi pustie a unei chilii, în care s-a aruncat adesea la pământ, rugându-l pe Dumnezeu să-l susţină, conjurându-l să îndepărteze de el obsesiile ce-i făceau nopţile comparabile cu chinurile iadului.

Această spovedanie n-ar avea nicio raţiune de a fi dacă ar opune unei reguli esenţiale a bisericii cazul izo-Iqt al unui om incapabil să-şi ţină angajamentele asumate. Dar, sigur de ceea ce am îndurat, de mărturisirile pe care le-am primit, se ceea ce am observat şi de ceea ce am descoperit în cercetările mele răbdătoare şi minuţioase, am conştiinţa că înfăţişez aici cazul preotului catolic în general pus în faţa celibatului.

Citiţi-mă fără idei preconcepute, spunându-vă că în aceste pagini nu afirm nimic despre care să nu pot aduce dovezi, luate din cele mai autentice documente ale trecutului. Afirm aceasta pe onoarea veşmântului meu preoţesc, pe sinceritatea credinţei mele, pare rămâne neatinsă, deşi situaţia în care suntem puşi noi, preoţii, mi se pare nedreaptă şi intolerabilă. După cum mi se pare, de asemenea, că ea e contrarie învăţămintelor apostolilor şi ale primilor părinţi ai bisericii, contrarie spiritului-Mântuitotului nostru Iisus Hristos.

Citiţi-mă fără patimă, şi aveţi milă de noi. Ar fi de dorit ca Roma să ia în consideraţie această lucrare a unui umil preot, care vorbeşte în numele semenilor săi. Ar fi de dorit să ni se făurească, în fine, o soartă compatibilă cu existenţa noastră pământească. O măsură care ar îndepărta ipocrizia şi stânjeneala ar fi reconfortantă

pentru noi. Şi îndrăznesc să afirm că acest lucru ar fi mai demn pentru cler, pe toate treptele sale.

POVESTEA UNUI PREOT

Copil de la ţară, de origine umilă, crescut la sfatul şi recomandarea unor persoane caritabile, astfel încât ulterior trebuia să depăşesc starea căreia îi aparţineam, am părăsit colegiul religios unde fusesem educat aproape gratuit, pentru a intra direct în seminar. Mi se părea, la fel ca şi familiei mele, că îmi plăteam astfel o datorie, datoria de recunoştinţă faţă de binefăcătorii care, oferindu-mi mijloacele de a primi o educaţie completă, mă salvau de condiţia socială umilă căreia îi eram destinat, în chip logic, prin originea mea.

Interesul ce-mi fusese arătat era socotit de părinţii mei ca o mare cinste, iar această cinste se răsfrângea şi asupra lor. Era un sentiment nu lipsit de orgoliu diiy partea tatălui meu, care admira mult puterea bisericii, deoarece observase, în târguşorul nostru, că preotul local era primit în cele mai bune familii, acolo unde el nu era admis decât la bucătărie, ca furnizor. În plus, eram cel mai mare din cei şase copii. Intrând la seminar, puteam fi căpătuit cel dintâi şi pus în situaţia de a favoriza cariera fraţilor mei mai mici, căci tatăl meu credea, cu convingerea foarte răspândită pe atunci prin satele noastre, că pe membrii unei familii având „sprijinulpreoţilor" îi aştepta cel mai frumos viitor. Era un calcul mărunt, cât se poate de scuzabil din partea unui om care, în momentul când se hotăra viitorul meu, nu ajunsese încă la capătul strădaniilor, deşi muncise din greu ca să-şi crească copiii. De altfel, acest calcul se potrivea cu credinţele lui. Cât despre mama, femeie foarte evlavioasă, ea considera această chemare ca o favoare a cerului, favoare ce nu putea să nu se extindă, într-o largă măsură, asupra întregii familii: casa avea să fie sfinţită

prin mine. Făcu totul pentru a mă încuraja pe această cale, ca şi când preoţia mea ar fi trebuit să asigure în acelaşi timp mântuirea veşnică a fraţilor şi surorilor mele, a mamei şi a tatălui – meu.

Dar eu? vă veţi întreba. Ce puteam să ştiu şi să presim, t la vârsta aceea? Eram un copil studios, cu o sănătate gingaşă, crescut cu evlavie şi care primisem mari încurajări. Drumul îmi fusese trasat şi înlesnit. Dădeam satisfacţie tuturor prin simplul fapt că mă pregăteam să beneficiez de privilegiul de invidiat ce mi-era hărăzit: calea Domnului. Împins de familie, de protectorii şi de dascălii mei. fără încă a distinge în mine ceva care să se opună, şi de altfel măgulit la gândul valorii de exemplu pe care o avea cazul meu, am intrai la seminar.

EDUCAŢIA DE LA SEMINAR

Nu mă tem azi să scriu că educaţia pe care o dă seminarul se bazează pe câteva neînţelegeri şi înşelăciuni.

Neînţelegeri, căci li se ascunde unor adolescenţi neştiutori, care vor fi în curând bărbaţi, ce este din punct de vedere fiziologic un bărbat, cu funcţiile sale complete şi impetuozitatea acestor funcţii, la care li se pretinde să renunţe. Dacă suferinţa lor e prea cruntă, li se dă a înţelege că e vorba de-o tranziţie, de-o încercare, şi că există un har deosebit care permite preoţilor să învingă carnea, reducând-o la starea ei demnă de dispreţ. De altfel, despre aceste lucruri nu se vorbeşte niciodată decât cu o jenă extremă, care îrapiedică să se lămurească ceva. Astfel, fiecare poate să creadă că el este ispitit într-un chip mai aparte, probabil hi virtutea nevredniciei sale, şi ruşinea îl împiedică să cerceteze mai profund propriul său caz atunci când ar mai fi încă timp.

Înşelăciuni, căci se ascunde seminaristului adevărata, istorie a dogmelor, adevărata istorie a papilor, adevărata istorie a celibatului preoţesc şi înţelegerile secrete ale

bisericii cu diferitele puteri lumeşti, încheiate în decursul secolelor.

Există, spun, la baza acestui învăţământ, o lipsă de onestitate, o supravieţuire a vechiului spirit obscurantist şi o laşitate, căci se procedează în aşa fel încât credinţa preotului nu este aleasă în deplină cunoştinţă de cauză, ci determinată prin procedee ce nu fac cinste nimănui. Aceste procedee înjosesc un cler foarte demn şi plin de merite, iar biserica se comportă că şi când funda – mentele credinţei ar fi atmse de vicii de formă ce nu pot fi mărturisite. (în realitate, răul a venit, cred eu, de la exegeţii prea zeloşi, care au vrut să dovedească prea mult.)

REVERSUL MĂSURILOR DE PRECAUŢIE

Stupiditatea şi primejdia sistemului stau în aceea că expune preotul la un teribil şoc moral în ziua când, vrând să ajungă la originea credinţei sale, descoperă atâtea inexactităţi şi escamotări. Din acel moment, viaţa lui se va desfăşura ca o dramă generatoare de obsesii ce pot să pervertească instinctul şi să întunece mintea. De fapt, ce alegere ne e lăsată?

Fie să ne conformăm aparent legii celibatului preoaceasta sunt necesare predispoziţii fiziologice excepţionale (care în viaţa laică ar fi numite insuficienţe şi care sunt, în general, de domeniul patologiei). Pentru a respecta cu stricteţe această lege, preotul ar trebui să fie un deficient sexual, dar e recunoscut faptul că o atare deficienţă nu există singură, că ea e însoţită de alte deficienţe, printre care adesea se numără, şi nu în ultimul rând, inferioritatea intelectuală.

Fie să ne conformăm aparent legii celibatului preoţesc, să nu respectăm abstinenţa, să trăim în concubinaj secret, să a *să recurgem la nedemnele servicii ale prostituţiei. Nu se poate susţine că un slujitor al*

Domnului se înalţă prin astfel de contacte, care sunt, de altfel, cel mai puţin dezastruoase pentru ordinea socială, căci ele îndepărtează pericolul ce-l reprezentau pentru femei preoţii din secolele XII ŞI *XIV, pericol atât de răspândit şi atât de mare încât soţii nu mai voiau să vadă în fruntea bisericilor decât preoţi care aveau concubine.* (*Gerson.*

De vita spiritualis animae. *„Este desigur ceva foarte scandalos pentru enoriaşi să vadă lângă, preot o concubină. Dar sandalul va fi cu mult mai mare dacă preotul va păcătui cu enoriaşele sale.”*)

Absoluta castitate este o stare intolerabilă şi de altfel periculoasă pentru omul normal. Or, preotul este un om. Iar aici, sub veşmântul preotului, un om îşi strigă profunda lui mizerie morală. El nu s-a hotărât, îl puteţi crede, fără mari ezitări şi lupte cu sine însuşi, să facă mărturisirea publică a suferinţei sale. Şi încă o dată, probabil că ar fi tăcut dacă ar fi fost vorba numai de el singur. Dar e vorba, prin el, de mii şi mii de preoţi, al căror spirit şi a căror credinţă se clatină pentru că li s-au cerut lucruri neomeneşti.

Vine o vârstă când, preotul înţelege că s-a înşelat cu privire la el însuşi, că şi-a făcut iluzii asupra posibilităţilor sale de a se închista în abstinenţă şi singurătate. E silit, astfel, în plină maturitate, să-şi pună întrebări grave. Aceste întrebări îl pot antrena pe drumul cercetărilor. Tocmai acest lucru s-a petrecut cu autorul paginilor de faţă.

Veţi înţelege mirarea acestui preot, care nu avusese altă regulă de viaţă decât cele învăţate la seminar, apoi îndoielile lui şi pe urmă disperarea ce l-a cuprins atunci când, pe măsură ce înainta în cercetările sale, descoperea o întreagă latură a istoriei religioase care îi fusese ţinută ascunsă. Un preot, după ce a suferit cumplit timp de

cincisprezece sau douăzeci de ani, are deodată impresia că a fost înşelat într-un mod îngrozitor, când descoperă că regulile castităţii şi singurătăţii, care au fost cele mai mari chinuri ale vieţii sale, sunt de dată foarte recentă, iar clerul, în cursul primelor cincisprezece secole ale erei creştine, nu li s-a supus niciodată. Timp de cincisprezece secole, clerul a trăit în condiţii de căsătorie (sau de concubinaj notoriu, când i s-a refuzat dreptul la căsătorie). Papii şi episcopii om dat exemplu. Şi oare biserica a fost chiar atât de mult prejudiciată?

Acela care, după ce s-a zbătut multă vreme într-o cumplită singurătate, caută raţiunea acestei cotituri, nu o descoperă nicăieri. Viaţa preoţilor e nesfârşit de tristă, căci nu pot ţine fruntea sus fără făţărnicie, nu pot să-şi îndeplinească sacerdoţiul lor în lume fără a roşi de gândurile ce le vin câteodată. Aceste fiinţe, alese pentru a vesti semenilor lor speranţa şi consolările viitoare, nu poartă în ele pacea.

Abatele Fuche îşi întrerupse lectura pentru a reflecta la aceste lucruri la care altă dată se gândise adesea. La drept vorbind, problema abstinenţei îl privea mai puţin decât pe alţii, căci suferise puţin din cauza ei, fiind

O fire rece şi prea puţin înclinată spre voluptate. Poate că tocmai intuiţia acestei răceli, resimţită de timpuriu, îl orientase spre viaţa preoţească. Se întrebase adesea asupra acestui lucru, înainte de a împlini patruzeci de ani. Părea sigur că „la el seminarul fusese precedat de-o perioadă mistică. Totuşi, hotărârea de a intra în seminar nu fusese luată fără chibzuială. Fără îndoială, ceea ce se petrecuse în mintea unui adolescent devenea greu de definit după un interval de atâţia ani. Părintelui Fuche

I se părea totuşi că iubirea de Dumnezeu nu fusese cauza determinantă în alegerea sa. Mai curând se întrebase, odinioară, dacă iubirea de Dumnezeu,

considerată din punctul de vedere al carierei, oferea mai multă garanţie şi interes decât cutare sau cutare categorie de activitate profană. Optase pentru preoţie, pentru că această soluţie îi părea cea mai avantajoasă în ceea ce îl privea, încă de la şaisprezece ani, un instinct sigur îl avertizase pe Andre-Marie-Melchior-Fuche că lumea nu-i va prilejui decât succese lipsite de strălucire şi căldură sufletească şi că nu va avea parte de mari triumfuri. Era făcut pentru meritul arid şi pentru reuşitele bazate pe sârguinţă. Inteligenţa lui, vie, dar lipsită de căldură, avea nevoie să se sprijine pe raţionamente scolastice, după cum aspectul lui fizic, prea puţin seducător, nu-i îngăduia să domine, dacă persoana lui nu avea ca aliat o putere pe care oamenii să n-o poată respinge. Or, el era ambiţios, avea înclinaţie spre o anumită măreţie rece şi misterioasă, tinzând să-şi clădească autoritatea pe-un rigorism pentru care se simţea mai apt decât media celorlalţi oameni. Aceste avantaje avea să le găsească reunite în biserică, unde prestigiul său avea să fie amestecat cu cel al lui Dumnezeu.

În viaţa ecleziastică, abatele Fuche se dăruise mult, Fără dragoste sau bucurie adevărată. Spiritul său era chinuit de scrupule. Îşi spunea că pornise pe un drum uşor şi care îi cerea prea puţine eforturi, că fugise de lume, unde sarcina sa ar fi fost mult mai grea şi periculoasă, şi se întreba dacă e drept ca pentru un preţ atât de mic să i se acorde securităţi absolut certe.

Nu i se putea sustrage decât consacrându-se fără răgaz – Multiplelor treburi legate de funcţia sa. Dar era ca un bolnav incurabil, niciodată distras în întregime de la răul ce-l chinuia. Austeritatea sa de gheaţă, pă. care-o impunea întregului colegiu, îşi avia rădăcânile într-o inimă torturată de remuşcări şi îndoieli. Abatele Fuche îşi reproşa că nu iubeşte în viaţa religioasă decât comanda pe

care o exercita asupra unei comunităţi de trei sute de făpturi. Îşi spunea uneori că îndeplineşte un lucru util şi că se află în locul unde poate aduce cele mai bune servicii. Dar îşi spunea totodată că e ros de orgoliu, că nu e cu adevărat caritabil şi nici umil, că are sufletul rece şi nesimţitor. La vederea blândului părinte Bricole simţea un fior de invidie: elrpaciul ăsta ştia să iubească; acest ignorant primea nemijlocit mesajele lui Dumnezeu!

Ca tuturor fiinţelor care suferă, i se întâmpla şi abatelui Fuche să se creadă singurul care suferă atât de intens. Ca tuturor fiinţelor care suferă, mărturisirea unei suferinţe îi stimula puternic curiozitatea. Se întoarse la manuscris.

Spovedania abatelui Mare dedieu avea anexat un voluminos dosar de foi clasate şi adnotate, grupând sub ochii cititorului citate şi referiri. Ordinea ce domnea în acest dosar era mărturia unei munci de durată şi a unei certe erudiţii. Erau menţionate aici *Faptele apostolilor*, scrisorile sfântului Pavel, *Prima epistolă către corintieni*, *Protevanghelia lui Iacob*, *Faptele lui Pavel şi Tecla*, scrierile lui Clement din Alexandria, ale lui Tertulian din Cartagina, ale lui Origeniu, ale sfântului Vasile din Cezareea, *Philosophoumena* sfântului Ipolit, *Oficiile slujitorilor* de sfântul Ambrozie, *Spovedania sfântului Patriciu*, *Cartea suferinţelor bisericii* de Otton, episcop de Verceil, *Itinerariul* lui Ratier de Vérone, scrisorile lui Ignaţiu din Antiohia, *Banchetul celor zece fecioare* de *sfântul Metodiu*, *Acta Sincera* de Ruinări, *De gloria conţessorum* de sfântul Grigore din Tours, *Liber apologeticus* de sfântul Bonaventura, *Cronica* sfântului Antonin, *De corrupto Ecclesiae staiu* a lui Nicolas de Clamengis şi *Gallia christina*, *Liber gomorrhianus*, *Liber Gratissimus*, *Acta Sanctorum*, *Istoria Inchiziţiei*, cronica monahului Burton, *Revelaţiile* sfintei Brigitte etc. etc.

Citatele erau comentate şi veneau în sprijinul celor scrise de abatele Mare dedieu de cealaltă parte a paginilor. Abatele. Fuche, care ştia prea puţin despre aceste lucruri, citi cu uimire pasajele următoare:

PRIMELE ÎNVĂŢĂTURI

Nu e vorba de virginitate şi de celibat nici în scrierile sfântului Pavel, nici la primii evanghelişti, Mar cu şi Luca. Sfântul Matei, pentru prima oară, face aluzie la această problemă, sub forma următoare: „Există eunuci care s-au făcut astfel pentru împărăţia Domnului. Cine poate înţelege să înţeleagă".

În această privinţă se impun câteva observaţii:

— Castrarea voluntară era o practică de origine păgână, foarte răspândită în unele rituri greceşti şi orientale. Această practică a provocat astfel de abuzuri încât a fost interzisă prin mai multe edicte imperiale, înainte de a fi interzisă de concilii.

— Două erezii din secolul al II-lea, marcionismul şi montanismul, propovăduiau o doctrină total ascetică şi proscriau căsătoria. Deşi condamnate, aceste erezii, care au avut o anumită influenţă până în secolul al IV-lea, au contaminat învăţătura creştină.

— Literatura primitivă a creştinismului, foarte puţin abundentă, a fost revizuită mereu până la sfârşitul secolului al II-lea. Mai târziu i s-au adăugat scrieri noi, revizuite şi ele, ca evangheliile sfântului Matei, sfântului Ioan şi Apocalipsul. *Nu e deci surprinzător să găsim în aceste din urmă scrieri o influenţă a montanismului, atunci când* Apocalipsul, *bunăoară, numeşte căsătoria „o întinare"*.

CASÀTORIA PREOŢILOR

1Apare ca un lucru cert că apostolii erau căsătoriţi. În orice caz, de la începutul secolului al III-lea se văd în rândurile clerului episcopi, preoţi şi diaconi căsătoriţi şi

chiar poligami (poligamia nu era, probabil, abolită la mireni). Exem. ple de preoţi căsătoriţi: Cecilian din Cartagina (care l-a convertit pe sfântul Ciprian către anul 247); Novat din Cartagina (care, pe cât se pare, a provocat un avort soţiei sale cu o lovitură de picior în pântece). Exemple de episcopi căsătoriţi: Chérémon, episcop de Nilus (249 – 251); sfântul Spiridon, episcop de Trimithuş-Cipru (care a înviat-o, zice-se, pe fiică-sa, ca să-i spună unde ascunsese o comoară); sfântul Philéas, episcop de Thmuis (Egipt).

Vom mai cita o serie de sfinţi: sfântul Grégoire de Nazianze (Capadocia), primul cu acest nume, a avut-o ca soţie pe sfânta Nonna, care i-a dăruit o fiică, sfânta Gorgonia, şi doi fii, sfântul Cezar şi sfântul Grégoire de Nazianze, zis Teologul, al doilea cu acest nume, care avea să fie episcop de Constantinopol.

Încă de pe-atunci căsătoria câştiga teren, în pofida partizanilor celibatului. Sub Carol cel Mare se vorbeşte în mod curent despre „fiii de preoţi".

PAPII ŞI CELIBATUL

Între 891 şi 999 s-au succedat pe tronul sfântului Petru 32 de papi, pe care însuşi J. de Maistre îi numeşte „monştri ai destrăbălării şi crimei". Sub Sergius ăl III-lea (905 – 912), Ioan al X-lea (914 – 928 şi Ioan al XI-lea (921936), trei femei au guvernat papalitatea: Theodora – mama şi fiicele sale Theodora şi Marozia. Marozia era ţiitoarea lui Sergius al III-lea. Theodora-fiica era ţiitoarea lui Ioan al X-lea, iar Ioan al XI-lea e fiul Maroziei şi al lui Sergius al III-lea. În sfârşit, Theodora-mama era şi ea fiica papei Inocenţiu al VIII-lea.

Iată şi alte fapte privitoare la unii papi, fără a-i trece în revistă pe toţi. Bonifaciu al VIII-lea, al cărui proces a avut loc după moartea sa, a fost recunoscut vinovat de preacurvie. Ioan al XXII-lea storcea uani de la preoţii care

aveau concubine şi vindea funcţii sacerdotale, Ioan al XXIII-lea (ales papă în 1410) era un fost pirat de pe Marea Siciliei. Ajuns cardinal, a cucerit în numele lui Bonifaciu al IX-lea oraşul Bologna, unde a sedus două sute de femei. A fost judecat şi caterisit de conciliul de la Constanţa, care l-a găsit vinovat de preacurvie cu soţia fratelui său, cu călugăriţe, cu tinere fete şi cu femei măritate. Paul al II-lea „a umplut palatul pontifical cu concubinele sale”. Trecem peste cazul faimosului Borgia, Alexandru al VI-lea, care a avut două soţii şi şase copii în timp ce era cardinal şi un al şaptelea copil după ce a ajuns papă. Iulius al II-lea a avut trei fiice şi suferea de sifilis. Lui Paul al III-lea i se cunosc patru bastarzi. Ioan al XII-lea a fost lovit de un soţ înşelat, de unde i s-a tras şi moartea. Etc., etc.

Un zgomot straniu îl făcu pe abatele Fuche să tresară. Un râs prelung şi sălbatic tulburase tăcerea grea a nopţii. Superiorul se ridică, se apropie de fereastră şi îndepărtă puţin perdeaua. La câţiva metri de camera sa, la acelaşi etaj, observă o licărire difuză care risipea umbră. Se gândi că abatele Mare dedieu veghea probabil şi el, luptându-se cu fantomele. Îşi zise în sinea lui că acest preot, căruia îi cunoştea orgoliul feroce, trebuie să fi suferit realmente foarte mult dacă ajunsese să-i dea să citească aceste pagini de mărturisiri arzătoare. Îşi zise că drama sa nu era singura dramă din colegiu şi poate nici cea mai acută. Vizită cu mintea aceste chilii, în care alţi oameni singuratici şi lipsiţi de plăcerile vieţii luptau şi se frământau, probabil şi ei pradă neliniştilor. Ce putea face el? Copleşit, şopti: „Doamne, fie-ţi milă de noi!” Apoi se întoarse la masă, îşi acoperi umerii cu un şal vechi, căci simţea răceala primelor ceasuri ale dimineţii, şi reluă lectura manuscrisului:

MORAVURILE CLERULUI MĂRUNT

Ele nu sunt cu nimic mai prejos de exemplele venite

de la Roma. La douăzeci de ani după moartea lui Grigore al VII-lea, concubinajul se generalizează în Normanăia.

Preoţii îşi lasă bisericile moştenire fiilor lor sau le constituie ca dotă pentru fiicele lor. Medicii epocii (toţi preoţi sau călugări) afirmă că preacurvia e necesară sănătăţii. Un benedictin din Ordinul de la Cluny se exprimă astfel, vorbind despre călugării din Ordinul sfântului Anton: „Întregul ţinut e populat cu copiii lor". La Paris „clerul e şi mai depravat decât restul poporului". Sfântv. l Bonaventura scrie că „vicarii erau atât de vicioşi încât o femeie cinstită se temea să nu se dezonoreze stând de vorbă în taină cu ei". Aceste abuzuri vor dura, în Franţa, până către sfârşitul secolului al XVI-lea, în pofida ordonanţelor pontificale şi a altora.

CONCILIILE

Conciliile de la Pavia (1020), Arras (1025) şi Bourges (1031) relevă cazurile unor episcopi căsătoriţi. Conciliile de la Maienţa (1049), Roma (1050) şi Roma (1059) se ridică împotriva căsătoriei preoţilor. Conciliul de la Roma (1074), prezidat de Grigore al VII-lea, d. e la Erfurt (1074), de la Roma (1075), de la Lisabona (1080) condamnă în continuare căsătoria, dar în zadar. Ca dovadă, conciliul de la Latran (1215) „interzice fiilor de canonici să devină la rândul lor canonici la aceeaşi biserică ca şi tatăl lor, mai ales dacă sunt bastarzi în sfârşit, conciliul de la Latran din 1525, reunit pentru a lupta contra influenţei crescânde a lui Luther, va afirma în mod definitiv superioritatea celibatului ecleziastic şi chestiunea va fi tranşată de fapt prin erezie. Căsătoria va rămâne un lucru propriu clericilor protestanţi. Dar va mai fi nevoie de aproape un secol pentru ca vechile practici să dispară şi clerul francez să se conforme formal poruncilor Bisericii.

De altfel, sinodul de la Niceea, în 325, condamnase

celibatul preoţilor. Căsătoria lor, dimpotrivă, era recomandată de vechi canoane cunoscute sub numele de Canoanele sfântului Ipolit, Canoanele apostolice şi Constituţiunile apostolice, *care erau în mare cinste mai cu seamă prin secolele* I şi *V. Se poate citi negru pe alb*: *„Niciun celibatar nu poate fi hirotonisit. Căsătoria nu întinează”. Cu privire la cel „care s-a abţinut de la căsătorie din aversiune, uitând că toate lucrurile sunt foarte bune şi că Dumnezeu i-a făcut pe oameni bărbaţi şi femei. Dacă a învinuit astfel creaţiunea prin blasfemii împotriva ci, să se îndrepte sau să fie izgonit din sânul Bisericii”. Despre preoţi*: *„Dacă au intrat în rândurile clerului înainte de a se fi căsătorit, le vom îngădui să-şi ia soţii, dacă se simt îndemnaţi s-o facă de teama unui delict care ar face necesară pedepsirea lor”*.

După ce termină de citit aceste note abundente şi foarte amănunţite, abatele Fuche reluă lectura manuscrisului propriu-zis, care se încheia astfel;

Ar trebui rezolvată o dată pentru totdeauna, în mod deschis şi cinstit, exeastă problemă: *dacă preoţii sunt sau nu sunt bărbaţi ca şi ceilalţi. Dacă se răspunde negativ, dacă se admite că intrarea în ordinele călugăreşti le conferă o stare de castraţie alinătoare, de* altfel *umilitoare şi ridicolă, respectarea legii abstinenţei nu înseamnă că ei au vreun merit. Te întrebi atunci de ce celibatul preoţilor a constituit obiectul atâtor concilii şi a cincisprezece secole de lupte în sânul Bisericii.*

Dacă se răspunde afirmativ, dacă se admite că preoţii sunt supuşi legilor naturii la fel ca şi ceilalţi oameni, li se pot impune oare legi împotriva naturii cu convingerea sinceră că vor ţine seama de ele? Prima lege naturală, cea mai puternică din toate, e definită foarte bine prin aceste cuvinte din Canoanele apostolice: *„Dumnezeu i-a făcut pe oameni bărbaţi şi femei”. Din*

această lege decurge că orice fiinţă omenească poartă în ea două sexe: pe al său propriu şi un al doilea sex schiţat, fantomatic, complementar sexului său, astfel încât orice fiinţă aspiră, chiar şi în izolarea cea mai deplină, la întâlnirea şi la contopirea celor două sexe. Acestei nevoi fundamentale, voite ca atare de către Creator, nu i se pot opune decât minciuni, false aparenţe şi primejdioase devieri ale instinctului.

Aşadar, vrem ca această împlinire de neînlăturat – pentru că e mai puternică decât moartea, împotriva căreia luptă de la începutul veacurilor – să aibă loc sub forma unei iubiri fecunde căreia i se poate spune pe nume) fără a roşi, sau preferăm ca ea să aibă loc sub forme ascunse, triviale şi înjositoare, care nu se pot mărturisi? Majoritatea preoţilor reclamă un statut normal care să-i scutească de jenă şi bănuieli.

Superiorul nu mai ştia cât timp trecuse din momentul când orologiul colegiului bătuse ora trei. În faţa manuscrisului închis al abatelui Mare dedieu, obosit şi zgribulit! de frig, dar nesimţindu-se totuşi în stare să meargă la culcare, superiorul gândea la ciudăţenia vieţii acestor preoţi, care au căutat un refugiu în religie şi care, totuşi, nu sunt cruţaţi de dureri. Dumnezeu nu-i ajută pe ai săi! Aceşti oameni crezuseră cândva că pornesc pe un drum, desigur, greu, dar că în schimbul lucrurilor la care renunţă le vor fi acordate compensaţii. Crezuseră că, sacrificând plăcerea, merg spre bucurie, o bucurie gravă, o bucurie austeră, dar luminoasă şi suverană. Dar nimic, nimic din toate acestea! în jurul lor tăcere, iar în ei nelinişti, spaime, îndoieli... în pofida atâtor rugăciuni, ce lipsă de ecouri interioare şi, adesea, cită goliciune a inimii!

Abatele Fuche era atât de profund cufundat în reverie încât nu auzi bătându-se la uşă. O apariţie întunecată şi lividă răsări brusc în faţa lui. Abatele Mare

dedieu îşi motivă astfel prezenţa:

— Am văzut lumină şi am intrat. Aţi citit?

— Da, zise abatele Fuche, am citit.

— Ce credeţi?

— Cred că nu pot face nimic pentru dumneavoastră, zise superiorul. Cazul acesta nu e nici de competenţa, nici de resortul meu. Într-adevăr, nu pot face nimic. Va trebui să staţi de vorbă cu cineva mai sus-pus, de pildă cu monseniorul arhiepiscop. Vreţi să vă aranjez o întrevedere cu el?

— Orice ar fi, răspunde abatele Mare dedieu, nu mai pot rămâne unde sunt.

— Paginile acestea, părinte, sper că nu aveţi totuşi intenţia să le publicaţi. Doar nu vreţi să provocaţi un scandal, nu-i aşa?

— Mereu teama de scandal, teama de adevăr! strigă abatele Mare dedieu. Mai bine orice decât această viaţă de laşitate şi de ipocrizie. Voi face totul pentru a ieşi de aici! Da, totul, totul!

— Am aici lucrarea dumneavoastră. E interesantă şi am găsit în ea multe lucruri pe care nu le ştiam, lucruri care, într-adevăr, par tulburătoare. Dar am reflectat şi cred că argumentele dumneavoastră merg pe o cale greşită în ceea ce priveşte, bunăoară, educaţia ce se dă la seminar. Ştiţi, pentru a suporta anumite adevăruri, e nevoie de capete excepţional de solide. Preoţii noştri de ţară, care reprezintă marea majoritate, n-au nevoie să cunoască toate discuţiile purtate cu prilejul stabilirii dogmei, şi nici conflictele ce-au putut despărţi cândva pe demnitarii Bisericii. Cunoaşterea lor n-ar putea decât să tulbure spiritul acestor oameni cumsecade. Dogma este exact ca şi teoria soldatului: nu trebuie să devină obiect de discuţii. Iar subofiţerii să nu se amestece în strategie. Biserica, propunându-şi să conducă oamenii, şi-a ales mijloacele, şi

cred că le-a ales bine.

Monseniorul Bourdingue vorbise cu vioiciune şi făcea deja gestul prin care arăta că socoteşte inutil să mai revină asupra unor chestiuni rezolvate de multă vreme de către concilii. Totuşi, văzând înfăţişarea sinistră a abatelui Mare dedieu, se răzgândi şi continuă:

— Carnea e slabă, părinte, stă scris. Cel drept va fi ispitit, chinuit şi uneori va cădea. Căderi cât mai puţin posibil, acesta e sfatul pe care vi-l dau. Dacă veţi cădea, faceţi aceasta fără scandal, iată ce vi se cere. Dar să nu atribuiţi faptelor voastre ruşinoase o importanţă exagerată. Şi, mai cu seamă, să nu aveţi vanitatea de a crede că acest caz al dumneavoastră se deosebeşte de sute de mii de alte cazuri asemănătoare. Biserica vă impune celibatul, asta e tot. Cât despre castitate, e o treabă personală a fiecăruia, iar noi, preoţii, am trecut cu toţii prin criza în care vă aflaţi. Descurcaţi-vă cum s-au descurcat mii de alţi preoţi, fără a face atâta zarvă. Păcătuiţi, dacă trebuie neapărat, dar păcătuiţi fără revoltă şi fără trufie. Am auzit spunându-se că unii dintre părinţii noştri cunosc locuri foarte discrete, unde nu riscă nici promiscuitatea, nici clevetirile. Mai bine aşa, decât să meargă pe urmele lua Luther. În sfârşit, vă repet, descurcaţi-vă, dacă trebuie să daţi animalului ceea ce cere. Dumnezeu vă cunoaşte nevoile, lupta şi durerile. El vă va judeca acolo sus. Dar să nu credeţi că măcar un singur principiu al Bisericii ar putea fi zdruncinat pentru că suferiţi din cauza lui.

— Va trebui, aşadar, pentru că sunt om, să lepăd acest veşmânt şi să-mi pierd credinţa! strigă abatele Mare dedieu, al cărui chip chinuit reflecta până şi cele mai fine nuanţe ale unei tragice frământări interioare.

— Cine vă vorbeşte de credinţă? Credinţa n-are nimic de-a face cu slăbiciunile noastre. Acordaţi prea multă

importanţă trupului, care e sortit să putrezească. Lăsaţi-l în mârşăvia lui. E de-ajuns că spiritul dumneavoastră aparţine lui Dumnezeu, iar inteligenţa Bisericii. Trupul e gunoiul lui Iov, şi de pe acest gunoi trebuie să-l lăudaţi pe Dumnezeu. Cu cât trupul se înjoseşte, cu atât mai mult înjosirea lui trebuie să ne slujească la înălţarea spiritului.

Abatele Mare dedieu râse în felul său, un râs scurt şi teribil. Răspunse:

— Să înalţi spiritul preacurviei ca un porc!

— Nu sunteţi întrebat despre aceasta, părinte! Şi apoi, ce vreţi?

— Vreau ca desfrânatul ce sunt să înceteze de-a mai trece drept un om sfânt. Vreau să mă eliberez de făţărnicie şi să mi se dea mijloacele necesare.

— Să nu contaţi pe asta. Şi, de altfel, v-aţi întrebat vreodată dacă nu cumva ipocrizia e regula cea mai subtilă a Bisericii, cea care s-a dovedit cea mai potrivită pentru a înfrânge orgoliul şi pasiunile? Nicio mare forţă nu se poate concepe fără tiranie. Această tiranie a aparenţelor, care ne este impusă – lăsându-ni-se totuşi putinţa de a trece peste prescripţie, cu condiţia ca principiul să rămână neatins – această tiranie care stânjeneşte şi moderează acţiunile noastre vinovate, oare nu vedeţi în ea o capodoperă de politică profundă şi infinit de înţeleaptă? Reflectaţi, şi veţi vedea că e una din construcţiile Bisericii care trebuie admirate cel mai mult. Ea face din noi, preoţii, nişte fiinţe aparte, şi incertitudinea în care se află mirenii faţă de noi ne conferă, vrând-nevrând, un prestigiu departe de-a fi abolit.

— Un prestigiu care se sprijină, în opt cazuri din zece, pe minciuni odioase. Găsesc că aceste minciuni denaturează adevărul.

— Acest adevăr, părinte, este una. Interpretarea şi aplicarea lui sunt cu totul altceva. Biserica are misiunea de

a-l interpreta şi a-l gira. Ea reuşeşte acest lucru destul de bine. În fond, ce doriţi? Ca preoţii să fie autorizaţi, poate, să se însoare?

— Da, zise abatele Mare dedieu, ar fi mai corect şi mai demn.

Monseniorul Bourdingue se lăsă pe spate în fotoliu, aţintindu-şi asupra abatelui ochişorii săi pătrunzători, în care strălucea o luminiţă de milă ironică, puţin dispreţuitoare. Părea să chibzuiască, să-şi regrupeze i. ieile.

— Veţi fi zdrobit, sărmane prieten, zise el calm în cele din urmă. Roma nu va abroga o lege care aduce incontestabile servicii. Celibatul ne face să fim ienicerii Bisericii. Să nu credeţi că vi se va îngădui să deveniţi un mic-burghez preocupat de mărunte griji materiale, de grija viitorului alor săi, că veţi fi lăsat să deveniţi un soţ care să povestească nevestei sale, în aşternut, totul, până şi secretele spovedaniei. Vă plângeţi, dar ce ştiţi, oare? Milioane de laici mie-hurghezi se înăbuşă de oroare, de dezgust şi mediocritate în căsătorie. Invidiaţi soarta lor? Vreţi să fiţi la rându-vă devorat de slăbiciunile şi pretenţiile unei femei? îl aveţi pe Dumnezeu, cu disciplina lui bărbătească, şi visaţi să cădeţi în puterea molatecă a femelei? Vă plâng, părinte, dacă aţi ajuns aici!

Abatele Mare dedieu roşise sub dojană. Dar nu răspunse. Încăpăţânarea lui continua să se simtă. Monseniorul Bourdingue urmă, schimbând tonul:

— Haide, haide, părinte, îi vedeţi oare căsătoriţi pe bieţii noştri preoţi din cătune, din sate şi din orăşele? S-ar însura cu rândăşoaice de fermă şi chelnăriţe de cârciumă. Biserica ar fi condusă de nişte spălătorese de vase, zgripţuroaice geloase şi gâşte vanitoase. Nişte cumetre ar divulga secretul conştiinţelor, nişte târfe s-ar încumeta să arbitreze în chestiuni privitoare la mântuirea veşnică.

Biserica s-ar bălăci în clevetiri stupide, comploturi de bucătărie şi neruşinări de alcov. Duceţi-vă la femei, dacă nu puteţi altfel. Duceţi-vă aşa cum aţi merge la restaurant sau la hotel, dar spuneţi-vă categoric că femeile nu vor intra niciodată în casa noastră decât ca penitente. Domnia lor sfârşeşte la uşa sanctuarelor noastre, şi e foarte bine aşa. Înţelegeţi?

Dar abatele Mare dedieu nu voia încă să se lase convins. Răspunse:

— Toate acestea nu schimbă faptul că Dumnezeu a făcut femeia să fie tovarăşa omului!

— A omului de rând. Un preot nu este un om de rând.

Convorbirea a continuat pe acest ton. Nu s-a tras formal nicio concluzie, dar rebelul făgădui să nu-şi publice lucrarea înainte de a chibzui temeinic. Monseniorul Bourdingue îl asigură că se va ocupa în mod special de cazul lui şi că această întrevedere va avea urmări.

Nu după mult timp, într-o seară de iunie, în timp ce noaptea se lăsa peste colegiul Sainte-Colline, trecătorii văzură strecurându-se pe poarta aşezământului o siluetă înaltă, uscăţivă şi adusă de spate, ale cărei gesturi bizare îi dădeau o aparenţă neliniştitoare. Din această umbră emana ceva care izbea spiritul şi atrăgea privirile. Rarii trecători care-o observară au fost surprinşi să recunoască în ea un preot. Ciudatul personaj fu auzit bolborosind cuvinte furioase şi sarcastice, în felul nefericiţilor ce sunt chinuiţi în singurătatea lor de mania persecuţiei. Oprindu-se şi întorcându-se, înainte de-a se îndepărta cu totul de clădirile colegiului, preotul avu un râs straniu, asemeni acelor hohote de sfidare şi de mânie ce răsună în preajma azilurilor de alienaţi. Apoi se mistui în noapte, mergând cu paşi mari şi continuând cu înverşunare să vorbească de unul singur.

Dispariţia neaşteptată a abatelui Mare dedieu fu

explicată prin motive de boală. Explicaţia n-a fost crezută de altfel decât pe jumătate, chiar şi de către elevi, dar adevărul avea să iasă la lumină abia mai târziu. După unele zvonuri, fostul profesor se întorsese la viaţa lumească, având intenţia de-a se căsători.

Nimic din toate acestea nu era adevărat, deşi accidentul fusese cât pe-aci să se producă. Dar monseniorul veghea. Prin grija lui, abatele Mare dedieu căpătă într-o bună zi o parohie bogată din centrul districtului, un oraş cu 250.000 de locuitori. Aici se distinse repede ca predicator, deoarece aerul său întunecat şi pătimaş impresiona puternic auditoriul feminin. Câteva femei frumoase, deosebit de îndrăzneţe, au avut curiozitatea să se apropie de el, vrând să vadă dacă şi de aproape le va face aceeaşi impresie ca şi din înaltul amvonului. Ele găsiră că, în intimitatea şi penumbra misterioasă a confesionalului, preotul avea o voce extrem de atrăgătoare şi, pe lângă aceasta, se simţiră tulburate de modul foarte umilitor în care le trata, „pur şi simplu ca pe nişte slujnice”. Aceste maniere, despre care spuneau că sunt absurde şi absolut de necrezut, în loc să le descurajeze, le-au aţâţat. Făcură totul ca să înfrângă această forţă întunecată, să-l îmblânzească pe sălbatic, să-l cucerească pe ascet.

În scurt timp abatele Mare dedieu deveni un duhovnic foarte căutat. Penitentele sale pline de ardoare se întreceau în a avea cu el convorbiri cât mai lungi. E de presupus că aceste elegante păcătoase aveau nişte conştiinţe delicate, care necesitau o atenţie cu totul specială, căci în curând confesionalul nemaiajungându-le, începură cu tot dinadinsul să-l viziteze acasă pe teribilul preot. Acesta locuia pe o stradă liniştită şi burgheză, într-un mic apartament cu trei camere şi două intrări. Apartamentul, a cărui uşă o deschidea singur, nu mirosea

deloc a locuinţă de preot.

Abatele Mare dedieu, la rândul său, depunea, în noua sa postură, atât de mult zel încât nu primea decât cu oră dinainte convenită şi niciodată mai mult de o persoană într-o după-amiază. Acest îngrijitor de suflete nu se grăbea când dădea consultaţii, şi frumoasele pocăite zăboveau mult la el. Ajunse în curând să se oprească la cele mai înduioşătoare, refuzându-le pe celelalte.

Pe scurt, succesul său fu mare, chiar puţin prea mare, căci dădu naştere la certuri. Astfel, două femei din cea mai bună societate, întâlnindu-se în salonul unor prieteni, se făcură reciproc de două parale, în mod public, cu o mare risipă de epitete infamante, care erau foarte surprinzătoare din partea acestor fermecătoare patriciene”. Altercaţia avea toate aparenţele unei scene de gelozie, într-adevăr, una din aceste doamne, căreia i se interzisese accesul în strada Antoninilor (unde locuia abatele), strigă în gura mare că rivala sa se ducea să caute în apartamentul întunecatului duhovnic genul de alinări care se găsesc de obicei în garsoniere. Ea pretinse că i s-ar fi făcut şi ei propuneri care n-aveau nimic de-a face cu cuvântul Domnului şi cu pocăinţele răscumpărării. Cealaltă doamnă răspunse cu vehemenţă că, dacă i s-ar fi făcut într-adevăr propuneri, lucru de care se îndoia foarte mult văzând mutra jalnică a acuzatoarei, aceasta ar fi fost prea mulţumită să le accepte. Pe scurt, între cele două furioase a avut loc o surprinzătoare dispută, a cărei violenţă şi cruzime umplu de bucurie inimile caritabile.

Întâmplarea stârni vâlvă şi ajunse la urechile unui soţ care n-o găsi pe gustul său. El supuse cazul unui iezuit din cercul său de prieteni. Acesta se purtă foarte elegant, căci, în pofida dispreţului pe care un iezuit îl poate nutri faţă de un simplu trinitar, nu se gândi niciun moment să trădeze solidaritatea ce trebuie să-i unească, la toate nivelurile, pe

membrii clerului. El afirmă că femeile ce asaltează confesionalele sunt adesea mitomane, că preoţii pe care-i cunoştea erau cu toţii deasupra oricăror bănuieli şi că nii trebuia să dea crezare unor atari clevetiri, foarte probabil deformate şi exagerate. Dar, de îndată ce soţul plecă, iezuitul alergă să ducă noutatea încă proaspătă la arhiepiscopie. Îl puse la curent pe marele vicar, convins că acesta îl va informa personal pe monseniorul arhiepiscop. Ceea ce se şi întâmplă fără întârziere. Marele vicar se temea să nu i-o ia înainte alţi informatori binevoitori, care mişunau în diocеză. Pe de altă parte, era pentru el o x-afinată plăcere să-l înjosească pe abatele Mare dedieu. Acesta, după cum se ştie, nu-şi atrăgea simpatia semenilor săi, iar succesul pe care-l avusese nu putea face, evident, să fie mai iubit decât înainte.

Dar monseniorul Bourdingue tăie scurt frazele mieroase ale marelui vicar.

— Părintele Mare dedieu, zise el, este un preot inteligent şi un caracter. Nu voi lipsi Biserica de serviciile lui foarte reale din cauza unei poveşti în care poate că nici nu există vreun cuvânt adevărat. Şi apoi, punând răul înainte, dacă doamna în cauză a avut unele amabilităţi pentru duhovnicul ei, fapt e că mai avusese şi alţi amanţi. Scrupulos cum îl cunosc, părintele Mare dedieu o fi avut, pe bună seamă, prevederea să se asigure de aceasta. Pe de altă parte, găsesc că e preferabil pentru prestigiu ca părinţii noştri, când au o slăbiciune, să aleagă stăpâna şi nu slujnica. În sfârşit, găsesc că această uşurinţă, chiar dacă o admitem, nu poate fi pusă în balanţă cu efectul foarte înălţător pe care-l produc asupra unui public ales remarcabilele predici ale acestui mare propovăduitor. Ţineţi-mă în permanenţă la curent cu ceea ce veţi putea afla, dar feriţi-vă să interveniţi fără ordinul meu. Să nu facem jocul calomniatorilor. Ceea ce se petrece în Biserică

nu trebuie să străbată în afara ei. Veşmântui nostru nu trebuie să fie suspectat.

În urma acestei intervenţii, se statornici ideea că abatele Mare dedieu e bine văzut la arhepiscopie, că prin femei avea acces la secretele manii burghezii şi că pregătea importante lucrări, roadele cercetărilor sale pline de răbdare, în favoarea celibatului preoţilor, împotriva căruia nişte preoţi disidenţi duceau din umbră o campanie.

Abatele Mare dedieu avea să reapară, trei ani mai târziu, la Sainte-Colline, unde a venit să ţină o predică. Strălucitul predicator nu prea mai semăna cu profesorul pe care-l cunoscuseră cei de aici. Părea mult mai sociabil. Avea un aer potolit, un aer de prosperitate. Lăsând să străbată o anumită preocupare de eleganţă, părea pregătit pentru confortul senin al canonicilor. Tema aleasă pentru predicile sale era: *Stăpânirea de sine şi pasiunile*. A spus cu acest prilej lucruri foarte frumoase, de-o înaltă ţinută şi într-un limbaj deosebit de ales. Îl întrecu categoric pe abatele Fuche, care era cel mai bun orator din colegiu. Superiorul îşi ascunse necazul prefăcându-se a fi încântat. Îl felicită călduros pe fostul său subordonat, fără să facă nici cea mai mică aluzie la acea *Spovedanie a unui preot*, a cărei lectură îi luase cândva o noapte întreagă. Abatele Mare dedieu uitase cu totul întâmplarea, căci nu manifestă nici cea mai mică stânjeneală. Contactul cu frumoasele mondene îi dăduse un ton amabil, care nu era lipsit de-o foarte fină nuanţă protectoare. Abatele

Fuche îşi spuse: „Asta o să ajungă departe!” îşi simţi inima pişcată de-un mic regret la gândul că transmisese cândva la arhiepiscopie un anumit manuscris foarte puţin ortodox, care fusese punctul de plecare al acestei strălucite cariere apostolice.

Monseniorul Bourdingue avea obiceiul să declare: „Înainte de a judeca, trebuie să chibzuieşti şi să încerci să

vezi departe. Binele este ceea ce slujeşte intereselor Bisericii. Răul este ceea ce le dăunează". Nu s-ar putea spune că schimbarea destinului, stării de spirit şi convingerilor abatelui Mare dedieu n-a fost opera foarte abilă şi utilă a acestui prelat, care sub maniere brutale ascundea un foarte profund simţ al realităţii, o incomparabilă artă de a judeca oamenii, de a-i înrâuri şi de a folosi în chip optim capacităţile lor. Astfel, după cum am văzut, dintr-un preot exasperat, a reuşit să facă un element de înălţare şi de convertire. Toată lumea a fost mulţumită. Dacă într-o zi se va scrie viaţa monseniorului Bourdingue, Va trebui să se sublinieze această constantă preocupare a sa de a sluji Biserica fără a se lăsa tulburat de prejudecăţi şi meschinării, preocupare ce l-a făcut să devină un reprezentant de seamă al episcopatului francez.

IX

Copiii blestemaţi

Domnul Alfred Nusillon avea despre rolul de tată ideea cea mai înaltă şi mai plină de ambiţie. Toate eforturile sale educative tindeau să-i justifice reputaţia unui tată spartan. Or, părinţii din Laconia, gândea domnul Nusillon, fuseseră nişte admirabili bătăuşi, necruţători faţă de odraslele lor, ceea ce dusese la făurirea acelui popor puternic, oţelit şi viteaz, ale cărui acţiuni războinice au zdruncinat temeliile anticii Grecii şi au făcut-o să tremure din Epir până-n Peloponez.

În vremurile eroice ale Spartei – toată lumea ştie – copiii degeneraţi sau schilozi erau suprimaţi la naştere.

Un obicei atât de sănătos, atât de estetic, a fost abolit mai târziu, din cauza sensibilităţii exagerate a civilizaţiei şi a învăţăturii caritabile a lui Iisus Hristos (învăţătură atât de contrarie principiilor biologiei, potrivit cărora cei tari îi mănâncă pe cei slabi). Acest mod de a privi lucrurile a dus la o absurditate: scrofuloşii şi dementii sunt ţinuţi în aziluri

costisitoare, uneori până la o vârstă foarte înaintată, în timp ce băieţii cei mai înzestraţi sunt căsăpiţi pe câmpurile de luptă.

Desigur, domnul Nusillon”, influenţat fără voia lui de mila pe care omenirea o practica de multe generaţii, nu mergea până acolo încât să regrete drepturile părintelui primitiv, care putea să accepte sau să respingă după voia sa copilul ce i se năştea. Dar îndopat cândva cu o solidă cultură clasică (din care, de altfel, nu mai ştia nicio iotă), admirator înfocat al privilegiilor an’icului *pater familias* şi dornic să reînvie, într-o lume aflată în decadenţă, legile patriarhale care au stat la baza măreţiei vechilor imperii, domnul Nusillon nici nu concepea să-şi crească fiul altfel decât după cele mai bune principii ale antichităţii. (Această admiraţie îl inspirase şi în alegerea prenumelor odraslei: Hector-Cezar-Octavian.)

Educatorii antici recomandau, pare-se, ca băieţii să fie zvântaţi în bătăi, sau cel puţin aşa îşi vârâse în cap acest părinte-model, care trăsese concluzia că datoria lui de căpetenie era să-l snopească pe lamentabilul vlăstar născut din seva sa, o sevă valoroasă, dar diluată până la îngreţoşare în seva conjugală şi colaborantă a doamnei Nusillon, pe numele de domnişoară Eugénie Mortifioux. Aceasta era fiica unui farmacist din Laroche-Garigue (după cum am arătat mai sus), inventatorul unui produs suveran, *Biliolina*, care, prin efectele sale imediate asupra ficatului şi splinei „avea proprietatea de a uşura limbile încărcate.

A da viaţă nu înseamnă nimic din punct de vedere patern, dacă se ţine seama mai ales de faptul că domnul Nusillon îşi concepuse fiul în rătăcirea înflăcărată a primelor luni de căsătorie, pe vremea când ţesuturile doamnei Nusillon, femeie cu cărnuri moi şi menite unei fleşcăiri fe. ipurii, se prezentau încă bine, şi când această persoană, la vârsta de douăzeci şi şase de ani mai avea o

prospeţime care să stimuleze activitatea soţului. A da viaţă nu înseamnă nimic, a educa, asta e totul, mai cu seamă când e vorba de educarea băieţilor. A-l educa în chip magistral pe Hector al său, a scoate din acest copil, în pofida apatiei lui native, randamentul maxim, pentru ca mai târziu să devină un om comparabil cu acela care se făcea că e domnul Nusillon, adică un om harnic, energic, cinstit, fecund în iniţiative fericite şi care lăsa pretutindeni urme strălucitoare ale trecerii sale, iată scopul urmărit de acest tată. A aduce un băiat îndărătnic şi destul de leneş pe calea celei mai înalte perfecţiuni bărbăteşti era, evident, o sarcină pe cât de meritorie pe atât de dificilă. Dar un tată plin de zel, mândru de marele renume al familiei sale, nu trebuie să ţină seama de greutăţi şi nici să şovăie în alegerea mijloacelor. Domnul Nusillon credea în deplina eficacitate a palmelor, urechilor şi loviturilor de picior în fund. Tot astfel socotea că e bine pentru spiritul unui copil ca în fiecare lună să fie tuns la zero. O atare goliciune a pielii capului îl îndepărta pe băiat de la orice înclinare spre vanitate, iar timpul pe care şi l-ar fi pierdut scărpinându-se într-o claie de păr stufos sau combinând fantezii capilare îl putea consacra cu mult mai mult folos lui Xenofon, Cicero şi Titus Livius. De asemenea, sărăcia veşmântului, gândea acest tată, trebuia să aibă cea mai bună înrâurire asupra caracterului, în sensul că obişnuia de timpuriu individul ca, trecând peste nişte aparenţe prea puţin măgulitoare, să se impună printr-o valoare ce nu datora nimic artificiilor. Inspirându-se din această idee, domnul Nusillon îşi lăsa fiul să umble în nişte zdrenţe nenorocite, astfel încât, la Sainte-Colline, băiatul bătea de departe recordul găurilor în fundul pantalonilor.

De altfel, domnul Nusillon, care nu se dădea îndărăt de la niciun sacrificiu şi de la nicio desfăşurare a vigorii sale, nu se mulţumea numai cu atât. Cam o dată pe

trimestru lua trenul şi îşi făcea apariţia la colegiu, însufleţit de-o mânie feroce pe care avea grijă, în cursul călătoriei, să şi-o aţâţe metodic, făcând o listă amănunţită a nemulţumirilor în legătură cu băiatul său. Căci era un om de ordine şi de principii, care ţinea la justiţie şi nu neglija, în această materie, nicio precauţiune.

La colegiu domnul Nusillon făcea să răsune vorbitorul de nobila indignare a unei paternităţi jignite de idioţenia şi reaua voinţă a odraslei sale. Fără a-i păsa de dezaprobarea cuiva, inaccesibil pudorii şi dezgustătoarei bunecuviinţe care împiedică atâţia oameni să acţioneze după cum înţeleg ei, dimpotrivă, simţind o legitimă mândria când avea prilejul să ofere părinţilor prea slabi exemplul severităţii salvatoare, îşi snopea feciorul în public, cu o fermitate ale cărei manifestări nu puteau fi temperate de oroarea celor prezenţi.

Neştiind nimic despre plănuirea acestor expediţii de pedepsire şi terorizată de-a lungul a şaisprezece ani, doamna Nusillon nu putea face nimic pentru apărarea nefericitului său copil. De altfel, declinul precoce al farmecelor ei trupeşti îi dădea un puternic sentiment al propriei sale vinovăţii. Acest declin rapid, survenit încă din timpul sarcinii şi devenit evident din cauza sânilor şi pântecului ce căpătaseră nişte proporţii dezolante, îi era imputat uneori ca o escrocherie. Domnul Nusillon îi dădea a înţelege că regretă amar faptul de-a se fi căsătorit, amăgit de nişte aparenţe tinereşti şi naive, cu o fată ale cărei forme aveau să fie acoperite repede de-un strat de grăsime gros şi deformant.

În sfârşit, în acest cămin era admisă ideea că instinctele rele ale lui Hector şi insuficienţa lui intelectuală îi veneau de la sângele sărac în globule al neamului Mortificux, neam molatic, incolor, fătarnic şi plângăreţ, în timp ce neamul îndrăzneţ şi plin de merite al domnului

Nusillon se făIea prin a fi dat naştere unei lungi suite de personaje remarcabile, printre care actualul purtător al titlului nu era cel mai puţin reprezentativ. Evident, acest lucru de multă vreme nici nu se mai discuta. Din păcate, doamna Nusillon avea un păcătos de frate, Eugène Mortifioux, care la vârsta de treizeci şi şapte de ani dispăruse subit, lăsându-şi baltă afacerile, soţia şi copiii, ba luând cu el şi puţinii bani lichizi care-i mai rămăseseră la bancă. Acest frate nu mai dăduse niciun semn de viaţă. Se presupuneacă ar fi plecat în America sau în colonii şi că ar fi fost mort sau în închisoare. Mai degrabă în închisoare, perora domnul Nusiâlon, care avea o părere bine stabilită despre membrii jalnicei familii de care era legat prin lanţurile sfinte ale căsătoriei. Din acea epocă ruşinea îi împovăra pe alde Mortifioux, iar jalnicul Hector auzea mereu prezicându-i-se că va sfârşi prin a semăna cu „canalia de Eugène, secătura de unchi-tu". „Dar, pe legea mea, adăuga tatăl, mai bine te omor eu înainte!" Şi pentru a-şi salva numele de înjosirea ce i-ar fi putut-o aduce isprăvile unui moştenitor nedemn, îi mai trăgea fiului său o mamă de bătaie. Doamna Nusiâlon plângea sfâşietor, iar necazurile o făceau să depună şi mai multă grăsime, din care cauză în această familie lucrurile mergeau din ce în ce mai rău, iar domnul Nusiâlon se socotea din ce în ce mai justificat să pozeze în victimă.

După cum s-a văzut, nici depărtarea nu-l salva pe Hector Nusiâlon de apariţiile şi de severitatea tatălui său. Socotind câte o bătaie pe trimestru (deşi exercitarea publică a puterii părinteşti astfel înţelese îl punea pe bietul şcolar într-o situaţie ridicolă, foarte supărătoare), cloza ar fi fost, la urma urmei, suportabilă. Dar domnul Nusiâlon, rafinat şi neobosit când era vorba de a educa după principii antice, născocise şi pusese la punct un sistem de persecuţie prin corespondenţă, care nu permitea niciodată

tânărului Hector să uite că are un tată feroce, că acest tată îl aşteaptă şi că ziua socotelilor avea să vină.

În fiecare săptămână, ca răspuns la scrisoarea ce conţinea jalnicul său buletin de note, Hector Nusiâlon primea o scrisoare atât de încărcată de reproşuri, ameninţări şi injurii, încât o ţinea în buzunar, fără a îndrăzni s-o citească, în speranţa că scrisoarea următoare, răspunzând la un buletin mai bun, va fi mai puţin cruntă. Dar cum buletinul mai bun nu venea niciodată, băiatul se hotăra să citească la întâmplare una din cumplitele scrisori. Frumosul scris al tatălui, bogat în ornamente caligrafice, abunda în împunsături sarcastice, maxime jignitoare şi făgăduieli de bătăi pe lângă care vechile chelfăneli n-ar mai fi fost decât – nişte" jocuri mângâietoare. Hector Nusiâlon simţea că-l trec fiorii citind în fugă rândurile ameninţătoare, sărind paragrafe întregi din care îi cădeau sub cfehi crâmpeie ca", „disperarea sărmanei tale mame, ruşinea familiei, casa de corecţie, legiunea străină, eşafodul", şi alte amabilităţi şi pronosticuri de acelaşi gen. Magistrala semnătură a domnului Nusillon, împodobită cu arabescuri energice, nu era precedată de nicio frază tandră. Băiatul rupea aceste epistole în bucăţele mici şi se ducea să le arunce în closet. Dovadă că nu avea inima împietrită, citirea lor îl îmbolnăvea.

Lucru ciudat, pe care domnul Nusillon în tot cazul îl găsea de neconceput, văzând1 în el o sfidare la adresa lui din partea unei firi profund pervertite: aceste procedee educative, dacă nu îmbunătăţeau întru nimic purtarea lui Hector şi nu-i dezvoltau inteligenţa, îl făcuseră în schimb să capete un aer de îndobitocire fără leac, mai cu seamă când se afla în faţa tatălui său. „E o cumplită făţărnicie, striga acesta, dar care pe mine nu mă va înşela!" Loviturile curgeau însoţite de bk. teme, iar tânărul Hector avea un

aer din ce în ce mai idiot, în timp ce doamna Nusillon, căreia îi îngheţa sângele în vine, cum spunea ea, nu ştia decât să geamă: „O! Alfred, te rog! O, Alfred, cel puţin nu-i da în cap!” în cele din urmă, domnul Nusillon îşi lăsa victima, răcnind: „A! E un Mortifioux! Se cunoaşte că e din neamul vostru! Dar las pe mine, că-l dresez eu! Jur c-o să-l dresez!”

Din cele de mai sus s-a înţeles că în căminul familiei Nusillon spaima domnea în permanenţă. Tânărul Hector, veşnic stâlcit şi ameninţat, n-avea decât un gând: să fugă de sub acoperământul bunului tată care se încăpăţâna să-i dea o educaţie atât de bărbătească. Băiatul nu cunoştea plăcere mai mare sau perspectivă mai fericită decât să-şi închipuie catastrofe care l-ar lăsa orfan. În zilele cu vânt puternic nutrea unele speranţe, gândindu-se ia hornurile care se prăbuşesc de sus pe neaşteptate. Desigur, nu mergea până la intenţii criminale, alunga din spiritul său dorinţa nefastă de a-şi ucide tatăl, dar nu-şi putea reţine gândul că o fatalitate care l-ar fi luat dintre cei vii pe domnul Nusillon i-ar fi prins tare bine. Iar unele suspine ale doamnei Nusillon, unele priviri foarte mâhnite pe care le ridica spre cer, râurile de lacrimi vărsate de ea cu orice prilej permiteau să se presupună că biata femeie s-ar fi împăcat destul de bine cu văduvia…

Ar putea părea un lucru de mirare, după toate acestea, că tânărul şi jalnicul Hector, deşi îmboldit de spaime care nu-l părăseau niciodată cu totul, nu era la colegiu un copil cuminte. Să fi fost o reacţie, sau nevoia de-a se destinde? Fapt e că la Sainte-Colline se purta ca un descreierat, iar pedepsele plouau cu nemiluita. Aceste pedepse atrăgeau noi furtuni părinteşti, care provocau alte tristeţi, iar acestea, la rândul lor, aveau ca urmare noi prostii ale lui Nusillon, incapabil să se abţină, când scăpa în sfârşit din mâinile tatălui său, de la carceră sau de la

arest. Aceste înlănţuiri formau un cerc vicios din care şcolarul nostru nu putea evada, deşi o dorea din tot sufletul, căci avea motive foarte temeinice de-a căuta să nu mai provoace atâtea nemulţumiri. Dar un ghinion de necrezut plana asupra lui. În pofida celor mai bune intenţii din lume, cădea din nou în ciclul nesfârşit de greşeli, pedepse şi spaime care-i obsedau spiritul.

Trebuie oare să credem că acest băiat era inapt să înveţe, că incapacitatea sa prevestea alte incapacităţi pentru mai târziu şi că orice speranţă era pierdută? Având în vedere vârsta lui, nu cutezăm să facem vreun pronostic. (Poate că însuşirile lui nu-şi găsiseră încă punctul de randament.)

Trebuie să credem că un sistem de educaţie pe bază de palme şi de severităţi nu i se potrivea? La urma urmelor, e posibil. Niciun sistem de educaţie nu este, luat în sine, întru totul bun sau întru totul rău. Oportunitatea unui sistem poate fi judecată, pe baza aplicării sale, după efectele obţinute asupra cutărui sau cutărui subiect. E foarte sigur că educaţia spartană aplicată de domnul Nusillon nu-l corj ia pe Hector, ci îl împingea când la îndobitocire, când la extravaganţe, când la o melancolie neliniştitoare, când la accese de bucurie frenetică, nu mai puţin neliniştitoare. Între aceste extreme, el nu reuşea să-şi găsească punctul de echilibru, linia comportării normale.

Un fapt, de altfel, domină puternic această mică dezbatere pedagogică, pentru că este uman şi impresionant. Hector Nusillon nu înţelegea nimic, din fatalităţile firii sale şi ale familiei din care făcea parte. El le deplângea, căutându-le zadarnic un remediu. Insistăm în această privinţă: era profund nefericit. (Or, nicio fiinţă nu preferă vreodată nefericirea.)

Acest sentiment îl izola, căci este o lege potrivit căreia nefericirea îi face pe oameni să se închidă în sine şi

să se îndepărteze de semenii lor. Nusillon suferea în taină din cauza acestei singurătăţi şi îşi dădea seama că ceilalţi, care nu treceau prin aceleaşi încercări ruşinoase, nu-l puteau înţelege. I-ar fi trebuit un confident a cărui nenorocire să se poată compara cu a lui. Dar nu descoperea niciunul.

În aceste împrejurări a avut loc la infirmerie întâlnirea cu micul Patafiat, elev dintr-a-ntâia. Patafiat avea chipul desfigurat de un ulcior care făcuse să i se umfle pleoapa superioară a ochiului stâng, iar Nusillon, căzând în curte, îşi julise genunchiul. Cei doi băieţi, aparţinând unor secţii diferite, se cunoşteau doar din vedere. Dar un lucru îl izbi îndată pe Nusillon: aerul de tristeţe profundă ce domina trăsăturile celuilalt. Ceea ce nu se putea explica numai prin buba de la ochi.

După ce-au fost pansaţi, pe culoarul infirmeriei unde îl aşteptase, Nusillon îl opri pe micul Patafiat.

— Cum te cheamă? îl întrebă.

— Patafiat Robert.

— Eu sunt Nusillon. Ai auzit de mine?

— Da, zise Patafiat.

— Te doare ochiul?

— A! Nu cine ştie ce! răspunse micuţul.

— Atunci de ce ai mutra asta nenorocită?

— Nu ştiu, şopti Patafiat.

Şi din gâtlejul lui contractat răzbătu un suspin. Aceasta îl făcu pe Nusillon să-i vorbească cu blândeţe. Îl întrebă:

— Eşti nefericit?

— Nu ştiu, repetă Patafiat, mai încet decât prima dată.

Nusillon stărui:

— Hai, vorbeşte! Spune, spune dacă eşti nefericit.

— Da, zise în sfârşit Patafiat.

Şi, fără a se mai stăpâni, izbucni în lacrimi.

— Şi eu, zise mândru Nusillon, şi eu sunt nefericit. Sunt mai nefericit decât tine. Sunt cel mai nefericit din tot colegiul. Ei bine! Uită-te la mine, mă vezi că plâng?

— Nu, zise Patafiat.

— Atunci, tu de ce plângi? Te bate acasă?

— Nu, zise Patafiat.

— Nu te bate taică-tău, nu te bate deloc?

— Nu mai am tată, zise Patafiat.

— Eşti norocos! răspunse Nusillon.

Ridică capul, arătă cu un gest larg zidurile colegiului şi, dincolo de ele, nişte locuri imaginare, un întreg ansamblu de lucruri vag definite, combinate pentru asuprirea şi martirizarea copiilor. Declară:!

— Toţi sunt nişte bestii, n-are de ce să-ţi pară rău! Şi, mai întâi de toate, de ce eşti necăjit?

— Din cauza… zise Patafiat… din cauza mamei.

— E bolnavă?

— Nu mă mai iubeşte ca înainte, zise Patafiat.

— Pe mine, zise Nusillon, tata nu m-a iubit niciodată. Niciodată, îţi dai seama?

Îndată – însă, furios, se grăbi să adauge cu un rânjet de ştrengar nefericit:

— Dar puţin îmi pasă! Ah, ce puţin îmi pasă! Mă doare-n cot de tatăl meu! Şi-apoi, oricum, tot am s-o şterg!

Micul Patafiat îl privea cu oarecare mirare şi teamă. Dar, în acelaşi timp, avea încredere în el. O mare şi copleşitoare nevoie de prietenie îl împingea spre Nusillon, care îi părea atât de puternic, atât de hotărât şi capabil să reziste forţelor nefaste sub povara cărora el „atât de mic, atât de plăpând şi aproape ¡chior, cu umflă – tura aceea urâtă la ochi, simţea că se înăbuşă.

Atunci Nusillon îl întrebă cu blândeţe:

— Ţi-ar plăcea să ne mai vedem?

— Da, zise Patafiat.

— Bine, o să găsesc eu un mijloc. Mâine, aici, am să-ţi explic. Vrei?

— Da, zise Patafiat.

— Dar n-ai să spui nimănui?

— O! nu, zise Patafiat cu avânt.

— Jură.

— Jur pe mămica mea! zise solemn Patafiat. Nusillon înţelese că în gura micului său prieten acesta i cel mai mare jurământ.

Elev în clasa întâi, copil prea sensibil şi cu o constituţie delicată, micul Patafiat era şi el foarte nefericit, deşi nefericirea lui avea motive cu totul opuse celor care îl făceau pe Nusillon atât de nenorocit. În timp ce Nusillon suferea pentru că nu cunoscuse niciodată căldura unei afecţiuni care încurajează şi ocroteşte, Patafiat o încercase atât de mult încât nu putea suporta să se vadă lipsit de ea de acum încolo. Colegiul, cu disciplina şi austeritatea lui, îl făcea să se simtă un orfan inconsolabil.

Povestea lui Patafiat era legată de cea a mamei sale, Eliane, devenită nu de multă vreme doamna Aufraide.

Eliane Desmuraux, o fată blondă şi tandră, bine făcută şi cu adevărat foarte frumoasă, se căsătorise la nouăsprezece ani cu frumosul şi primejdiosul Georges Patafiat, împotriva dorinţei întregii sale familii, care, pentru o mulţime de motive referitoare la pretendent, nu vedea cu ochi buni această alianţă. Fusese mai curând o căsătorie romanţioasă decât o căsătorie din dragoste în sensul strict al cuvântului, căci Eliane îşi închipuia într-un fel aparte dragostea, despre care nu ştia nimic, şi acest fel de-a o vedea era absurd. Ceea ce a urmat i-a dovedit-o. Eliane descoperi în curând că viaţa în căsnicie nu prea seamănă cu visurile unei fete crescute în puf. Soţie

dezamăgită şi înşelată, cu averea tocată zi cu zi tot mai mult de un soţ cartofor, neavând destulă energie să se apere, îşi făcu din fiul ei principala raţiune de a trăi şi petrecu astfel câţiva ani în aşteptarea unei catastrofe care s-o lase definitiv abandonată şi lipsită probabil de orice resurse. Catastrofa a venit, dar a fost salvatoare. Georges Patafiat a murit, în chipul cel mai providenţial, într-un accident de tren, mai înainte ca ruina capitalului lor să fie totală. Elianei îi mai rămâneau unele rente şi îi era făgăduită o frumoasă moştenire. Având putinţa să privească fără grijă viitorul, ea jură să rămână o văduvă fericită şi liberă, care va călători după pofta inimii, nu va depinde de nimeni, va avea prieteni agreabili, iar mai târziu un fiu mare, care îi va fi tovarăş şi prieten la bătrâneţe. Amanta decepţionată ceda cu totul mamei. Era hotărâtă să nu se mai încurce niciodată cu vreun bărbat.

A urmat o lungă perioadă în care, idolatrizat şi răsfăţat cum nici nu se poate mai mult, Robert Patafiat a cunoscut o totală fericire de copil, având mereu lângă el o mămică ideală, veselă şi fermecătoare. Eliane ajunse astfel la treizeci de ani împliniţi, vârstă la care arăta splendid. Căpătase o împlinire caldă şi delicioasă, era tot blondă şi strălucitoare, libertatea de care se bucurase îi conferea o personalitate atrăgătoare, mult superioară personalităţii sale de fată şi de femeie foarte tânără. Era admirată, bărbaţii îi dădeau a înţelege că abia aşteptau să-i facă curte. Eliane ştia că place, faptul o amuza şi îi era de ajuns, fără a o tulbura câtuşi de puţin. Repeta mereu: „Ce prostie să iubeşti! Trebuie să treci şi prin asta, probabil, ca să te vindeci. Dar a cădea din nou în această ridicolă subordonare ar fi cea mai mare nebunie”. Singurătatea n-o apăsa.

Eliane nu putea bănui că înflorirea maturităţii sale avea să schimbe toate acestea şi nici că era, în fond, o fire

iremediabil romanţioasă. Lunga ei văduvie pregătise terenul pentru o nouă aventură în care avea să se angajeze cu o violenţă de astă dată totală, de care nici ea nu se ştia în stare. Veni o zi când ceva se topi într-însa şi sufletul i se umplu de-o pace stranie, o pace fără motiv, aparent, dar pătrunsă de farmecul unei presimţiri pătimaşe, în curând a trebuit să admită că dorea împlinirea tainei pe care o simţea că-i învăluie trupul, taină asemănătoare cu cea invocată odinioară, pe când era fată, dar acum descoperea în ea resurse pe care nu le avusese şi nici măcar nu le întrezărise vreodată.

Eliane îşi spunea, cam neliniştită: „M-am schimbat cu totul, e ciudat. Să mă fi înşelat cu privire la mine însămi?” Spunea aceasta ghicind că se şi schimbase într-o măsură ce-o putea face să regrete, poate, cei zece ani pierduţi ai tinereţii ei de femeie. Această carne egoistă, sustrasă multă vreme împlinirilor fireşti, îşi cerea acum ceea ce i se cuvenea. Ceva anume din dragoste nu se dezvăluise Elianei în căsătorie, de unde ea trăsese concluzia că mai mult nu exista. Acum presimţea alte atracţii, simţind că a venit timpul să le descopere şi să li se supună.

În această stare de spirit îl întâlni pe domnul Denis Aufraide şi află în curând că destinul ei era scris în ochii întunecoşi pe care acest bărbat i-a aţintit de îndată asupră-i, cu o insistenţă dură şi mângâietoare ce nu slăbi nicio clipă în cursul primei lor întâlniri. Fascinată de această privire, ea nu opuse decât o foarte slabă rezistenţă iniţiativelor stăruitoare ale domnului Aufraide, care avusese meritul de-a zise ivi în viaţa ei la momentul oportun. Zelosul amant îi dezvălui cât era de emoţionantă, cât de bogate erau posibilităţile ei de femeie şi cât de gelos putea fi cineva pe dânsa. Era gelos într-un chip tiranic şi de altfel delicios, căci această gelozie, care o înălţa în propriii ei ochi, făcea din Eliaine soarele unui univers de

dragoste, a cărui căldură topea micile necazuri de odinioară, iar zilele cele noi se contopeau într-un extaz care le schimba cursul. O nevoie imperioasă începu să domine totul: nevoia unei prezenţe, a unui miros, a unui timbru al vocii, iar restul încetă să mai conteze. Domnul Aufraide o luă în căsătorie, acaparând-o şi dominând-o cu totul.

De atunci data marea nenorocire a micului Patafiat. Prima măsură ca soţ a domnului Aufraide, care nu suferea nicio concurenţă sentimentală în inima soţiei sale, a fost să ceară ca micul său fiu vitreg să fie dat la internat, chiar în interesul copilului, afirmând că „aceasta îi va căli caracterul şi că mai târziu va fi el însuşi mulţumit de a fi fost crescut cu severitate”. Îi ţinu Elianei un mic discurs din care reieşea că afecţiunea ei maternă, desigur lăudabilă, dar plină de-o deplorabilă slăbiciune, va avea urmări supărătoare pentru viitor. „Viaţa unui bărbat, draga mea, repeta domnul Aufraide, nu se desfăşoară la adăpostul fustei materne”. El adăuga că datoria părinţilor nu constă în cocoloşirea copiilor. „Dar, remarcă el, e vorba de fiul tău, asupra căruia nu-mi arog niciun drept. Dacă Robert ar fi fost fiul meu, nici măcar nu te-aş fi consultat”.

Eliane nu mai era în stare să judece. Absorbită cu totul de fericirea ei, trădă în favoarea acestei fericiri propria sa fire, a cărei amprentă era adânc întipărită asupra copilului ei tandru şi visător. Robert Patafiat, despărţit pentru prima dată de mama sa, plecă la colegiu, şi atât de mare era forţa noilor obişnuinţe imprimate Elianei de către soţul ei încât aproape că-şi uită fiul. Îl neglijă foarte mult. Sărmanul copil nu prea mai reprezenta în gândul ei decât sancţiunea unei greşeli de tinereţe, memento viu al unui trecut fără bucurii, pe care soţul i-l reproşa aprig în crizele sale de exclusivitate. Dorinţa de-a anula acest trecut o despărţea pe mamă de fiul ei: „Ei! îşi

spunea ea cu uşurinţă, o să se obişnuiască el…”

Dar Robert Patafiat, care se simţea cumplit de străin la Sainte-Colline, nu se obişnuia eu pierderea mămicii sale dulci, frumoase şi indispensabile. Chinuit de-o angajare sentimentală precoce, el nu ştia decât să plângă. Şi plângea neîncetat.

Câtă vreme nimeni nu bănuieşte nimic, e uşor să încurci urmele. În curţile pentru recreaţie, unde se jucau zeci de elevi, majoritatea foarte turbulenţi, dispariţia unui singur copil nu se observa. Or, existau zeci de posibilităţi de a părăsi curtea pe furiş, şi erau momente în cursul recreaţiilor, când plecările şi venirile pe coridoare nu surprindeau pe nimeni.

Am mai arătat că două rânduri de scări principale dominau întregul colegiu. Scările din stânga erau, evident, cel mai mult folosite. Permiteau accesul în depozitul de rufărie, la infirmerie, la un dormitor şi la sala de festivităţi. Într-o înfundătură a sălii de festivităţi, deasupra culiselor scenei, unde se aflau îngrămădite nişte vechi decoruri, se găsea, ascunsă îndărătul acestora, o ultimă scăriţă de lemn, îngustă şi prăfuită, care ducea în partea centrală a imensului pod al colegiului. Existenţa acestei treceri, mascată de multă vreme, fusese uitată de toţi. (Din acest motiv nu fusese blocată). Din întâmplare, cotrobăind pe furiş pe acolo, Nusillon o descoperise. Ar fi putut să se laude cu descoperirea lui (chiar acesta i-a şi fost primul impuls, foarte firesc la un şcolar), dar dragostea lui de singurătate îi dictă să n-o facă. Dispunea acum de un refugiu neştiut de nimeni, care îi deschidea un minunat câmp de explorări. Avea un simţământ îmbătător la gândul că deţine şi păstrează numai pentru sine un secret de-o atare importanţă. Când umbla singur pe acolo, Nusillon avea impresia că domină întregul internat. Presimţea că această trecere îi va fi, mai curând sau mai târziu, de un

mare folos. Cu ce prilej? nu ştia încă, dar socoti că e mai bine să nu vorbească nimănui despre ceea ce descoperise.

Secretul de „care era atât de mândru fu încredinţat fără şovăire prietenului său Patafiat, dovadă că-l alesese pe acest micuţ şi-i acordase încrederea sa. Patafiat, la rândul său, îi arăta o imensă admiraţie şi dădea dovadă de-o supunere fără rezerve faţă de el.

Cam de două ori pe săptămână, şi de preferinţă în timpul recreaţiei de la orele 17, cei doi băieţi, scăpaţi de la cursuri, se regăseau în pod. Trăiau acolo câteva momente de prietenie caldă şi reconfortantă, care se baza pe situaţia lor identică de copii abandonaţi, singuratici, pedepsiţi şi ocăriţi, fără niciun sprijin de nicăieri. În convorbirile lor pline de visuri şi naivităţi se schiţau proiecte vagi, se conturau formele copilăreşti ale unei fericiri întrevăzute pentru mai târziu, când vor fi mari. Erau grăbiţi să se maturizeze, să câştige forţă, independenţă şi îndrăzneală, socotind că, devenind bărbaţi, îşi vor putea lua revanşa. Iată la ce se gândeau doi copii vrednici de milă, temători şi plini de praf, în timp ce dârdâiau de frig în acest pod cufundat în obscuritate, unde paşii furişaţi ai unui şoarece sau ţipătul straniu şi pătrunzător al unei păsări ce atingea în zbor acoperişul îi făcea să tresară.

Micul Patafiat declara că o va smulge într-o zi domnului Aufraide pe scumpa sa mamă, pe care acest om rău o ţinea captivă prin procedee al căror secret va şti el să-l dezlege. În tovărăşia acestei mame ce-i era indispensabilă, va pleca în colonii sau în America, şi atunci nimeni şi nimic nu-i va mai despărţi vreodată.

— Dar tatăl tău vitreg? întreba Nusillon. Dacă pleacă în căutarea voastră şi vă găseşte?

— O să-l omor! afirma fără să şovăie un mic Patafiat de zece anişori, căruia iubirea şi ura ce se luptau tragic în inima sa îi confereau un curaj sălbatic. Voi avea un

revolver, îţi închipui!

— Dar, obiecta Nusillon, poate că mama ta îl iubeşte pe omul acela…

— Nu! spunea întunecat micul Patafiat, iar obrăjorul lui palid lua o expresie de durere intensă. Pe mine mă iubeşte, sunt sigur de asta. Dar nu îndrăzneşte s-o arate, înţelegi? Nu îndrăzneşte pentru că se teme de celălalt, cu ochii lui negri şi cu braţele lui mari. Îmi dau bine seama că se teme. Văd şi eu ce aer caraghios are în faţa lui. Şi parcă i-ar fi ruşine de mine, parcă ar vrea să-mi ceară iertare uneori…

— O fi şi bogat tatăl tău vitreg?

— Pentru mămica asta n-are a face, zicea Patafiat, care îi atribuia mamei sale toate sentimentele sublime. Şi apoi, eu am să ajung şi mai bogat decât tatăl meu vitreg.

— Cum? întreba Nusillon.

— Am să fac o invenţie. Cu invenţiile, ştii, se câştigă bine.

— Ai ideea vreunei invenţii ce-ar putea fi folosită?

— Caut, răspundea cu gravitate micul Patafiat.

Şi adăuga cu multă siguranţă:

— Sunt destule lucruri de inventat, te rog să mă crezi! Tocurile de cauciuc, acele de siguranţă, butonii automaţi, toate astea sunt invenţii şi, uneori, poţi să faci avere cu aşa ceva, fără să te doară capul. Îţi dai seama!

— Mie, spunea Nusillon, mi-ar plăcea o treabă periculoasă cu care să câştig bine şi să călătoresc tot timpul. Ceva în stare să dea fiori oamenilor care stau şi se uită în sus, undeva sub tine, şi aplaudă, iar femeile scot ţipete ascuţite, spunând: „Nu pot să văd asta!” într-un circ mare mi-ar plăcea. Să lucrez la trapezul zburător, sau în cuşca fiarelor, unde, se ştie, poţi să fii sfâşiat la cea mai mică neatenţie. La circ, cu cât te arăţi mai îndrăzneţ, cu atât eşti mai bine plătit. Acrobaţii sunt respectaţi, ba mai

mult, eşti iubit de-o călăreaţă sau de femeia-şarpe.

— Ah!… răspundea Patafiat, care încă nu avea nicio părere despre ¡călăreţe. Şi tatăl tău o să te lase. să lucrezi într-un circ?

— Nu-mi pasă de tata! spunea Nusillon. Când o să fiu mare, ce-o să-l mai trimit eu să se plimbe! Şi n-o să-i mai dea mâna să mă atingă când voi fi bărbat în putere.

— O să-ţi mai vezi părinţii?

— Pe mama, da, uneori, că e femeie bună, deşi se smiorcăie prea mult din cauza podoabei de taică-meu… O să-i trimit bilete de favoare să vină să mă vadă la circ. Dar pe tata, aoleu, ce-o să-l mai fac să asude! „Domnule”, o să-i spun tatălui meu, ea unul care nici nu-l cunoaşte şi nu-i datorează nimic, şi-am să mă port cu el rece, ca un străin. O să regrete el palmele şi scatoalcele pe care mi le dă, te asigur!

Aceste copilării le ocupau zilele; întâlnirile secrete îi susţineau pe cei doi băieţi, dându-le curaj. Acum, că aveau fiecare în celălalt un prieten, îşi simţeau mai puţin necazurile. Când, deodată, evenimentele se precipitară.

Hector Nusillon primi o scrisoare de la tatăl său, una din acele scrisori cumplite a căror lectură o amâna pe mai târziu. Dar o intuiţie, bazată pe teama nebună ce i-o inspira tatăl său, îi sugeră că trebuie să afle fără întârziere conţinutul acestei scrisori. Avea motive să presupună că era în ea ceva deosebit de ameninţător şi de temut şi îşi dădu seama că asupra lui se putea abate o mare primejdie, de care zidurile colegiului n-aveau să-l apere.

Credincios metodei sale de a citi proza părintească la adăpost de orice priviri (pentru ca nimeni să nu poată surprinde pe chipul lui efectul epitetelor biciuitoare cu care domnul Nusillon îşi împroşca fiul de la distanţă), Hector se încuie în latrină. Ieşi de acolo foarte îngrijorat şi întunecat la faţă, după ce aruncase în hazna cumplitul

mesaj pe care-l rupsese în bucăţele mici. Scrisoarea spunea textual:

Leneş afurisit, cretin păcătos, derbedeu incorigibil, aşteaptă tu sărai cazi în mină l Voi veni zilele acestea, şi să nu-mi spui mie pe nume de nu ţi-o lua fundul foc. Îţi jur pe braţul tatălui tău că o să vezi pe dracu', *şi să ştii că mă mănâncă palmele, puşlama nenorocită, canalie netrebnică.*

Alfred Nusillon

Această scrisoare anunţa, deci, ca iminentă una din acele magistrale păruieli care-l făceau pe Hector să-şi piardă darul vorbirii. Ar fi fugit înnebunit de groază până la capătul lumii, dacă ar fi avut certitudinea că acolo nu-l putea aştepta fantoma unui tată gata să-i aplice teribila educaţie spartană. În orice caz, nu încăpea îndoială că domnul Nusillon putea să apară la internat dintr-un moment în altul şi că din momentul sosirii sale avea să „înceapă dansul", cum obişnuia să spună cu ferocitate acest redresor de caractere indolente.

Hector intră într-o fază de nelinişti preliminare, pe care le cunoştea bine. Fiori prevestitori de rău îi încreţeau pielea la gândul loviturilor ce aveau să se abată curând asupra lui. Strâmbătura plină de ură a unui tată necruţător domina această scenă penibilă, ale cărei ecouri aveau să ajungă la micii săi camarazi, făcându-i să râdă răutăcios pe socoteala lui. Lucrul cel mai îngrozitor era poate tocmai expresia de ură pe care o vedea la tatăl său în astfel de cazuri şi sentimentul de nemaipomenită înjosire pe care-l încerca atunci când scăpa din mâinile lui, plin de vânătăi, roşu de ruşine şi şiroind de lacrimile pe care nu şi le putea reţine. Sentimentul atroce că e un blestemat era dublat de dezonoarea de a fi silit să plângă în faţa tuturor.

În fond, nu era deosebit de surprins. Ştia încă de câteva zile că ultimul său buletin de note nu putea să nu aibă consecinţe de această natură. Bătuse, la Sainte-

Colline, recordul notelor proaste, ispravă foarte rară, a cărei originalitate ar fi trebuit să fie apreciată de un tată în stare să iubească fantezia cât de cât. Din păcate, domnul Alfred Nusillon era departe de-a fi un astfel de tată.

Buletinele săptămânale constituiau obsesia lui Nusillon. În fiecare sâmbătă, când directorul de studii, trecând din secţie în secţie, venea să citească notele, Hector aştepta tremurând enunţarea destinului său săptămânal, rostit de-ogură neîndurătoare. Sentinţă rece, motivată într-un mod cu neputinţă de înţeles, care avea să alimenteze, la şaizeci de kilometri distanţă, o ură generatoare de palme, insulte, picioare în fund şi neplăceri de tot soiul.

Notele se calculau după un barem bizar şi variabil, după cum era vorba de orele de clasă, meditaţii, teme, lecţii, purtare etc. Maximum posibil era de şaptezeci de puncte. Între cincizeci şi şaptezeci de puncte, totalul obţinut dădea dreptul menţionării pe „tabla de onoare”. (în principiu, trebuiau cel puţin trei menţionări la tabla de onoare, pe trimestru, pentru a evita suspendarea vacanţei.) Dar mai existau şi note strict punitive, care se puteau scădea din totalul general. (Nu se recurgea la aceste puncte disciplinare decât pentru motive grave şi de ordin moral.) Cu acest sistem, Nusillon obţinuse totalul senzaţional de minus treizeci şi unu de puncte. Era cel mai mare total sub zero ce fusese înregistrat vreodată. Acest rezultat se datora unui *minus douăzeci* la *bună-cuviinţa religioasă*, care făcuse întreaga secţie să se cutremure de oroare, conduita religioasă fiind la Sainte-Colline punctul cel mai delicat şi mai sensibil în viaţa comunităţii. Ca măsură excepţională, abatele Jubil, în plină ceremonie, îl dăduse pe Nusillon afară din capelă. Iată de ce.

Se obişnuia ca, în cursul numeroaselor liturghii impuse elevilor, aceştia să intoneze cântări religioase.

Măsură excelentă, menită să ocupe spiritul elevilor, care, lesne de distras de la rugăciune, s-ar fi pierdut, desigur, în timpul serviciului divin, în visări mai mult sau mai puţin primejdioase şi categoric profane. Se intona de obicei o cântare înaintea elevaţiei şi două după. Abatele care cânta la armonium (orga nefiind utilizată decât cu prilejul marilor ceremonii) intona primele cuvinte, după ce atrăgea atenţia printr-o ritornelă. Îl urma în cor întregul colegiu (inclusiv profesorii, care, din stranele lor, ţineau sub ochi tot şirul băncilor cu elevi, aşa încât supravegherea şi pietatea unora mergeau mână-n mână cu pie –, tatea şi teama celorlalţi. Rezulta un cor destul de disparat, pe care-l trăgeau după ele două sau trei voci puternice şi cu un mai bun simţ al măsurii. Nu se poate spune că era ceva foarte armonios. Totuşi, acest torent, deşi căra cu el discordanţe, ezitări, scârţâituri aspre şi note false, forma un cor convenabil de credinţă colectivă care, în ansamblu, dădea impresia unui puternic şi sincer elan religios. În toiul iernii, participarea celor răciţi altera întrucâtva acest ansamblu înălţător, dar de îndată ce venea primăvara, el îşi recăpăta sonoritatea serafică.

Căpăţânos, total lipsit de simţ muzical şi dăruit cu o voce cât se poate de falsă, Nusillon avea oroare de cântat. Pe lângă aceasta, nu găsea cuvintelor prea cunoscute ale cântărilor religioase niciun sens distractiv, nicio virtute evocatoare. În loc de această pură corvoadă, prefera psalmii latini, căci, ignorând aproape cu totul frumoasa limbă moartă care reprezenta fondul instrucţiunii în colegiu, îi atribuia o semnificaţie misterioasă, vag exotică. De altfel, era nostim să repeţi cu gravitate cuvinte de neînţeles. I se întâmpla, deci, lui Nusillon să facă unele concesii vocale, obţinând ca rezultat un cântec destul de confuz, şi psalmodia, în special în Săptămâna Mare, plângerile lui Ieremia. În restul timpului, prefera să se

abţină.

Uneori, desigur, ca să fie lăsat în pace, mişca din buze, sau, cu nasul în batistă, simula strănuturi şi accese de tuse. Dar îl scârbea faptul că trebuia să recurgă la aceste făţărnicii şi că voiau să-l silească să se roage lui Dumnezeu cântând, gândindu-se că avea poate să-i spună în şoaptă lucruri mult mai interesante şi, în orice caz, cu totul personale şi intime. Socotea că e mai urgent, înainte de a-i cere să „mântuie Roma şi Franţa", să roage Sfântul Spirit să-l scoată pe el, pe Nusillon, din mocirla neplăcein¿or şcolare şi ¡familiale în care se zbătea zadarnic, iar modul în care se adresa Sfântului Spirit sau Sfintei Fecioare nu privea pe nimeni.

Mutismul manifestat de Nusillon în capelă îl făcu să-i cadă victimă abatelui Jubil, care nu voia să ştie decât de regulament, aplicându-l cu o voluptate din care nu lipsea o bună doză de sadism: toată lumea trebuia să cânte, Nusillon trebuia să cânte ca şi ceilalţi, iar dacă se încăpăţâna să nu cânte, atunci aresturile, pedepsele şi consemnările aveau să plouă pe capul lui.

Până la urmă, Nusillon se hotărî să cânte, dar se jură că se va răzbuna, cântând, pe persecutorul său. Şi începu într-adevăr să cânte privind în cartea de cântări religioase, dar cânta lucruri ce se îndepărtau oarecum de sfânta liturghie, în care strecurase cu viclenie cuvinte de felul celor ce urmează: „Jubil e-un porc afurisit, iar eu am să-l frec zdravăn pe acest măgar! Am să-l frec până la cotor pe *Picior-de-pâslă*, bătrânul maimuţoi în sutană. *Frecandum est Jubilas*. *Et freco*, *frecabo Jubileu*!" *Pe* această temă de fond, Nusillon se lăsa în voia inspiraţiei în timpul cântărilor religioase, şi aceste exerciţii l-au făcut să progreseze foarte mult în conjugarea verbelor latineşti, spre marea uimire a profesorului său.

Din acel moment, Nusillon găsi în cântec o anumită

plăcere. Cântând, îndrepta spre duşmanul său priviri batjocoritoare care voiau să spună: „Idiotule, ai vrut să mă faci să cânt? Ei bine, capeţi ce-ai vrut!”

Abatele Jubil intră la bănuieli. (De altfel, era totdeauna gata să bănuiască pe cineva.) Tot privindu-l ţintă pe Nusillon, băgă de seamă că mişcarea buzelor acestuia nu se potrivea cu cuvintele cântărilor religioase, pe care el însuşi le cânta cu mult zel. Bănuitor ca întotdeauna, abatele îl mută pe elev într-un alt loc, chiar în marginea rândului, astfel încât acum se afla exact în direcţia privirii sale. Îndată, Nusillon manifestă mult mai puţină atracţie pentru psalmi, începu să cânte într-o doară şi recăzu din ce în ce mai mult în vechiul său mutism. Abatele îl hărţuia cu semne poruncitoare. Această hărţuială îl exaspera pe Nusillon, care avea o adevărată repulsie instinctivă pentru cântat. Dar abatele nu renunţa la ideea lui şi revenea fără încetare la atac. Astfel, sub influenţa unui brusc acces de furie, într-un moment când supraveghetorul îl exasperase din nou, Nusillon a lansat în mijlocul psalmului, cu o forţă peste aşteptările sale şi care a tulburat ordinea cântării religioase, un verset într-adevăr scandalos. După acest răcnet al cărui sens, din fericire, n-a fost sesizat, a urmat o debandadă generală de cuvinte (pioase, după care (s. a lăsat o tăcere plină de uimire, pe care abatele de la armonium, pierzând şirul, a punctat-o cu un snop de sunete false.

Această nehotărâre, care a provocat tulburare şi scandal, era opera impenitentului Nusillon. Abatele Jubil înţelese şi apucându-l de ureche pe nelegiuit, care acum era roşu de ruşine şi regret, îl dădu afară, măsură provizorie, care fu urmată de un *minus douăzeci* la bună-cuviinţa religioasă, *minus cincisprezece* pentru ţinută şi *nota zero* la meditaţie. Ceilalţi preoţi, la fel de indignaţi, nu se lăsară nici ei mai prejos în privinţa severităţii. Pentru

această frumoasă figură, Nusillon a încasat în sâmbăta următoare faimosul total de *minus treizeci şi unu* de puncte, total care îi dictase domnului Nusillon scrisoarea ameninţătoare, cunoscută cititorilor.

După ce citi această scrisoare în timpul recreaţiei de la ora zece, Nusillon căzu într-o meditaţie sumbră, care-l făcu să piardă din vedere orice formă normală de activitate şcolară. Revenit în clasă, traduse alandala, în ciuda bunului simţ şi a oricărui sens, un text de douăzeci de versuri din cântul al treilea al *Eneidei*. Nefericitul copil nu se simţea în stare să mai arate nici cel mai mic interes valoroşilor troieni într-un moment în care aştepta din clipă-n clipă sosirea unui tată mai de temut, el singur, decât toată armata grecilor ce cotropiseră în vremurile vechi ţărmurile Asiei Mici.

Nusillon era atât de profund demoralizat încât, la masă; n-a mai stăruit să obţină o a doua porţie de cartofi prăjiţi şi numărul de prune care i se cuveneau. În timpul pauzei de la orele treisprezece execută o pedeapsă fără să crâcnească, iar timpul cât a stat în picioare lângă copac l-a folosit pentru a chibzui, fără a încerca să lovească cu piciorul o minge, fără a arunca cu pietre şi fără a alerga de zece ori la closet. De asemenea, continuă să chibzuiască în tot timpul orei următoare, ceea ce îi atrase nota zero la efectuarea temelor, fără să schiţeze nici cea mai mică apărare. Într-adevăr, pentru el nimic nu mai avea importanţă în afară de iminenta apariţie a domnului

Nusillon, însufleţit de principii pe lângă care legile lui Licurg ar fi fost nişte simple amabilităţi.

Cum să scape de îngrozitoarea întâlnire, de formidabila chelfăneală – aceasta era ideea ce-l stăpânea pe Nusillon. Facultăţile sale, îmboldite de teamă, îi insuflau o mare îndrăzneală de gândire. Şi, de altfel, îşi spunea el, oriunde ar fi mers în lume, de orice fiinţe s-ar fi lovit,

nicăieri şi niciodată n-ar fi fost mai nefericit decât în prezenţa tatălui său. Groaznic, dar asta era realitatea. Atunci, de ce să se mai simtă stânjenit, în numele căror timidităţi să mai prelungească o stare de lucruri ce-l făcea să sufere? reveni la proiectele sale obişnuite şi, mai cu seamă, la ideea lui favorită: să devină acrobat de circ. Nu avea nevoie nici de greacă, nici de latină. Era de-ajuns să fie voinic şi curajos. Într-un circ e nevoie de personal. Va putea foarte bine să-şi facă ucenicia de trapezist prestând tot felul de mici serviv îi din care să-şi câştige hrana. Dovadă că circurile au nevoie de copii e faptul că ţiganii fură copii ca să-i vândă la circ: îi învaţă de mici cu acrobaţia. Un băiat care ar veni să se ofere singur ar fi, de bună seamă, primit cu bucurie: un adevărat chilipir. Iar circurile nu lipsesc niciodată. Trebuia să fie vreunul în trecere printr-un oraş vecin, avea să găsească desigur anunţuri prin ziare…

Nusillon se întrebă apoi când anume va veni tatăl său. Ştia că de obicei se hotărăşte repede şi îşi zise că nu-i va lăsa probabil nicio şansă de-a se reabilita printr-un buletin mai bun. Cinstit vorbind, Nusilloh nu prea conta pe acest buletin excelent pe care-l făgăduia mereu şi nu-l obţinea niciodată. Fatalităţi de neînlăturat se interpuneau între intenţiile şi faptele sale, între dorinţa sinceră de a face bine şi purtarea lui. Făcea fără să vrea gesturi neaşteptate care-i încurcau treburile, atenţia îi era abătută fără voie de la manuale, şi când lua cunoştinţă de greşeala sa, era întotdeauna prea târziu să mai revină. Nusillon trebui să recunoască un fapt: nu avea la îndemână niciun mijloc serios pentru a abate teribila mânie de ale cărei efecte era ameninţat.

În pauza de la orele 17, strecurându-se pe scara de la infirmerie şi prin sala de festivităţi, ajunse în pod, unde îl găsi pe Patafiat. Îl întrebă:

— Câţi bani ai?

— Douăzeci şi trei de franci, răspunse Patafiat după ce îşi numără avutul.

— Şi de-ale mâncării, în lădiţa ta?

— Ciocolată, nuga, stafide şi smochine.

Nusillon îşi evaluă resursele proprii. Adăugate celor ale lui Patafiat, rezulta un capital foarte slab pentru aventura proiectată. Totuşi, mai întrebă:

— Ai vrea să pleci cu mine?

— Unde? întrebă micul Patafiat.

— Nu contează unde. Cine ştie, poate găsim un circ.

— Eu, zise micul Pata-al, aş vrea să mă duc la mămica mea.

— Am să te duc eu la mămica ta. Dar mai întâi am putea face o plimbare grozavă amândoi. Ai vrea?

— Aş vrea, ca să ajung la mămica.

— Ascultă, strigă Nusillon, cuprins de-o inspiraţie subită, mama ta te iubeşte?

— Desigur! răspunse Patafiat.

— I-ar părea foarte rău să te piardă?

— Mai e vorbă! zise mândru micul Patafiat. Ce-ar mai plânge!

— Atunci, nu-ţi rămâne decât să pleci cu mine. Va fi înnebunită crezându-te pierdut, şi apoi o să facă tot ce-ai să vrei tu.

— O să mă ţină lângă ea?

— Sigur, spuse Nusillon, dacă o ameninţi că pleci pentru totdeauna! Te va crede, de vreme ce ai plecat o dată.

— Ştii drumul ca să ajung la mămica?

— E o nimica toată. Îl întrebi pe primul şef de gară.

— Când plecăm? întrebă atunci micul Patafiat.

— Trebuie mai întâi să ne pregătim, în aşteptarea „marii permisii”, care e peste şase zile. În ziua aceea, cum

s-ar zice, nu rămâne nimeni la Sainte-Colline. Putem să fugim pe din dos, fără să ne vadă cineva. Aşa că tu ai să aduni câtă mâncare o să poţi, eu la fel, şi mâine sau poimâine o să ne ascundem aici, în pod, aşteptând ziua „marii permisii”. Vrei?

— Da, răspunse micul Patafiat.

— N-o să-ţi fie frică cu mine?

— Nu, zise micul Pataiiat. Dar am să ajung la mămica?

— Îţi făgăduiesc! spuse Nusillon.

Planul era conceput cu abilitate. Denumirea de „marea permisie” desemna o ieşire anuală a întregului colegiu, care pleca undeva în împrejurimi însoţit de un convoi de aprovizionare şi îşi petrecea ziua la iarbă verde, unde se serveau cele două mese. Înapoierea avea loc abia noaptea. Cu acest prilej pedepsele erau suspendate. Nu rămâneau la Sainte-Colline decât bolnavii de la infirmerie şi călugăriţele, plus unul sau doi preoţi însărcinaţi să vegheze asupra aşezămmtului. Condiţiile erau deosebit de favorabile unei tentative de evadare.

Făcând câte trei drumuri pe zi, cei doi băieţi transportară în pod ce-au putut aduna: bucăţi de pâine, fructe, boţuri de brânză, zahăr, friptură rece şi tablete de ciocolată. Gândindu-se la pericolul setei, Nusillon şterpeli o stropitoare din remiza de mături, o umplu la robinetul din lavabou şi o transportă în ascunzătoare. Gândindu-se la frig, luă două pături de pe nişte paturi neocupate şi le cără şi pe ele în pod. Nusillon mai făcu rost, printr-un extemde o cutie mare de chibrituri şi două luminări. Totul se petrecu fără niciun incident, datorită şorţurilor negre care făceau să nu se observe buzunarele umflate. Odată pregătirile terminate, cei doi copii se strecurară într-o seară în pod şi nu mai coborâră.

Era şi timpul. Domnul Nusillon, foarte înfierbântat,

îşi făcu apariţia a doua zi dimineaţă la Sainte-Colline, cerând să-şi vadă fiul. Superiorul, sosit în grabă, îl informă că băiatul dispăruse din ajun, împreună cu un elev din secţia celor mici.

Trebuie să spunem, spre cinstea domnului Nusillon, că a primit foarte rău această veste. În condiţii normale, nu părea că ar fi ţinut prea mult la fiul său, dar, de îndată ce află că băiatul care-l aducea la disperare se pierduse, începu să-l îndrăgească nemaipomenit. Domnul Nusillon făcu, cum se spune, o muzică de răsună vorbitorul, încât superiorului îi venea să intre în pământ. Acesta avea pe buze cuvintele: „Preoţii noştri s-au rugat mult sfântului Anton", dar în ultimul moment îşi dădu seama că erau cam deplasate.

— În fine, răcnea domnul Nusillon, care simţea totuşi nevoia să-şi verse mânia destinată iniţial odraslei sale, ce-aţi făcut? Aţi anunţat poliţia?

— Desigur, iubite domn, îl asigură abatele Fuche.

Minţea, trebuie s-o recunoaştem. Minţea cu diplomaţie, pentru raţiuni valabile în sine, dar nu-i mai puţin adevărat că minţea.

Îngrijorarea îi cuprinsese pe supraveghetori în ajun, în sala de mâncare, pe la orele 19, 20, când au observat cele două locuri goale din faţa meselor de marmură. Niciunul dintre colegii lui Nusillon şi Patafiat n-au putut furniza vreo informaţie oricât de mică despre ei. Fuseseră văzuţi ultima oară pe la sfârşitul orelor de clasă, la 16, 30. S-a ajuns la convingerea că niciunul dintre ei nu fusese la meditaţia de seară. Infirmeria, întrebată în grabă, nu semnală nici prezenţa, nici trecerea lor pe acolo. Cele aflate au produs stupoare printre profesori şi elevi. Conducerea, informată fără întârziere, dezbătu problema în taină.

Ar fi fost neplăcut dacă s-ar fi aflat în afara şcolii de

fuga celor doi băieţi: aceasta putea duce la presupunerea că unii elevi din colegiu nu erau bine trataţi. Duşmanii Bisericii („mâncătorii de popi” vai! destul de numeroşi) n-ar fi pierdut prilejul să interpreteze astfel lucrurile, pentru a discredita aşezămintele de învăţământ confesional. Grija de-a nu lăsa să se răspândească scandalul inspirase această hotărâre: să nu fie pusă la curent poliţia cu nimic până la noi ordine, înainte de-a se epuiza şansele regăsirii celor doi dispăruţi, presupuşi fugari, care nu putuseră să ajungă prea departe fără a fi remarcaţi. Mai mulţi profesori au fost trimişi în căutarea lor, cu misiunea de-a întreba prin oraş şi chiar de-a supraveghea (fără a compromite totuşi cinstea veşmântului preoţesc) locurile rău famate, căci Nusillon, cunoscut ca un elev rău, s-ar fi putut prea bine să fi fost împins în această aventură de-o înclinaţie precoce spre viciu. (La Sainte-Colline totul era explicat prin viciu.)

Ultimii preoţi plecaţi în cercetare s-au întors mofluzi şi frânţi de oboseală, către orele două noaptea. Nu aduceau nicio indicaţie pe baza căreia să se poată întreprinde noi cercetări. Li se vorbise de nişte copii pe ici, pe colo, dar semnalmentele nu dovedeau că ar fi vorba de Nusillon şi Patafiat. Alţi preoţi porniră la vânătoare, încă de la ora cinci, după ce se luase hotărârea de-a nu se preveni deocamdată nici poliţia, nici familiile.

Zădărnicind aceste precauţiuni, domnul Nusillon apăru se pe neaşteptate, iar acum, în faţa superiorului, zbiera în gura mare:

— Ce-aţi făcut cu fiul meu? Vreau să ştiu!

Abatele Fuche schiţă un gest de adâncă mâhnire şi de neputinţă. Poate că voia să vorbească. Dar domnul Nusillon nu-i lăsă vreme s-o facă.

— V-am încredinţat un copil sănătos, speranţă a bietei sale mame şi a mea. Unde este acest copil? Arătaţi-

mi-l, arătaţi-mi urma…

Şi adăugă pe-un ton tragic:

— …sau rămăşiţele lui!

— E un gest necugetat din partea lui, zise timid superiorul.

— Deci, nu vă supravegheaţi elevii?

— Orice supraveghere poate fi dejucată. Şi cine ar fi bănuit că în spiritul acestui elev ar fi putut lua naştere astfel de proiecte?

Tatăl spartan deveni un tată indignat în chip teatral şi, în acest nou rol, dădu dovadă de-o splendidă absurditate, de-o măreaţă inconsecvenţă cu el însuşi.

— Ce tratament, strigă domnul Nusillon, îi era aplicat în această casă? Ce anume mi s-a ascuns? Cer să mi se aducă la cunoştinţă. Vreau să ştiu cine mi-a martirizat copilul.

— Nu l-a martirizat nimeni, dragă domnule. Şi, „de altfel, de îndată ce fiul dumneavoastră va fi regăsit, vă va fi înapoiat.

În mintea domnului Nusillon avu loc o rapidă evaluare a neplăcerilor ce le comporta pentru el această măsură. Era obligat ca în anul următor să-şi dea fiul la o altă şcoală şi să-l aibă pe cap cu o lună înainte de terminarea cursurilor.

— Să mi-l înapoiaţi, spuneţi? Atunci înapoiaţi-mi-l acum! Unde mi-e copilul?

— Rătăcit pe undeva, se presupune…

— Rătăcit! tună domnul Nusillon, rătăcit!

— În fine, dragă domnule, puneţi-vă în locul nostru. Cum putem şti…

— Vorbiţi în felul lui Cain, domnule superior! Da, bineînţeles, eraţi păzitorii fiului meu! Da, vă încredinţasem copilul meu, mândria unei familii! Da, vă plăteam ca să-i daţi principii, ştiinţă şi îngrijire.

O scurtă paranteză. Domnul Nusillon nu achitase încă părintelui econom taxele pentru ultimele două trimestre. Superiorul se gândi la acest lucru, dar socoti că nu era momentul să-l amintească. Domnul Nusillon continuă patetic:

— Unde e copilul meu? în mare primejdie! Mort, poate! Şi dumneavoastră, care n-aţi ştiut să-l păziţi, vreţi acum, fără nicio jenă, să-l alungaţi! Foarte bine, voi răspunde cu aceeaşi monedă procedeelor voastre. Voi depune chiar acum o plângere justiţiei.

— Dragă domnule… făcu superiorul.

— Şi maică-sa! O! sărmana, sfânta femeie, care nu bănuieşte încă nimic!

— Dragă domnule… repetă superiorul.

— Cum să-i spun acestei blânde fiinţe, care e toată numai devotament, cum să-i spun că Hector al ei, copilul ei iubit, neliniştea nopţilor sale… Şi în faţa acestei nesfârşite îngrijorări a unei mame, vreţi ca eu să ezit de-a vă da în judecată? De-a vă cere daune, care nu vor putea niciodată compensa această durere cumplită?

— Dragă domnule Nusillon, vom face imposibilul ca să vă redăm fiul sănătos şi teafăr.

— Ca să mi-l redaţi, strigă domnul Nusillon, să mi-l redaţi stigmatizat de infamia acestei fugi – căci cine ştie ce influenţe l-au împins până aici! – şi stigmatizat de infamia unei eliminări! Adineauri eraţi un Cain, domnule superior. Iată-vă acum un Pilat din Pont.

— Ce doriţi, în fond, dragă domnule?

— Doresc, în primul rând, să fie regăsit fără întârziere micul nostru Hector.

— 11 vom regăsi cât mai repede…

— Şi să se întoarcă în chip onorabil la colegiu, iar indulgenţa voastră să-l facă să uite amărăciunile care l-au constrâns să ia această hotărâre fatală.

— Să se întoarcă aici e cu neputinţă, dragă domnule, daţi-vă seama. Ar fi un exemplu deplorabil. Cum să explicăm elevilor noştri iertarea unei greşeli atât de grave?

— Preferaţi procesul, domnule superior?

— Am putea dovedi oricând, dragă domnule, că responsabilitatea acestei evadări nu ne revine întru nimic…

— Ţineţi s-o dovediţi în faţa unui tribunal? Sunteţi cu adevărat curios să vedeţi dacă o puteţi dovedi?

— Spun că acest lucru, la rigoare, ar fi posibil…

— Vreţi să revin aici peste o jumătate de oră însoţit de doi martori, unul din ei fiind prietenul meu, subprefectul, şi să vă cer să mi-l redaţi şi să mi-l; căutaţi pe fiul meu?

Superiorul nu răspunse.

— Atunci, întrebă domnul Nusillon, vreţi să acceptaţi condiţiile mele?

— Mă puneţi într-o grea dilemă, zise superiorul.

Domnul Nusillon se arăta plin de acea măreţie antică pe care o îndrăgea şi o admira.

— Cum! strigă el, vă încumetaţi să vorbiţi de-o grea dilemă unei familii asupra căreia neglijenţa voastră a aruncat o cruntă durere şi, poate, chiar doliul cel mai îngrozitor!

Tatăl tăcu.

În picioare, cu braţele strânse sub pelerină, cu mâinile ascunse în mânecile largi ale sutanei, cu ochii aţintiţi în pământ şi aproape închişi îndărătul ochelarilor, palid, mărunţel şi absolut imobil, abatele Fuche analiza profund întreaga problemă. În faţa lui, domnul Nusillon, tot în picioare, dar stacojiu, înalt, greoi şi cu genunchii fremătând, lovea nervos cu călcâiul în parchet. Se simţea că acest om congestionat se pregătea să scoată noi răgete, să profereze noi ameninţări şi că, încăpăţânat şi brutal, era

în stare să provoace dificultăţi colegiului. De altfel, un lucru era sigur: în cazul eliminării fiului său, n-ar mai fi achitat niciodată restanţa de taxe pentru ultimele şase luni, nici taxa pentru trimestrul în curs; paguba s-ar fi ridicat la un an întreg. Cât despre proces, sub un guvern radical şi cu înverşunare anticlerical, o atare aventură trebuia evitată cu orice preţ. La urma urmelor, mai era doar o lună până la finele anului. Se putea găsi un pretext pentru a-l menţine pe Nusillon până atunci, cu perspectiva, eventual, de a nu-l mai primi la colegiu în anul următor… Cel puţin, această gravă încălcare a regulamentului nu trebuia să aibă drept consecinţă neplata taxelor pe trei trimestre…

Între un om ce şi-a dat pe faţă toate intenţiile şi un altul care n-a spus încă nimic hotărâtor, lupta nu mai este egală. Gândindu-se la un singur lucru, urmărind un singur ţel, forţa abatelui Fuche avea un singur sens, căci pentru el cariera, ambiţia personală şi datoria religioasă se confundau în acest ideal, jumătate pământesc, jumătate divin: interesele comunităţii.

Unul din cele mai sigure mijloace de dominaţie ale superiorului era puterea insondabilă a tăcerilor sale. Aceste tăceri derutau adversarul, îl enervau, îl nelinişteau, dându-i impresia unei primejdii nedefinite, dar învăluitoare şi aprige, în care puteau fi foarte bine amestecaţi toţi marii pontifi ai creştinătăţii pe care acest afurisit de preoţel enigmatic, cu firea lui glacială, părea în stare să-i asmuţă. Dacă domnul Nusillon părea hotărât să scoată în plin colegiu noi strigăte scandaloase, altminteri grosolane şi puţin eficace, în faţa lui, abatele Fuche, care avea legături cu Roma şi cu confreriile secrete ale Bisericii, părea să ţină în rezervă ceva misterios, înspăimântător şi imparabil, pentru care nu există definiţie mai bună decât expresia „lucrătură de iezuit”. În orice caz, dădea de gândit…

Această surdă ameninţare începu să-şi facă efectul. Pe măsură ce între cei doi oameni se interpuneau noi intervale de tăcere, domnul Nusillon simţea cum îi scade siguranţa, lucru ce se manifesta de altfel în atitudinea lui. Mereu nemişcat, ca absent de pe aceste meleaguri, de parcă s-ar fi lăsat în voia obiceiului de-a se ruga, ce-i devenise o a doua natură, superiorul, lăsând să acţioneze fluidul său ecleziastic, câştiga teren şi chibzuia cum să iasă cât mai bine din încurcătură. Domnul Nusillon îşi pierdu răbdarea şi săvârşi greşeala de a întreba:

— Ce aveţi de gând să faceţi, domnule superior?

Abatele Fuche ridică imperceptibil ochii, numai pentru a arunca o privire de invocare sfintei inimi de sub glob, care împodobea şemineul din vorbitor. Răspunse:

— Nimic nu poate fi hotărât, dragă domnule, până nu staţi de vorbă cu părintele econom. Trebuie ca toate măsurile pe care urmează să le luăm să fie hotărâte în acelaşi timp.

Domnul Nusillon roşi violent. N-ar fi crezut ca această chestiune supărătoare să poată fi ridicată într-un asemenea moment. Se simţi în pericol de a-şi pierde avantajul şi încercă să-l recâştige, dar într-un chip stângaci şi fără prea mare convingere:

— Am venit să vă vorbesc de fiul meu…

— Păi, tocmai de el e vorba, răspunse abatele Fuche.

Îşi pierdu orice politeţe. Nu-i mai rămăsese decât tonul dulceag dar distant al unui demnitar al Bisericii. Încheie, retrăgându-se grăbit:

— Vi-l trimit pe părintele econom, iubite domn. Vă veţi pune lesne de acord cu el.

În timp ce colegiul era atât de răscolit din cauza lor, Nusillon şi Patafiat, în pod, cunoşteau o fericire ce-i făcea să uite aspectul de temut al situaţiei. Cu minunata rezervă de nepăsare care este un privilegiu al copilăriei, trăiau

mimai în prezent. Această splendidă dimineaţă li se părea veselă şi încurajatoare.

Era în a doua jumătate a lunii iunie. Primăvara venise târziu, şi acest iunie mai păstra încă exploziile din aprilie şi îmbobocirile din mai. Livezile de-un verde crud, arborii abia înfrunziţi răspândeau prin văzduh un iz de flori. Câmpul era numai mireasmă. Văzându-l, te cuprindea o bucurie inexplicabilă, dar ameţitoare, care venea de la frumuseţea lucrurilor, de la seninătatea lor şi de la soare, care, înălţându-se pe-un cer de-un albastru angelic, transmitea oamenilor o speranţă ce le umplea fiinţa. S-ar fi putut crede că noţiunile de rău şi nefericire, scufundate dincolo de orizontul vesel, au dispărut pe vecie. Pământul părea făcut pentru salturi şi tumbe: un adevărat paradis oferit libertăţii copiilor, departe de supraveghetori, de lecţii şi de buna educaţie, departe de tot ce e plictisitor.

Cel puţin aşa le apărea lumea celor doi băieţi, din observatorul lor înalt. Trebuie să vezi cum trăiesc de obicei elevii colegiilor, între ce limite sunt înghesuiţi, ce griji îi preocupă, pentru & înţelege cât de minunat se simţeau eroii noştri. Niciodată nu fuseseră în situaţia de a dispune de atâta timp numai pentru ei, stăpâni ai unei asemenea libertăţi, având lumea în faţă şi fără altă temă sau preocupare decât această lume, cu tot caleidoscopul ei de linii, de culori şi cu maiestatea ei strălucitoare. Cât de încântătoare era, în aventura lor, această noutate pe care-o descopereau pretutindeni, sub un unghi care schimba perspectivele, muţind la infinit culmile şi punctele de întâlnire. Murdari şi cu ţurţuri la nas, cei doi şcolari intrau ca fermecaţi în lumea visurilor, şi posibilităţi nemărginite se ofereau imaginaţiei lor.

Şedeau foarte cuminţi, unul lângă celălalt, cocoţaţi pe nişte lăzi vechi, în faţa unui luminator al podului. Deasupra capetelor lor, soarele începea să încălzească

ţiglele, iar aerul proaspăt şi mângâietor al frumoaselor dimineţi de primăvară le zvânta sudoarea de pe tâmple, dându-le o senzaţie plăcută. Păsărelele, ca nişte mici săgeţi ţiuitoare, trecând pe lângă ei, scoteau ciudate sunete scurte şi răguşite, pe care vântul le spulbera de îndată ca pe nişte baloane de săpun. Azurul cânta şi ţârâia cu mii de glasuri, alcătuind un murmur viu şi nesfârşit; acest murmur le ţinea tovărăşie băieţilor. Era ea un semn de prietenie adresat lor de forţele misterioase ale universului, ale acelui univers captivant, cu meandrele lui parfumate ce se dezvăluiau ochilor lor uimiţi şi pe care în curând aveau să le străbată pornind în căutarea fericirii.

Nimeni nu-i învaţă pe copii să înţeleagă şi să iubească natura. Ei n-au de unde şti că există acest imens fluviu sfânt, creat anume ca să spele sufletul. Nu li se spune că există mereu sărbătorile mistice ale aurorei şi că fiecare zi aduce cu ea un moment de purificare a cărui strălucire fugară reînvie neprihănirea vechilor vremuri trecute, în care, într-un vârtej de aştri în contopire; geneza ezita încă să se pronunţe. Nimeni nu-i învaţă să capteze ceea ce dimineţile şi serile au mai sublim şi mai alinător în momentul culminant al desfăşurării lor. Atunci, de ce ne-am mira că Nusillon şi Patafiat, care primeau acest botez în podul colegiului, se simţeau mişcaţi şi înălţaţi totodată. Cu gurile deschise, aproape fără a se mişca şi smiorcăind după pofta inimii, nu-şi puteau lua ochii de la încântătoarea privelişte.

— Unde o să ne ducem? întreba Patafiat.

— Pe-acolo… răspundea Nusillon.

Arăta cu degetul spre un sat de munte ce răsărea în depărtare din nişte aburi de culoarea nalbei şi a şofranului. Clopotniţa subţire, înconjurată de-o lumină pură, strălucea precum catargul unei corăbii grele, cufundată în adâncul acestui fluviu de neguri a căror masă

aluneca încet spre sud. Mai sus de sat, copacii porneau la asaltul crestei, într-o dezordine de tiraliori la atac, apoi, regrupându-se puţin câte puţin, formau o pădure deasă, încă vineţie în ansamblu, în care se distingeau pete de-un verde fraged. Şi, mai sus, nişte norişori se destrămau în crâmpeie trandafirii. Aceste pete delicate dădeau cerului albastru o profunzime mată ce se degrada prăfuindu-se înainte de-a atinge linia orizontului. Privind, descopereai pretutindeni viaţa. O cotigă cobora hurducându-se de pe-un colnic, un câine aduna o turmă, nişte mânji galopau pe tăpşane. Şi ici-colo oameni aplecaţi spre pământ roboteau cu mişcări tacticoase, la ce anume nu se putea distinge.

— O să dormim afară? întrebă Patafiat. Şi dacă plouă?

— Cel puţin opt zile de-acum încolo n-o să plouă, afirmă Nusillon.

— Da, răspunse Patafiat. Dar dacă plouă, totuşi?

— O să dormim în colibe.

— Şi ce-o să mâncăm? întrebă Patafiat.

— La ţară găseşti peste tot lucruri bune de mâncat, îl asigură Nusillon.

— Dar jandarmii?

— Treci nestingherit, mândru ea un paşă, de vreme ce nu eşti hoţ.

— Şi dacă ne-ntreabă ce căutăm acolo?

— O să spunem că suntem fraţi şi că ne ducem Ta bunicul… Ţi-e frică?

— O, nu, zise Patafiat.

Dar, uneori, când se gândea la greutăţile care-i aşteptau, nu prea se simţea în largul său. Apoi, înceta să se mai gândească la ele, încrezându-se cu totul în Nusillon şi lăsându-se în voia plăcerii unei noutăţi atât de mari şi uimitoare. De altfel, lumea blândă şi viu colorată pe care o avea în faţa ochilor nu prevestea nimic fatal. Era loc, în ea,

pentru un băieţaş necăjit care voia să-şi revadă mama. Această dorinţă nu era o crimă…

Prima zi se scurse în chipul cel mai plăcut cu putinţă. Nici n-au simţit cum au trecut orele, şi încercară cea mai totală satisfacţie. Aveau impresia că nu s-ar plictisi niciodată de-o asemenea existenţă şi că era foarte simplu să fii fericit în podul unui colegiu, astfel încât ajunseră să se întrebe dacă nu era mai cuminte să-şi încheie acolo liniştiţi anul şcolar. Dar nu vedeau o soluţie în problema aprovizionării, care s-ar fi pus foarte curând.

Când erau obosiţi de atâta privit prin lucarne, cei doi băieţi se jucau cu bile, sugeau ciocolată, îşi puneau ghicitori şi îşi istoriseau poveşti. Au auzit sunând clopotul de nenumărate ori. Faptul de-a nu asculta de acest glas imperios care punea în mişcare întregul internat le producea o impresie bizară. Îşi spuneau: „A sunat de meditaţie. Se intră în clasă…” Şi îşi închipuiau cum elevii, cu cărţile sub braţ, treceau apatici pe coridoare.

Printr-un luminator se vedea o parte din curtea secţiei celor mijlocii. Camuflaţi eu prudenţă, au petrecut lângă această ferestruică întreaga recreaţie de la orele 13. Recunoşteau anumiţi profesori şi colegi. Era amuzant să-i domini astfel şi să-i vezi agitându-se în cadrul disciplinei căreia nu-i mai erai supus. Mândria lor era umbrită de-un singur lucru: nu puteau să le dea de ştire celorlalţi că ei stau ascunşi acolo, atât de aproape, fără a le păsa de regulament şi sfidând cercetările.

Veni şi seara, perfidă, cu cerul purpuriu, cu asfinţitul ei sfâşietor, ale cărui reflexe se sting încet pe lucruri, încolţiţi acum ele singurătate, cei doi ştrengari, cu inima strânsă, doborâţi de aerul tare, de căldura şi de inactivitatea acestei lungi zile de vară, priveau cum noaptea pune stăpânire pe cer, cufundând lumea în abisurile ei negre şi acoperind-o cu o nemărginită tăcere.

Lacrimi străluceau în ochii lui Patafiat, care nu împlinise nici zece ani (nu trebuie uitat acest lucru!).

— Nu fi prost! zise prietenos Nusillon.

Îl luă pe micuţ pe după umeri, îl duse spre colţul unde se aflau păturile, îl culcă, îl acoperi. Curând adormiră, ţinându-se de mână, cap lângă cap, ca doi fraţi iubitori.

A doua zi n-a fost atât de reuşită ca prima, iar cea de-a treia şi mai puţin de ext a doua. Plăcerea se şi spulberase, frumuseţea se întuneca, iar privelişti a cărei fermecase atâta îi irâteresa mai puţin. Cei doi băieţi îşi spuseseră prea multe lucruri într-un timp prea scurt şi nu mai aveau nici ciocolată, nici prăjiturele uscate. Nusillon era cât pe-aci să-i dea o palmă lui Patafiat pentru o prostie. Nu era răutate din partea lui. Dar plictiseala începea să se simtă, îi enerva şi le stârnea neliniştea. Aspectul de vis al aventurii lor nu le mai ascundea cu totul aspra realitate. Dacă ar fi fost cu putinţă să reintre în rânduri fără zarvă, poate că ar fi ales acest deznodământ. Dar nici nu putea fi vorba de aşa ceva. Decât pedepsiţi (şi fără îndoială eliminaţi), era mai „bine să meargă cu isprava până la capăt.

Au avut totuşi câteva ceasuri plăcute, şi frumuseţea peisajului i-a ţinut mult timp în faţa lucarnelor. De la postul lor de observaţie, au studiat traseul fugii pe drumuri ocolite.

Ieşirea normală nefiindu-le accesibilă, au hotărât să escaladeze zidul împrejmuitor, la extremitatea sudică a grădinii de zarzavat, în partea cea mai puţin vizibilă, mascată de-o mică alee cu carpeni. Ştiau că sub un şopron, în spatele sălii de mese, erau culcate două scări. Mai rămânea de văzut dacă vor trece peste zid în timpul zilei sau dacă vor aştepta, ascunşi până noaptea, un moment mai favorabil. Îşi spuseră că vor hotărî acest lucru la faţa

locului. Cel mai greu avea să fie, de bună seamă, după coborârea din pod, să ajungă la locul cuvenit fără să-i vadă cineva.

Nusillon susţinea moralul lui Patafiat care, în cursul celei de a treia zile, începu să se plângă întruna. În noaptea precedentă răcise. Răceala făcuse să i se înroşească ochiul sensibil. Un nou ulcior ar fi luat proporţiile unui dezastru... Mai trebuie să adăugăm că proviziile lor, nu îndeajuns de cruţate la început, erau pe sfârşite. Şi de trei zile nu mai mâncaseră o mâncare caldă, dormiseră pe scândurile prăfuite din pod. Acest regim aspru îi cam demoraliza.

Pe umerii lui Nusillon apăsa mai mult ca oricând întreaga răspundere a acţiunii. Începea să-şi spună că Patafiat îi va fi mai curând o povară decât un ajutor, dar prezenţa lui îi era totuşi preţioasă. În sfârşit, teama de scatoalcele părinteşti (la acest subiect revenea mereu) îi insufla voinţa de a persevera. Către seara ultimei zile, reuşi să-l facă să râdă pe Patafiat. Râsul alungă grijile, şi somnul, început devreme, le oferi întregul său refugiu, mai înainte ca noaptea să fi intrat cu totul în drepturile ei.

Sosi şi ziua hotărâtoare. Clopotul, care a sunat ca de obicei, ridică toată lumea în picioare la orele cinci dimineaţa. Soarele răsărise. Nusillon şi Patafiat se sculară şi ei, turnară pe batistă puţină apă din stropitoare şi se spălară la iuţeală. Apoi se postară la o ferestruică ca să observe ce se petrece şi să fie gata pentru orice eventualitate. Puţin după orele şapte, tropăieli masive le vestiră că întregul colegiu pornea la drum. Într-adevăr, au văzut cele trei secţii adunându-se în curtea principală. Porţile s-au deschis, elevii trecură dincolo de grilaj, scurgându-se până la ultimul. Erau urmaţi de două mari căruţe cu merinde. Porţile s-au închis la loc şi se înstăpâni tăcerea. Se apropia clipa supremei hotărâri...

Socotiră că ora prânzului era momentul cel mai propice fugii lor (puţinul personal care păzea colegiul avea să fie la masă). S-au hotărât aşadar să aştepte amiaza. Fu o aşteptare lungă şi plină de nelinişte. Nu mai aveau merinde şi începeau să şuiere de foame. Îşi strânseseră totul ca să plece, când sună ora.

Nusillon mergea înainte, cu urechile ciulite şi ochiul atent, examinând terenul şi înaintând în salturi. Patafiat venea după el, urmându-l cât putea de repede. Inimile lor făceau un zgomot surd, care aproape îi copleşea. Timpul era foarte frumos, foarte cald. Arşiţa soarelui de amiază pătrundea de pretutindeni în colegiul pustiu şi tăcut.

Cei doi băieţi coborâră în ciorapi scara cea mare dinspre depozitul de rufărie. Ca să aibă mâinile libere, îşi vârâseră pantofii în sân. Transpirau de căldură şi de teamă, în lungile lor pelerine şi sub beretele ce le ascundeau faţa. Lumina puternică şi orbitoare le mărea frica. Văzduhul era plin de zgomote neliniştitoare, misterioase, care aduceau a şoapte, a fâlfâituri de aripi şi a râsete batjocoritoare. De două ori, crezându-se surprinşi, cei doi băieţi urcară înapoi, în fugă, câte-o jumătate de etaj. A doua oară, neîndemânaticul, nătângul de Patafiat se poticni şi căzu. Se lovise şi îşi julise uşor un genunchi. Pentru a-l împiedica să plângă sau, poate, chiar să ţipe, a trebuit ca Nusillon să-i frece genunchiul şi să-l înfăşoare cu o batistă, pe care rănitul scuipase în prealabil. Accidentul i-a făcut să piardă minute preţioase şi, pe lângă aceasta, le-a îngreuiat situaţia, căci acum Patafiat şchiopăta un pic şi se freca întruna, cu dosul palmei, la ochiul stâng, care, hotărât, era umflat... Nepotrivit tovarăş pentru o aventură atât de primejdioasă! Patafiat era dintre acei copii plăpânzi al căror moral, veşnic instabil, necesită o doză zilnică de untură de peşte. Ca o fată! îşi spuse în sinea lui Nusillon, obişnuit de timpuriu cu asprimea,

datorită energicelor metode părinteşti. Dar zarurile erau aruncate! Porniseră în doi în această aventură, şi tot în doi trebuiau s-o continue.

De altfel, tocmai pentru că era plăpând şi expus suferinţelor, micul Patafiat dădea dovadă de-un anumit eroism. El arăta prietenului său mai mare o încredere şi o docilitate demne de admirat. Devotamentul subalternului susţine moralul şefului, a cărui vitejie, la rândul său, îl antrenează pe subaltern. Ceea ce făcea ca Nusillon şi Patafiat să nu fie, la urma urmelor, o pereche de aventurieri chiar atât de nepotrivită.

A trece pe sub peristil, a coborî în curtea celor mijlocii, a străbate această curte, apoi terenul de gimnastică, până dincolo de cabana părintelui Bricole şi a se refugia provizoriu îndărătul unui gard viu din grădina de zarzavat, nu departe de şopronul unde se aflau scările, era o acţiune în care curajul şi repeziciunea valorau mai mult decât prudenţa, căci fugarii trebuiau, în mai. multe locuri, să treacă fără nicio acoperire. Îndoiţi de mijloc, cei doi băieţandri se năpustiră înainte, îmboldiţi de spaimă. Nusillon, mai iute de picior, alerga în frunte, iar Patafiat venea după el şchiopătând. Totul a durat poate două sau trei minute, dar aceste minute erau istovitoare. În sfârşit, se prăbuşiră îndărătul gardului viu, cu respiraţia întretăiată şi capul vâjâind, leoarcă de transpiraţie şi abia mai ţinându-se pe picioare. Li se părea că aud nişte glasuri furioase strigându-i pe nume şi că o mulţima răzbunătoare galopa în urma lor. Roşii ca focul şi cu privirile rătăcite, îşi vedeau unul altuia feţele descompuse sub stratul de murdărie muiată de sudoare. Rămaseră culcaţi un timp, fără glas şi cu limba scoasă, ca nişte căţei osteniţi. Apoi se liniştiră, un calm arzător îi învălui, în timp ce orologiul colegiului, cu mici sunete cristaline, bătea ora douăsprezece fără un sfert. Dins pre clădiri, cuprinse de

toropeala amiezii, nu se auzea niciun zgomot, în jurul lor, niciun semn care să indice prezenţa cuiva. Ce era de făcut?

Fugarii chibzuiau, mai bine zis Nusillon era cel care chibzuia, căci numai lui îi revenea sarcina iniţiativelor şi hotărârilor, pe care Patafiat, de altfel, nici n-ar fi fost în stare să le ia. De ce să nu încerce să fugă imediat, profitând de această somnolenţă generală? Cu cât ¡aşteptau mai mult, cu atât situaţia lor devenea mai primejdioasă. Grădina de zarzavat, văzută de departe, avea aparenţa unui nepătruns desiş de plante şi arbuşti. Odată aflat acolo, îţi dădeai seama că, dimpotrivă, aceste straturi aliniate nu ofereau un refugiu sigur pentru doi şcolari în pelerine de culoare închisă. Orice trecător i-ar fi observat cu uşurinţă şi la cea mai mică mişcare ar fi fost descoperiţi. Soluţia cea mai prudentă era, evident, de a nu mai aştepta… În acel moment, ceasul bătu ora douăsprezece şi un sfert.

— Vino după mine! îi spuse Nusillon lui Patafiat.

Cei doi se târâră până la marginea gardului viu. De acolo se vedeau sub şopron, la vreo douăzeci de metri, cele două scări culcate la pământ: una mare, nesfârşită, şi o alta mai mică, plină de var – tocmai ceea ce le trebuia. Nusillon îşi acordă un ultim răgaz. Trebuiau luate hotărârile supreme, pentru a acţiona apoi repede, fără a săvârşi nici cea mai mică greşeală. Iar orologiul bătu, nerăbdător, încă un sfert de oră.

— Mergem? întrebă Nusillon.

— Cum vrei tu, răspunse Patafiat.

Se târâră spre scări, ca nişte indieni *siuşi* din romanele lui Gustave Aymard.

O scară, unealtă ce fragmentează golul şi păşeşte peste el, nu e nimic la prima vedere, mai ales dacă e vorba de-o scăriţă de trei sau patru metri, de-o scară pentru

cules cireşe sau pentru spălat geamuri. S-o ridici şi s-o pui unde trebuie e un joc de copii.

Dar e cu totul altceva când scara devine un instrument de cucerire a libertăţii, un mijloc de evadare, o povară ce trebuie transportată pe furiş, sarcină încredinţată unor şcolari dintre care unul abia dacă are zece ani. Trebuie să vi-i închipuiţi pe Nusillon şi pe micul Patafiat (care mai şi şchiopătează!), leoarcă de sudoare, siliţi să-şi tragă sufletul la fiecare cinci metri, transportând această afurisită de scară de-a curmezişul unei grădini de zarzavat, sub arşiţa amiezii de vară. Iar în spatele lor, o clădire mare cu trei etaje, privind la cei căzuţi în greşeală prin mai bine de cincizeci de ferestre, şi fiecare din aceste ferestre putând ascunde o primejdie iminentă. (Pericolul există cel puţin în gând, şi cei doi băieţi se simt străpunşi de cincizeci de priviri care le urmăresc mişcările.) Gândiţi-vă şi că această blestemată de scară îl izbeşte peste picioare pe micul Patafiat şi că-l copleşeşte cu greutatea ei, deoarece, înclinată, impune celui mai mic un efort dublu. Scara, şi aşa prea grea, e mult prea voluminoasă pentru mânuţele lui Patafiat. Se întâmplă ceea ce trebuia inevitabil să se întâmple. Patafiat scapă scara, se poticneşte în ea şi cade. Până atunci îl durea ochiul, îl durea genunchiul, şi iată că se loveşte şi la cot. Acum e un adevărat schilod. Şi toate astea se produc în momentul cel mai hotărâtor al acţiunii, chiar sub acele afurisite ferestre!

Amândoi trec printr-un moment de descurajare, au impresia că e zadarnic să lupte mai departe cu o soartă potrivnică. Dar Nusillon îşi revine repede. Nu vrea să piardă partida. Priveşte zidul, observă locul unde vor trebui să-l escaladeze. Ghiceşte, dincolo de zid, imensităţile libere ale câmpului, satele vesele şi colorate, oraşele pasionante, cu zarva şi posibilităţile lor nemărginite şi, într-unul din aceste oraşe, un circ

strălucind de lumini, înconjurat de gură-cască, mirosind a fiare sălbatice, a cai, acetilenă şi maşini. Sub cupola de-o înălţime impresionantă, trapeziştii sunt lansaţi în spaţiu. Orchestra se întrerupe brusc, se opresc şi respiraţiile, inimile… Omul în tricou descrie o traiectorie uluitoare, se agaţă ca printr-un miracol, şi strigătele de bravo se dezlănţuie. Acolo trebuie să se ducă Nusillon, numai acolo tatăl său nu va veni să-l caute.

Aşadar n-are încotro! Un şef trebuie să ştie să rişte totul. Există momente când trebuie să fii prudent şi momente ale îndrăznelii. Cei doi băieţi se încleştează de scară şi o târăsc ca pe o grapă care distruge brazdele, face să scrâşnească pietrişul şi ridică norişori de praf. Nu-i nimic! Zidul e aproape, aleea cu carpeni la fel. Ultimul pas, ultimul efort… Uff! La capătul puterilor, copiii se aruncă la pământ. Dar au preţioasa scară şi o ţin strâns la piept, în câteva minute vor trece ele cealaltă parte, vor fi dincolo de zidurile colegiului.

— Ei, ştrengarilor! Asta-i bună! Ce-or fi făcând acolo micile puşlamale?

Părintele Bricole l-a apucat de gleznă pe Nusillon, care se află în vârful scării, pe punctul de-a sări peste zid, iar Patafiat, care n-a urcat decât primele trepte, începe să tremure din toate mădularele.

Cu câteva clipe mai înainte, părintele Bricole a avut nevoie de scară pentru o reparaţie. Negăsind-o sub şopron, şi-a zis: „De bună seamă că au lăsat-o pe-acolo neglijenţii aceia!”, gândindu-se la zidarii care veniseră în ultimul timp. Şi s-a apucat să-şi caute scara, foarte tacticos, cercetând florile care-i plac, verificând bunăstarea pomilor fructiferi. Tocmai se uita la ramurile unui păr, când a zărit cu câţiva metri mai încolo vârful scării sale, care „acţionată de nişte mâini invizibile, descria pe cer o curbă nehotărâtă, se clătina ca şi când ar fi fost gata să cadă,

pentru a se propti apoi solia de creasta zidului. Cine oare putea să umble cu scara asta într-o zi când nu se afla nimeni în colegiu şi, mai ales, s-o manevreze astfel? Se apropie, deci, să vadă despre ce era vorba.

Părintele Bricole nu-l cunoaşte pe Patafiat, din secţia celor mici. Dar îl cunoaşte bine pe Nusillon, care a venit nu o dată să se refugieze în coliba lui. Fără să dea drumul piciorului, exclamă:

— Ei, poftim, ei, poftim! Aşadar, tu erai! Te caută peste tot de trei zile încheiate, şi tu stai cocoţat acolo ca un motan! Hai, dă-te jos! O să cazi şi cine ştie ce-o să păţeşti.

Glasul acesta are ceva irezistibil: tonul plin de bunătate, care înduioşează şi dezarmează. Surprins de accentul unei voci furioase, Nusillon, fără îndoială, s-ar fi zbătut, ar fi încercat imposibilul ca să se desprindă şi să sară totuşi de cealaltă parte, unde ar fi avut mari şanse de-a se schilodi, căci, lucru pe care nu-l ştia, zidul grădinii de zarzavat se sprijină în acest loc pe-un zid de susţinere, ceea ce face ca din vârful său până la pajiştea de jos să fie o distanţă de vreo cinci metri. Poate că, riscând chiar să-şi rupă vreo mână sau vreun picior, Nusillon s-ar fi aruncat cu capul înainte în această încercare disperată, dacă accentele de prietenie nu i-ar fi micşorat spiritul de hotărâre tocmai în clipa când, într-un interval de câteva secunde, era în joc destinul său. Forţele de rebeliune sunt învinse de acest glas ce făgăduieşte indulgenţă. Nu-i mai rămâne decât să coboare şi să se predea.

— Acum, copii, voi aţi adus-o, voi o să mă ajutaţi s-o duc înapoi! spune blând părintele Bricole.

E vorba de scară, pe care a şi apucat-o de-un capăt, îi obligă pe băieţi s-o ia de celălalt capăt şi s-o ducă, mergând înainte. E un alai destul de jalnic în grădina de zarzavat a internatului, către orele două după-amiază, sub

lumina arzătoare şi batjocoritoare a soarelui!

Scara e repusă la locul ei, cu multă grijă, sub şopron. Acest simplu gest marchează sfârşitul unui vis. Atunci, nervii cedează, mândria se dă bătută. Doi aventurieri îndrăzneţi, un acrobat de circ şi un inventator, redeveniţi nişte şcolari vinovaţi, izbucnesc în suspine.

— Cel puţin aţi mâncat?

Băieţii fac semn că nu. Părintele Bricole îi conduce până la baraca lui şi îi închide acolo până se duce să vadă ce se poate găsi de mâncare în sala de mese şi pe la bucătărie, fără a spune nimănui nimic. Se întoarce repede cu o mulţime de merinde şi chiar bunătăţi. Le dă de mâncare celor doi fugari. E un moment plăcut, de răgaz, de reconfortare. Şi răgazul va mai dura încă vreo câteva ore, deoarece întregul colegiu e plecat la iarbă verde.

Părintelui Bricole îi şedea pe limbă această observaţie: „În ce hal aţi ajuns, sărmani copii!” Voia să spună: atât de murdari, zdrenţăroşi, obosiţi! Dar se reţinu. Se gândi că erau mai înduioşători aşa, cu aerul lor de sufeiinţă. Or, el nu ştia bine ce soartă îi aştepta pe cei doi vinovaţi, o soartă probabil destul de tristă, şi în ce fel va interveni pentru ei, căci din prima clipă îi venise gândul să intervină pentru prizonierii săi. Îi părea cam rău că-i reţinuse, dar era de datoria lui, de bună seamă, deoarece îi surprinsese – de altfel fără voia sa! Şi apoi, unde s-ar fi putut duce bieţii copii?

Uimitoarea prospeţime sufletească a părintelui Bricole îi menţinea, în ciuda vârstei, rara însuşire de a fi întotdeauna pe picior de egalitate cu copiii. Era singurul adult din colegiu în stare să-i înţeleagă cu adevărat, să ia în serios ceea ce e serios, suferinţele lor, pornind de la principiul că necazurile copiilor sunt pe măsura lor, căci fiinţele, la toate nivelurile, îşi au întotdeauna partea lor de durere. Socotea că nişte dureri nemeritate sau de

neînţeles pot schilodi sufletul copiilor, pentru că ei au sufletul mai delicat, iar impresiile copilăriei, înregistrate o dată pentru totdeauna, formează orchestraţia sentimentală a vieţii ulterioare. Gândea că există aproape la toţi copiii ceva preţios şi cald, care poate să încolţească sau să se usuce, dar că această bogăţie nu poate fi fructificată cu metode dure, cu învăţături seci şi inflexibile. Pentru el, ceea ce se cheamă „copilăresc” nu avea nimic inferior sau lipsit de raţiune, dar îi atribuia mobiluri pe care adulţii, cu egoismul lor grosolan, nu le înţeleg. Gândea că mulţi copii rămân închistaţi deoarece nu se pot încrede, că teama le alterează multe daruri şi că, în ceea ce-i priveşte pe copii, oamenii nu-şi fac serios datoria. De altfel, se gândea la toate acestea mai puţin decât am spus aici. Mai curând le simţea, deoarece rămăsese el însuşi simplu, curat şi nepizmaş, un copil bătrân, căruia îi era lui însuşi teamă de oameni, de răutatea şi de vanitatea lor meschină.

În faţa lui Nusillon şi Patafiat, zâmbind ca bunătate, părintele Bricole chibzuia. Fuga celor doi copii, acum jalnici şi obosiţi, şi în fond atât de neliniştiţi, în pofida sporovăielii lor nostime de păsărele care au dat de căldură, avusese cauze adânci, probabil dureroase. Puţin mai târziu avea să-i predea autorităţii, neputând face altfel. Îi va preda fără condiţii? Nu avea de gând. Inimile copiilor sunt pline de taine grele, vecine cu drama. Dorea să cunoască taina acestor doi băieţi, pentru a-i putea apăra mai bine în momentul când toată lumea va fi împotriva lor. Ştia că adevărul bunului Dumnezeu şi dreptatea lui, în cazul de faţă, erau cu totul altceva decât aplicarea strictă a unui regulament.

Văzându-i cum trăncănesc şi ronţăie veseli, părintelui Bricole îi venea greu să-i întristeze. Totuşi, în cele din urmă, se hotărî:

— Aşadar, zise el deodată, o făcurăţi de oaie! Ce v-a

venit?

Băieţii tăcură. Fuseseră atinşi la punctul sensibil: inimile lor, neîncrezătoare, se strângeau instinctiv. E groaznic nu numai să suferi, ci şi să te întrebi dacă o atare suferinţă nu e cumva ruşinoasă, de nemărturisit, întrebare pe care şi-o pun fără încetare copiii abandonaţi. Dar Nusillon şi Patafiat văzură strălucind în privirea limpede a părintelui Bricole o flăcăruie atât de încurajatoare încât au simţit că nu vor avea niciodată un prilej mai bun de-a se mărturisi, şi ei ardeau de dorinţa de-a o face, aveau realmente mare nevoie de acest lucru. Nu-i mai reţinea nimic altceva decât pudoarea.

De aceea se slujiră unul de altul, vorbind fiecare pentru celălalt.

— Din cauza mamei lui… zise Nusillon.

— Din pricina tatălui său… explică Patafiat.

— Mămica lui nu mai vrea să-l vadă… arătă Nusillon.

— Tatăl lui îl bate prea mult… interveni Patafiat.

— Plângea tot timpul… stărui Nusillon.

— Îi era prea frică… afirmă Patafiat.

Acum vorbeau, vorbeau… Fiecare înfăţişa amănunţit durerile celuilalt, cu o intensitate care îşi avea sursa în propria sa amărăciune şi cu o abundenţă de amănunte pe care n-ar fi cutezat să le pomenească istorisindu-şi propriile necazuri. Patafiat schiţa un excelent portret al soţilor Nusillon, – tatăl feroce şi tiran, mama moale şi plângăreaţă. Nusillon îl descria cu indignare pe domnul Aufraide ca pe călăul unei femei frumoase şi al unui copil lipsit de apărare. Rezulta un talmeş-balmeş de relaţii familiale şi de grozăvii în care bunul părinte Bricole nu se mai descurca, atât de mult se confundau, în vălmăşagul acestor relatări încrucişate, duritătile unei familii cu asprimile celeilalte. Lăsă aceste torente să curgă în voie, înainte de-a le canaliza. Era prima izbucnire, atâta timp

stăpânită, şi cei doi băieţandri îşi uşurau inimile de-a valma, dacă se poate spune astfel.

Mai târziu totul fu reluat, plecându-se de la început. Părintele Bricole făcu astfel cunoştinţă cu două familii burgheze în care caracterele şi pasiunile jucau un rol considerabil, rol care avea repercusiuni grave şi profunde asupra sufletului celor doi şcolari. Ei îşi povesteau acum fuga cu o anumită indulgenţă. Isprava lua un aspect eroic de care erau destul de mândri... Mândrie ce le poate fi iertată, deoarece constituia singurul profit al expediţiei, şi acest profit nu compensa nici pe departe sancţiunile a căror ameninţare plana asupra lor. Băieţii explicară cum se cunoscuseră şi se împrieteniseră, cum descoperiseră intrarea podului, cum adunaseră o rezervă de alimente şi cum trăiseră în pod trei zile. Părintele Bricole râdea din toată inima. Nu găsea nimic rău în toate acestea.

Dimpotrivă, se simţea înduioşat atât de cauzele ce-i determinaseră, cât şi de proiectele unui viitor trapezist şi ale unui viitor inventator care, după o zi plină de emoţii, picau de somn.

Către orele şapte seara, pe neobservate, micul Patafiat adormi pe patul de nuiele. Nusillon îi şopti părintelui Bricole, cu ironia afectuoasă a celui puternic care veghează asupra celui slab:

— Doarme, părinte, priviţi-l!

Două minute mai târziu închise şi el ochii şi adormi, lângă plăpându-l său tovarăş de necazuri.

În baraca unde lumina scădea tot mai mult, părintele Bricole privea cu melancolie la cei doi copii hărţuiţi, care dormeau cu o totală încredere. Această încredere înduioşătoare îl punea în situaţia de ocrotitor al lor; şi e foarte adevărat că nu-l aveau decât pe el ca să-i apere întrucâtva de toţi şi de toate. Chipul uman dă la iveală tot ce are sufletul mai tainic în timpul somnului, care îl expune

astfel, fără apărare, celor mai pătrunzătoare examene. Cele două chipuri luminoase, cu gurile întredeschise, străluceau de tinereţe curată şi de naivitate, iar dacă expresia lor era alterată de ceva imperceptibil, aceasta era prezenţa unei obsesii dureroase de care bieţii copii nu erau eliberaţi nici măcar în somn.

Părintele Bricole îşi luase mătăniile şi le prefira maşinal, una câte una, printre degete. Dar se adresa cerului într-un fel mai direct: „Dumnezeule îndurător, murmură el, trebuie totuşi să-i ajut pe aceşti doi copii! Au un mare necaz, asta e toată povestea lor. Dar ceilalţi vor voi oare să înţeleagă?” Ceilalţi… adică superiorul, directorul de studii, consiliul de disciplină, cei care aplicau cu răceală articolele unui cod stabilit dinainte, fără a ţine seamă de cazurile particulare. Să condamni e uşor, să înţelegi e un lucru greu, omenesc şi milostiv. Lucru de laudă e să ierţi şi să cercetezi cine merită iertarea…

Aşa gândea părintele Bricole, cu şiragul de mătănii în mână, în timp ce se lăsa noaptea. Se simţea înspăimântat de rolul de mijlocitor pe icare întâmplarea i-l încredinţa. Nu că n-ar fi ştiut ce să spună, nu că n-ar fi avut spiritul şi inima pline de argumente şi dovezi, dar se temea ca nu cumva recomandaţia lui să fie dăunătoare copiilor (nu se afla niciodată de partea cea bună a baricadei, împrejurările nu-l rânduiau niciodată printre cei puternici, printre cei care se intitulează „cei drepţi”). De astă dată regreta că nu posedă siguranţa şi abilitatea oamenilor care fac cariere strălucite. Nu pentru el, Doamne fereşte! Numai pentru a-i salva ipe Nusiuom. şi Patafiat, atâta tot. Odată îndeplinită această sarcină, ar fi revenit bucuros la coliba lui de meşteşugar, cu nimic mai mândru sau mai ambiţios ca înainte. Să cârpească, să robotească modest, aceasta era menirea lui. Nu dorea nimic maiţ mult, afară de cazurile când i se oferea prilejul să facă uneori un pic

de bine. Îi iubea pe cei slabi.

Noaptea intrase în drepturile ei când un zgomot surd vesti întoarcerea elevilor, iar colegiul, repopulat deodată, îşi reluă viaţa obişnuită.

Bătrânul preot îşi puse la loc mătăniile şi ieşi din baracă, răsucind cheia de două ori în broască. Apoi, vârî cheia în buzunar… Noaptea era frumoasă, bolta plină de stele. Aruncând o privire spre constelaţiile ce clipeau încurajator în depărtare, îşi făcu o cruce mare şi îşi spuse în sinea lui:

— Iar acum, părinte Bricole, hai să mergem la domnii noştri!

Porni în căutarea superiorului, pe care-l găsi în pragul camerei lui. Intrând la dânsul, îi spuse:

— Am aflat câte ceva despre Nusillon şi Patafiat.

— Au fost găsiţi? Unde se află?

— Sunt bine deocamdată.

— Departe de aici?

Părintele Bricole nu răspunse la întrebarea superiorului.

— Părinte, zise el cu hotărâre, eu nu sunt decât umilul părinte Bricole, mai mult ţăran şi muncitor decât preot…

— Dar, zise cu indulgenţă abatele Fuche, ne aduci multe servicii…

— Cu ciocanul, fierăstrăul, rindelele şi lampa de sudură, fac tot ce pot, şi nu-mi precupeţesc osteneala. Dar astăzi trebuie să fac ceva mai mult. Am prilejul să fac un mare serviciu unor mici creştini care nu sunt răi de tot. Părinte, vă voi istorisi povestea lui Nusillon şi pe cea a lui Patafiat…

Domnul Aufraide era dintre acei oameni, din fericire destul de puţini, care în orice împrejurare nu acţionează

decât din pasiune şi care, în afara pasiunii, nu valorează nimic, căci monotonia şi liniştea sunt pentru ei lucruri mult mai cumplite şi mai deprimante decât o înmormântare. Pasiunea amoroasă, în primul rând, jucase, în existenţa lui un rol important şi, în ultimă analiză, aproape întotdeauna distructiv.

Pasiunile domnului Aufraide erau ciclice. Cam o dată la cinci ani întâlnea „femeia vieţii sale”, şi urma o nouă îmbătare catastrofală, în sensul că impetuosul îndrăgostit îşi lichida dintr-o trăsătură de condei tot trecutul, arunca peste bord fiinţe, aranjamente, situaţii, fără cea mai mică ezitare, fără remuşcări, şi pornea iarăşi spre o altă aventură, incomparabilă, pe care o credea sincer definitivă, ceea ce nu se întâmpla niciodată. Şi, după cum era de presupus, nici nu se putea întâmpla vreodată, căci era logic să se creadă că domnul Aufraide, după ce întâlnise şi părăsise mai multe femei ale vieţii sale, nu avea să se oprească aici şi, în mod fatal, cele mai divine şi mai irezistibile creaturi tot urmau să i se dezvăluie până la urmă.

Indiferent ce-ar fi rezervat viitorul, un lucru era sigur. Odată depăşite primejdiile, rezistenţele, jurămintele patetice şi întrevederile sfâşietoare, domnul Aufraide, revenindu-şi din exaltare, găsea în curând fadă – dacă nu chiar cu totul insipidă – persoana îndumnezeită timp de câteva luni şi pentru care, cu inima împăcată şi plină de frenezie, tulburase familii, călcase în picioare convenienţe, aruncase doliul sau disperarea în inimi. Nu se complăcea decât într-o ambianţă de delir şi dramă. Avea nevoie de înfrigurare, paloare, ochi încercănaţi şi fiori de febră. Nu voia decât amante cu simţurile rătăcite, care să trăiască numai pentru el şi prin el.

De îndată ce râvnea la o nouă femeie, pornea s-o cucerească, îşi consacra tot timpul ca s-o obsedeze, s-o

acapareze, s-o subjuge. Avea nevoie de carnea, de fibrele, de gândurile ei, fără nicio reticenţă, amintire sau părere pe care să n-o fi controlat, fără niciun suspin căruia să nu-i cunoască sensul. Îşi ameţea iubita, o hipnotiza, o anihila.

În sfârşit, era a lui, cu totul a lui, aşa cum dorise să fie. Iat-o, în sfârşit, marcată ca de-un fier roşu de personalitatea lui devorantă. Atunci, descoperea că fiinţele sunt mereu insuficiente, că nu se reînnoiesc, că nicio femeie nu era în stare să risipească plictiseala în care se scălda natura lui întunecată şi exclusivistă. Trăia nutrind această concepţie, acordând din ce în ce mai puţin interes partenerei sale, socotindu-se cu totul lipsit de dorinţa de-a mai întreprinde ceva, până în ziua când în raza lui de acţiune apărea o nouă creatură fermecătoare, pentru care, de îndată ce-o vedea, se arunca din nou în viitoarea unor speranţe nebuneşti, distrugeri şi dezordini.

După zece luni de căsnicie, domnul Aufraide se afla la punctul când, toate ravagiile fiind consumate şi soţia începând să-i fie o povară, dorea să se elibereze de lanţurile pasiunii. Tx-ebuia să recunoasscă evidenţa: cea de a cincea „femeie a vieţii sale” nu era decât o decepţie, o greşeală în plus, greşeală devenită posibilă din cauza refulărilor unei lungi perioade de singurătate şi linişte excesivă care precedase întâlnirea cu Eliane. La domnul Aufraide năprasnicele furtuni amoroase alternau cu intervale de mai multe luni sau chiar ani („singurele perioade productive din viaţa mea”, spunea el mai târziu), în cursul cărora nu ţinea seama decât de fanteziile şi curiozităţile sale, preocupându-se numai de activitatea lui. Concluzia la care revenea mereu era aceea că o femeie care să se ţină scai de dânsul nu era nicidecum ceea ce îi trebuia. Din păcate, avea darul seducţiei şi ştia să fie un amorez fermecător, un amant înfocat, inventiv şi plin de atenţii, de care partenera nu se putea sătura. Dar se

sătura el. Din clipa când fiinţa pentru care îşi dăduse atâta osteneală era stăpânită, frământată şi dominată, îi spunea: „Şi pentru ce? Ca să aud mereu aceleaşi gângureli, ca să constat că toate fac aceleaşi eforturi de-a ne acapara şi a ne seduce pe măsura puterilor lor? îmi pierd timpul!”

Dar e mai uşor să seduci decât să te debarasezi de-o amantă extaziată. Iar Eliane, după ce la-început fusese rezervată şi cam sceptică, nevăzând în această legătură decât o plăcere trecătoare de care avea să se elibereze uşor, îşi spunea acum că dragostea, şi mai cu seamă această dragoste, va însemna pentru ea viaţa sau moartea.

Se înţelege deci că domnul Aufraide, bucuros să găsească soţiei sale o preocupare al cărei obiect să nu mai fie el, a primit fără neplăcere scrisoarea de la Sainte-Colline care anunţa că tânărul Robert Patafâat, făcându-se vinovat de-o greşeală gravă, avea să fie retrimis familiei sale.

— Foarte bine! zise calm domnul Aufraide, o să-ţi ţii feciorul lângă tine. Îl vom înscrie ca extern la liceu. I se potriveşte mai bine. Copilul acesta nu e făcut pentru internat.

— Dar, obiectă doamna Aufraide, care se temea ca întorcea fiului ei să nu-i înstrăineze soţul, nu spuneai tu anul trecut că regimul de internat e singurul în stare să formeze elemente strălucite?

— Desigur, zise domnul Aufraide, când e vorba de naturi puternice, care trebuie mlădiate. Dar fiul tău e o natură gingaşă.

— Dar, dragul meu, mai stărui doamna Aufraide, nu susţineai tu că aceste naturi trebuie înăsprite, şi că astfel li se face un serviciu?

Domnul Aufraide, slavă Domnului, nu se lăsa încurcat de propriile sale contradicţii şi ştia să aducă, în favoarea tezelor contrarii, argumente chibzuite, înţelepte şi de

necombătut. Răspunse:

— Se înţelege, draga mea, că unele naturi molatice au nevoie să fie înăsprite. Dar fiul tău are o fire tandră, afectuoasă, ceea ce nu e nicidecum acelaşi lucru. Faţă de astfel de firi e, dimpotrivă, o adevărată datorie să nu te atingi nici de prospeţimea, nici de sensibilitatea lor. În fond, chiar în interesul lui Robert, pe care acum am ajuns să-l cunosc mai bine, nu-mi pare rău de acest deznodământ. Băieţaşul va fi extern. E preferabil, pe de o parte, să fie supravegheat mai de aproape, iar pe de altă parte, îţi va ţine tovărăşie, scumpă Eliane. Şi apoi, nu e atât de bine să desparţi copiii de mamele lor. Spiritul de far milie n-are nimic de câştigat în astfel de cazuri. Găsesc că azi nu se mai acordă destulă grijă familiei, şi asta nu e bine, căci familia stă la baza societăţii. Când într-o ţară familiile se dezbină, totul se descompune.

Domnul Nusillon nu încetase să-l intoxice pe abatele Fuche cu telegrame teribile, câte trei pe zi, câtă vrem «fiul său nu fusese regăsit. Îşi lua foarte mult în serios noul său rol de tată disperat. Ceea ce nu-l împiedica s-o zgâlţâie zdravăn pe doamna Nusillon, mai plângăreaţă şi mai buhăită ca oricând, strigându-i: „Vezi ce face fiul tău? O să sfârşească întocmai ca ticălosul de Eugène, frate-tău!”

Domnul Nusillon excela în aceste jocuri duble, care-i îngăduiau să pozeze peste tot în victimă. Pe de o parte, nefericitul îşi vedea căminul infectat de sângele impur al neamului Mortifioux; pe de altă parte, se angajase cu colegiul într-o luptă din care spera să tragă oarecare profit, sub forma unei despăgubiri (pentru privarea sa de bucuriile părinteşti), care să poată fi scăzut din restanţa de taxă datorată pentru educaţia fiului său. Adopta concomitent aceste două atitudini, contând pe-un dublu beneficiu. Acasă, sărmana doamnă Nusillon neştiind ce să mai facă pentru a i se ierta josnicia familiei sale, îşi

îngrijea stăpânul cu un devotament de sclavă. La Sainte-Colline, se va vedea…

O telegramă de la colegiu îl informă, în sfârşit, pe domnul Nusillon că fiul său fusese regăsit sănătos şi teafăr. Era invitat să vină să constate perfecta lui stare de sănătate. Domnul Nusillon luă trenul, într-o stare de spirit destul de contradictorie. Trebuia să intre în pielea unui tată iubitor care, cu lacrimi de bucurie, îşi regăseşte copilul pierdut. Pe lângă aceasta, mai trebuia să şi manevreze în aşa fel încât să rezolve cât mai bine problema financiară. Era vorba, în fond, de-a îmbina emoţia cu simţul practic, dozaj care cerea multă supleţe.

Când s-a deschis uşa micului vorbitor unde domnul Nusillon fusese introdus de îndată ce sosise la colegiu, cel ce intră nu era nici părintele superior, nici fiul său.

În locul lor, îl văzu ivindu-se pe burduhănosul abate Ragraton, optimist, bonom şi cu o respiraţie acidă, mirosind puternic a vin alb. Economul merse drept la ţintă, cu o vioiciune ademenitoare:

— Aşadar, dragă domnule, zise el despăturind extrasul de cont, vom tranşa numaidecât mica noastră afacere. Totalul e de opt sute cincizeci şi şase de franci şi câteva centime.

Domnul Nusillon cunoştea foarte bine această cifră! Dar, spre marea lui uimire, lucrurile nu se desfăşurau de fel aşa cum sperase. Încercă să-i găsească nişte chiţibuşuri acestui bătrân vulpoi de abate Ragraton, care, la prima vedere, nu părea prea şiret.

— Am venit să-mi revăd fiul, domnule econom. Asta e prima mea grijă.

— Bine, bine, o să vină, dragă domnule, de îndată ce ne vom fi pus de acord.

— Şi să vorbesc cu părintele superior.

— Îi părea tare rău că trebuie să plece, şi m-a rugat

să vă prezint scuzele lui. Monseniorul arhiepiscop l-a chemat azi-dimineaţă, foarte urgent.

Domnul Nusillon înţelese că avea de-a face cu viclenia preoţească, că va fi înconjurat de tăcere, că i se vor pune piedici şi nu va vedea pe nimeni. Încercă totuşi să lupte, să câştige ceva, o sută de franci, sau măcar cincizeci… Aruncă o privire contului.

— Opt sute cincizeci şi şase de franci, zise el, asta era înainte de cele întâmplate. Dar de atunci, din vina dumneavoastră, am avut cheltuieli: călătorii, telegrame şi griji care m-au făcut să-mi pierd o mulţime de timp…

— Ne-am gândit, desigur, la toate, dragă domnule, zise cu bunătate abatele Ragraton. Şi tocmai din acest motiv n-am mai socotit nici noi cheltuielile pe care a trebuit să le facem cu cercetările. E o sumă frumuşică!

— Dar, mai încercă să obiecteze domnul Nussilon, răspunderea dumneavoastră…

— Despre asta s-ar putea discuta la nesfârşit, şi ne-am pierde vremea. Şi-apoi, băiatul… rămâne la noi, sau nu?

În acelaşi timp, abatele Ragraton împinse hârtiile înainte, cu un gest încurajator şi fără replică.

— Pot să scriu „achitat” pe facturi, nu-i aşa?

— Scrieţi, răspunse sec domnul Nusillon, o să vă completez un cec.

— Perfect, perfect! zise liniştit abatele Ragraton. Vedeţi, dragă domnule, datoria e datorie, dar ce-ai plătit e bun plătit, îţi dă o uşurare foarte plăcută. Uiţi greu, ceea ce datorezi, dar uiţi foarte repede când ai plătit.

Luă cecul, îl verifică cu grijă şi îl împături.

— Puştiul va veni imediat, declară el, retrăgându-se, numai zâmbet.

Şi îşi deschise tabachera.

O forţă explozivă şi congestivă clocotea în pieptul

domnului Nusillon, fiinţă batjocorită ce nu înregistra decât afronturi, dintre care acesta din urmă era cel mai usturător pentru amorul său propriu: fusese tras pe sfoară. Da, acest preot gras, cu sutana soioasă, cu respiraţia gâfâitoare şi chipul plin de bubuliţe, acest groaznic Ragraton, cu dulcegăria lui exagerată, îl păcălise fără doar şi poate! Pe cine să dea vina? îi veni în minte, firește; vechiul său cal de bătaie: ura faţă de familia Mortifioux. Toate neplăcerile îi veneau de la fiul său, jalnicul cretin, care moştenise de la maică-sa respingătoarele instincte ale neamului detestat!

În acea clipă îşi făcu apariţia şcolarul fugar, lamentabilul şi dezonorantul posesor al buletinului cu minus treizeci şi unu de puncte. Nici pomeneală să fie tăiat în cinstea lui viţelul cel gras! De altfel, nici Nusillon, în ceea ce-l privea, nu-şi închipuise măcar o clipă că tatăl său, ca urmare a cine ştie cărei schimbări miraculoase, îl va întâmpina nebun de bucurie. De aceea, după ce închise uşa, prevăzând că această întâlnire nu prea avea şanse de a începe altfel decât cu o formidabilă pereche de palme, Nusillon se ţinea prudent la distanţă. Avea acel aer total stupid care-l exaspera atât de mult pe domnul Nusillon; la rândul său, domnul Nusillon avea acea înfăţişare feroce care-l arunca pe băiat într-o stare de idioţenie paralizantă. Între ei nimic nu se schimbase. Tatăl şi fiul se regăseau ca mai înainte. Vechile sentimente de totdeauna se impuneau cu o forţă de neînlăturat, cu forţa ereditǎţilor exprimate de fiecare dintre ei, spre nefericirea şi furia celuilalt. Trebuia făcută însă o remarcă: odioasa ereditate a lui Nusillon ajunsese totuşi până la el prin intermediul tatălui său, astfel încât ar fi fost în drept să-i obiecteze: „Cretin, dar din vina cui?” Poate că tocmai posibilitatea logică a unei astfel de întrebări îl exaspera atât pe domnul Nusillon, în faţa acestui chip stupid şi modelat totuşi de către natură

după propria-i asemănare. Deşi modificat întrucâtva prin contribuţia celor din neamul Mortifioux, ceva ancestral şi autentic Nusillon era înscris, cu trăsături de neşters, pe chipul copilului înspăimântat. Această asemănare evidentă împinse la paroxism mânia tatălui. El tună, arătând spre parchetul de la picioarele sale şi simţind ca o mâncărime în palmă:

— Apropie-te, dobitocule!

Nusillon, cu coatele depărtate de trup şi gata să pareze, păşi încet spre supliciu.

Dar, în clipa aceea, uşa se deschise, lăsând să treacă un preot mărunţel, cu o înfăţişare stângace, care, spre marea mirare a domnului Nusillon, veni să se interpună între tată şi nu, fără a rosti niciun cuvânt pentru a-şi explica prezenţa. Micul preot, atât de straniu, aţinti asupra domnului Nusillon o privire pătrunzătoare şi atât de limpede încât acesta n-o putu susţine şi roşi fără să-şi dea seama de ce.

— Pentru ce nu-l iubiţi? întrebă el încet.

— Ce vă priveşte? răspunse brutal domnul Nusillon.

— Numai iubirea mântuieşte, rosti fără să se tulbure micul preot. Am venit să v-o amintesc.

— Cine v-a trimis? mârâi domnul Nusillon.

— Cel care a spus: „După cum judeci, aşa vei fi judecat”.

Privirea limpede, lipsită de ură, îl ţinea pironit în loc pe domnul Nusillon, care simţea că-l cuprinde o stânjeneală necunoscută până atunci. Micul preot profită de aceasta pentru a se întoarce spre şcolarul care aştepta tremurând să i se decidă soarta:

— Du-te, Nusillon, înapoi în clasă şi vino cât mai des la mine. Ai să vezi că bunul Dumnezeu te va ajuta până la urmă, căci el e întotdeauna milostiv cu cei nevinovaţi. Du-te şi fii în pace, micuţul meu Nusillon. Îi voi spune tatălui

tău ceea ce trebuie să ştie.

Astfel, micul Patafiat îşi regăsi mama pentru a nu o mai părăsi niciodată, iar Nusillon, tocmai în săptămânile când a avut cel mai rău buletin de note şi când a încercat să şi fugă, n-a fost bătut de tatăl său. Aceste două minuni modeste – dar mari prin consecinţele lor – trebuie puse pe seama părintelui Bricole, care, după ce le-a înfăptuit, s-a întors smerit în coliba lui.

X

Şi acum, dragi copii…

Doamnelor, domnilor, părinţi, şi voi, dragi copii.

Iată şi sfârşitul anului, al anului şcolar, singurul care contează cu adevărat în mica noastră cetate a educaţiei, a învăţăturii oneste şi a solidelor principii creştine, singurul care contează în această casă unde totul se petrece sub privirea lui Dumnezeu, conform legilor Lui, căci scopul nostru, al tuturor, e să ne întoarcem într-o bună zi la El, cu suma operelor noastre.

Astăzi, dragi copii, se încheie sarcina noastră comună, care se baza ieri, aşa cum va fi şi mâine, pe colaborarea tuturor bunăvoinţelor adunate aici. Aş vrea să vă daţi seama bine, în clipa acestei despărţiri, că cei care de nouă luni încoace v-au fost învăţători sunt prietenii voştri şi că n-au încetat niciodată de a vă fi prieteni, în pofida severităţilor necesare ale şcolii, în pofida obligaţiei pe care o aveau de a vă impune respectarea unei discipline ale cărei rigori, adesea, nu erau mai uşoare pentru ei decât pentru voi. Cu amintirea acestei prietenii profunde şi utile – în ce măsură, veţi vedea mai târziu – aş vrea să ne despărţim. Într-o atmosferă de prietenie reciprocă şi cu deplina conştiinţă a ceea ce ne datorăm unii altora.

Această zi atât de aşteptată, ziua de 18 iulie 1913, era în adevăr ultima zi a anului şcolar. Bagajele erau făcute şi fuseseră chiar transportate la gară. Nu mai

rămânea, înainte ca porţile curţii de onoare să fie larg deschise, decât să se procedeze la împărţirea solemnă a premiilor.

În sala de festivităţi, în faţa cortinei coborâte, superiorul îşi rostea discursul anual de închidere. În primele două rânduri de scaune stăteau preoţii, îmbrăcaţi în sutana numărul unu. Arboraseră cu acest prilej un aer grav, aerul atât de aparte al meditaţiei ecleziastice, pătruns totuşi de-o bunătate indulgentă şi senină. În spatele preoţilor, cele trei secţii în uniformă, în ordine: cei mici, cei mijlocii şi cei mari, îşi ocupau băncile obişnuite, în sfârşit, îndărătul colegiului propriu-zis, pe scaune anume pregătite, se aflau grupate familiile, în mare ţinută.

Cum spaţiul era limitat, puteau fi văzuţi în fundul sălii oameni în redingotă, părinţi de-ai elevilor, care stăteau în picioare, atenţi, cu braţele încrucişate. Erau, în majoritatea lor, bărbaţi cu un pic de chelie, cu barbă, cu nelipsita burtă, atribut demn şi respectabil al persoanelor cu greutate. Eliberaţi de mult timp de nerăbdarea, veleităţile şi ambiţiile cam nechibzuite ale tinereţii, scopurile lor fiind atinse sau pe cale de a fi, iar cariera definitiv trasată, se bucurau de soliditatea demnă de invidiat a maturităţii, fără nicio altă grijă decât aceea de a nu compromite întru nimic avantajele dobândite cu răbdare şi renegând uneori vechi visuri ale adolescenţei, cărora nu le mai păstrau nici amintirea. Erau acum părinţi, adică exemple create de natură, în deplin acord cu cele mai bune precepte religioase şi civice. Acest rol nu-i înspăimânta. Puternici prin experienţa lor şi printr-o reuşită cât se poate de evidentă, se simţeau în stare să-i înveţe pe copiii lor, aflaţi la vârsta iluziilor, că trebuie să facă fără şovăială o alegere înţeleaptă şi prudentă între un ideal incert, de altfel îndoielnic şi de-o onorabilitate mediocră, şi activităţi mai puţin fanteziste, dar mai sigure,

care rezervă rapid celui sârguincios şi docil un loc bun în societate. Farmecul aventurii, atracţia poeziei, gustul independenţei, căsătoria din dragoste, pasiunea pentru acţiuni dificile, căutarea generozităţii sau a unor însuşiri intime superioare, iată, desigur, iluzii care îi încântaseră şi pe ei cândva, dar de care ştiuseră să se dezbare din vreme. Era vorbă acum de a scuti un fiu de aceste prostii şi pierderi de timp, de a-l face să priceapă că în viaţa de toate zilele sunt mereu situaţii care îţi impun să renunţi la ceva, să-ţi tragi capul între umeri, să te cufunzi în masa amorfă, de a-l face să înţeleagă că poţi trăi astfel foarte bine, chiar fericit, numai să ştii să scapi de primejdiosul orgoliu care-i împinge pe unii adolescenţi pe căi fără ieşire, întrucât li s-a părut că zăresc, la capătul acestor fundături, o slabă licărire de stea, un mic reflex de sublim.

Viaţa înseamnă acceptare, şi se poate socoti om deplin acela care, după ce-a cântărit bine riscurile şi avantajele, a ştiut să se aranjeze în aşa fel încât să accepte şi să aleagă profiturile, incontestabil superioare vorbelor frumoase. Viaţa nu e nicidecum aşa cum şi-o pot închipui copiii, care îşi fac atâtea iluzii extravagante. Viaţa întreagă e rezumată în acele priviri lipsite de speranţă pe care le schimbă între ei oamenii, începând de la cincizeci sau şaizeci de ani, când, întâlnindu-se şi văzându-se atât de încărcaţi de amărăciuni, resentimente, boli, renegări, şi după ce le-au acceptat pe toate, după ce-au acceptat decrepitudinea, greşelile ireversibile, laşităţile disimulate, îşi spun ca nişte complici: „Ei, cum îţi merge?”, iar celălalt răspunde: „Păi, merge… Merge!” Viaţa „¡merge”, aşa şi nu alt fel, nu impetuos, nici liric, nici cinstit, nici cu mândrie. Viaţa e un declin continuu, care macină sufletul şi trupul, e o disperare care creşte treptat, căci, începând de la vârsta maturităţii, ne cuprinde obs. esia degradării noastre de neînlăturat, şi din acel moment avem drept însoţitor

nedespărţit al singurătăţii noastre fantoma anticipată a ceea ce vom fi, spectrul hidos al trupului nostru descompus, şi viaţa nu va mai înceta să fie decât un dialog, o tocmeală cu moartea. Viaţa constă, poate, în a ne gândi la moarte, şi poate că tocmai acest gând ne aruncă în frământările pe care le numim viaţă.

De altfel, am minţi dacă *am* susţine că părinţii şcolarilor gândeau astfel în acea după-amiază de 18 iulie, în sala pavoazată în care abundau florile gingaşe ale retoricii, manierele mondene cele mai alese şi concepţiile pline de vanitate ale familiilor. N-am cuteza să afirmăm că nişte idei atât de sever înlănţuite i-ar fi frământat mult în cursul existenţei lor, cu excepţia poate a doi sau trei dintre cei de faţă, înclinaţi spre reflecţii amare şi spre triste presimţiri. Precizăm că era vorba de doi sau trei taţi, destul de ruşinaţi, în straie cam jerpelite şi cu contul la bancă foarte compromis, care căutau să ascundă cât puteau – dar cu prea puţin succes – urmele dificultăţilor lor bugetare, consecinţele unei cariere ratate şi fără mari posibilităţi de ridicare. La cincizeci de ani împliniţi, aceşti oameni care reflectau întunecaţi, care reflectau prea mult – lucru îngăduit persoanelor ce n-au niciun prilej de bucurie sau de triumf care să le mai abată gândurile – îşi dădeau seama acolo, prin comparaţie, că deveneau indezirabili într-o societate atât de strălucită, că pierduseră partida. Şi nu numai pe-a lor, ci şi pe cea a copilului îngrijorat şi vizibil nenorocit care şedea lângă ei şi căruia n-aveau ce să-i transmită, presupunând că ar fi găsit mijloacele de a-i asigura o instrucţiune completă, ceea ce încă ar fi fost bine.

Ceilalţi părinţi nu-şi puneau atâtea probleme, ceea ce era foarte cuminte şi foarte decent, căci păreau destul de bine dispuşi, simţindu-se moraliceşte foarte la largul lor. Moralul lor ridicat era, în fond, indispensabil pentru a

suporta teribila căldură ce domnea în această sală înţesată, în timp ce afară termometrul arăta treizeci de grade la umbră.

Dacă cineva, bunăoară, l-ar fi întrebat pe domnul Pinoche, trufaşul milionar, despre *mobilările* vieţii, l-ar fi făcut să râdă pe acest bărbat roşu la faţă, spătos şi bine clădit. Născut într-o ulicioară mizeră, unde tatăl său cârpăcea mobile vechi şi obiecte de faianţă, iar uneori, poate, tăinuia chiar şi lucruri de furat, avea azi plăcerea de a-şi primi invitaţii într-un vast castel din secolul al XVIII-lea, a cărui faţadă principală dădea spre un minunat parc în stil francez, cu perspectiva, în depărtare, a unei alei de călărie şi a unui heleşteu mărginit de păduri. Viaţa îi hărăzise domnului Saturnin Pinoche să devină milionar datorită propriilor sale puteri, fapt cu totul evident, şi îşi îngăduia luxul de „a-şi creşte cei patru băieţi la preoţi", pentru că, declara el, „asta face impresie bună, orice s-ar spune". Să ajungi milionar, după ce-ai pornit de la cea mai sordidă calicie, prin specularea demolărilor, la care ai ştiut să adaugi la momentul oportun şi construcţiile, fără a dispreţui nici licitaţiile măsluite în culise (cum anume, era un adevărat mister), iată ceva ce poate constitui rostul şi justificarea unei vieţi, nu-i aşa? „Am învăţat, spunea cu mândrie domnul Pinoche, la marea şcoală care se cheamă *Cutreieră străzile şi descurcă-te*, şi pare-se că am fost un elev bun, nu? Aşa că, să nu-mi vorbiţi mie despre văicăreţi, palavragii şi alţi trmtori!" Domnul Pinoche, omul ridicat prin el însuşi, până la cei cincizeci şi patru de ani ai săi, nu-şi pierduse nici cinci minute cu reflecţii metafizice. Avea convingerea nezdruncinată că şi pe lumea cealaltă ar fi reuşit să se descurce şi că, deci, era cu totul inutil să-şi frământe mintea înainte de vreme. „Dar Dumnezeu, gândiţi-vă la Dumnezeu, domnule Pinoche!" îi obiectase odată o persoană pioasă. Domnul Pinoche îi răspunsese

făcând cu ochiul în stilul său de vânzător ambulant căruia nu-i rezistă nimeni: „Dumnezeu? Aş paria cu dumneavoastră că o să fac afaceri cu el şi că n-o să ies în pagubă!”

Desigur, domnul Pinoche reprezenta un caz aparte, cel al ascensiunii sociale prea rapide, realizată prin mijloace brutale şi probabili suspecte (nu se putea afirma nimic precis, dar de presupus se puteau presupune multe). Nimeni nu contesta faptul că adunase bani mulţi, şi nici genul de merit ce corespunde acestei isprăvi dificile (pentru care atâţia alţii se străduiau cu mai puţin succes), dar îi lipseau în chip deplorabil manierele corespunzătoare veniturilor sale şi contraria lumea prin cinismul, duritatea şi insolenţa lui. De aceea existau destui oameni care regretau că un astfel de individ, pornit de jos, ajunsese dintr-odată în fruntea burgheziei. Acest regret, de altfel cu totul platonic şi formulat cu extremă prudenţă, nu făcea ca prietenia domnului Pinoche să fie mai puţin căutată, aşa că ceilalţi părinţi se grăbeau să-l salute şi chiar cu foarte mult zel, în speranţa de-a intra în relaţii mai strânse şi de-a fi invitaţi în faimosul castel, despre care se spunea că e plin de curiozităţi şi obiecte de valoare.

Totuşi, câţiva oameni mândri doreau să-şi compenseze inferioritatea financiară prin superiorităţi de alt ordin. Aceştia lăsau să străbată, în prezenţa domnului Pinoche, o fină nuanţă de rezervă semeaţă, care s-ar fi putut traduce astfel: „Aşadar, domnule Pinoche, sunteţi acum aproape unul de-ai noştri. Sunteţi la un pas de a fi admis printre persoanele bine. Atenţie, dragă domnule Pinoche, atenţie! De-acum încolo sunt vorbe pe care nu trebuie să le mai spuneţi şi lucruri pe care nu trebuie să le mai faceţi!” Domnul Pinoche, care, firește, nu era prost, sesiza perfect aluzia şi semnificaţia ei perfidă. Şi răspundea în sinea lui: „Ştiu bine că eu, castelanul de azi,

am debutat în viaţă ca peticar. Probabil că voi, nobili domni; n-aţi fi putut reuşi un asemenea tur de forţă, şi să faceţi din asta un titlu de glorie! Dar băieţii mei, care au început ca fii de milionar, vor avea tot timpul s-o ia înaintea alor voştri. Va veni o zi când veţi fi, poate, prea bucuroşi să le agăţaţi de gât fetele voastre!” Cei mândri bănuiau ce poate gândi domnul Pinoche, şi nu insistau, în fond, nu i-ar fi deranjat să întreţină relaţii cu milionarul, dacă acesta ar fi fost cât de puţin dispus să le recunoască o mică superioritate, dacă ar fi consimţit să le ceară, câteodată măcar, un sfat cu privire la etichetă. La nevoie, s-ar fi mulţumit cu puţin… Dar domnul Pinoche, prea puţin schimbat de averea pe care o adunase, păstra în mod evident gusturile şi obiceiurile caracteristice originii sale. Îşi bătea joc cu dezinvoltură de uzanţe, de bunele maniere şi de oamenii cu fasoane. Nu se jena s-o spună, şi sensul era: „Ori mă acceptaţi aşa cum sunt, ori deloc”. De altfel, se întâmpla extrem de rar ca cineva să-i întoarcă spatele: nu trebuie uitat că zvonurile publice îi atribuiau o avere de cel puţin cincisprezece milioane. Ba erau unii care-l evaluau la mai mult.

Iată de ce domnul Pinoche, în această caldă şi slăvită zi de 18 iulie 1913, personifica la Sainte-Colline – unde era ţinta tuturor privirilor – tatăl în toată puterea cuvântului, în toată măreţia sa suverană, un tată ale cărui succese îi ocrotesc fiii, le netezesc drumul, le deschid larg porţile unui viitor lesnicios şi măreţ. Cei patru băieţi Pinoche aveau un papa irezistibil, un părinte ce făcea invidia celorlalţi. Cât despre domnul Pinoche, sigur de prestigiul său, sigur de solida avere în imobile şi proprietăţi pe care se baza acest prestigiu, nu i-ar fi displăcut ca cel puţin unul dintre fiii săi, Hubert, băiatul bătăuş, căpăţânos, şarlatan, dar voluntar şi inventiv, slujindu-se de el, să facă să capituleze întreaga lume. Ceva trivial, puternic şi

extrem de viclean, pe care-l descoperise la acest băiat, îi plăcea foarte mult. Domnul Pinoche se temea ca progenitura sa să nu degenereze, să nu-şi piardă îndrăzneala, obrăznicia şi sănătatea de fier cărora li se datora propriul său triumf. Dintre cei patru băieţi, numai Hubert, preferatul său, îi amintea trăsătură cu trăsătură ce fusese el însuşi în prima tinereţe: un ştrengar nesuferit şi foarte îndrăzneţ, căruia nimeni nu-i putea veni de hac. Crescând, însă, acest ştrengar venise de hac celorlalţi, iar azi, devenit foarte greoi şi apoplectic, dar cu părul tot negru şi des, cu pasul ferm şi rinichii în stare perfectă, adăpaţi de cele mai renumite vinuri, digerai fără nicio dificultate trufele, pateul de ficat şi vânatul, continuând să tachineze femeile cu vorbe cam slobode. Fostul ştrengar îşi etala triumfător satisfacţia în mijlocul unui mare colegiu religios, unde fiii săi şedeau cot la cot cu băieţi ai căror părinţi purtau nume cu particulă. Oamenii îl priveau cu uimire, respect şi admiraţie, pe el, neîmblânzitul rechin al demolărilor, şmecherul afacerist versat în parcelarea terenurilor virane, şi îşi şopteau r „E Pinoche, faimosul milionar, cel care a cumpărat pe-un blid de linte măreţul castel istoric al marchizului Gérard de Saint-Archange, descendentul ruinat al acestei mari familii! O minune arhitectonică şi mobiliară!” Iar unii, în diferite locuri publice, arătând copiilor lor pe fostul ştrengar al străzilor, devenit, foarte puternic, le spuneau: „A început de la nimic. Iată unde se poate ajunge prin muncă şi sârguinţă”.

Prin urmare, în ziua aceea, domnul Saturnin Pinoche; solid şi radios, oferea întregului colegiu un dublu exemplu; în materie de reuşită şi de paternitate. Iată de ce, cu excepţia câtorva nenorocoşi, chinuiţi de grijile lor apăsătoare, majoritatea părinţilor, imitându-l pe milionar, arborau un aer de importanţă şi siguranţă. Familiile, în ansamblu, arătau foarte bine şi făceau cinste acestei

selecte instituţii de învăţământ; în băncile colegiului nu se aflau copiii oricui.

În ceea ce priveşte mamele, aici rivalităţile aveau motive cu totul diferite. Se cuvine să spunem că primul lor instinct, demn de tot respectul, le împinsese să-şi caute copilul în rândurile elevilor colegiului. Aceasta le stătea cel mai mult la inimă. După ce l-au descoperit într-un vălmăşag de trupuri agitate şi capete zbârlite, i-au consacrat mai întâi câteva minute de extaz pur, murmurându-i diminutivul numelui, îngrijorându-se de mina copilului, indiciu atât al sănătăţii cât şi al posibilelor lui succese şcolare, care aveau să determine în curând mulţumirea sau mânia tatălui, căci, ea femei, erau mereu împărţite între soţ şi copil.

Apoi, natura trecu pe planul al doilea, făcând loc altor preocupări mai deosebite. Doamnele începură să se examineze între ele. În general, nu se mai văzuseră de-o bună bucată de timp. Toaletele, noile bijuterii, îngrăşarea şi semnele vârstei erau obiectul celei mai încordate şi mai pătrunzătoare atenţii din partea lor. Cuvintele admirabile ale abatelui Fuche treceau peste capetele lor fără să le atingă, fără să le abată nici pentru o clipă de la această ocupaţie captivantă. În aceeaşi măsură îi observau şi pe soţi, întrebându-se cum putuse cutare sau cutare să-l aleagă pe acela sau pe acesta, „un bărbat care nu-mi spune ou adevărat nimic”, şi îşi continuau netulburate comentariile, neobosite ca nişte furnici sau ca nişte femei care tricotează.

— Sărmana doamnă Nusillon! E-un adevărat turn acum, tui turn ameninţat să cadă în ruină… Să se îmbrace în culori deschise, ce părere ai, cu asemenea siluetă…

— Şi floricelele o fac şi mai urâtă! Există, într-adevăr, femei a căror lipsă de gust e de necrezut.

— Da! Şi doamna Mouillave, ce epavă! Uită-te la ea

ce galbenă e!

— Niciodată n-a fost mai frumoasă. Am cunoscut-o tânără. De la douăzeci de ani arăta foarte jigărită. Din fericire, avea un sac cu bani: cinci sute de mii zestre.

— Apropo, ai remarcat noul diamant al doamnei Lardanchois?

— E fals, draga mea. Dac-ar fi veritabil, de mărimea asta, ar valora o sumă fabuloasă. Şi alde Lardanchois n-au astfel de mijloace. Se spune chiar că afacerile lui… în fine, la bancă, informaţiile nu sunt prea bune. Dar ăştia au făcut întotdeauna pe grozavii, mai ales ea. De când ne întâlneam la baluri, ca fete, căuta să ne epateze cu orice preţ. Îşi dădea ifose, dar n-avea para chioară. Când a murit taică-său, au rămas datorii.

— Dar el, Lardanchois, era de familie destul de bună…

— Odette s-a ţinut de capul lui. Era de-o indecenţă! A flirtat mult, şi a mers foarte departe…

— Întocmai ca şi doamna Labenisson. Iat-o, Dumnezeule, cât e de palidă şi slăbită!

— A fost operată în ultima vreme. Făcuse o infecţie la pântece. I-au scos totul, pe cât se pare.

— E trist să ajungi aici, O femeie, după aşa ceva, s-a zis cu ea.

— Avusese amanţi, ştii.

— Păi de!… Reaua purtare se plăteşte întotdeauna! Dar doamna Pinoche, ce spui ce bine se ţine!

— Cu îngrijirea pe care şi-o poate permite, cred şi eu! N-o împiedică însă să fie de-o vulgaritate, sărmana!

— Se măritase cu el înainte de-a face avere, îmi închipui…

— E de ajuns să-i vezi gleznele şi mâinile. La origine n-a fost cine ştie ce.

— Totuşi, şi-a văzut visul cu ochii. Castelană!

— Lasă că o costă destul de scump! El e un fustangiu, înrăit.

— Întreţine şi o amantă, mi s-a spus.

— Numai una, draga mea? Mai multe, vrei să spui. Şi le schimbă! Un adevărat cadril.

— Chiar până într-atât?

— Cum adică, nu ştii? închipuie-ţi că omul acesta şi sunt foarte bine informată, închipuie-ţi…

— Ei, taci!

— Când îţi spun! Să ţi se facă părul măciucă, nu alta…

— În cazul acesta, aşa cum spui, îşi plăteşte foarte scump bogăţia! mai bine să duci o viaţă mai simplă, să fii o adevărată mamă de familie, ca această excelentă doamnă Garfouillait, bunăoară.

— Să nu crezi asta. A fost şi ea mult înşelată într-o Vreme. De altfel, nu mă miră. Dacă aş fi fost bărbat, m-ar fi călcat teribil pe nervi. E de-o prostie fără seamăn. Şi tembelă pe deasupra. N-am cunoscut alta mai proastă, afară de biata Germairve.

— Prietena ta, Germaine Dantelot?

— Da, care a avut tot felul de aventuri tocmai din cauza prostiei. Era atât de lipsită de apărare! Uniformele o făceau praf. Dar Germaine avea prospeţime, dantură frumoasă, un corp splendid, sâni cum nu prea se văd… îşi stricase casa pentru frumosul Guy de Maindresse, căpitanul de dragoni.

— Care a părăsit-o într-o bună zi?

— Natural. Era irezistibil, dar foarte mitocan. Spunea despre ea oricui voia să-l asculte: „Se debitează calomnii la adresa Germainei. E o femeie infinit de spirituală, în pat. Din păcate, vine întotdeauna un moment când trebuie să te dai jos din pat”.

— Ce s-a întâmplat cu ea?

— Am pierdut-o din vedere, îţi închipui, după asemenea scandaluri! Am auzit că şi-ar fi refăcut viaţa în străinătate. Îi doresc numai bine. A plâns mult când a părăsit-o Guy de Maindresse.

— Bărbaţii sunt dezgustători, trebuie să recunoşti!

— În privinţa asta!... Dar mă întreb dacă femeile valorează cu mult mai mult. Sunt atât de gâşte! în sfârşit, scumpa mea, cunoşti destul de multe femei. Pune-te în locul unui bărbat şi întreabă-te cu câte dintre ele ai accepta să-ţi petreci viaţa. E îngrozitor să te gândeşti la aşa ceva! Găsesc că bărbaţii sunt încă prea buni că se mărginesc doar la atât. Gâşte lipsite de gust, exasperante, miorlăite, aşa sunt majoritatea femeilor. Fără să mai spun despre acelea care suferă veşnic de tot felul de beteşuguri femeieşti. Da, într-adevăr, găsesc că bărbaţii sunt încă destul de cumsecade.

În sufletul unor elevi ai colegiului domneau în acelaşi timp resemnarea şi îngrijorarea. Resemnare, pentru că zarurile erau aruncate: fie că urmau să primească sau nu vreo coroană, băieţii îşi spuneau că în această privinţă nu se mai poate schimba nimic. Era o fatalitate care îi scăpa de-o grijă. Se sfârşise cu învăţatul, cu orele de clasă, cu compunerile, se sfârşise cu constrângerile şi cu teama. Şi îngrijorare, pentru că peste o oră sau două, pe cei ale căror rezultate nu erau favorabile îi aştepta, în familie, o furtunoasă răfuială. Nusillon, bunăoară, îşi spunea în sinea lui că n-ar fi exclus să fie snopit pur şi simplu în faţa tuturor. Dar pentru alţii lucrurile se prezentau mai puţin grav. Lamandin era asigur-al dinainte de premiul pentru gimnastică (asta îl măgulea cel mai mult pe tatăl său) şi de-un al doilea premiu sau o primă menţiune pentru traducere din latină (copiase la o lucrare). Cu astfel de trofee avea s-o scoată laine la capăt.

Quaque nu se simţea deloc asigurat şi începuse,

pentru orice eventualitate, nişte manevre vomitive, în scopul de-a părea bolnav la momentul oportun. Începuturile de indigestie îi dădeau o paloare care o înspăimânta pe doamna Quaque. Iar atunci când doamna Quaque apuca să aibă o părere, şi mai cu seamă în privinţa sănătăţii băiatului ei, domnul Quaque, personaj posomorât şi supus, nu se hazarda niciodată să susţină un punct de vedere contrariu. Pe lângă aceasta Quaque povestea acasă că la colegiu avea nişte îngrozitoare dureri de cap, iar doamna Quaque trăsese concluzia că aceste indispoziţii îi veneau „de la învăţătura ce li se dă bieţilor copii, de la toate fleacurile cu care li se împoaie capul, ca şi când ar avea vreun rost!” Şi adăuga, adresându-se vehement domnului Quaque: „La ce ţi-a servit că ai şcoală?” Trebuie spus că domnul Quaque, odinioară elev remarcabil, nu găsise niciodată în viaţă decât slujbe prost plătite şi lipsite de orice perspectivă. De îndată ce-şi trecu doctoratul în drept, ca şi când şi-ar fi cheltuit toată vigoarea cu examenele şi susţinerile de teze, căpătase un aer adormit de care n-a mai scăpat niciodată. La adăpostul acestui aer, domnul Quaque susţinea că secretul fericirii e să te mulţumeşti cu puţin. La care doamna Quaque, transpunând această maximă vag stoică de pe planul material pe cel pasional, cu care n-avea nici în clin nici în mânecă, îi replica pe-un ton răspicat: „Lecţia asta, Jules, n-ar trebui s-o dai unei nefericite care s-a mulţumit întotdeauna cu tine! Numai Dumnezeu ştie cât e de puţin…” Se înţelege că domnul Quaque, pierzând total partida pe acest teren delicat, se retrăgea mai mult ca oricând în mutismul său şi nu-l părăsea decât în urma somaţiei exprese a doamnei Quaque, care îi repeta de zeci de ori pe zi: „Dar bine, Jules, eşti aici şi nu scoţi o vorbă. Spune şi tu ceva”. Domnul Quaque îşi exprima atunci timid o părere. Era de-ajuns pentru doamna Quaque care, având

astfel un motiv de contradicţie, se lansa în consideraţii nestăpânite, pe-un ton ridicat şi răzbunător. Acest spirit de contradicţie era o fericire pentru Quaquefiul. Quaque-tatăl, care fusese cândva elev bun, declarase într-un moment de rătăcire orgolioasă că la şcoală trebuie să înveţi, câtă vreme eşti tânăr. Această afirmaţie avusese darul de-a inspira doamnei Quaque dispreţul cel mai categoric pentru învăţătura de la colegii. Quaque se bizuia pe acest compromis, dar se temea mereu de-o răsturnare a situaţiei. Teama lui era ca domnul Quaque să nu cadă cumva de acord că la colegiu copiii erau într-adevăr supra-încărcaţi şi că în fond conţinutul manualelor n-avea prea multă importanţă pentru mai târziu. În acest caz, doamna Quaque ar fi susţinut contrariul şi ar fi pretins ca fiul ei să fie întotdeauna primul, să-i facă astfel în ciudă imbecilului ei de soţ. Gândindu-se la acest pericol, Quaque îşi spunea adesea: „Numai de n-ar începe pate*r să* facă pe idiotul”.

Cazul lui Lhumilie, mereu invariabil, era dintre cele mai clare: n-avea să fie menţionat. Aceasta îl întrista, pentru că avea să-i mâhnească pe părinţi. Deşi le provoca mereu aceeaşi mâhnire, nu se putea obişnui cu gândul de a necăji nişte oameni cumsecade. Dar bietul Lhumilie avea un ghinion de necrezut. De îndată ce era vorba de-un interes oarecare, se lăsa fatalmente întrecut de ceilalţi. Aici nu mai era vorba de nesăbuinţă. Îi repugna pur şi simplu să îmbrâncească pe cineva pentru a trage un profit. Pentru bătăliile vieţii e nevoie de-un minimum de orgoliu şi de duritate, care lui îi lipseau cu desăvârşire. Îi plăcea numai prietenia, îi plăcea să facă servicii, să-i vadă pe ceilalţi mulţumiţi în jurul său. Locul ultim îl satisfăcea pe deplin. Ocupând acest loc, îşi scutea un prieten care ar fi trebuit să-l ocupe şi, în plus, acest loc prezintă avantajul că te poţi menţine pe el fără osteneală, nefiind obligat să te zbaţi întruna pentru a avansa sau a evita retrogradarea.

Tot astfel, în cazul unei greşeli colective, i se părea firesc ca primul nume ce-i venea în minte supraveghetorului să fie numele lui. Foarte adesea nu era drept, şi el scotea din principiu nişte urlete indignate, dar în taina inimii găsea că nu era rău aşa. Cu pedepsele e greu până te obişnuieşti. Fiind mereu pedepsit pentru camarazi, aceştia sfârşesc prin a se simţi obligaţi. Unde mai pui că Lhumilie găsea în asta şi un profit. Mai slab şi mai deşelat decât oricare altul, acest băiat suferea întruna de foame. În schimbul unei porţii de hrană substanţială, accepta în general să fie pârât şi ispăşea pedepse care n-ar fi trebuit să-i revină lui, dar le ispăşea cu gura plină, ceea ce îi oferea maximum de satisfacţie.

Din păcate, la finele anului, lucrurile luau o turnură neplăcută. Lhumilie o constata în momentul revederii cu tatăl său, om punctual şi precis, care avea un post important la o mare firmă de argintărie bisericească. Domnul Lhumilie ar fi dorit ea unicul său capii să studieze serios şi nu s-ar fi dat în lături, în scopul de a-l stimula, să-l corijeze cu destulă asprime. Dar a provoca mâhnirea lui Lhumilie, pe care durerea şi remuşcările îl făceau să urle îngrozitor, însemna să dai naştere la nişte tulburări casnice care făceau viaţa imposibilă. Or, domnul Lhumilie, mare expert în filatelie, nu cunoştea plăcere mai mare decât să-şi pună dis-de-dimineaţă papucii, să se înarmeze cu o lupă, foarfeci, clei, hârtie gumată şi să se lase în voia pasiunii sale. Pentru a putea identifica timbrele rare din Perú sau Bolivia, avea nevoie ca sub acoperişul său să domnească o tăcere absolută. Pasiunea pentru colecţie învingea la el grija responsabilităţii părinteşti. Îşi lăsa fiul să lenevească şi să tânjească stupid, pentru a-şi asigura această satisfacţie netulburată. Aşa se face că Lhumilie, încheind anul fără premiu, nu risca prea mult. Dar suferea când vedea uneori chipul tatălui său strâmbându-se de necaz,

căci Lhumilie avea inima bună.

Neliniştea domnea de asemenea în inima multor băieţi, pentru care citirea rezultatelor şcolare avea să fie o încercare de temut, în faţa unei adunări de părinţi în mare ţinută, care doreau cu toţii ca numele lor să fie la mare cinste, ca odrasla lor, în mijlocul strigătelor de „bravo”, să fie clasată oficial printre cele mai inteligente din colegiu. Strălucirea acestei zile însorite şi pompoase nu putea să nu fie întunecată de mari decepţii. Peste câteva momente, o serie de familii, crud ultragiate prin dezvăluirea publică a inferiorităţii progeniturii lor, aveau să ia în primire un băiat fără coroane şi fără cărţi cu marginile aurite. Apoi, făcându-şi loc prin alaiul radioşilor sărbătoriţi, monumente de cuminţenie şi ştiinţă de carte, aceste familii copleşite de ruşine aveau să se târască până la gară, purtându-şi prin uliţe dosnice jalnicul incapabil cu mâinile goale, căruia îi dăduseră viaţă. Era de prevăzut că mânia părinţilor va răsuna puternic în cursul acestui drum penibil. Erau de aşteptat reproşuri foarte amare, ameninţări şi destule perechi de palme… Câţiva paria, care în mod cert urmau să fie lipsiţi de dulcile îmbrăţişări, nu aşteptau fără o anumită îngrijorare sfârşitul acestei frumoase reuniuni. Şi-şi făceau curaj ca să dea ochi cu părinţii, spunându-şi că, la urma urmelor, la capătul acestei neplăcute reluări de contact era vacanţa.

Între timp, abatele Fuche îşi continua discursul:

Ceea ce ne datorăm unii altora, am spus. Într-a, devâr, mi se pare foarte firesc că obligaţiile noastre sunt reciproce. Vouă, dragi copii, care în ansamblu aţi dat mari satisfacţii învăţătorilor voştri, ţin să vă mulţumesc şi pentru că le-aţi oferit prilejul să dea dovadă de o răbdare şi un devotament pentru care mai târziu vor fi răsplătiţi însutit. Instruirea voastră n-ar însemna nimic, şi alţii s-ar achita cum se cuvine de-o asemenea sarcină, dacă ar fi

vorba numai de iniţierea voastră în ştiinţele omeneşti. Dar, după cum ştiţi, în această casă e vorba de cu totul altceva. Nimic din ce e trecător, şi în jurul nostru lotul e trecător, nu trebuie să constituie scopul nostru suprem. Desigur, noi vă formăm pe cei mai mulţi în vederea traiului în lume, desigur, nevrând să ignorăm niciuna din necesităţile vieţii, ne propunem să vă aducem în situaţia de a face în liane o carieră onorabilă, strălucită chiar, dar, băgaţi de seamă, nu în aceasta stă esenţialul! – *Tocmai pentru că naşterea voastră vă sorteşte lumii, unde tot ce e urzit pentru pierderea voastră se ascunde sub aparenţe linguşitoare, luaţi seama şi amintâţi-vă mereu că veţi fi mai mult decât alţii expuşi primejdiei celei mai grave, singurei primejdii cu adevărat capitale*: *de a vă pierde sufletul. Mă adresez în mod deosebit celor opt bacalaureaţi în filosofie, care vor părăsi îndată această casă, pentru totdeauna.*

Iată de ce, dragi copii, în această casă, unde vi se dă învăţătură la fel de bine şi într-o măsură tot atât de completă ca şi în altă parte, s-a făcut pentru voi ceva ce nu s-ar fi făcut oriunde. Acest ceva impune o renunţare şi o convingere ce n-ar putea fi atinse de oameni ce sunt plătiţi pur şi simplu pentru a instrui. Salariile învăţătorilor voştri nu pot fi socotite în bani. Osteneala lor e consemnată într-un registru care nu e răsfoit în lumea aceasta. Căci ambiţia noastră cea mai fierbinte, copiii mei, e să facem din voi nişte savanţi în credinţă şi milă creştinească. Năzuim să vă vedem îngroşând mulţimea credincioşilor ce fac să radieze pe pământ o speranţă nestinsă. Năzuim să vă vedem rânduindu-vă printre acei oameni de bună-credinţă cărora li s-a făgăduit fiecăruia câte-o preţioasă părticică a nemărginitei milosârdii.

— Frumoasă cuvântare! şoaptă domnul Arthur Durând, tatăl lui Durând Joannès, elev în clasa a treia, domnului Nestor Patrigot, tatăl lui Patrigot Frederic, elev

într-a patra. Tonul, poate, a fost cam sever…

— Poate… Mai cu seamă în zâua ampărţirii premiilor. E o zi ce-ar trebui să fie mai curând veselă. Moartea, nu-i aşa…

— Nu eşti niciodată grăbit s-o vezi venind.

— E calul lor de bătaie, moartea! Cam abuzează de ea.

— Pe de altă parte, dacă n-ar fi moartea…

A! evident… Evident, dacă n-ar fi moartea.

— Sunteţi foarte habotnic, domnule Patrigot?

— Nu tocmai, domnule Durând. Dar mă pronunţ categoric pentru religie. Religia e totuşi un lucru bun.

— Asta spun şi eu mereu. Iar pentru copii e şi mai bună, ca educaţie. E vorba de morală, – De morală, da. Asta lasă o urmă, orice s-ar spune. Şi apoi, noi, părinţii, avem sentimentul că ne-am făcut pe deplin datoria. Zău aşa, copiii au avut botezul, prima împărtăşanie. Dacă li s-ar întâmpla ceva…

— Chiar aşa! N-am avea nimic să ne reproşăm. Iar mai târziu, desigur, vor alege.

— Fiecare e liber, desigur… Dumneavoastră credeţi în Dumnezeu, domnule Durând?

— A! bineînţeles. Da, da, cred în Dumnezeu.

— Şi eu. Prin Dumnezeu se explică multe!

— Mai bine zis, se explică aproape tot.

— Trebuie să recunoaştem că în alt fel lumea nu prea poate fi explicată.

— Şi chiar fără a merge atât de departe: care e rostul nostru pe pământ? Nu ştim nimic despre asta. E totuşi încurajator să ne spunem că există cineva care ştie pentru noi!

— Sunt cu totul de acord, domnule Durând!… Bineînţeles, Dumnezeu, aşa cum îl concep eu, nu e chiar întru totul Dumnezeul preoţilor. La fel, înţelegeţi-mă bine,

în ceea ce priveşte tainele, mântuirea, Sfânta Treime şi toate celelalte. Numai că eu îi atribui mai mult bun simţ. E un Dumnezeu care înţelege mai bine lucrurile, necesităţile vieţii, unele păcate mărunte. Un Dumnezeu, bunăoară, care nu ţi-ar face mizerii pentru o friptură mâncată vinerea, sau chiar, uite (la u*reche şi foarte încet*), *p*entru o mică abatere de la fidelitatea conjugală, un mărunţiş fără urmări.

— Şi eu gândase la fel, domnule Patrigot. În fond, cred într-un singur Dumnezeu în două persoane: un Dumnezeu pentru preoţi şi un altul pentru civili. Un Dumnezeu care va judeca în chip diferit, după cum e vorba de unii sau de ceilalţi. Ar fi foarte just, nu-i aşa?

— Se înţelege.

— Preoţii au totuşi mult mai multe înlesniri.

— Ei nu trebuie să se gândească decât la asta, zău aşa!

— De preoţi e nevoie, băgaţi de seamă.

— Da, da, e nevoie.

— Eu unul îi respecte

— Şi eu îi respect şi îi susţin, ca şi dumneavoastră.

— Cu condiţia să nu exagereze, să nu-şi depăşească rolul.

— Chiar aşa.

— Atâta doar că nu toţi putem să ne facem preoţi. Ce s-ar face femeile?

— Ar trebui să se călugărească toate. Şi, în cazul ăsta, copiii?

— Lumea s-ar sfârşi. S-ar stinge încet, de la sine. Dumnezeu n-a voit asta.

— Ca dovadă, asta ar da peste cap tot *Apocalipsul!*

— Privind lucrurile de aproape, găsesc că preoţii sunt foarte avantajaţi faţă de noi, în privinţa cerului.

— Cred şi eu! Nici nevastă, nici copii, nici angajaţi,

nici angarale… Când te gândeşti că sunt oameni care n-au avut niciodată grija unei scadenţe. Plătesc măcar impozite?

— Habar n-am. Şi, de altfel, de unde le vin banii? Viaţa lor, cum spuneaţi, e în fond destul de egoistă.

— Fac şi bine, trebuie să recunoaştem.

— Uşurează suferinţe, asta e sigur. Unii sunt cu totul devotaţi.

— În niciun caz nu sunt eu acela care va spune contrariul. Dar, în sfârşit… S-o spunem pe şleau: asta le e meseria.

— A, da, meseria! O meserie demnă de respect…

— Foarte! Dar o meserie fără riscuri, Nu e şi părerea dumneavoastră?

— Absolut! Tocmai de asta rămân la Ideea mea: un Dumnezeu pentru preoţi, un Dumnezeu pentru civili. Mi se pare echitabil ca Dumnezeu să ceară mai mult de la preoţii săi, care trebuie să se gândească numai la el, decât de la noi, bieţi oameni, hărţuiţi mereu din toate părţile.

— Sunt de aceeaşi părere. Am socotit întotdeauna, că Dumnezeu va fi pentru noi mult mai înţelegător decât vor ei să ne spună. Simt acest lucru.

— Şi apoi, vă întreb, ce motive ar avea să fie atât de aspru? Suntem mai curând demni de milă decât de dojană. Când te gândeşti la viaţă, la ce ne dă ea, în definitiv…

— Mult mai multe necazuri decât plăceri, asta fără discuţie! Vă petreceţi vacanţa în Bretagne şi anul acesta?

— Probabil. Dumneavoastră vă întoarceţi în Pirinei?

— Am acolo nişte rude din partea soţiei. E o ocazie…

— *Înainte de a continua*, spunea acum abatele Fuche, *aş vrea de asemenea să mulţumesc scumpilor voştri părinţi şi, mulţumindu-le, să vă fac să înţelegeţi, copiii mei, câtă dragoste le datoraţi, cât de mult v-a favorizat cerul fac md să vă naşteţi în familii atât de bune, ale căror înalte*

virtuţi morale conferă neamului nostru francez, acestui fiu mai mare şi preferat al Bisericii, superioritatea spirituală ce asigură marii şi generoasei noastre ţări prestigiul fără seamăn în lume. Într-o zi cum e cea de azi, când suntem reuniţi pentru a cunoaşte şi a încununa meritul, desigur, nu mi-aş îndeplini cea mai elementară îndatorire de dreptate dacă aş omite să arăt recunoştinţa noastră comună în primul rând mamelor voastre, a căror grijă iubitoare vă umple copilăria de fericire, şi apoi taţilor voştri, ale căror nume sunt înconjurate de strălucirea vie ce le e conferită de valoarea profesională, când această valoare e dublată, aşa cum e cazul aici, de-o cinste pretutindeni recunoscută. Ceea ce constituie în primul rând onoarea şi mândria acestui colegiu, dragii mei copii, e faptul că numele voastre, ale tuturor, sunt nume fără pală. Educaţia pe care v-o dăm urmăreşte tocmai ca voi să purtaţi în viaţă aceste nume sfinte aşa cum le-aţi primit de la părinţii voştri, cu aureola de stimă ce se leagă de fiecare.

— E, fără doar şi poate, un foarte bun orator! zise domnul Patrigot către domnul Durând, când aplauzele se mai liniştiră puţin.

— Da, răspunse domnul Durând. Să porneşti de la moarte ca să ajungi aici, *e* ceva! N-aş fi crezut că o să cadă atât de bine în picioare.

— E dat naibii acest preot! îi spuse la rândul său domnul Pinoche baronului de Lamolette. Ce vânzător grozav ar fi fost, în afaceri!

— Dragul meu, răspunse baronul, pentru conducerea acestor mari colegii se aleg inteligenţe de mâna întâi. Trebuie să fie un abate de bună familie. Sunteţi sigur că nu e născut *de* Fuche, sau Fuche de ceva?

Domnul Pinoche şi baronul de Lamolette, vecini de moşie, ajunseseră foarte intimi, de când feciorii celui de-al

doilea deveniseră la Sainte-Colline colegi cu fiii milionarului. Această intimitate se explica şi prin nişte dedesubturi pe care nimeni nu le cunoştea. Veniturile baronului fuseseră atacate serios, de vreo doisprezece ani încoace, de un grajd de curse şi o cântăreaţă de varieteu. Ca să-şi recupereze pierderile, baronul a vrut să se lanseze în creşterea vitelor cornute şi în exploatăi – i agricole de mare randament. Îşi închipuia că are, în aceste domenii, idei noi şi practice, iar pe ţărani îi considera înapoiaţi. Aceste experienţe l-au costat şi mai scump decât caii şi cântăreaţa. S-a zbătut în dificultăţi financiare şi a semnat multe poliţe cu scadenţa reînnoită până a-l întâlni pe domnul Pinoche. Împrumutase de la el, de mai multe ori, sume importante, cu o uşurinţă de vechi gentilom care considera că-l onorează pe omul de rând dându-i putinţa să-şi asume o parte din riscuri în prăbuşirea lui; care apărea de neînlăturat. Dar domnul Pinoche nu era omul care să-şi rişte banii pe simpla garanţie a unui arbore genealogic. El ştia să-şi ia informaţii şi cunoştea în cele mai mici amănunte situaţia datornicului său. O cunoştea chiar mai mult mai bine decât baronul şi nu avea în privinţa ei niciuna din iluziile acestuia. Baronul poseda mari domenii, încărcate de ipoteci, care aveau să fie în curând numai bune de cules şi nu puteau să scape unui capitalist capabil să le răscumpere în bloc. Domnul Pinoche, ştiind că ceasul său va veni, nu pierdea nimic până una-alta, arătându-se familiar în societatea baronului. Această nouă relaţie îi deschidea uşile câtorva castele de provincie, bogate în mobilă veche, argintărie, vase şi obiecte de artă. Multe se puteau cumpăra foarte avantajos, dacă plăteai cu bani peşin. Or, domnul Pinoche ajungea în stadiul hotărâtor al colecţiilor: pentru el, aceasta era deplina consacrare.

Începuse citirea listei rezultatelor şcolare. Aceleaşi

nume „primite cu aplauze, reveneau eu o regularitate teribilă. Teribilă „pentru că nu lăsa nicio speranţă elevilor îngrijoraţi, care ar fi avut mare nevoie să fie menţionaţi, pentru a putea cuteza să întoarcă spre familia lor o privire veselă, căreia i-ar fi răspuns o altă privire plină de dragoste şi mândrie. Se aflau acolo câţiva părinţi care cereau doar ca onoarea să fie salvată şi care s-ar fi mulţumit eu puţin, dar şi aceasta însemna să ceară prea mult, căci lista era nemiloasă, asemenea unui bilanţ care îi informează pe acţionari că sunt ruinaţi.

Aceleaşi nume reveneau şi aceiaşi elevi radioşi urcau mereu treptele estradei. Această înălţare îi ofereau admiraţiei generale. Apoi, însoţiţi de un preot care le ducea trofeele, coborau pentru a fi încoronaţi de către un învăţător preferat, de către mama sau tatăl lor. Persoana aleasă dădea laureatului acolada, după ce îi punea pe cap laurii de hârtie, simbol al victoriilor talentului precoce.

În jurul elevilor buni se stârnea un mare val de curiozitate. La trecerea lor se auzea un dulce şi ameţitor cor de complimente şi de aprecieri măgulitoare. Unii părinţi se aplecau ca să surprindă pe fruntea lor augusta strălucire ce distinge elementele de elită, pe cei care merg cu pasul sigur spre situaţii de invidiat, spre buna reputaţie, căsătorii avantajoase, poziţii solide şi onoruri, pe cei care, peste câţiva ani, aveau să absolve printre primii Politehnica, Şcoala normală superioară, Şcoala centrală, Şcoala de istorie şi arheologie naţională sau cine ştie ce alte instituţii ce conferă de asemenea brevetul unei capacităţi de prim ordin, diplomele valorii garantate pe pergament, patalamalele controlate de tagma profesorală, atestând o inteligenţă fără pericole, ortodoxă şi demnă de a fi retribuită. Oamenii îşi dădeau seama că această floare a bunelor elemente, de pe atunci desprinsă de incoerentul vălmăşag al copilăriei, de pe atunci orientată spre scopuri

precise şi recunoscute ca fiind de utilitate publică, va ţine într-o bună zi în mâinile sale viitorul unei ţări mari, care are nevoie, pentru conducerea destinelor sale, de oameni siguri, nu înclinaţi spre inovaţii periculoase, şi ale căror calităţi să corespundă foarte exact vechilor tipare cunoscute.

E adevărat că Renaudier, premiantul întâi al clasei de filosofie, avea aerul oribil al unui mic pedant, dezgustător de manierat, totul atestând la el o uscăciune de spirit pe care e groaznic s-o constaţi la un băiat de şapte-isprezece ani. E adevărat că Noël Cacia, care culegea aproape toţi laurii clasei de retorică (cu excepţia acelora pe care Dominique Issartier catadicsise să-i dispute, cu un dispreţ de tânăr prinţ ce cunoştea valoarea ridicolă a acestor bagatele), era greoi, cam grotesc şi gata oricând să facă o bufonerie. (Dar, de altfel, Noël Cacia, suspectat se ianâezie şi de rebeliune spirituală, nu intra, pentru profesorii săi, în categoria adevăraţilor elevi buni.) E adevărat că Vachette, care strălucea în mod deosebit în clasa a şasea, avea fizionomia unui cretin nemaipomenit de miop, închistat în rutină. După cum e adevărat şi că Bedouillet, pasărea măiastră a clasei a doua, purta pe mutrişoara lui vicleană şi bolnăvicioasă toate stigmatele unei ipocrizii dezgustătoare.

Desigur, dacă cineva şi-ar fi dat osteneala să observe, ar fi putut distinge la unii ştrengari mai multă drăgălăşenie, graţie naturală şi farmec spontan. La unii dintre ei, începând cu tărtăcuţele lor de catâri încăpăţânaţi, gata să înfrunte pe oricine, până la flacăra îndrăzneaţă din ochii vii şi răutăcioşi şi până la sinceritatea lor sfruntată, totul exprima o fire generoasă, cutezătoare, făcută anume pentru iniţiative temerare sau glorioase. Era ceva înduioşător în lipsa lor de precauţiune, în ardoarea lor lipsită de orice calcul. Dacă ai fi căutat,

poate ai fi găsit la ei forţe sincere, capacităţi demne de atenţie, poate existau şi câteva fiinţe excepţionale, cu neputinţă încă de înţeles pentru oricine. Dar regulamentul nu favoriza astfel de descoperiri dificile. Cine poate şti ce comori de sentimente şi daruri native, bogăţii neatinse, prea îmbelşugate, erau lăsate astfel în paragină! Erau preferate de obicei terenurile lesne cultivabile. Educaţia se exercita în favoarea mediilor umane obişnuite. Şi toată lumea accepta acest lucru.

Iată de ce părinţii elevilor prodigioşi care erau încoronaţi întruna aruncau vecinilor lor priviri pline de superioritate trufaşă: li se părea evident că meritul copiilor scotea în relief, în chip incontestabil, propriile lor virtuţi. Cerul n-ar acorda binecuvântarea unui fruct1 glorios decât unui sân demn de aceasta, iar facultăţile sclipitoare ale fiului nu s-ar putea explica fără înaltele facultăţi ale tatălui. Dar ceilalţi părinţi, privind cu surprindere şi invidie spre cei pomeniţi mai înainte, care la prima vedere păreau uimitor de banali, se întrebau prin ce altoiuri misterioase, prin ce complicate mutaţiuni atavice, nişte fiinţe atât de mediocre sub raportul distincţiei şi frumuseţii putuseră da naştere unor copii-minune. Şi trebuie să spunem că părinţii privilegiaţi, cu semeţia lor prea ostentativă, erau un rău exemplu pentru părinţii obişnuiţi. Unii şcolari aveau să cunoască în curând, pe pielea lor, repercusiunile simţămintelor de jignire şi necaz încercate de părinţi.

Existau, totuşi, printre mame, şi femei cu bun simţ, care nu erau tulburate de vanităţi intelectuale. Astfel, doamna Gamache, al cărei fiu era un elev de o crasă mediocritate „aplecându-se spre doamna Chachuat, mama unui şcolar cam de acelaşi soi, îi şopti:

— Ceea ce contează înainte de toate, la vârsta lor, e sănătatea. Important e să facem din aceşti copii nişte mici animale sănătoase şi fericite. Da, să fie fericiţi, mai presus

de orice! întreaga lor viaţă, mai târziu, va resimţi urmările acestui lucru.

— Aveţi perfectă dreptate, declară doamna Chachuat. Şi care e lucrul cel mai însemnat în viaţă, pentru copii? Să se descurce! Cea dintâi condiţie pentru aceasta este o bună sănătate. Iată cel mai bun bagaj pe care li-l putem da.

— Acelaşi lucru îl spun şi eu întruna soţului meu, care ar vrea ba asta, ba aia. În sfârşit, idei de bărbat! Dar prefer ca fiul meu să fie ultimul din clasă şi sănătos, decât primul şi bolnav. Sau ratat fiziceşte, cum îi văd pe unii.

— Întocmai aşa gândesc şi eu! Uitaţi-vă la Pierrot al meu, ce mină are, ce obraji rumeni!

— Dar Jacques al meu, îl vedeţi? Acolo, la dreapta acelui băieţaş pipernicit şi galben care a luat totale premiile din clasa lui. Priviţi-l pe-al meu alături cât e de puternic!

— Să-i surmeneze ca să ajungă tuberculoşi la optsprezece ani, foarte mulţumesc!

— Mi-ar fi şi frică! Al meu, când îl văd prea liniştit… Iată, în vacanţă, dacă trece mult timp fără s-o facă pe sorăsa să ţipe, ştiu sigur că ceva nu e în regulă. Dacă aş avea un copil prea cuminte, aş fi tot timpul îngrijorată.

— Şi unde mai pui că aceşti copii prea cuminţi sunt adesea prefăcuţi…

— Cuminţenia nu e ceva firesc, cu toată această energie pe care o au de cheltuit.

— Doamne, mai bine să fie proşti bieţii micuţi! Copilăria n-o să dureze mereu.

— Da. Să se bucure de ea! Aşa îmi spun când al meu mă face să-mi crape capul.

Nu departe de aceste doamne se afla doamna Garfouillat, în tovărăşia fiicei sale. Hélène revenise de puţină vreme de la Paris şi coresponda activ cu tânărul

Gérard Dupare, cu care spera să se căsătorească în curând. Ea mărturisise mamei sale ce speranţe nutrea. Dar aceasta, pentru moment, se văicărea:

— Şi Zido care n-a obţinut nimic, Hélène! Nici măcar o mică evidenţiere. Tata n-o să fie mulţumit. Ce-i de făcut, Hélène?

— Ei lasă, mamă, că tata n-o să-l mănânce de viu! De altfel, Zido e prea slab. Ar face mai bine să-l întărească înainte de a-l îndopa cu greacă şi latină.

— După mine, Hélène, constipaţia îi împiedică dezvoltarea şi îi paralizează inteligenţa. Asta formează gaze rele, care se îngrămădesc în corp, înţelegi? Sunt sigură că nu-şi face treaba mare regulat, în fiecare zi.

— Mamă, te rog!

— Ai să vezi, Hélène, ai să vezi în curând importanţa acestui lucru, că doar eşti. ca să spunem aşa, logodită. Cum zicea biata mama, care crescuse nouă copii: „Pofta de mâncare, munca bună, conştiinţa curată şi buna dispoziţie, toate astea ne vin de la maţe”. Dacă copilul ăsta arată prost, dacă nu învaţă… mie n-o să-mi scoată nimeni din cap ideea că Zido nu-şi face treaba mare regulat, în fiecare zi.

— Ai mai spus-o, mamă!

— Trebuie s-o repetăm, Hélène, în fiecare zi. Trebuie să veghem zi de zi asupra acestui lucru. Ai să vezi, ai să vezi, fata mea!

— Bine, mamă, am să văd!

— E cea dintâi datorie a unei mame de familie.

— Ştiu, ştiu!

— Ceea ce mă miră e că preoţii, aici… Nişte preoţi care au atâta învăţătură, totuşi, ar trebui să ştie… Sunt sigură că şi êvlavia, da, chiar, şi evlavia trebuie să se resimtă de pe urma constipaţiei.

— Mamă, destul, të rog!

— Ba nu, Hélène! Cum vrei să te rogi bunului

Dumnezeu în tihnă…

— Ştii, zise Hélène Garfouillat ajunsă la capătul răbdării, voi fi foarte bucuroasă să plec de acasă. O, numai de-aş putea pleca mai repede!

Împărţirea premiilor a prilejuit numai două surprize. E adevărat că au fost considerabile.

În primul rând, lui Pinoche, elevului de tristă celebritate Hubert Pinoche, prinţul leneşilor şi şef ocult al conspiratorilor, i s-a decernat premiul întâi la istorie, pentru clasa a patra. Fapt cu totul remarcabil, care era indiciul unor circumstanţe excepţionale, această recompensă, însoţită de menţiunea „foarte bine”, a fost comentată personal de către părintele superior, eu următoarele cuvinte: „Lucrarea lui Pinoche a dovedit cunoştinţe de istorie care jar face cinste unui elev din clasa de retorică”.

Aşadar, la sfârşitul anului, Pinoche se hotărâse pe neaşteptate să-şi iasă din ale lui. Raţiunea acestei isprăvi? „O să le arăt eu tuturor acestor nătărăi!” De altfel, nu se ştie precis la care tagmă se referea cuvântul „nătărău”. Totuşi, cum îl cunoaştem pe Pinoche, la Sainte-Colline exista cel puţin un personaj pe care îl putem socoti, fără a risca să greşim, o ţintă sigură a dispreţului său: abatele Meneme, căruia niciodată acest şcolar leneş nu-i făcuse cinstea de a-i. prezenta vreo temă sau de a-i răspunde la lecţia de istorie. Or, Pinoche a cerut să fie încununat în mod public tocmai de către abatele Meneme, un abate Meneme stacojiu de ciudă, care simţea profund întreaga bufonerie a acestei demonstraţii. El a ţinut la această ultimă răzbunare împotriva omului care-l pălmuise cândva în legătură cu sfântul Iosif. Era un lucru cu care Pinoche nu se împăcase niciodată.

Nusillon fu menţionat şi el. I se acorda un premiu doi şi o menţiune, lucru care nu i se mai întâmplase niciodată.

Pe estradă, unde prezenţa lui părea de necrezut, fu întrebat: de care persoană ar dori să fie încununat? El îl numi pe părintele Bricole, ceea ce a provocat o mare mirare şi chiar o anumită îngrijorare, cam scandalizată. Asta din două motive. În primul rând, nu era nicidecum un lucru la locul său să vrei să fii încununat de către neînsemnatul şi nesociabilul părinte Bricole, care nu intra niciodată în jocul convenienţelor aflate la baza raporturilor dintre profesori şi familii, dintre colegiu şi lume. În al doilea rând, după toate probabilităţile, obişnuit cum era să evite reuniunile strălucitoare, părintele Bricole, de care nimeni nu se sinchisea, nici nu se afla în sală. Or, nici nu putea fi vorba de-a se trimite după bătrânul preot pentru a veni să-i dea acolada acestui prăpădit de Nusillon, înţolit ca vai de lume, în uniforma lui jerpelită şi rămasă prea scurtă.

Dar Nusillon insistă, spunând că părintele Bricole nu era departe, căci îl văzuse el. Bătrânul preot fu găsit într-adevăr îndărătul unei culise. Îşi făcuse toaleta şi chipul său blând strălucea de bucurie. Mâna lui zbârcită, de bătrân, tremura când a pus cununa pe fruntea lui Nusillon, pe care îl strânse în braţe.

— Mulţumesc, părinte Bricole, zise Nusillon.

— Cât sunt de bucuros! exclamă părintele Bricole. Vezi, Nusillon, ţi-am spus eu că bunul Dumnezeu…

— Dumitale trebuie să-ţi mulţumesc, părinte Bricole, răspunse Nusillon. Dumneata eşti pentru mine bunul Dumnezeu.

— Dacă vrei tu aşa, Nusillon, şopti părintele Bricole. Dar asta nu înseamnă altceva decât că el s-a slujit de mine!

Când doamna Nusillon îl văzu pe Hector al ei cu fruntea împodobită de laurii meritului, fu cuprinsă de-o mare bucurie, amestecată totuşi cu teamă: cu un soţ ca domnul Nusillon nu puteai să prevezi niciodată cum se vor

întoarce lucrurile. Ea şopti cu glas emoţionat:

— Vezi, Alfred, că şi-a ţinut făgăduiala? Anul acesta. a învăţat mai bine. Spune-i şi tu că eşti mulţumit.

Dar domnul Nusillon ţinea mult la motivele sale de nemulţumire. El avea orgoliul catastrofelor printre care, dacă ai fi stat să-l asculţi, înainta în viaţă. De cincisprezece ani, acest tată de familie se înfăţişa sub chipul unui om copleşit de nenorociri, ca tată şi ca soţ. El insinua, cu rictusul amar al fiinţelor persecutate de soartă, că aceste nenorociri erau o ispăşire pentru stupida mezalianţă pe care o contractase odinioară din mărinimie. Din toate meritele pe care şi le atribuia, cel la care, fără îndoială, ţinea cel mai mult era curajul de a lupta împotriva sorţii nedrepte. Trăgând după el două fiinţe total îndobitocite de teroarea ce le-o inspira, domnul Nusillon poza în fiinţă neînţeleasă, copleşit cum era de povara unei familii mizerabile în lupta sa cruntă cu adversităţile sorţii. Şi nu era dispus să renunţe la această aureolă.

— Te mulţumeşti cu puţin, sărmana mea soţie! răspunse el pe-un ton plin de milă. Pentru un nenorocit de premiu doi... La vârsta lui Hector eu eram primul din clasă. Şi apoi, aş vrea să-l văd pe fiul tău pierzându-şi acest aer idiot! Cuminţenia, într-adevăr, îl prinde şi mai puţin decât imbecilitatea.

Încununarea lui Hector era un atentat la dogma de familie cea mai nezdruncinată: inferioritatea bine stabilită a neamului Mortifioux. Iar fiul său era un Mortifioux sută la sută, fapt pe care el îl proclamase sus şi tare întotdeauna, declarând că nu trebuia să se aştepte la nimic bun de la acest băiat. Domnul Nusillon n-ar fi admis pentru nimic în lume că s-ar fi înşelat asupra acestui punct capital. Totuşi mormăi, în timp ce oferea un profil încruntat manifestărilor de dragoste filială:

— Hai, sărută-mă, zăpăcitule! Ai făcut tu ce-ai făcut

şi-ai scăpat de scatoalce!

Era un fel de certificat de bună purtare, eliberat fără tragere de inimă. Fără a voi să mărturisească, domnului Nusillon îi era ciudă că pierdea un motiv legitim de nemulţumire şi că i se retrăgea temporar cea mai de seamă prerogativă a unui tată spartan: dreptul de a recurge viguros la pedepsele corporale. La vederea obrajilor fiului său simţea imediat o imperioasă mâncărime în palmă. Ţinând să-şi păstreze pentru viitor posibilitatea unor reproşuri bazate pe-un principiu just, enunţat dinainte, declară:

— Dar, băiete, n-o să scapi întotdeauna atât de ieftin! De acum încolo vreau să ocupi locul întâi. Să ai în vedere acest lucru pentru anul viitor!

Anul viitor era departe, îşi spuse Nusillon în sinea lui. Dar şi tatăl său se gândea la acelaşi lucru. Aşa că adăugă:

— Până atunci, am să mă ocup un pic de temele tale pentru vacanţă.

Nusillon, foarte nenorocit sub cununa de lauri, văzu îngrămădindu-se la orizontul zilelor de vară nori de furtună, negri şi încărcaţi de fulgere.

* = %

Îndată după ce-l încununase pe Nusillon, părintele Bricole se strecurase afară din sala de festivităţi. Se simţea cuprins de-o emoţie prea puternică şi de-o fericire prea mare. Se întoarse în grabă în singurul loc de pe lume unde nu se simţea străin: în baraca sa de cârpaci şi de alinător de suflete, în colţişorul înghesuit unde îşi petrecea zilele, de la clopotul de dimineaţă până la ¡toaca de seară, fără a se opri din lucru nici măcar o clipă. Ajungând acolo, îl năpădi o tristeţe subită, la gândul că anul şcolar luase sfârşit şi că nu va mai auzi din când în când la fereastră ciocănitul unui degeţel pătat de cerneală, ca ciocul unei păsărele rebegite pe care tristeţea ierna o împinge să

cerşească firimituri şi un pic de căldură; la gândul că nu va mai respira în coliba lui mireasma acestor inimi de copii care veneau să-i încredinţeze necazurile lor, a acestor inimi, cele mai înmiresmate dintre toate, cărora le ştia înduioşătoarele taine copilăreşti.

Atunci, fără să-şi dea seama, luă o scândură, o frumoasă scândură netedă, brăzdată de vinişoare frumoase, şi îşi trecu mâna peste ea. Bucuria îl cuprinse din nou, căci avea în mină un lemn Ibun de meşterit. Un om care îşi cunoştea meseria, plin de inteligenţă şi de dragoste pentru acest material, putea face din el orice voia. Îşi spuse apoi că sufletul copiilor putea fi comparat cu suprafeţele lemnului fraged, având încă scoarţa pe el, pe care meşteşugarul îndemânatic şi plin de răbdare ştie să-l prelucreze după dorinţă. Nu arhitecţii şi nici inginerii fac grinzile, cheresteaua, lemnăria, mobilele. E nevoie pentru asta de lucrători mai modeşti, care au descoperit printr-un lung contact de fiecare zi toate resursele materiei. Tot astfel, educatorii, care au ambiţia de-a construi societăţi teoretice, prea adesea nu ştiu cum să pătrundă în taina inimilor, a firilor, a inteligenţelor.

Părintele Bricole se bucura că a înţeles aceste lucruri oneste şi fundamentale. Se pomeni rugându-l pe „bunul Dumnezeu” să insufle această noţiune cât mai multor fiinţe, căci cu cât cunoaşterea ei ar fi mai răspândită, cu atât băieţaşii ar fi mai puţin nefericiţi, ar deveni mai buni, şi întreaga lume. ar deveni astfel mai bună, căci lumea, lumea încă perfectibilă, lumea de mâine e făcută din băieţaşi.

Venise momentul când colegiul se golea pentru trei luni. Copiii se despărţiseră de învăţători, familiile se despărţiseră de părintele superior, de părintele econom şi de directorul de studii. Mulţimea care cobora încet scările se îndrepta spre curte, spre stradă, spre gară. Un zgomot

surd îl informa pe părintele Bricole de ceea ce se petrecea. El aştepta ca asupra colegiului lipsit de suflete să se aştearnă marea tăcere a lunilor pustii, acea mare tăcere care îi strângea inima.

În clipa aceea se auzi pe cărare zgomotul unor paşi grăbiţi. Clanţa fu împinsă brusc, şi îşi făcură apariţia trei ştrengari care abia mai respirau. Erau Pinoche, Nusillon şi Lhumilie, care strigară într-un glas:

— Am venit repede să vă spunem la revedere, părinte Bricole. Să ne vedem cu bine la anul, părinte Bricole! Vacanţă plăcută, părinte Bricole! Ştiţi, noi vă iubim mult, părinte Bricole!

După ce au strigat aceasta din toată inima, cei trei băieţi se înapoiară în galop la familiile lor. Părintele Bricole rămase singur, gânditor, în faţa bancului său de lucru. În atâţia ani văzuse trecând pe acolo mulţi elevi, şi întotdeauna, da, întotdeauna, cei care în momentul plecării avuseseră pentru el o amintire, un gest cald şi recunoscător, fuseseră nişte ştrengari ca aceştia trei. Ceilalţi, elevii buni, copiii cuminţi şi răsplătiţi, nici nu se uitau la acest părinte Bricole, care făcea parte oarecum din personalul de serviciu al colegiului. Aceşti abili înţeleseseră încă de pe atunci că în viaţă nu trebuie să cauţi decât relaţiile avantajoase, relaţiile care îţi fac cinste, şi să eviţi prietenia compromiţătoare a oamenilor neînsemnaţi…

Desigur, părintele Bricole nu se plângea de acest dispreţ. El se complăcea într-o smerenie aleasă de bunăvoie, ştiind că prietenia lui nu putea fi de oarecare ajutor decât celor oropsiţi. Aceasta nu-l împiedica să înţeleagă bine lucrurile, să judece copiii în felul său. Metoda lui ducea la concluzii cu totul opuse rezultatelor metodei oficiale. Iată de ce, la finele unui nou an în cursul căruia alte trei sute de băieţi se apropiaseră de destinele

lor de oameni, el se întreba încă o dată cine greşea şi cine avea dreptate. Bătrânul preot nu se lăsa călăuzit nici de vanitate, nici de intransigenţă, nu se răzvrătea împotriva regulamentului. Dar ar fi vrut să se meargă mai departe, întrucât gândea că din cauza regulamentului se săvârşeau multe greşeli. Bunăoară, atunci când se hotăra în numele lui că cutare copii erau buni şi cutare copii erau răi. Cazul acestora din urmă, singurul care îl interesa pe bătrânul preot, nu era aprofundat îndeajuns. Se poate oare susţine, numai pe temeiul aparenţelor, că nişte copii turbulenţi şi răutăcioşi, pentru că sunt vioi şi spontani, sunt răi? Răi un Nusillon, rău un Lhumilie, sau chiar lui Pinoche? Părintele Bricole zâmbi şi murmură:

— Cu mutrişoarele lor de pisoi? Cu râsul lor bun şi sincer? Să fim serioşi!

Şi, apucând rindeaua, începu s-o poarte de-a lungul scândurii.

Cuprins

I. Sfârşitul vacanţei…» II. Regulamentul
III. Secţia celor mijlocii i
IV. Pinoche, loaza «t V. Război abatelui Jubil…
VI. Spovedania lui Lardier.» VII. Sora lui Garfouillat. «VIII. Scandaluri ameninţă colegiul IX. Copiii blestemaţi…» X. Şi acum, dragi copii…

Coperta de *Sergiu Georgescu*
Combinatul Poli; Piaţa Scânteii Republic;
Comanda r
Lei 8, 25

1 Aluzie la verbul *bricoler* – a meşteri.